

Budapesti Arvizekönyv. Heckenast Gusztav kiadokönyvaros
urnak barati ajandekul Irjak Bajza ... Szerk. baro Eötvös Jozsef
(Ofen-Pesther-Ueberschwemmungsbuch)

Heckenast

Pest 1839-1841

Signatur: 55505-B.4

Barcode: +Z168669506

Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ168669506>

Umfang: Bild 1 - 304

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzzangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

55.505-B

ALT

BUDAPESTI
ÁR V I Z K Ö N Y V.

55505-6

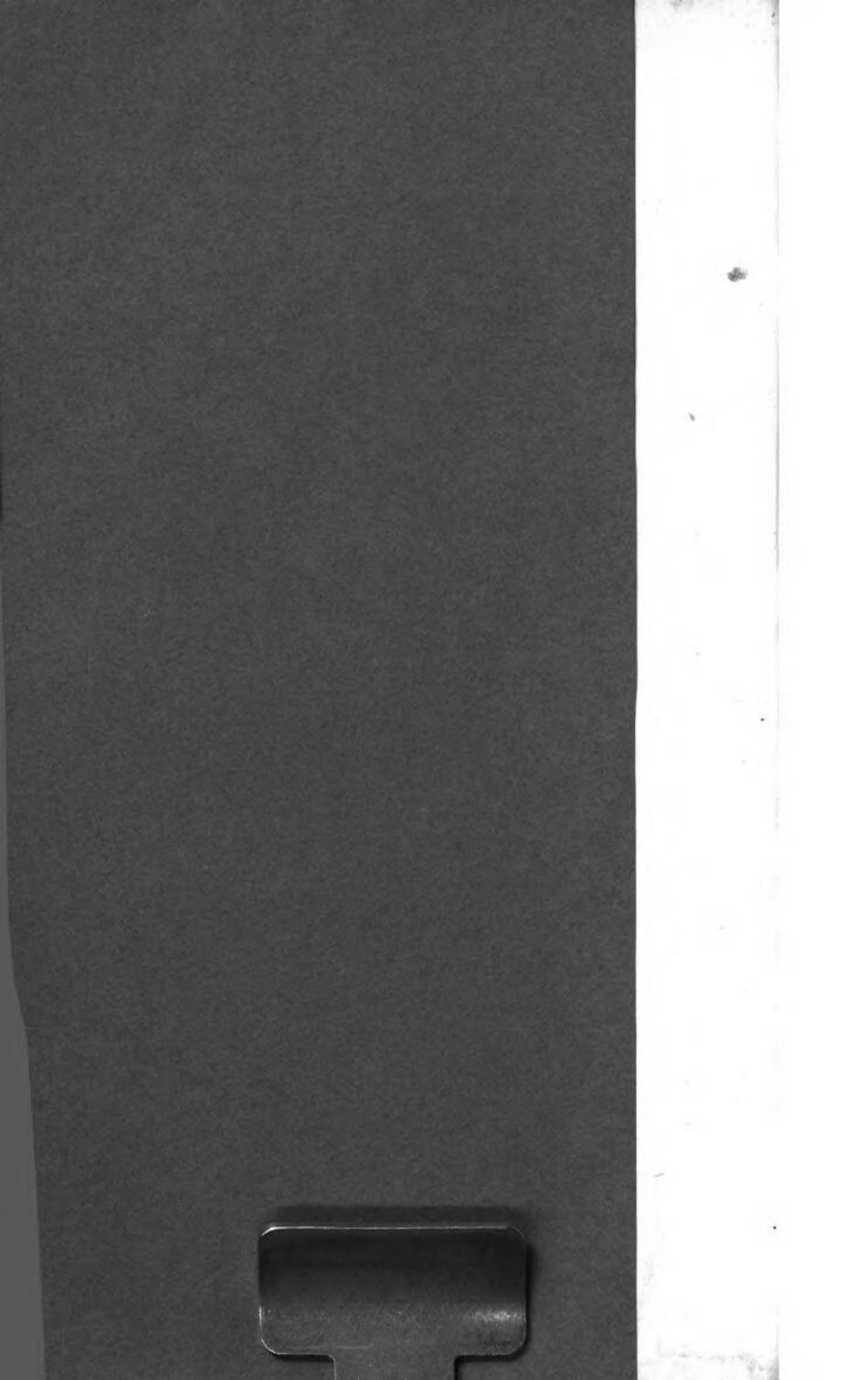
353

BUDAPESTI
ÁR V I Z K Ö N Y V .

55505-**B**

353

BUDAPESTI
ÁR V I Z K Ö N Y V .

55505-**B**

353

BUDAPESTI
ÁR V I Z K Ö N Y V .

55505-**B**

353

55505-8

353.

BUDAPESTI

ÁR V Í Z K Ö N Y V.

THE NATIONAL ARCHIVES

BUDAPESTI
ÁR V I Z K Ö N Y V .

HECKENAST GUSZTÁV

KIADÓ KÖNYVÁROS ÚRNAK BARÁTI AJÁNDÉKUL.

ÍR J Á K :

BAJZA, BALOGH P., BEZERÉDY AMÁLIA, CSATÓ P., CSÁSZÁR, CZUCZOR.
GR. DESSEWFFY A., GR. DESSEWFFY J., DÖBRENTAI G., B. EÖTVÖS J.,
ERDÉLYI, FÁBIÁN G., FÁY, GAAL, GARAY, GUZMICS, HORVÁTH CYR.,
PETR. HORVÁTH L., JAKAB, JÓSIKA, KAZINCZY G., KISFALUDY S., KIS J.,
KIS K., KÖLCSEY, KOVÁCS P., KUNOSS, KUTHY L., LUKÁCS; PAP, PÉCZELY,
PULSZKY F., SÁROSY, SCHEDEL P., SZALAY L., SZÉKÁCS, SZEMERE B.,
SZEMERE P., SZONTAGH G., GR. TELEKI J., GR. TELEKI L., TÓTH L.,
TREFORT Á., VACHOTT I., VACHOTT S., VAJDA, VÁLLAS, VÖRÖSMARTY,
B. WESSELÉNYI M., ZSIVORA, ZSOLDOS I.

SZERKESZTI

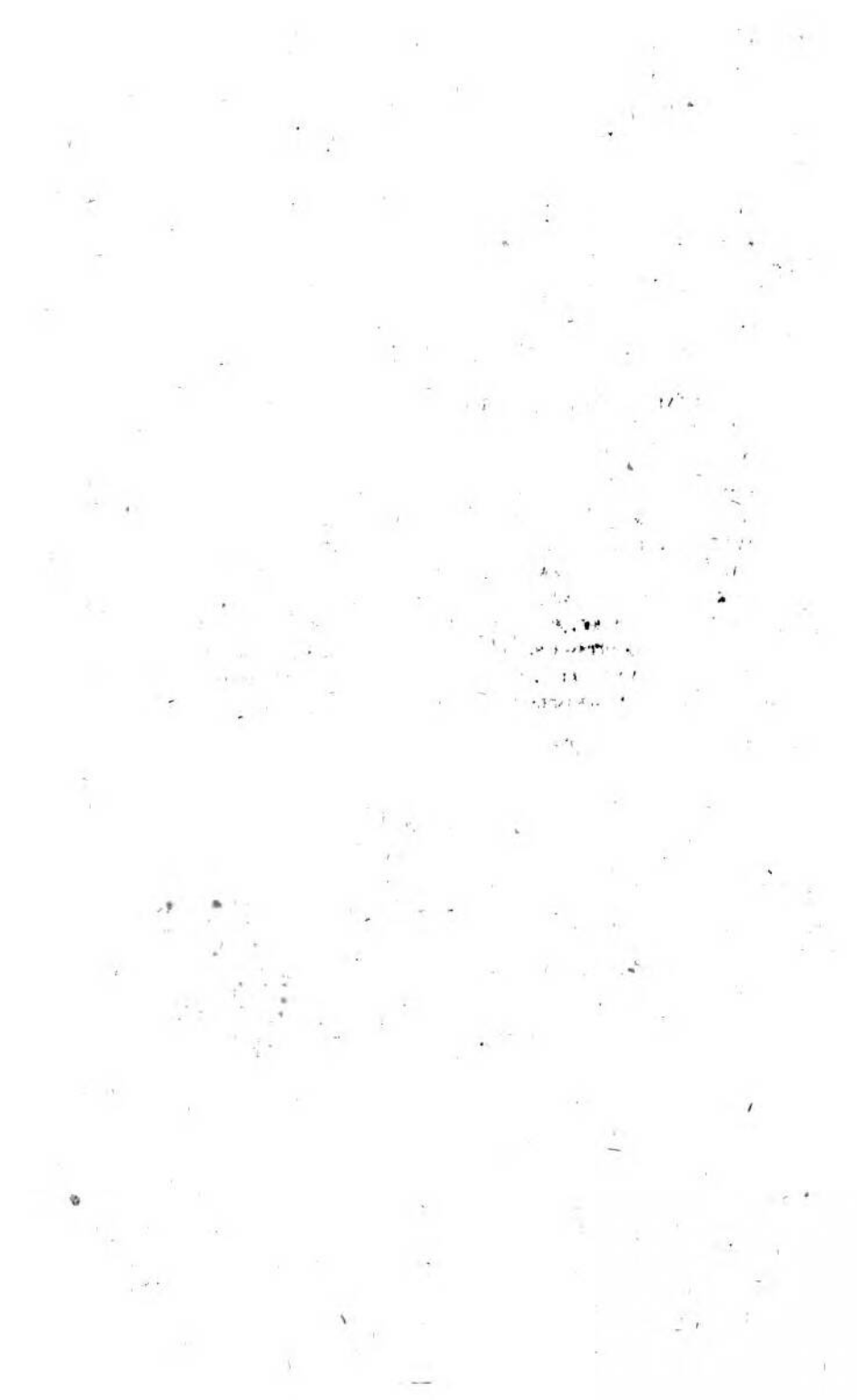
B. EÖTVÖS JÓZSEF.

NEGYEDIK KÖTET.

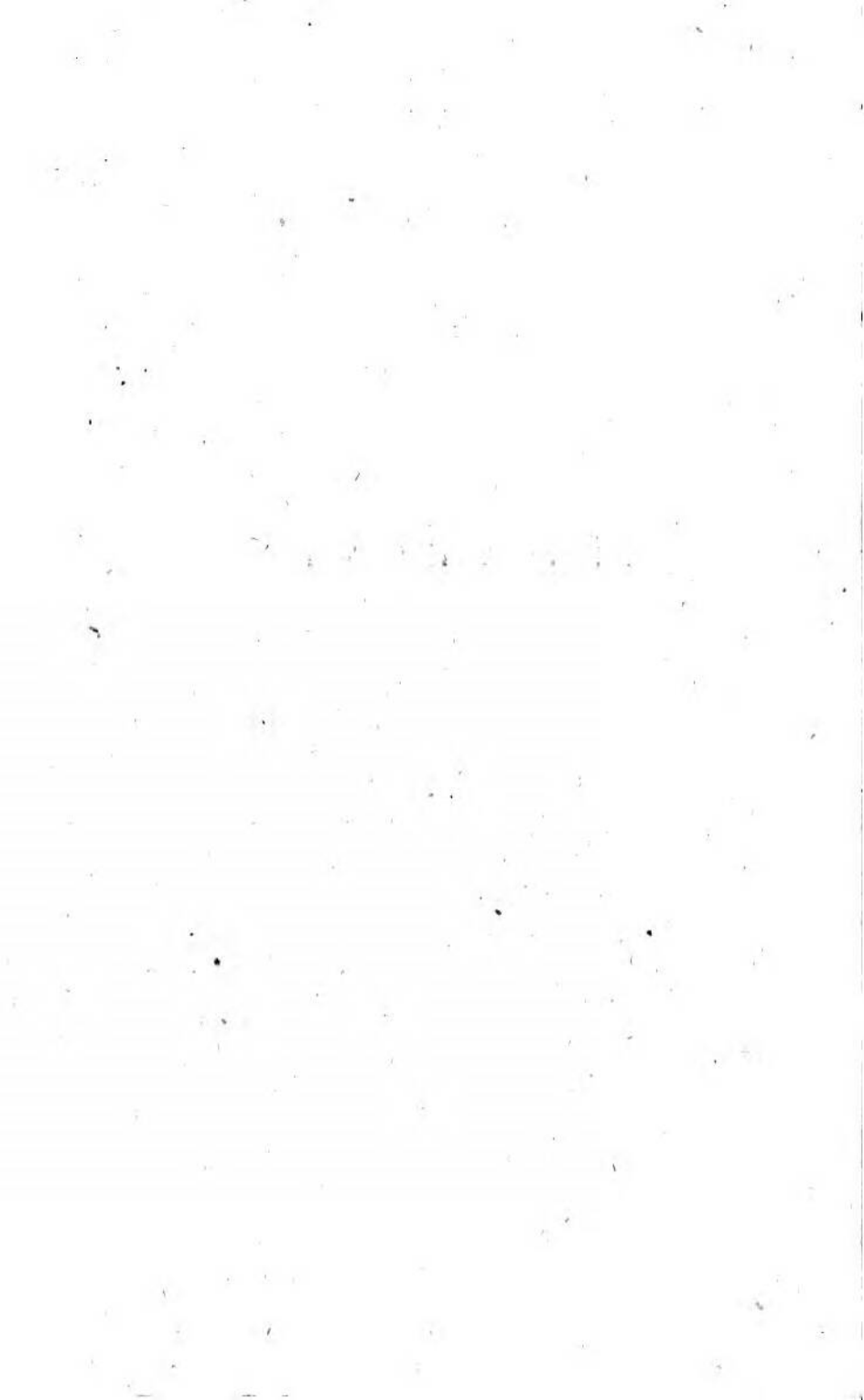
PESTEN,
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

—
MDCCCXL.

BUDAPESTI
ARVÍZKÖNYV.

Hegyedik kötet.

T A R T A L O M.

	lap.
BESZÁLLÁSOZÁS. SZONTAGH GUSZTÁV	1
DONNA SOL. TÓTH LŐRINCZ	53
AZ ELSŐ DAL. GUZMICS IZIDOR	65
NORMA. KAZINCZY GÁBOR.....	79
HOLDVILÁG. HUGO VICTOR UTÁN, Z.....	110
ELVÁLTOZTATOTT IDOMTALANBÓL TÖREDÉK. LORD BYRON UTÁN LUKÁCS MÓRICZ	111
KEGLEVICH ETELKE. KISS KÁROLY	141
KÖLCSEY' EMLÉKEZETE. SZEMERE BERTALAN	205
UTAZÁSI TÖREDÉKEK. TREFORT ÁGOSTON.....	215
T. CZ. ELŐFIZETŐK' NÉVJEGYZÉKE	261

B E S Z Á L L Á S O Z Á S.

VÍGJÁTÉK EGY FELVONÁSBAN.

IRTA

SZONTAGH GUSZTÁV.

SZEMÉLYEK:

HOLMER, kereskedő.

MÁLI, leánya.

JULCSA, szobaleány.

BALTAY KÁROLY.

TÁBORY, hadnagy.

Első jelenés.

Szoba Holmer' házában, egy középső és két oldalajtóval.

MÁLI, utóbb JULCSA.

MÁLI

(tűkör előtt öltözködve; egy párszor nyugtalanul az ajtó felé pillant).

Már látom, azzal a' szerencsétlen vendégszoba' tisztogatásával végre nem tudnak jutni. (Az ajtó felé kiált.) Julcsa! Julcsa!

JULCSA (bejön).

Tessék.

MÁLI.

Az istenért, hol mulatsz oly sokáig? Nézd meg hátulról ruhámat; jól áll-e hajam?

JULCSA.

Várjon. (Jobbitgat.) Forduljon még meg. Úgy; most már oly diszes mint egy menyasszony. Tiszt. úr vagy kérő — mind el lesz ragadtatva.

MÁLI.

Azt gondolod, érttek öltözködtem?

JULCSA.

Egy becsületes kérő csak megérdemli, hogy diszesen fogadjuk.

MÁLI.

Igen ha kedves; de ha ismeretlen 's az kívántatik, hogy mások' kedvéért oda nyújtsuk kezünket.

JULCSA.

Rosz úri szokás; erre rá nem állnék. De hát a' tiszt úr, ki ma házunkhoz szállásoztatik?

MÁLI.

Az is valami podagrás vén őrnagy lesz.

JULCSA.

Koránt sem; a' legényeket kikérdeztem: fiatal csinos hadnagy.

MÁLI.

Hadnagy? Ez jobban hangzik.

JULCSA.

Még egy harmadikat is tudok.

MÁLI.

Lelkem Julcsám, lajstromod kifogyhatatlan.

JULCSA.

Az a' szép fiatal ember, ki az éjjeli bálon a' kisaszszony körül olly hatalmasan vitézkedett — szeretném tudni kicsoda.

MÁLI (nézők felé).

Én is, de mást meg nem tudhattam annál, hogy Károlynak hívják.

JULCSA.

Veszedelmes egy urfi; engem se' hagyott megkiséretlenül.

MÁLI (megilletődve).

Téged?

JULCSA.

Mikor a' kisasszonytól elbúcsuzott, hat huszast nyomott markomba. Cél nélkül ennyi pénzzel az úrfiak becsületes szobaleányt nem szoktak megtisztelni.

MÁLI.

'S te elvevéd? Szentelen!

JULCSA.

Máskor, tudja a' kisasszony, nem szokásom; de ez egyszer kivételt kelle tennem. Az úrfi, gondolám, vagy dühösen szerelmes, vagy komoly szándéka van. Ezt szobaleányi tisztet szerint fontolóra kelle vennem.

MÁLI.

Szobaleányi tisztet szerint. Hahaha! Tán tanácsosnénak születél?

JULCSA.

Meglehet. Abban legalább nem csalatkoztam, hogy munkásságomnak itt széles tér nyílik. A' szerelmes hős csak imént itt ablakunk előtt kullogott.

MÁLI.

Hol? hol? (Az ablakhoz fut.)

JULCSA (kitekint!).

Elosont. Olyanok a' férfiak. Ha nem kellene, pontban előttiünk teremnek; 's ha sohajtozunk utánok, tudja isten, Tiszán Dunán túl bolyongnak. Innen balkézzről jött, mindig fölfelé ablakunkra nézve. Hahaha! Alul épen az útca-csatornát igazítják.

MÁLI (megdöbben).

Istenem talán csak belé nem esett?

JULCSA.

Egész életnagyságban. Hahaha!

MÁLI.

Jaj szegény Károly! 'S te még nevetsz, érzéketlen, csúf leány!

JULGSA.

Mindjárt csúf! Hisz' ezeket a' szerelmes úrfiakat nem kell sajnálni; az nálok csak egy kis regényes kaland. Macska ügyességgel kiszöknek a' gödörből, leporozzák ruháikat 's vége. (Ablakhoz megy.) Tudtam, megint itt van. (Hajtogatja magát.) Alázatos szolgánéja!

MÁLI (ablakhoz fut).

Hol, hol? Eltűnt a' ház megett. — 'S te szemtelen, köszöntöd!

JULGSA.

A' hat huszas háladatosságot kíván; azon felül ő köszöntött előbb. Fogadok, kisasszonynak nézett. Áldottak legyenek homokunk' porfellegei! Hol is van megint? Ez egy új meghajtást érdemel. (Hajtogatja magát.)

MÁLI.

Tüstént takardjál az ablaktól. (Maga áll az ablakhoz.)

JULGSA (a' mellékajtó felé pillant).

Vigyázzon, az öreg úr jön.

MÁLI (kedvetlenül megfordúl).

Most?

JULGSA.

Mondom, a' férfiak mindig akkor jönnek, mikor nem kell; a' szobaleányok pedig akkor takarodnak, mikor tanácsos. (Elfut.)

Második jelenés.

HOLMER, MÁLI.

HOLMER (levelet olvasva).

Jancsi! Julcsa! Máli!

MÁLI.

Itt vagyok uram atyám. Mit parancsol?

HOLMER.

Megttekintéd a' Baltaynak szánt vendégszobát? Rendszeren van-e minden?

MÁLI.

Hisz' uram atyám már maga négyszer volt benne, 's látta hogy minden, a' minek csak keze lába van, reggel óta ott sürgölődik.

HOLMER.

A' tiszta kárpitok fel vannak-e függesztve, az új divatú szőnyegek kiterítve?

MÁLI.

Minden, minden; egy herczeg megeleghetnék.

HOLMER.

Ugy akarom. Régen vágyakozom e' nap után, tőle munkás életem, annyi szorgalomnak 's fáradságnak jutalmát várván. De dagadoz is szívem örömtől. Ha lehetne, házamat tündér palotává varázsolnám át, hogy az érkező Baltayt minden falakról örömszaj üdvözléné.

MÁLI.

Ugy legalább az enyémre nem szorulna.

HOLMER.

Ne rontsd el kérlek jó kedvemet 's légy okos. A' mit tőled kívánok, az ész' követelése. A' Baltayak régi ne-

mes család; de jószágaik el vannak zálogosítva 's pénzre van szükségök; nekem a' szerencsésen üzött kereskedés' következtében pénzem van, de a' nemességet nélkülözöm; hazánkban pedig megkülönböztetés végett mindkettőre van szükség. Ezt akarjuk mi, régi meghitt barátom az öreg Baltay, és én. Ha fiának kezedet nyujtod, kiváltom a' Baltayak' elzálogosított jószágait, férjed az által a' megyében legnagyobb birtokú nemessé válik, idővel kétség nélkül viceispán leend, 's te lelkem Málim viceispánné. Fejem szédeleg örömtül.

MÁLI.

A' terv kecsegtető, csak kár hogy csupa dolgokat illet 's a' személyek tekintetbe sem vétetnek. Tisztelt uram atyám az ifjú Baltayt, mint tudom, csak gyermek korában látta; hát ha rút, műveletlen 's teszem semmirekellő.

HOLMER.

Vállalataimban, jól tudod, nem szoktam hirtelenkedni, éretten kiszámítom minden részeit. Az ifjú Baltay, biztos tanúságok után állítom, fiatal csinos, művelt, világot látott ifjú. Egy ideig katonáskodott is. Nem lehet ellene kifogásod.

MÁLI.

Első fellépése legalább nem ajánló. Atyjától háznakhoz szállíttatik mint valami külföldi árú.

HOLMER.

A' szív, édes Málim! vak, 's irányát az észnek ki kell tüznie.

MÁLI.

Csak hogy a' szív makacs, saját világában élő. Becses előtte egyedül az, a' mi minden mennyei hatalmak' pártfogása alatt különösen 's kizárólag csak számára alkottatik.

HOLMER (kedvetlenül).

Úgy hiszem érzelepsz?

MÁLI.

Csak a 'szív' szavát hallatom.

HOLMER (elveszti türelmét).

Szív, szív, 's örökké csak szív! Én nem tudom mi-
nek adott a' természet főt? haszontalanabb jószág nem lé-
tezik a' világon, mint ez vállaitok közt; ti épen olly jól
fej nélkül is járhatátok.

MÁLI.

Tisztelt uram atyám igazságtalan nemünk iránt; mi
csak nem akarjuk, hogy az ész zsarnoki hatalmat bitorol-
jon szíviünk felett. Hisz' öreg még nem vagyok, tükröm
sem mutat rútnak, az emberek pedig uram atyámat gaz-
dagnak tartanak; nincs tehát ok erőszakos siettetésre.

HOLMER.

Ki erőltet? Én csak nem akarom, hogy illy fontos ügy-
ben elkényesztett leányi szeszély határozzon. 'S lehetne-e
kedvesebbet kívánnom leánytól, kinek szíve el nem fogúlt,
's ifjúra nézve, kit fényes körülményei mellett, belső je-
lességek is ajánlanak.

MÁLI.

De ha szívem nem volna már szabad — teszem ha
némileg nem volna?

HOLMER (megdöbbenve).

Ha nem volna szabad? Máli, mi ez? Te őszinte
szoktál lenni, 's én erről semmit sem tudok. (Vizsgáló sze-
mekkel méregeti.) Nagynénéd, kivel az éjjel táncmulat-
ságban valál, tudósított, hogy valami ifjúval igen ked-
vedre mulattál, hogy vele a' táncznak hossza vége nem
volt. Ha merem kérdeni, kicsoda ezen szerelmes lovag?

MÁLI (zavarral).

Nem mondhatom; senki sem ismerte.

HOLMER (dorgáló hangon).

Úgy-e? 'S te, a' gazdag Holmer' leánya, bármi se-
honnából került emberrel tánczba indulsz, 's kényedre mu-
latsz?

MÁLI.

Személye, nemes magaviselete ajánló levelei valá-
nak. Ő volt a' társaság' díszje, koronája.

HOLMER (kitörő haraggal).

Vigyázz, hogy tüskés koronává ne váljék fejedem.
Hiheted-e, hogy forintot forinthez, százakat ezrekhez,
ezreket százezrekhez csak azért gyűjték össze, hogy
egyetlen leányom, kiért fáradtam, 's sürgölődtem, egy
jött-ment ifjúval, mint egy megtévelyodott, éjjel holdvilágnál
's harmatban bolyongjon, a' szerelem' kimondhatlan örö-
meiről, mennyei boldogságról álmodozva? Máli, minek-
előtte engedjem, hogy téged a' világ örültnek, engem pe-
dig vén bolondnak tartson — egyetlen, végtelenül szere-
tett leányom vagy: de jól vigyázz! minden vagyonom ön
szerzeményem, 's egy pennavonás kizárhat minden örök-
ségedtől.

MÁLI (magában ég felé).

Oh csak most el ne hagyjatok mennyei hatalmak!

Harmadik jelenés.

ELŐBBIK. JULCSA.

JULCSA.

A' tiszt úr' poggyásza elérkezett.

H O L M E R (csodálkozva).

Tiszt úrnak? micsoda tiszt úrnak?

J U L C S A.

A' ki házunkhoz szállásoztatott.

H O L M E R.

Tiszt? házamhoz! Ez kellene még.

M Á L I.

A' szállásjegy, édes uram atyám, már tegnap óta itt hever az asztalon; de kegyed Baltay úr' levelébe anyyira belé merült, hogy azt észre sem vette 's másról lehetlen volt szólni.

H O L M E R (fölv teszi a' jegyet).

Mi a' manó! Csakugyan. Ez a' boldogtalan had mindenütt zavart okoz. De miért nem figyelmezteték a' szállásmestert, hogy ebbeli tartozásomat pénzzel szoktam megváltani.

M Á L I.

A' szállásmester maga jelent meg, ez esetért engedelmet kérni. Az utolsó árviz, mondá: a' tiszteteket befogadható házak' számát annyira megkevesbíté, hogy ez egyszer kivételt kellett tennie, uram atyám' ismeretes hazafiúi buzgóságához folyamodván.

H O L M E R (keserűn).

Oh a' hazafiúi buzgóság tetőtől talpig lelkesít, csak kár hogy azt jobban nem használja. Miért nem küldött egy fél tuczatot? miért nem az egész ezredet! (Nyugtalanul fel's alá.) Alkalmatlanabb időben nem történhetett; de úgy van az, a' hol ezen Mars' fia belépnek, felbomlik ott a' béke és nyugalom örökre. 'S hová tegyem? Minden többi szobáim az épen elékezett külföldi árúkkal vannak megrakva.

JULCSA.

Oh az iránt legkevésbé se tessék aggódni. A' beszé-
lítő katonák látván, hogy a' kék szobát takargatjuk, ter-
mészetesen azt hívék tisztök' számára történik, 's habozás
nélkül egyenesen bevivék poggyászát.

HOLMER.

A' kék szobába? vakmerő, istentelen nép! 's ti en-
gedétek?

JULCSA.

Minket nem is kérdeztek, 's annyian voltak, hogy
velök szoba se' mertünk ereszkedni.

HOLMER.

Mondom, hol e' boldogtalan had befészkelődik, ott
a' zavar elkerülhetlen. Tüstént menj 's mondd meg nekik,
takarodjanak ki sebesen, pontban. Fuss!

JULCSA.

De hova?

HOLMER.

Hova? Igen, hova? Hová patvarba tegyem?

MÁLI.

Talán tisztelt uram atyám! nem is volna többé illő,
hogy a' hadnagynak poggyásza kivitessék; ezt ő nehezen
vehetné? Kivált a' fiatal tiszték becsület' dolgában olykor
túlságosan érzékenyek.

HOLMER.

Vigye őket a' patvar! Baltayt csak ki nem vethetem
a' szobából.

MÁLI.

Hisz' a' padlás-szoba még üres. Azt az egynéhány
korhadt hordót könnyen kihengergethetjük,

HOLMER.

Megörültél? az ifjú Baltayt padlás-szobába? Leány, széttéplek! De mihez fogjak? A' tiszt minden szempillantásban itt lehet. Fejem olly elfogúlt, olly zavart. (Gondolkodik.) Nincs más mód! az árukat a' sárga szobából ki kell vitetnem 's ezt azonnal. Halljátok! az inas, szolgáló, szakácsné, kocsis, házmester, a' mennyi boltinas van, a' mi csak e' házban él, mozog, és lehel, mindnyájan gyűljenek össze, fogjanak hozzá, tüstént, pontban, elmúlászt-hatlanúl. Vitéssetek ki mindent, suroltassátok ki a' padlást, rakosgassátok be a' butorokat, a' legnagyobb szorgalommal, tüstént és sebességgel. Takarodjatok, 's ne lássalak míg el nem készültök. (Máli és Julcsa el.)

Negyedik jelenés.

HOLMER (maga).

Borzasztó helyezet! Egy fél év óta leányom' összekelése ifjú Baltayval, kedvencz kívánságom, 's im midőn a' rég várt nap elérkezik, egy átmarsoló boldogtalan Mars' fia kipiszkálja őt díszesen elkészült szállásából, 's egy sehonnából jött-ment nem tudom kicsoda, alkalmasint leányom' szivéből. Végre még ez is valami polgár ruhában lappangó hadnagyocska, mert eddigi tömérdek bajaim a' katonasággal a' legroszabbat engedik gyanitanom. Még boltoslegény koromban végtelen izgágám volt a' cadétokkal; ha nálóknál több eszem nincs, azaz: ha okosan mindig nem engedek, számtalanszor kardlapoznak meg. Utóbb szerelmes voltam feleségembe, de még leány korában is azt az átkozott kétszinű posztót jobban kedvelte, mint szerény polgári köntösömet. Gondoltam, legyen csak enyém, majd véget szakasztok mindennek. De boldogulj asszony-nyal! Egy górlábu zászlótartócska meg nem csörögteté

kardját ablakom alatt, hogy oda ne futott volna; 's tudja isten háztetőn fűrták-e be magokat vagy a' kulcs-lyukon csúsztak be — elég az hozzá, boltból haza juttomkor (keserű iróniával.) egy pár áldott hadnagyocska rendesen a' legnagyobb öröm' jelével fogadott, 's tisztelet-bizonyításokkal szinte elhalmozott. Ha Máli anyja' leánya, úgy az ifjú Baltay' házassági csónaka zátonyon feneklik meg. De igen — már magamnak a' szoba után kell látnom, mert végre tulajdon vöm még szállást sem kap házamnál. Boldogtalan hád!

Ötödik jelenés.

Utcza Holmer' háza előtt.

BALTAY, utóbb TÁBORY.

BALTAY (a' ház körül kémlelődve).

Bár csak még egyszer pillanthatnám meg; az az átkozott porfelleg lehetlenné tévé meg ismerését. (Tábory egyenesen a' ház' ajtaja felé megy.) Ez nem sok teketoriát csinál (megismert) Tábory!

TÁBORY.

Károly? Hozott isten, hogy' akadunk itt egymásra?

BALTAY.

Arról utóbb, most mondd meg, mi dolgod ebben a' házban.

TÁBORY.

Szállásomra megyek. Olly feltetsző ez előtted?

BALTAY.

Nagyon! Irigylem sorsodat! Mit nem adnék érte, ha helyedre léphetnék.

TÁBORY.

Ohó! ez gyanús előttem. (Körülnézi az ablakot.) Itt valami szép tollu madárnak kell lappangania. No, halljuk!

BALTAJ.

Jobb emberre, mintegy átmarsoló dévaj 's könnyelmű hadnagra, titkomat az igaz, nem bizhatnám.

TÁBORY.

Kétség kívül! 's azon felül a' körülmények engem pártolnak: egy pár lépés 's benne vagyok a' madár' fészkebe; azért csak ki a' titokkal!

BALTAJ.

Halljad hát, mert tanácsból úgy is kifogytam, 's meglehet valami jó ötlettel kisegithetsz. Atyám erővel azt akarja, hogy itt helyben valami Holmer nagykereskedő leányát vegyem el.

TÁBORY.

Miért éppen Holmerét? miért nem bizza ezt szabad választásodra. Erre én rá nem állanék.

BALTAJ.

Az öreg Holmer, atyámmal régi barátok; azon kívül a' leánynak némi ajánló oldalai vannak: jó nevelésü, szép, 's mondják milliomos; de az emberek, tudod, nagyitanak.

TÁBORY.

Milliomos? Visszaveszem szavamat! Atyád tetőtől talpig okos ember 's teljes igazsága van.

BALTAJ.

Mind e' mellett még sem szeretnék macskát zsákban vásárolni; azért, hogy eleve megláthassam 's kiösmérhes-

sem, vendégfogadóba szálltam, 's az éjjel adatott táncmulatságon megjelentem. Belépek, kérdezősködöm —

TÁBORY.

'S egy macskafőt mutatnak.

BALTAY.

Egy angyalt barátom, körül sugározva a ' szépség' varázsától, minden mozgásaiban kecs, minden szavában báj, minden pillanata bájözön, melly szívemet szerelemre lobbantja.

TÁBORY.

Felsőges fiú, ugy szeretlek! fiatal embernek mindig szerelmesnek kell lenni; e' nélkül az élet szenvedetlen prósa.

BALTAY.

Boldognak érzem magamat, annál boldogabbnak, mivel ébredező gerjedelmim némileg viszonzottatni látszattak. Ma meg akarám látogatni házánál; de a' fogadós, kit ez iránt kérdezék, tudtomra adja, hogy a' városban két Holmer kereskedő lakik, 's hogy mikettőnek szintazon nevű 's meglehetősen egymáshoz hasonló leánya van. Boldogulj most ha tudsz! A' ház ugyan (kivesz egy levelet) kétségtelen, Király-utcza, 581 szám. De kérdés, valljon itt lakik-e az igazi leány?

TÁBORY.

Ezt azonnal megtudhatjuk. Jer szállásomra.

BALTAY.

Lehetetlen. Az öreg Holmer, atyám' levele által, jöttemről eleve tudósítva van, 's ha az igazi helyen vagyok 's ha meglát, legrosszabb esetben tőle jó móddal nem szabadulok: a' leány pedig tüstént betanult szerepet játszik.

TÁBORY (gondolkodás után).

Tudod mit? Hát ha szerepeinket fölcserélnék? —
Mit adsz, ha formaruhámat 's szállásomat átengedem.

BALTAY.

Bohó te, hisz' már egy félév előtt kiléptem a' szol-
gálatból.

TÁBORY.

Ki tudja azt? 's minden játéknak lehet utójátéka,
tehát katonai életedének is. Barátom a' nyereség mind-
kettőnkre nézve kézzel fogható. Észrevétlenül becsúszunk
szállásomra, hol embereim már várnak; te formaruhám-
ban ismétlenül kiösmérheted mátkádat.

BALTAY,

'S te?

TÁBORY.

Én mint kérő lépek fel.

BALTAY.

Te — ha, ha, ha!

TÁBORY,

Ne ne vess, a' dolog mindkettőnkre igen komoly ter-
mészetű. Barátom, rossz napokat értem; szállásaink a'
falukon irtóztató soványak, sehol egy becsületes vendég-
fogadó; én azon kívül példaadás végett többnyire a' szá-
zad' elején gyalog tevém az útát, 's gyomor-nedvem bor-
zasztólag meggyült.

BALTAY.

Mint várva várt kérő, az igaz, jó vendéglésre te-
hetnél szert.

TÁBORY.

Ez az, mi kiváltkép buzdít. Azon kívül Holmer, ke-
reskedő létére, talán csak egy pár palaczk eredeti pezs-

gövel is birni fog. Ezen ital most divatos, 's egy pár palaczkot megérdemlenék.

BAL TAY.

Sőt, ha nem csalódom, vele kereskedik is.

TÁBORY.

Már úgy mindenesetre kérőt kell játszanom. Barátom, ez az örökös béke olly unalmas, olly kétségbeejtő, hogy már régen a' Dunába vetem magam, ha ollykor egy kis szerelmi kaland bús hősi életemet föl nem deríti. Terüink valóban felséges. Formaruhámat különösen ajánlhatom, mint ellenállhatlant, ebben hódoláson bevégezheted; mint Caesar jösz, látsz, 's győzdelmeskedel.

BAL TAY.

Hadnagyi képzelgések.

TÁBORY.

Ha mint hadnagy, kivált a' szerelem' mezején, győzhetlennek nem tartom magamat, mint hadvezér alkalmazhatom az ellenkezőről leszek meggyőződve. Jer, minden jól fog menni.

BAL TAY.

Kérdés. Te, ismerlek, a' legjobb fiú vagy e' világon de — engedj meg, mátkámat még sem szeretném rád bízni.

TÁBORY.

Ne légy egoista, kérlek. Még alig tevéd le formaruhádat, 's már is elrögzött civilistaként féltékeny szemmel tekinted a' kétszinű posztót. Sőt, ha meggondolom, neked minden erővel azon kellene lenni, hogy mátkádnak amúgy igazán csapjam a' levelt.

BAL TAY.

Ugyan úgy-e?

TÁBORY.

Neked kérni kellene.

BALTAY.

De nem térdhajtva?

TÁBORY.

Amúgy is, ha másképp rá nem bírhatnál. Lásd minden vállalat' kezdetében a' legrosszabb esetre el kell készülnünk, hogy kimenetele meg ne zavarjon. Egy embernek mint te, ki magáról föl nem teheti, hogy a' legrosszabb esetben, a' netalán reá váró fejékességet, a' szükséges illedelemmel elhordhassa, elmulaszhatlanúl, még esketés előtt egy fiatal csinos hadnagyot (állásba helyezi magát előtte) meg kellene kérnie, hogy mátkáját eleve a' szükséges próbának tegye ki.

BALTAY.

Alázatos szolgája! Készséged fölötte lekötelez, de minekutána már magam hadnagy szerepben lépek fel, a' dolog mint látod ki nem vihető.

TÁBORY.

Sőt igen, mint kérő még inkább ejthetem módját.

BALTAY.

Barátságod valóban vetélkedik Pyladesével! de némi dolgokat magam szoktam elintézni. Menjünk, barátom!

TÁBORY.

A' mint gondolod, de én erősen tanácsolnám — (Be.)

Hatodik jelenés.

Előbbi szoba Holmernél.

MÁLI, utóbb HOLMER.

MÁLI.

Miklós czár' fogadása számos utazásai közt annyi munkát nem adhat, mint ezen boldogtalan Baltay' érkezése. 'S minden készületeket nekem kell véghez vinni, nekem, ki megjelenésétől annyira rettegek.

HOLMER (jő).

Megtekintém a' szobát. Rendben van, csinosan, díszesen. Köszönöm édes Málím, te egy jó, szófogadó, szorgalmas leányka vagy. 'S lánczhordtát! most veszem észre, ugyan fel is piperézted magad'. Úgy kell, csak ez a' borús felleg széledne arczádról. (Czirógatja.) El vele, mikor a' leánykák kérőt várnak, ünnepi képpel kell megjelenniök.

MÁLI.

Mindent kívánsága szerint teszek; az ifjú Baltayt nyájasan, sőt ha erőmet felül nem múlja, megelőzőleg fogadom: de viszont esdeklem uram atyám előtt, hogy akaratom ellen egy lépést se siettessen, melly olly könnyen boldogtalanságomat okozhatná.

HOLMER.

Ne félj; én csak szerencsédet kívánom 's ha az ifjú Baltayt illető tudósítások igazok, nem képzelhetem, hogy őt, minden éjjeli tánczosok' ellenére, olly könnyen elutasíthatnád. De még egyet. Ha majd az a' boldogtalan tiszt elérkezik, kit olly alkalmatlan időben szállásoztak hozzánk, a' fenforgó körülmények közt nem volna illő, hogy vele sokat foglalatoskodnál.

MÁLI.

Ehhez legkisebb kedvet sem érezek.

HOLMER.

Úgy úgy édes Málim. Azok az emberek csalfák, állhatatlanok, lelkiösmeret nélkül valók; a' leányszívet csak úgy tekintik mint játékeszközt, mellyel a' hosszas béke' unalmait szélesztik.

MÁLI.

Nálam ehhez alkalmat nem találnak.

HOLMER.

Helyesen! Háború nem lévén, a' csatatér helyett a' szerelem' mezején táboroznak. A' leányokat — csak gondold — váraknak nézik, miket ostromlani 's bevenni hivatásuknak tartják.

MÁLI.

Ha csak ugyan vár volnék, illy vakmerőket ágyúkkal utasítnék vissza.

HOLMER.

Derekasan! De vigyázz, mert ravaszok; tudják hogy a' várhoz nem férhetnek, ha az ellenség talpon van; azért lesből, rögtöni meglepetéssel elfoglalása után törekszenek. Az okos leánynak tehát előrelátónak kell lenni.

MÁLI.

Csak Baltayval ne erőltesse uram atyám a' dolgot: a' hadnagynak, ha kívánja, első megjelenésekor hátat fordítok.

HOLMER.

Felségesen! de őrizkedjél, hogy őt szerfelett föl ne ingereld. Ezen emberek mindig karddal, puskával 's puskaporral foglalatосkodnak, 's végre ezen öldöklő szerek' természetét veszik fel; én pedig, irtózom a' fegyvertől.

Azért okosan. De (kezét dörgöli) ha jó móddal tehetnéd, ha jó móddal hátat fordíthatnál neki. —

MÁLI.

Akár háromszor, csak tisztelt uram atyám Baltayval ne erőltesse összekelésemet.

HOLMER.

Gyöngyleányom! (csókolja) az ég bizonyosan megáld! de okosan, mondom okosan. Ki kopog? — Szabad.

Hetedik jelenés.

ELŐBBIEK, BALTAY (formaruhában).

BALTAY

(Holmert észre nem véve indulatosan Máli felé).

Kisasszony! Imádott Máli!

MÁLI

(érzemenytől elkapatva elébe fut).

Károly!

HOLMER (megdöbbenve).

Sátán ne vigy a' kísértetbe!

BALTAY.

Nem csalatkoztam; legforróbb reményeim bételjesedtek; ez életem' legboldogabb perczenete! (Kezét csókolja).

MÁLI.

Jelenete valóban meglep; illy viszontlátásra nem válek elkészülve.

HOLMER (a' nézők felé).

De még én sem.

B A L T A Y.

A' perczenet olykor létre hozza, mi után az ember éveken át hiában eseng; boldog ki azt használni tudja. Én áldom sorsomat; édeni tánczvigalom után, még szebb napra ébredtem.

H O L M E R.

Ez az éjjeli tánczos. Átkozott légy Mars!

M Á L I.

Csak hogy e' perczenetek olly mulandók. Hadnagy úr úgy-e holnap eltávozik?

B A L T A Y.

Én (felejtkezve) soha! sorsom a' kisasszonyéhoz van kötve, feloldhatlanúl.

H O L M E R (a' nézők felé).

Pokol' szülöttje! ez itt örökös sátort akar ütni. (Köhécsel).

M Á L I.

Fájdalom, legforróbb kívánságaink ritkán teljesednek be. (Holmer ismétli köhécseléseit 's csoszog.) Ah! tisztelt atyám!

H O L M E R (zavarban).

Igen, igen is én atyja vagyok.

B A L T A Y.

Bocsánatot tisztelt házi úr, hogy beléptemkor észre nem vevém, ezerszer bocsánatot! Szállásom olly pompás mintegy tündérlak, 's valóban megkívánta volna, hogy mindenek előtt kegyednek hálámat kijelentsem; de tudja: mi tisztok a' lovagok' utódjai vagyunk, 's isten és fejdelem után a' szépnem fogadja hódolatunkat.

H O L M E R

(keserű ironiával, de alázatosan).

Épen szerencsém volt buzgóságának egy kis próbáját szemlélnem.

BALTAY.

Még egyszer bocsánatot! Azon gyöngéd tekintet minden kényelmeimre, melyet szobám' egész elrendelése mutat, kétségtelenné teszi előttem, hogy, a' katonai rend' egy buzgó pártfogója' házában van szerencsém szállásozni, kinek nemes házaifüi érzése a' legmélyebb tiszteletemet érdemli.

HOLMER.

Legalázatosabb érdemetlen szolgálja! Tiszta szívből tevém, mert valóban (folytatott ironiával) e' rendnek meleg, mondhatom, szenvedelmes tisztelője vagyok.

BALTAY.

Illy nemes indulat önmagát jutalmazza, midőn másokat boldogít. A' katonai élet örökös vándorlás. Résztét nélkül, hidegen fogadtatva, kirekesztetünk az emberi társaságból, 's idegenen érezzük magunkat idegen világban; de (hévvel Málihoz) a' szeretet visszavezet a' társas élet' édenébe, a' hol varázs szelleme lebeg, ott honosan élünk; az idegenkedés', a' hátratarítás' korlátai lehullnak, 's a' megtelt kebel öszintén 's boldogul ümleszt ki legtitkosb érzeményeit.

HOLMER (folytatatt ironiával).

Hadnagy úr' lángszavai szinte engem is megindítanak. Máli, kedves leányom, egyesítsd te is szived' gerjedelmeit érzeményeinkkel, hogy boldog atyai szívem Mahomedként a' hetedik égbe ragadtassék.

BALTAY.

Engedelmevel, melegebben hátorkodám szólani, mert (meghajtással) rendünk' illy nemes lelkü pártfogójának szép érzésü leányától némileg hasonló érzeményeket várhaték.

MÁLI.

Olly szenvedelmes pártfogója ugyan a' katonai rendnek, mint uram atyám magát vállal, nem vagyok: azon-

ban hol e' ruha alatt nemes, a' haza' ellenségeivel bátran szembeszálló szív dobog, — ott forróbb tisztelője nálamnál nem találtatik.

BALTAY.

Oh bár illy érdemmel kecsegtethetném magamat.

HOLMER (a' nézők felé).

Mahomet' mennye már is körülvesz, 's elragadtatásomban széttéphetném e' két örültet 's magamat.

Nyolczadik jelenés.

ELŐBBIEK, TÁBORY (polgárruhában).

TÁBORY

(belép és szemüvegli a' társaságot, utóbb Holmer előtt megáll).

Holmer nagykereskedő urat van szerencsém tisztelnem?

HOLMER (feszült figyelemmel).

Igen is, parancsoljon.

TÁBORY.

Én Baltay Károly vagyok 's atyám' utasítása szerint bátorkodom úri házánál udvarlásomat tenni.

HOLMER (fennhangon).

Baltay! Hála az égnek, hogy egyszer érkezett. Hozott isten édes várva várt fiam uram! (Öleli.) Máli, édes leányom! kedves vendégünk érkezett.

TÁBORY (a' nézők felé).

Lánczhordtát, ez szebb mint gondolám!

BALTAY (magában).

Meg van illetődve; még végre kiesik szerepéből.

TÁBORY (Málihoz kézcsókolva).

Üdvözlöm szép kisasszony, 's ha fogadási szivessége csak tizednyi olly nyomatos, mint azt ura atyja' karjai velem éreztették: úgy e' bolygó csillagon egyike vagyok a' bóldogoknak.

MÁLI.

Egyenlő részvétre mindenütt nem találhatunk, a' bölcs pedig kevéssel elégszik meg.

TÁBORY.

Köszönöm a' tanulságot. (Holmerhez.) Az ég angyallal áldott meg.

HOLMER.

Hízelkedik, leányom nem annyira szép, mint jó.

TÁBORY.

Nem szép? (Szemüvegeli Málit.) Angyal, mondom; (Máli meghatja magát előtte 's hátat fordít neki, Baltayval szemközt megállván) de valóban forgó szeszélyü angyal!

HOLMER (magában).

Szerencsétlen teremtés!

BALTAY.

Az angyalok' kegyét, tudja Baltay úr, csak hívő szívvvel 's ahitatos fohászszal lehet megnyerni.

TÁBORY.

Ugyan? 's kegyed hívő szívvvel szokott az angyalokhoz fohászzkodni?

BALTAY.

Teljes erőmből.

TÁBORY.

Szép! 's a' kisasszony illy fohászokat ki szokott hallgatni?

M Á L I.

Ha őszinte tiszta kebelből erednek.

H O L M E R (magában).

Megfojthatnám. Igy ver meg a' sors katonákkal.

T Á B O R Y (Holmerhez).

A' kisasszony, mint látszik, kedveli a' kétszinű posztót.

H O L M E R (titkon).

Ments meg isten! a' dolog puszta történet. (Fennhangon.) Hadnagy urat ma mint beszállásozott vendéget van szerencsénk tisztelnünk.

T Á B O R Y.

Ugy-e? (Szemüvegli Baltayt.) Ha nem csalódom, egyszerre léptünk be a' házba; de hadnagy úr az udvarlásban megelőzött.

B A L T A Y.

Szállásomat olly részvevő gondossággal találám fogadásomra elkészülve, hogy lekötelezve érzém magamat, rendünk' olly nemes szívű pártfogójának azonnal hálámat kijelenteni.

T Á B O R Y.

'S Holmer úr csak ugyan olly nagy pártfogója a' katonai rendnek?

H O L M E R (titkon).

Koránt sem, ez csupa tettetés; az ember ezt a' boldogtalan hadat az útczára ki nem vetheti.

T Á B O R Y.

De ha tehetné?

H O L M E R.

Úgy bizonyosan a' Dunába fuldoklanának.

TÁBORY.

Ugy-e? Tehát nem szívelheti őket?

HOLMER.

Gyűlölöm, szívből gyűlölöm.

TÁBORY.

Gyűlölí? (Szemüvegeli tetőtől talpig; — félre.) Jó hogy tudom. Ezért egy pár palaczkkal több pezsgő jó a' rováásra.

HOLMER (nyájasan).

Engedelmevel, tisztelt ura atyjáról még egy szóval sem tudósított, pedig olly régi meghitt barátom.

TÁBORY.

Levelét úgy hiszem megkapta. Máskép egészséges mint a' makk, gazdálkodik 's szívből tiszteli.

HOLMER.

Az a' nevezetes zálogos pör, hallom, végre bevégeztett.

TÁBORY.

A' pör? — Igen is — úgy hiszem.

BALTAY.

Ide érkeztemkor egy ügyvédtől hallám, hogy szerencsésen megnyeretett: de a' jószág' kiváltására tetemes summa kívántatik, megszerzése pedig hitelt nélkülező házánkban némi nehézségekkel van összeköttetve.

TÁBORY.

Úgy van. De lám hadnagy úr mindent jobban tud, még azt is hány garas van atyám' zsebében. (Titkon Holmerhez.) Vakmerő egy nép.

HOLMER (szintúgy).

Mondhatni szentelen.

TÁBORY (félre).

Szemtelen? Még egy pár palaccokkal több.

MÁLI.

Baltay úr maga pedig, ha merem kérdezni, tulajdonkép mivel foglalatoskodik?

TÁBORY.

Én — a' vármegyét szolgálom.

MÁLI.

De otthon, házánál?

TÁBORY.

Otthon — építetek.

MÁLI.

Házat?

TÁBORY.

Nem, konyhát és pinczét.

MÁLI.

Azzal kezdi az építést?

TÁBORY.

Azzal kisasszony, mert e' nélkül a' többi mind hijabavalóság. Az evés ivás életünk' talpköve.

MÁLI.

Ne feledje kérem ezen új fölfedezésével az építéstudományt megajándékozni.

TÁBORY.

Lesz rá gondom. A' kisasszony is, tudom a' konyhára teljes figyelmet fordít.

MÁLI.

Szükség szerint.

TÁBORY.

Tartsa kérem előkelőleg szeme előtt; Holmer úr' pinczéje pedig bizonyosan legjobb karban van.

HOLMER.

Kétség kívül; mert azt egyszersmind raktárnak használom.

TÁBORI.

Pezsgőt tart-e benne?

HOLMER.

Hízlekedhetem magamnak, hogy jelennen az eredetinek minden nemeivel szolgálhatok.

TÁBORY.

Felségesen! én kegyedbe szerelmes kezdek lenni; de már ez olly fölötte vonzó tárgy, hogy azt önlátomásból szeretném ismerni.

MÁLI.

Istenem, dél előtt talán csak nem fog borozni?

TÁBORY.

Ne féljen kisasszony, meg nem ittasodom, 's ha egy kissé szédelegnék is, garázda nem vagyok; de szerelmes igen.

BALTAY.

De már úgy a' pinczébe nem eresztethjük.

TÁBORY.

Sőt igen, 's hadnagy úr is el fog kísérni.

BALTAY.

Jelenlétem valóban szükségtelen.

HOLMER.

Koránt sem. Baltay úr a' legkedveltebb pezsgők ne-

meit ki fogja jelelni, 's erre hadnagy úr' jóváhagyása is szükséges.

TÁBORY.

Én jelelsem ki? tudnivalólag illő mennyiségben. Én kegyedbe tetőtől talpig szerelmes vagyok. Rajta tehát. Utóbb kegyednek atyám' egész életét elbeszélem, ha kívánja a' bölcsőtől kezdve.

HOLMER.

Jól van, de még egy szó. Máli lelkem, vigasztalatlannal volnék, ha az ebéd kedves vendégeink' jóváhagyását nem nyerné meg.

TÁBORY.

Olvadozom. Kegyed az emberiség' dísze. Igen is, kisasszony feleljen meg ura atyja' felszólításának. 'S ha a' pezsgőbor iránti előszeretetem szívében némi balvélekedéseket gerjesztene, függeszse fel a' végítéletet. Forgassa csak művészeté' szentségében, az áldott konyhában, derekasan varázs vesszejét, ültessen drága súlya alatt recsegő asztalhoz: 's meglátandja, olly koszorúkat aratok, hogy azoknak fényét a' legfeketébb rágalom sem homályosíthatja el. (Málin kívül mindnyájan el.)

Kilenczedik jelenés.

MÁLI maga.

Istenem, milly ember ez! Valóságos megtestesült gyomor! Ez engemet házánál szakácsnéjának tartana. Ments meg tőle isten! 'S atyám kedvencz eszméjével fejében, nem lát nem hall semmit, vagy ha lát, mindent képzeletei' rózsa szívében szemlél, 's csupa boldogítási vágyból boldogságomat eltemethetné örökre. De mit tegyek? hogy' vergődjem ki e' szerencsétlen helyezethől?

Ah, atyámnak igaza van, azok a' tisztek ravasz, csalfa, hamis emberek. Ez a' Károly beszínli magát táncz közt polgárráhában szívembe, hozzánk szállásoltatik be, 's holnap — ah, holnap — tovább megy 's magával viszi nyugalmamat. Keblem olly nyugtalan, fejem olly zavart, ború fedí életem' láthatárát, 's sehol egy földérintő sugár. Az egy, mit érezek, a' mi rendületlenül áll keblemben, az: Baltayé soha sem lehetek.

Tizedik jelenés.

ELŐBBI, JULCSA.

JULCSA (sietve).

Kisasszony! (Körültekint.) Egy titkot fedeztem föl.

MÁLI.

Titkot? Engem illető?

TÁBORY.

Igen, hallja csak: a' legényeket szállásozám el; az egyik, a' hadnagyé, csinos magyar fiú.

MÁLI.

Ugyan?

JULCSA.

Nem tagadhatom, első pillanatra igen megtetszett; az a' katonaruha díszesen áll rajta.

MÁLI.

Ez a' nagy titok?

JULCSA.

Kérem, hallja tovább: egy kissé melegebben szólhaték a' fiúhoz, 's ím szíve szerelemre gerjed, körültem forog mint árnyam 's utóbb szerelmi vallomásokra fakad.

M Á L I.

Miket te természetesen elfogadál.

J U L G S A.

Nem, emlékezetébe hozám, hogy holnap úgy is tovább marsol: erre megesezt vitézem' szive 's gyónni kezd.

M Á L I.

Szabad tudnom, mit?

J U L G S A.

Csak gondolja! de ilyenek a' férfiak! hogy ő nem katona, hanem inas, 's formaruháját a' más úr' cselédétől kapta.

M Á L I (komoly figyelemmel).

Hogy' hogy' ? mi okból?

J U L G S A.

Mivel uraik is szerepeiket fölcserélek. A' hadnagy úr nem más hanem Baltay, a' várt kérő; 's a' vélt Baltay, az átmarsholó 's nálunk beszállásolt hadnagy életnagyságban,

M Á L I (élénken megilletődve).

Lehetetlen!

J U L G S A.

Tessék elhinni, ez bizonyosan úgy van.

M Á L I (fakadó örömmel).

A' hadnagy a' kérő! Oh hála néktek mennyei hatalmak! oh szerencsés történet! váratlan menekvés a' végtelen zavarból! Károly a' kérő! (Magán kívül fel 's alá.) De megállj! szólj, mi bírhatta őket szerepeik' fölcserélésére?

J U L G S A.

Baltay uram alkalmasint — megengedi hogy kimondjam — macskát nem akart zsákban venni 's használá a' beszállítási jó alkalmat. A' legény azt mondja, hogy egy ezrednél szolgáltak 's régen ismerik egymást.

Árvízkönyv IV. köt.

M Á L I.

Hála az égnek! helyesen! jól van hogy így történt, igen jól van! 'S mégis ha meggondolom, nem furcsa-e az, ha valaki áruhában ismeretlenül mátkáját kikémeleli, alatomosan szíve után leskelődik? Nem hamisság, csel-e ez?

J U L C S A.

Minden esetre. Ránk nézve a' tettetés megbocsátható, mert egyetlen fegyverünk a' férfiak' fondorkodásai ellen; de náluk támadás' eszközeül használva menthetlen.

M Á L I.

Igazad van. Előbb ismeretlenül jelenik meg a' táncmulatságban, mert tudja hogy jó tánczos 's magát jelesen kitüntetheti, utóbb pedig formaruhában lép fel, föltevén hogy gyermek-módra ahhoz kapok a' mi fénylik. Ha illy álnokságot a' kérőknek elengedünk, mire vetemednek majd a' férjek.

J U L C S A.

Illyesmihez kedvöket eleve 's mindenkorra, esketés előtt el kell üznünk.

M Á L I.

Ugy van; azért siess a' legényekhez, tartsd őket szemmel 's tudósíts mindenről. Küztünk most igazán háború ütött ki, 's hogy a' csatát el ne veszítsük, ellenségeink' mindenkori mozgásait ismernünk kell.

J U L C S A.

Megyek, de kisasszony nélkülém ne végezzen semmit; én fedeztem föl a' csel, 's jogos, hogy visszatorlásában részesüljek.

M Á L I.

Ha szükségem lesz rád; csak ereddj!

JULCSA (félre).

Ha szüksége lesz rám? Ugyan bizony. — (Neheztelés jeleivel el.)

Tizenegyedik jelenés.

MÁLI maga.

No hiszen édes csinos karcu hadnagy uram! játékot üzött velem; de ezentúl engedelmével majd én tánczoltatom meg. Szerelmesnek látszik, de ki áll jót érte, hogy ez nem pusztá tettetés, álszin, szerep, mint ruhája? Ez iránt teljes bizonyosságot kell nyernem. A' férfiak, mondják, ha szerelmesek, olly féltékenyek mint a' török baskák. Megpróbáljuk tehát édesem, szeret-e igazán, egykedvűen veszi-e, ha ezentúl az álkérő uramat nagyobb szívesseggel fogadom? vagy rossz neven veszi a' tréfát, féltékenységre fakad, haragra lobban, vagy épen vele párviadalra kel. (Élénken fel's alá.) Párviadalra? Istenem, ha párviadalra kihíná, úgy szerelméről teljesen meg volnék győződve. (Megáll.) De nem, hát ha ellene megsebesítené, vagy épen fejét levágná? Ments meg isten! nem, nem! Ki kopog? Szabad!

Tizenkettődik jelenés.

ELŐBBI. BALTAY.

BALTAY.

Nem csalatkoztam, szerencsémre még itt találok.

MÁLI (hidegen).

Hadnagy úr ott hagyta a' társaságot?

BALTAY.

Nem állhatám többé ki a' különféle pezsgók' tulajdonai' előszámlálását. Érzeményem ellenállhatlanul ide vonzott.

MÁLI.

'S azt tekintetbe nem vette, hogy leányoknak titkos szemközt hadnagy urakkal az illendőség tilt.

BALTAY.

Feddését megérdemlem, de ez egyszer kivételért esedezem.

MÁLI.

A' világ' ítélő szava e' tekintetben olly kiméretlen, hogy kérését el nem fogadhatom.

BALTAY.

Ne legyen kegyetlen. Az érzeménytől megtelt szív közlés után eseng, 's az élet' legszentebb perczenetei nem tűrnek tanúkat.

MÁLI.

Fájdalom, az átmarsoló hadnagy uraknak illy szent perczenetek olly mindennapiak, hogy az által minden jelentésöket elvesztik.

BALTAY.

Ne folytassa, kérem, ezen szívtelen hangot; a' valódi érzeménynek semmi sem olly kinzó mint a' kétkedés.

MÁLI.

'S ki az oka, ha érre találunk? Ha a' tiszt urak a' házi kisasszonyok' szerelmi vallomásukkal való megtiszteltetésöket minden állomásban kötelességöknek tartják: rossz neven vehetik-e, ha azok hódolásaikat szint' olly könnyen veszik, mint tétetnek?

BALTAY.

Ez történhetik; de engedelmével, helyzetemre nem al-

kalmazható. Minden ifjú keble egy ideált rejt, mely összesen magába foglalja a' mi előtte kedves, a' mit ki-mondhatlanul szeret. Én az enyémet a' kisasszonyban találám személyesítve; szívem összetalálkozásunk' első perczenete óta minden mélyeiben érzi, hogy határpontjához ért, mellyen túl érzeményei nem nyomúlhatnak, hol neki lelánczolva örökre vesztegelni kell, boldogul vagy boldogtalanul.

MÁLI (érményeivel küzdve).

Kiméljen meg hadnagy úr e' francia szólásmódokkal, miknek indító okát 's célját nem látom.

BALTAJ (elkeseredetten).

Kisasszony, ha francia színhősnek tart, ki érményeit előre kiszámított szavakban fitogtatja, csalatkozik; én magyar őszinteséggel magyar leányhoz szólok, 's erre elébbi viselete némileg bátorított. Most megváltozottnak látszik; de ha elébbi módja színlés lehetett, miért ne tartsam a' mostanit annak? Helyezetem pedig bizonyosságot, elhatározást kíván. Azért mindenre, mi a' kisasszony előtt szent, esdeklem, legyen ezen életemet eldöntő perczben mindenek felett igaz, 's feleljen, mellőzve minden mellék tekintetet, egyedül szive' vonzalma szerint: (térdre ereszkedik) remélhetek-e viszonszeretetet.

MÁLI

(a' legnagyobb zavarodásban magában).

Nem bírok szívemmel! Mit tegyek — valaki jó. Hála istennek! (Fennszóval.) Keljen fel hadnagy úr, az istenért, keljen fel.

Tizenharmadik jelenés.

ELŐBBIEK. TÁBORY.

MÁLI (elébe fut).

Ah, Baltay úr! hozta isten!

TÁBORY.

Mi a' manó! titkos négy szem közt, 's a' bonyolódás' tetőpontján! Ez felséges! (Szemüvegli Baltayt.)

BALTA Y (felkél, titkon).

Valóban, barátom alkalmasabb időben jöhettél volna.

TÁBORY.

Bocsánatot kisasszony; előre nem tehettem, hogy itt addig, míg tisztelt ura atyjával a' pezsgő borok' természethistoriájában buvárkodunk, oly multságok üzetnek, melyek — megengedi hogy kimondjam — némileg rövidségemre szolgálnak.

BALTA Y (nyugtalanul felj's alá).

Rövidségére.

MÁLI.

Ez méltó büntetése annak, hogy szívét kirekesztőleg a' francia pezsgőnek ajándékozta.

TÁBORY.

Igazságtalanság, kisasszony; a' francia pezsgő ugyan szerelmem' kitüntetett tárgya, de szívem' fő kapuja csak ugyan a' szépnemnek áll tárva.

MÁLI (hizelkedve).

Tehát mégis; mert valóban sajnálni is kellene nemet, ha illy férfiak iránta egykedvűen viseltetnének.

BALTA Y (félre).

Illy férfiak!

T Á B O R Y.

Szép kisasszony! ez semmikép nem hibám, sőt e tekintetben erős próbákat mernék kiállani, (meghajtéssal) kivált ha a' megkisértés illy bájoló ajkaktól eredne.

M Á L I.

El ne bizza magát! Azt tudja, hogy elérézése eleve tudtunkra adatott, 's nem álmodozhatik, milly próbákon esik még keresztül.

T Á B O R Y.

Nem igen fogok óvakodni; de vigyázzon, hogy viszsatorlásokkal ne éljek. (Baltay felé.) Egy barátom úgy is erősen tanácslá, hogy szívé' állhatatosságát próbára tegyem.

B A L T A Y (félre).

Ez szorosán az igazsághoz ragaszkodik.

M Á L I.

Mit pontosan követett, mert a' pezsgőnél más gondolat addig meg nem fordult fejében.

T Á B O R Y.

Hát ha még is. (Félre.) Illy megkisértés minden hadnagyok' erejét felülmúlja. Én belé vágok kérői szerepembe. (Málihoz.) Szép kisasszony, hát ha a' pezsgő csak ürügyül szolgált, 's én a' hadnagy úr' eltávozása után atyja urával sokkal fontosabb, sőt mondhatom, felette fontos tárgyakról komolyan értekeztem volna?

B A L T A Y.

Ő és komolyan!

M Á L I.

Nem szabad tudnom miről?

T Á B O R Y.

Ha kegyes kihallgatásra számolhatnék —

MÁLI.

Legyen bizonyos Baltay úr, hogy minden a' mi becses személyétől ered, 's kivált ha az elébb atyám' jóváhagyását nyeré, részemről megkülönböztetett méltatásra tarthat számot.

BALTAY.

Ördög pokol! mi ez?

TÁBORY.

Parancsol valamit hadnagy úr? (Szemüvegével nézegeti.)

MÁLI (öröme' jeleit mutatja).

BALTAY.

Semmit; kérem ne hagyja magát háborgatni; részvétem nem kisebb a' kisasszonyénál.

TÁBORY.

Jó hogy mondja, másképp kételkedhettem volna; csak sajnálom, hogy nyilatkozásaim egyedül a' kisasszonyt magát érdeklik.

BALTAY.

Bocsánatot, részvétem sőt (keserű ironiával) ügye' pártolása olly buzgó, hogy lábaimat akaratlanul leszegezve érzem.

MÁLI.

Nyilatkoztassa ki magát hátratartás nélkül, 's legyen bizonyos, hogy a' hadnagy úr' jelenléte pártfogásomat semmivel sem csökkenti.

TÁBORY:

Legyen tehát. Mindenek előtt mondja meg a' kisasszony nyíltan, őszintén: külsőmön van-e valami kitenni valója? (Kedvező állásba helyezkedik.)

MÁLI.

Semmi — sőt csinos, nem akarom mondani, szép fiatal embernek tartom.

BALTAY.

Csinos! - szép! ha ha ha!

TÁBORY.

Kétkedik azon hadnagy úr?

BALTAY.

Sőt erősítem, 's ha kívánja, a' régi lovagok' módjára zárt sorompókban szépsége' minden kétkedőivel dárdat mérek.

TÁBORY.

Ez helyes. Az első ponton tehát túl volnánk. De (Málihoz) teszem, ha ezen csinos, hogy ne mondjam szép ifjú, a' kisasszony iránt (Baltayt szemüvegeli) némi belső vonzódást, azt a' mit közönségesen szerelemnek hínak, érezne: viszonozatlanul, hidegen utasítná-e el őt magától?

BALTAY.

Igen, erre feleljen kisasszony, hátratartás, tettetés nélkül.

TÁBORY.

Kérem, hadnagy uram, illy bele elegyedések minden rend ellen valók. Van iránta valami kifogása?

BALTAY.

Nekem! Ments meg isten! Kifogás? Ha ha ha!

TÁBORY.

De hiszen — most látom — egészen dühös.

BALTAY.

Én-e? Legfelségesebb kedvemben vagyok. (Énekelni kezd.)

MÁLI

(ki eddig örömét el nem titkolhatta).

Baltay úr igen fontos kérdéssel tisztelt meg, 's ha másképp hajlandónak érezném is magamat arra kedvező-

leg felelni, (Baltay itt megint énekel) minekelőtte azt tennem, illy őszinte hódolat' végszándékát kellene megértenem.

BALTAY.

Igen igen, ki a' végszándékkal!

TÁBORY.

Hadnagy úr is kívánja? Jól van. Ezen csinos, hogy ne mondjam szép fiatal ember' czéljai tehát a' legtisztesebbek, mondhatom a' legkomolyabbak, 's a' mit már elébb hozzá kellett vala tennem, ő ezt nem csupán ön szive' sugalmából nyilatkoztatja ki, hanem a' közös szülék' akaratjára, jóváhagyásával, sőt unszolásokra, minden reményeit 's jövő boldogságát a' kisasszony' lábaihoz letévén. (Térdre ereszkedik.) Lehetne-e olly kemény a' bizodalmasan szívéhez folyamodót magától elútasítani?

BALTAY.

Minden esetre, 's azt e' pontban. (Az ajtót nyitja ki.)

MÁLI.

Nem, nem, koránt sem.

BALTAY.

Tehát, ha úgy tetszik az ablakon. (Felnitja az ablakot.) Ez regényesebb.

MÁLI.

Mentsem isten!

BALTAY.

A' kisasszony a' munka' fáradsagától retten vissza: engedje meg tehát, hogy erősebb karjaimmal segítsem.

TÁBORY (felkél).

Mi a' patvar! talán csak az ablakon ki nem akar repíteni?

BALTAY.

Csak egyszer.

TÁBORY.

Igen uram, ha hagynám magamat.

BALTAY (keserűn).

Önakarattal még senki sem repült ki az ablakon.

TÁBORY.

Elhiszem, de sokszor az repült ki, ki a' másikat ki akará repíteni.

BALTAY.

Önnek tán kedve kerekedik a' próbára!

TÁBORY.

Lelkem galambom, ha valaki személyemet illy ajánlással tiszteli meg, akkor keresztényi kötelességemnek tartom őt azonnal szintazon jó teteményben részesülni.

BALTAY (kitörő haraggal).

Bátorkodik ön ezt négy szem közt ismételni.

TÁBORY.

A' mennyiszer parancsolja, éjjel nappal.

BALTAY (dühhel).

Ön egy alacsony lelkű, ki a' barátság' bizodalmaival visszaél.

TÁBORY (elveszti türelmét).

Egy szót se többé; máskép —

BALTAY.

Még fenyegetődzik? Gyávanak tart-e, hogy visszarettenhetni vél. — Illyesmit csak egy semmirekellőtől hallhatok.

TÁBORY (túzzal).

Ördög és pokol! erre kardom felelend.

BALTAY.

Ki hát, a' kertben találkozunk.

TÁBORY.

Azonnal, e' perczben!

MÁLI,

(ki eddig belső örömmel hallgatott, megretten).

Hová uraim? egy tapodtat sem, kérem, kényszerítem.

TÁBORY.

Szép mátkám, a' menyegzőt fegyvertánczczal kezdjük meg.

MÁLI (magán kívül).

Az istenért, megálljanak! (Kiált.) Uram atyám! Julis!

Tizennegyedik jelenés.

ELŐBBIEK, HOLMER, JULGSA.

HOLMER.

Mi zaj ez?

JULGSA.

Parancsol kisasszony!

MÁLI.

Uram atyám, ezen urak párviadalra akarnak kelni, segítsen, ne engedje.

HOLMER.

Hadnagy úr így becsüli meg tisztes házamat!

BALTAY.

Sületlen beszéd. Menjünk! (Kimegy.)

HOLMER

(tartóztatja a' követő Táboryt).

Az istenért, maradjon; ne kövessé a' megdühödtet!

TÁBORY (a' paródia' hangjával).

Félre! a' vakmerőt ki tartóztatni merészel, (szemüvegét Holmernek szegezi) golyóbis utasítandja vissza.

HOLMER (megrémlve hátat fordít).

Félre a' pisztolyyal!

MÁLI

TÁBORY

} Pisztoly! (Sikoltva összefutnak.)

Tizenötödik jelenés.

ELŐBBIEK (Baltayn 's Táboryn kívül).

HOLMER.

Kint van-e?

JULCSA.

Igen, talán csak tréfált.

HOLMER.

Megtévelyodott! a' pisztolyt nekem szegezni! 's a' hadnagy megveszett. Vérontás, gyilkolás ezen emberek' mestersége, 's végre szegény Baltaymat még kipüsztitja e' világból.

MÁLI (aggodalommal).

Szerencsétlenséget távoztatnunk kell. Az egekre, si-
essiünk utánok.

HOLMER (tartóztatja).

Maradj! én magam megyek, ámbár tudom életembe
kerül. El ne merészeljétek a' szobát hagyni.

(El a' közép ajtón.)

Tizenhatodik jelenés.

ELŐBBIEK (Holmer nélkül).

JULCSA.

Az istenért, kisasszony, mi történt?

MÁLI.

Ne kérdezd. Jer, minden percz egy ember' életébe kerülhet. Oda vagyok, ha Baltayt szerencsétlenség éri.

JULCSA.

Aha, sejdítem. A' kisasszony vesztité őket össze 's most retteg. Úgy van az, ha a' szobaleányokat titkainkba nem avatjuk.

MÁLI.

Ne fecsegj, kérlek. A' kertben, mondák, találkoznak össze; ez ajtón a' folyosón át hamarább érhetünk oda. Jer, hogy atyámat megelőzzük.

Tizenhetedik jelenés.

Kert.

FÁBORY (maga).

Még nincs itt? csodálom, mert a' szerelmesek, ha valami bolondságot szándéklunk elkövetni, rendesen nem várakoztatják az emberit. 'S micsoda dühösek! Brr! — Uramfia, mátkáját egy kis szükséges próba alá akarom vetni, 's im csupa féltékenységből elütné fejemet mint valami pulykakakasét! De várj! (Kardját kihúzza 's próbálgatja.) Vért ugyan nem sokat ontok, mert ezen fegyver-gyakorlásra használt ártatlan jószággal egy egeret sem ölhetek meg: azonban az igazságnak napvilágra kell jöni, ki kell — édes kisasszonyom, minden nőnemi tettetés' da-

czára világlani, kit szeret, ha e' próbát kilyukasztott
bőrrel fizetném is meg. De csitt, itt jó vitézem.

Tizennyolczadik jelénés.

ELŐBBI, BALTAY.

BALTAY.

Már itt? Annál jobb? Félre a' karddal; itt pisztolyaim.

TÁBORY.

Jobb karddal vívnunk.

BALTAY.

A' fegyver-választás rajtam áll. Fogja!

TÁBORY.

Gondolja meg, hogy házasodni akar, 's ha agyon
lövöm, hymen' oltárát e' földön el nem éri.

BALTAY.

Idétlen tréfa. Válasszon.

TÁBORY.

Legalább vesse le tehát formaruhámat. Önköntösömet csak össze nem löhetem. Jóságaim a' holdban úgy is most rosszul kamatoznak, 's mindennap új formaruhát nem csináltathatok.

BALTAY.

Balgatagság! Azt hiszi talán, kardra ügyesebb ná
lammál? (Elveti pisztolyait 's kardot húz.) Ide a' gyiklesővel!

TÁBORY.

Még egy szót. Nem volna ön hajlandó elébbi meg
nem gondolt becsület-sértő szavait visszavenni.

BALTAY.

Illy ajánlatot merészel tenni ön, ki bizodal'mammal
olly becstelenül visszaélt.

TÁBORY.

Egy szót se többé. (Állásba helyezkedik.)

Tizenkilencedik jelenés.

ELŐBBIEK. JULCSA, utóbb MÁLI.

JULCSA.

Itt vannak. (Hátra kiált.) Ide, ide kisasszony! (A' vi-
vókhöz.) Álljanak meg! Félre a' kardokkal! Itt nem messzi
emberek vannak, 's én tüzet — tolvajt kiáltok.

TÁBORY.

Derekasan vagyunk.

BALTAY.

Vigye a' patvar! Félre! Védelmezze ön magát.
(Megtámadja Táboryt.)

MÁLI

(a' legnagyobb aggodalommal.)

Az istenért megálljanak! (Baltay felé.) Baltay úr! (Bal-
tay megdöbbenve leereszti kardját. Táborhoz) Hadnagy úr, min-
denre a' mi előtte szent, esedezem, dugja kardját hüve-
lyébe!

JULCSA (parancsoló hangon).

Azonnal, tüstént!

TÁBORY.

Lánczhordtát, ez árulás!

JULCSA.

Vegye mint akarja; jól tudjuk, kicsodák az urak.

TÁBORY.

Mindegy; becsületem sértve van, 's ez megboszú-
lást 's vért kíván. Azért félre a' ki életét meg nem únta;
halál' martaléka, a' ki közelit. (Megtámadja Baltayt.)

MÁLI.

A' mennyei irgalom' nevében álljon meg!

JULCSA (hangosan kiált).

Tűz! tolvaj! zsvány! gyilkos!

TÁBORY.

A' sátán dugja be torkát. (Bedugja fülét.)

MÁLI (kétségbeesetten).

Irgalom. Én vagyok a' bűnös, megtudtam szerepeik'
fölcserelését, 's Baltay úr' szerelmét akarám próbára tenni.

TÁBORY.

'S öt jó móddal más világra küldeni, hogy szerel-
münknek útba ne álljon. Helyes! kívánsága azonnal be-
teljesedik. (Támadó mozgásokat tesz.)

MÁLI

(közikbe veti magát 's Táborny előtt térdre hull).

Tévedés! irgalom! ha sértett becsülete áldozatot ki-
ván — itt mellem; én Baltayt szeretem 's nélküle nem
akarok élni.

TÁBORY.

Aha! vége végre a' tettetésnek, kisajtoltuk a' titkot.

BALTAY (bedugja kardját).

Nélkülem? Jól hallok, nem álmodozom-e?

MÁLI.

Károly, szívem első összetalálkozásunk óta a' tiéd.

BALTAY.

Enyém? Máli, angyali teremtés! (Karjai közzé fut.)

TÁBORY.

Oh csalfaság, neved leány!

JULCSA (mérgesen).

Neved férfi, neved hadnagy; a' kisasszony csak védelmezte magát, ez szabad. Az urak voltak a' csalfák.

TÁBORY (bedugja fülét).

BALTAY (élénken Tábornyhoz).

Barátom, pajtásom, megbocsáthatsz-e örültségemnek? Ha a' legünnepélyesh követésem meg nem engesztelhetne —

MÁLI.

Hadnagy úr! egyesítem esdeklésemet Károlyoméval.

TÁBORY (udvarias meghajtással).

A' kisasszony tudja, hogy hadnagy bájoló ajkainak elene nem állhat; a' mi pedig Baltay barátomat illeti, úgy hiszem most már elébb adott tanácsom bölcsességét át fogja látni. Megengesztelve szorítám szívemhez, ha itt kedvesebb karok rá nem várnának. (Málit feléje vezeti.)

BALTAY.

Édesem!

MÁLI.

Holtig szerettetem. (Összeölelkeznek.)

Husadik jelenés.

ELŐBBIEK. HOLMER.

HOLMER.

Mit látok! Máli! szemtelen, istentől elhagyatott leány!

TÁBORY.

Lássa tisztelt após uрам, úgy csalják el a' katonák mátkánkat!

HOLMER.

Oh szégyen! oh gyalázat! oh boldogtalan katonaság!
kútfeje minden szerencsétlenségemnek. Takarodj' szófoga-
datlan, gyalázatos leány!

MÁLI.

Csalódik uram atyám; én szorosan parancsolatjához
tartottam magamat. Ezen jó kedvű urak fölcserélték szere-
peiket. Ez Tábornak hadnagy úr, 's itt áll szeretett Baltay
Károlyom, kinek uram atyám' kívánsága szerint ezennel
kezemet nyujtom.

HOLMER.

Lehetetlen!

BALTA Y.

Úgy van, tisztelt Holmer úr. Hogy a' mátkanézés
ismeretlenül megtehessem, bátorkodám Tábornak barátom'
ide szállásozását használva, annak formaruháját kiköl-
csönözni. Személyem' azonságát atyám' e' levele be fogja
bizonyítani. (Mellénye' zsebéből kihúz egy levelet.) 'S mivel állí-
tása szerint a' katonák minden szerencsétlenségének okai,
illő hogy azt a' katonák viszont jóvá tegyék: azért forma-
ruhában ezennel szeretve tisztelt leánya' kezét kérem.

HOLMER,

(ki eddig a' levélben olvasott).

Nincs többé kétségem. A' tréfát ugyan nem helyes-
lem, de mivel oly szerencsésen végződik, megbocsátom.
Üdvözlöm tehát édes vöm, most először, de teljes meg-
elégedett szívvel. Legforróbb reményeim beteljesednek.
(Málihoz.) 'S te csintalan leány szereted őt?

MÁLI.

Keblem' utolsó lehelletéig.

HOLMER.

Sorsom végkép megengesztelődött! Boldog apa va-
gyok. Ide gyermekim! (Összeteszi kezeiket.) Áldjon meg az ég!

T Á B O R Y.

E' szerint tehát tisztelt Holmer úr még végre a' két-szinü posztóval is megbarátkozik.

H O L M E R.

Ez egész armadiával. Hadnagy úr leányom' vőfélye. Lakodalomra hívjuk az ezred' egész tisztí karát, 's kipurisztítjuk pezsgő boraimat az utolsó palaczkig.

T Á B O R Y.

Az utolsó gondolat rendesen a' legjobb. Szerelem és pezsgő, hejsza! úgy szeretem az életet. Ma ugyan a' szerelem másnak jutott; de vigasztal a' pezsgő, 's holnap új életre ébredünk. (Előre lép, a' közönség felé.) Mig anyni mennyei szem kegyesen ragyog felém, egy vesztett virágért, hadnagy kétségbe nem esik.

D O N N A S O L.

BESZÉLYKÉ.

IRTA

TÓTH LÓRINCZ.

Alba herceg zsarnokoskodék Németalföldön, második Fülöp spanyol király Alba hercegen, 's második Fülöp királyon a' szent inquisitio.

Míg Belgium' szép, dús tartományai, a' szabadság' és ipar' virágzó lakhelyei, elsáppadtak 's elszegényültek az embertelen Alba' hóhérpallosa alatt, 's a' lakosok, füstölő házaik' romjai, mezeik' eltiport virágai fölött végső erőfeszítéssel küzdének azért, mi előttük szent 's az életnél is becsesb volt, a' lelkiismeret' szabadságaért: addig az anya Spanyolország jól mulatott.

1569-ik évi szent háromság' vasárnapja volt, midőn a' valladolidi nagy vásártéren igen élénk mozgás vala látható. A' kíváncsi nép, férfiak spanyol komolysággal arcaikon, köpönyegbe burkolva 's karddal övedzve, süvegeiken magas lenge toll, melly a' vidám 's tiszta ég' leheletén büszkén lebegett; 's nők, spanyol tüzzel fekete égő szemekben, fátyollal boritva a' forró nap ellen 's féltő férjek' és szeretők' megnyugtatóására érdekes arcaikat, vegyesen 's tarka, szivárványzó vegyületben tolongának a' téren, mellynek közepén, félkörben, deszka padolatok valának felállítva, 's veres posztóval bevonva. „Vérpadok-e?“ kérdé az idegen' roszat sejtő lelke: „vagy országnagyok' számára emelt díszpolczok?“ — Körül ékes páholyok 's

ezekben úri, gazdagon öltözött nép. A' térre nyíló ablakok, sőt házfüdelek is tünve bámész sokasággal. Az egész arra mutatott, hogy nagy ünnep van készülöben, azon ünnep, melyet a' spanyolok Auto da fé, hit' törvénszéke névvel neveznek.

A' nézők' szeme leginkább egy páholyra vala függesztve, 's az ifju nemesek' sorain azon nyughatatlan, pajzán mozgás és susogás futott végig, melly egy rendkívüli szépség' megjelenésének mindenkori követője. Egy fölötte érdekes, halvány alak ült azon páholyban, de szép, legszebb Valladolid' falai közt! egy olyan mondhatlan bájú arcz, 's mély jelentésű, kis kerekében gazdag tündérvilágokat rejtő fekete szempár tündököle ott, dús, kellenjeljes rendtelenségben csüggő hajfodrok', 's hosszú bársonypillák' árnyékában, millyen Calderont lelkesítheté, midőn nevének halhatlanságot költött, 's a' középszázadok' képművészeit azon csaknem földtűli bájjal 's erővel ruházhatá fel, melly kezeik által olly csodaműveit alkottatá a' tökélynek. De e' bájos szemek' csillagaiból fájdalmas emlékezés' kifejezése tűnt elő, e' fehér sima márványhomlokon csöndes bú sötétlett. 'S az ünnepre gyült idegenek meleg részvétellel kérdezek Valladolid' fiait, a' boldogokat, kik illy leánynyal egy város' falai közt laktanak: „Ki e' leány? ki játszik e' selyemhaj' fürtjeivel? kinek virágoznak-e kebel' liliomi? 's miért e' bú szép szemeiben?“ — És Valladolid' fiai felelének: „Ó donna Sol, a' gazdag don Alfonso' de Cordilleras leánya, 's don Enrico de Roxas' mátkája, ki belga földön harczol az eretnek lázadók ellen.“

A' beszéd félbeszakadt, mert a' nagyinquisitor érkezett fényes kíséretével, a' szent tanács' tagjaival. Ünnepi pompában követé őt nem sokára második Fülöp király, szőke apródjaitól 's feszes udvarnépétől kísértetve, a' san jago de compostellai öreg érsekkel, több tisztes püspökkel

's nágyszámú büszke fő nemességgel. Az inquisitorok aranyvirágokkal átszőtt bársonykárpit alatt ülének magas székeken, mellyel szemközt gazdag oltár állott gyémántos keresztel, arany gyertyatartókkal, 's minden készülettel, melly a' szent miséhez megkívántatik. Az oltár mellett szónokszék vala emelve azon kor' czifra izlésében, mellyről Cano Menyhért, szent Domonkos' szerzetese, 's későbben a' canári szigetek' püspöke dörge a' hivekre egy ezen alkalomhoz illesztett tanítást. Ennek végeztével a' nagy inquisitor felállá székéről 's azon emelt és fejedelmileg ékesített helyre járulván, hol a' királyi fölség üle nagyjai közt, megesketi őt az oltár felett ragyogó keresztre, hogy mindennel segitendi a' szent inquisitiót, mi ennek ezélja' vigrehajtására szükséges, védendi ezt 's ennek szolgáit az eretnekek, 's minden ellen, ki ezeket pártolja, vagy bármi úton a' szent törvényszéknek ellene szegül. — Fülöp király azon jég hideg hangon, melly neki sajátja volt, mellytől annyira rettegtek udvarnoki, mellyen, don Carlos infans saját fiára kimondá a' halált; azon jég hideg hangon, mellyel ugyanezt már százszor 's több százszor tevé, szilárdul 's érzéketlenül mondá: „esküszöm.“ A' körülálló nép pedig lassan és rémesen utána mormogá: „esküszünk.“ Erre a' nagyinquisitor megáldá a' királyt 's imádkozék: „Isten tartsa meg sok évig fölséged' királyi személyét 's országait!“

„Vezessétek elő a' rabokat!“ parancsolá a' nagyinquisitor, 's a' nép közt hullámzó mozgás támadt.

* * *

Kereken tíz hónappal e' jelenés előtt ugyan Valladolídban 's e' városnak egy kised útczáján, melyre csak kertek' hátulsó részei nyílnak, egy ifju, sugár alakot látott az éjjeli ór a' Cordilleras palota' kertfalán rendkívüli erőfeszítéssel átszökni; de törétől reszketve, vagy pénztől megvesztegetve, hallgatott és távozott. Ki nem ismerné közületek a' spanyol városok' regényes characterét? A' mór regék' és romok', az ősi büszkeség' és hosszú nevek', a' Cydek' és Quixoteok' hónapban kalandvágyra gyúl a' kebel, 's éjenként hallani szelíden zengő gitarrokat az ablakok alatt, 's reggelenként találni holttesteket, a' féltés' gyilkának áldozatait.

A' kertben, egy mór eredetű 's művészi gonddal jó állapotban tartott fürdőterem' oszlopai alatt egy leány áll. A' hold' gyenge sugarai nem engedék ugyan egyenként megkülönböztetni vonásait; de annyit mégis elárulának, hogy a' leány szép vala, mint a' mór kutak' tündérei; szép, mint a' művészet' szelleme, mely e' nemes romokon halhatalan ifjúságban leng. 'S e' leány ugyanaz volt, ki tíz hónappal később a' páholyban vona magára minden szemet, donna Sol de Cordilleras. — Epedő várakozásban függeszté nagy, égő szemeit a' kert' azon része felé, honnét kedvesének, don Enrico de Roxasnak jöni kellett. 'S nem kelle soká várakoznia, don Enrico nem kevésbbé epedt a' viszonzlátás után. Most egy szerelmes jelenés következett, mellynek költői érdekét a' hold-sugarban fürdő rózsaberkek, a' mór kút' lágy zöreje, a' környező ünnepi nagyszerű természet fenső fokra emelék.

„Enrico!”

„Donna Sol! életem' napja! látlak ismét, hallom szavad' zengését! ah miért is kell napjaimnak a' tiedtől elválasztva, bús magányban tengeni!”

„Don Enrico! az éji őr, minden szentekért! nem vár-e rád veszély?”

„Mit tudom én! — ah, mit tudok én egyebet, mint hogy téged szeretlek, életem' ege! egem' napja!”

Az ifjak boldogok valának, túl minden kepreleten; boldogabbak, mint a' megengedett szerelmek' éldelői, mert az édes titok emelé szerelmök' becsét; boldogabbak mint más égöv alatt lehet a' szerelmes, mert a' spanyol nap' heve égett kebleiken.

De a' boldogságot váratlan jelenés zavará. Szerelmök' édes mámorában lépé meg őket a' szigorú ősz don Alfonso. A' ház' becsületét őrző ősz szellemek sűgák-e fűlébe, hogy keljen föl's menjen a' mór fürdő' oszlopai felé, vagy az éjjeli őr tevé nála hivatalos jelentését, nem tudom. Elég, hogy ő egy megsértett atya, 's egy megsértett spanyol nemes' komoly méltóságával álla meg don Enrico előtt. „Fattyu! akárki légy, te megsértéd házam' ősi becsületét, emelj kardot 's küzdj velem.”

Enrico öszveszedé eszméletét 's míg bal karját a' remegő donna Sol' tökéletes alakja körül ölté, jobbát eskűdve emelé a' csillagos égre: „Átkozottabb legyek az eretnekek' lelkeinél, ha kedvesem' atyjával küzdeni fogok! nézz meg engemet don Alfonso! én don Enrico de Roxas vagyok, ki a' granadai bércek között megmentém éltedet; szegény vagyok; de nemzetségem' régi nemessége mérkőzhetik a' tieddel: add nekem leányodat.”

„Te megmentéd éltemet 's ezt köszönöm' — monda az öreg — ,te meggyaláztad házamat 's ezt csak vér moshatja le. De ám legyen, nem kívánok veled küzdeni. Te egy ifju nemeshez nem illő munkátlanság' párnain henyélsz, 's a' henyesség' daemonja nemtelen vágyakat sűg fűledbe, vá-

gyakat egy spanyol nemes ház' becsületét bemocskolni, egy ártatlan donna' hótiszta hírét elhomályosítani! — Eredj Németalföldre, Alba herczeg' zászlói alá, harczolj az eretnekek ellen. Én fölkészítlek tégedet mindennel, a' mi szükséges, vidd el legszebb paripámat 's legjobb fegyverimet. Ha vérbe fürösztött harczkoszorú keríti homlokodat, jér vissza honodba, 's ha még akkor is lobog szerelmetek' lángja, vidd el lányomat áldással.

Don Enricoban fölébredt az ősi büszkeség. „Szegény vagyok, szegény pénzben és hírből; azonban tartsd meg paripádat 's fegyvereid' don Alfonzo de Cordilleras! maradt rám őseimről hű paripa 's damaszki acél, mely engem gazdaggá 's híressé tehet. Igen, én holnap indulok Alba herczeg' zászlói alá, 's ha egy spanyol nemes' szavára építeni lehet, leányod egy év múlva enyém lesz, a' gazdagé, a' híresé. — Ne sírj, donna Sol! szerelmed lelkesíteni fog 's védeni egyszersmind; ne sírd e' drága könyeket, drágábbakat India' gyémántjainál! a' viszonzítás' napján cserélj velem illyeket azon gyöngyökért, mellyeket menyasszonyi fűrtjeidbe fűzendek.“

Don Enrico eltávozott. Donna Solt e' nap óta senki sem látá nevetni, de annál többek láták imádkozni. Kik ájtatosságot akartak tanulni, elmentek a' főtemplom' egyik oldaloltárához, 's ott egy fátylos leányt találtak a' márványküszöbre leborúlva, könyezve imádkozni. E' leány donna Sol vala.

Végtelen hosszú tíz hónap folyott el, mióta don Enricot nem látá. A' tudósítások, mellyek előbb sűrűn 's nyugtatólag érkezének, mostanában egészen kimaradtak. Egy idő óta gyakran lehete don Alfonzo de Cordillerast a' nagyinquisitorral tanácskozva látni.

* * *

Az inquisitio' épülete, mellyen fekete posztóba vont keresztet 's vérszinü lobogót lelete látni, megnyilott most a' nagyinquisitor' szavára, mint egy nagy sir, melly egy hatalmas varázsló' kényszerítésének engedve kitarja zárt ölet 's elő okádja halottait. Belöle lánczolt foglyok vezetetének sűrű őrizet között. Az elítélteken a' bünösök' San Benito nevü' ruhája volt, egy hosszú darab sárga gyapjukelme, egy zsák, ujjak nélkül 's nyilással a' fej' számára; fejeiket a' tiara, egy hosszú hegyes süveg fűdöze. Kezeik durva kötelekkel valának elül öszveszoritva, 's bennök égő fáklyák zöld viaszból. A' ruhákon és süvegeken ördögi torzalakok valának festve, durva, ijesztő ábrázolatokban, 's némellyiken egy lángoktól körülnyalt ember' képe, melly azt jelenté, hogy a' ruha' hordozója meg-fog égettetni. Többlnyire kegyetlen kínzás' nyomait viselék testeiken, szájaikban tüskés vas zabola-volt szoritva, hogy véleményeiket utólsó órájokban ne hirdethessék a' körülbámuló népnek.

'S ennyi ezer szem közül egyikben sem ragyogott a' szánás' szelid könnyharmata. Bün lett volna az, az érzékeny' fejére hasonló büntetést vonó. Az elvakult nép kíváncsi várákozásban álla a' téren, biznyságul, mennyire eltompithatja vakhir és szokás az érzelmeket. A' szelid nők, kik irtózva látnak leöletni egy galambot, érzéketlen hidegséggel szemlélek, mint hurczoltatik máglyára az elítelt egy vigyázatlan szóért, egy véleményért, egy semmiért! söt úgy siettek e' látványhoz, mint kedves nézőjátékra; 's még donna Sol, a' szerelmes, a' bűbeteg donna Sol is eljőve a' rémes pompához. Vagy talán ezzel is ajtatosságát akará tanúsítani 's áldozatot tenni Enriconak az-

által, hogy egy rakás eretnek' elítéltetésének tanúja lön, eretnekekének, millyek ellen Enrico harczott ezer veszély közt Németalföldön.

Most tompa dobszó jelenté, hogy a' végítélet ki fog hirdettetni. Néma csönd uralkodott 's minden fül figyelve hallgatott, 's a' szenttanács' szolgája hangosan olvasá:

„Don Pedro Sarmiento 's felesége; don Juan de Vihero Caralla, 's felesége és húga; don Juan Ulloa Pereira a' johannita rend' keresztese 's generálja Németországban; Antonio Herreruero ügyvéd 's felesége, mint bűneiket megbánt 's megtért bűnösök a' halálos büntetés alól fölmentetvén, holtiglani börtönre 's a' San Benito zsákruhának folytonos viselésére ítéltetnek.“

A' nevezett zsákruhások, egyenként előlépven a' lánczterhelt csoport közül, mély bűnbánatot mutató arcczal, sirva és tántorogva vezettetének börtöneikbe.

A' kikiáltó folytató:

„Ellenben, mint szerencsétlen tévelygésükben megátalkodott, makacs, átkozott bűnösök, tűzhalálra ítéltettek a' következők.“

Egy magas, sovány, halvány alak lépett elő, a' gondolkodás' és álmatlan éjek' redőit viselve homlokán, milyektől tartanak a' Caesarok és Dalai lámák.

„Don Alfonso Perez“, mondá a' kikiáltó. —

Egy igen fiatal, alig pelyhesedett állú ifju követé, ki egykor részegségében illetlen szavakra fakadt a' szent inquisitio ellen.

„Don Rodrigo de Montosa“, nevezé a' kikiáltó. —

Harmadszor egy méltóságos termet jött elő a' csoportból szilárd léptekkel, kin erő és szépség vala egyesülve, 's kinek mozdulásin, a' szerencsétlen szabású San Benito alól is, kitünt a' nemes férfúság 's kellemes könynyedség egyszersmind. Egy pillantást vete a' környező világra, mellyben végtelen megvetés ült.

„Don Enrico de Roxas“, kiálta a' hirdető.

Egy páholyban éles sikoltás hallatszott 's e' sikoltás megrepeszté Valladolid' legszebb leányának szivét. Donna Sol halva rogyott atyja, don Alfonso de Cordilleras' karjai közé. Az öreg pedig mormogva mondá:

„Házam' sértett becsülete boszulva van.“

* * *

Don Enrico de Roxas, Németalföldre jötte után hat hónappal, méltán-e vagy méltatlanul, nem tudhatni, az eretnek tudományhozi szításáról vádoltván, az inquisitio' börtönébe hurczoltatott, 's onnét 1569-iki szent háromság' vásárnapján vezetteték a' valladolidi térre, hogy mint eretnek, megégettessék.

* * *

A' valladolidi hitünnep után mintegy harmadfél századdal nagyszerü épületek égtek Syanyolországban, 's azok' romain több száz ember gyilkoltaték meg; 's ha valaki kérdezé: „Honnét e' szörnyedelmek?“ ezt nyere válaszul: „A' nép áll boszút azokon, kik ős atyjait, a' kegyes és türelmes isten' szent nevében kínos tűzhalállal ölték el, egy vigyázatlan szóért, egy véleményért, egy semmiért!“ —

TÓTH LÖRINCZ.

A Z E L S Ó D A L.

IRTA

GUZMICS IZIDOR.

Az első dal.

Ott üle Lámeck, nap' leáldoztával,
Sátora előtt, remegve testében,
Mert vett sebéből most előszer
Gyógyulva, nézheté a' természetet.
Nyájas ragyogvány nyult feje fölött el,
'S a' hegytetőkről 's a' falombokról
Visszatükrözött alkonyi sugárok
Derítve festék arca' halt színeit.

És ő szelíden izelélé enyhültének
'S tünékeny életének e' perczeit.
Körülté állnak Áda és Czilla,
Két nője, mert kettőt vön egyszerre ő,
Első az emberek között; szerelmét
Megosztva e' kettő egyenlően,
Irigy viszály 's vetélkedés' dühe
Nem vívta e' nők' szíveit soha,
Mellyek csak a' férjért 's gyermekekért
Lángoltak egyenlőn nemes tüzzel.
És Czilla mellett álla fájdalomának
Első szülötte, a' művész Tubalkán.
Ellenben álla a' kecskek' leánya,
Noéma, Czillának disze 's öröme.
Lámekre volt függesztve minden szem,
És a' szemekben egyegy örömköny
És a' könyükben egy mennyei remény

Csilloga, miként a' tiszta alkonyak
 Letündökölve csillog esthajnala.
 És ünnepélyes csend lebege fölöttük.

Szökelve mostan társas örömnükben,
 Szökelve a' nyugati hegyoldalról,
 Közükbe lejtnek a' deli ifjak,
 Adának érzelmes fíjai: Jabal,
 A' pásztoroknak atyja, és Jubal,
 A' szende keblü 's hallga léptü fu.
 De most szemében isteni szikra csilloga,
 Mert keble istennel vala tele most.
 'S mindnyája rá gördíti vágyszemét,
 Kémlelve a' szokatlan tüzü ifjat.
 „Atyám!“ kiálta, és szavának
 Édesen hulámzék özöne ajkiról,
 „Atyám! nem egyedül ősapánk, Kaján,
 Kit ücsöcsé' vérboszúja üldözött,
 Nem ő egyedül, a' nyugtalan szellemü,
 Talála föl 's teremte új dolgokat.
 Az én tünékeny 's anda érzelmü
 Szellemem is, oh atyám! teremte
 Egy új csodát, teremte dalt, oh atyám!“ —
 'S egyszerre fölkiálta minden ajk:
 „„Dal, dal, dal!““

„És, oh fiam!“ szól most a' hágyadt atya:
 „Mondd el nekünk, fiam, mi a' dal?“ —

„Atyám! a' dal? — Csak várj atyám, te ezt
 Megtudod, előttetek ha majd dallok én.
 Halld tőlem azt előbb, miképen
 Kelt föl szivemben, és miként röpült
 Ajkimra a' sziv' szent dala, 's zenegve
 Minként folyá ajkimról át a' némá

Csendvölgyet, és mint küldözé vissza
 Fülemnek a' csendvölgy fölötti hércz.
 Halljad atya, halljátok szerelmes anyák,
 Halljátok oh testvérek a' csudát:
 Ott áldozám a' völgy' kies halmán,
 Istennek értted, oh atyám! csendesen,
 Hogy vett sebed' vad mérge' hültében
 Ismét erőre keljen életed.
 Én ott imádkozám. Fölöttem
 Érzékenyülten hangicsált a' csalogány;
 'S keblemben én szokatlan lobbanást.
 'S villámsebességű szökellést
 Érzék legottan; 's ajkaimról a' szók
 Édes zenében kezdtek ömleni.
 Én engedék szent ihletésemnek
 'S eléneklém lelkenek érzelmeit." —

„Oh ének! ének!“ fölkiáltának
 A' szent csoport' gyermekei. „Ének!“ —

'S mit éneklél tehát, fiam Jubal?
 Kérdé a' mélyen érdeklett atya:
 „Milly érzetek lebegtek át ajkidra,
 'S ajkidrol a' dal milly szavakban
 Ömlék alá a' csendes égfolyamba?“

'S kezdé Jubal, 's Jabal segíté őt,
 Ihletve istentől; a' szent csoport'
 Gyermekei fölhevülve zengék
 Isten' hatalmát, kegyeit és dicsőségét.

I.

Isten! erőknek hatalmas istene!
Im itt te szent oltárodon
Lángol előtted áldozatom.
És miként a' lángok ég felé,
Ugy bennem a' sziv' érzelmei
Ömledeznek hozzád, oh atya, úr!
Fájdalmas sebű atyámért.
Isten erőknek hatalmas istene!
Küldj le egeből erőt
Gyengeségem' atyjának.

II.

Nagy, kegyes a' te hatalmad, Istenünk!
Ím a' nap és hold 's csillagok
A' te kezéd' roppant művei:
Inte jobbod és ők lettenek.
Hatalmad' szavára jött elé
Éj' ködéből a' szép hajnali fény.
Hüves lángban úszik ég, föld:
Nagy, kegyes a' te hatalmad, Istenünk.
És egeidből ered
Életünknek táplánya.

III.

Jó 's kegyes a' te hatalmad istenünk!
A' nap, a' dicső hőstüzü,
Világ 's élet' fénytengere,
Mindent elborít tűzhevével.
Lángolnak erdők 's a' vizek
Forrón forr a' hó légfolyam,
Aszály öli a' dús mezöket.
Izzu sziklák hozzád sovárognak,
Feléd tátognak a' völgy' apályai.
Az élet' ajkain halálos szomj eped.
Az ember tőled vár, imád esőt,
Te őt, a' hűbuzgón imádkozót
Te őt meghallgatod, kegyelmes, jó atya!

IV.

Rettenetes a' te hatalmad, isteniünk!
 Intésedre megnyílnak föld' gyomrai,
 'S kirohanva dühöngnek az alszelek,
 Ég 's föld közt porföllegek koválygnak.
 Hajlongnak az erdők, düledeznek erősei,
 Meglódul a' tenger, hullámi csaponganak,
 Nyugatról bústerhü fölhök nehezülnek.
 Te csendet intesz. Hallgat a' vihar,
 Mély barlangokba leröjtöznek a' hangok,
 Halálos csendben nyomul a' fölleges éj;
 Iszonyú bús árnyak hágdálnak előtte.
 Rémülten földre lapúl az élet,
 'S a' sárga halál rémalakban lépdel.
 A' felhök' sötétkéek szárnyain
 Ledörög sebes villámodban
 Hatalmad' iszonyú szava.
 Éjszak-nyugatról hangzik alá,
 'S végig dörögi a' délt 's keletet,
 'S döbbenve magába vonúl az élet.
 Utána dördülnek hegyek' ormai,
 'S mélység üregei fölajadulnak;
 Megrázkodnak a' föld' szilárd érczsarkai,
 Gád 's Tömköleg *) összeborulnak,

*) Hegyek' nevei.

Iszonyodva visszazokog a' kis Görönce, *)
'S Hánok' vára' tornyai inganak.

Lángnyilaid röpülnek alá,
Lángolnak az erdök, lobog a' légfolyam,
Fuldokolva ájulloz az élet.
És megnyilnak jég- 's viz-szökvényeid,
Ömlik, zúg, csattog a' fürgeteg.
Hegyekről vízhalmok hömpölgnek,
Vizeket nyelnek 's okádnak a' barlang' torkai,
Dagadva áradoznak a' folyamok.
Jégfalom ül a' vizek' fönnszínén.
Nód' földje borítva özönnel sülyed,
Halomra omlanak a' laktanyák,
'S hullámokkal ölelkezve hal el az élet!

*) Patak' neve.

V.

Irgalmas a' te hatalmad, istenünk!
 Ha világok romra düledeznek
 'S enyészet ül a' nagy omladékon;
 Te parancsolsz fúni a' szeleknek,
 'S lebegve száll a' halálba élet.
 A' hegyekről hozzád sohajganak
 Szívszorongva élet' árnyai;
 Szellemedtől a' férfi hőserőny
 Áthevitve hozta ezeket
 A' vizekből e' sziklavárba föl.
 Itt epednek hozzád kegyedért
 Egekre feszültek karjaik,
 Egekre apadt szemeik.
 Atya! oh atya! irgalmazz.

Nagy szavadra:

Remegve futnak a' vizek,
 Tördelve a' bús föllegek;
 Az ég kideríti fényét,
 A' föld megújítja színét.
 Tisztulva ált a' nagy világ,
 'S az élet ébredve kél.

Nagy szavadra:

Vizeidbe fultak a' bűnök,

Megtisztultak az erőnyök.
A' pulyaság, pajk és a' dölyf
Tengerörvénybe merültek.
Harag és a' boszu' ránczai
Kisimulva mosolyognak.

Kegy szavadra :

A' szeretet' megnyilt keblén
Életforrás fakadoz ki.
Szebb fényben kel már hajnal 's nap ;
Hánok' vára roppantabb lesz.
A' mély sirnak örvényén
Éltet természet irgalmad.
Atya! oh atya! irgalmazz.

Igy zenge a' dalnok, 's utána nyiltak
A' szent csoportnak dalra ajkai.
Lámek' sebére ir gyanánt hatott
Az ének' ereje, 's mentve fájalmától,
Istenhez emelé hálateljes lelkét.
'S érezve a' dal' csoda erejét,
A' dalra dalt énekle kedvesivel.

VI.

Illem, erő, mérték vágyon az énekben,
Illem, erő, mérték legyen az életben;
S isteni szellem emelje lelkeinket,
Isteni szellem hevítse szíveinket —
Istenünkhöz,
Az erőnyhez.

GUZMICS IZIDOR.

N O R M A.

EGY REGÉNY' SILHOUETTE-FORGÁCSAÍ.

Í R T A

KAZINCZY GÁBOR.

Ὁ κείνος λόγος ἐστὶ ἐφημοίως.

PLATO SYMPOSIUM.

I.

Welche Töne!

Wie bestricken sie mein Ohr!

SCHILLER.

Mély ború föllegzett a' főváros felett 's cikázva nyargalt az őszi vihar' szárnyain, melly őrzöngve a' súly alatt, vad ménként, sötét portengert kapált föl az utczák' kövzetéből. 'S lassan, mint elnyomott boszu' könnyei, kezde jéghideg eső permetezni, nem enyhítője a' kinnak, csak előhírnöke. És ellenére a' jelentkező iszonyú természetü-neménynek, hosszú, kezdet és végnélküli néptenger hullámozott egy ház felé, melly ragyogó egyszerűségben emelkedék túl szomszédain. Tarka életvegyületben láttad a' gondsúlyoktól letépett aggkort a' tavasz' gyermekeivel versenyezni az ohajtott cél felé 's szakadatlan fejlánczot képezni, mellynek szeme csak akkor pattana föl, ha a' vész elől iramló kocsik' csattogása szétijeszte.

A' színház fuladásig volt megtelve; 's még másfél örökhosszu óra az opera' megkezdéseig, mellyben az olasz föld' egy európai híru dalleánya lépend föl, 's helynyom sem vala már azok' számára, kiket balcsillagzatuk eddig hontartóztata. 'S mint a' kintpadra fűzött' perczek, olly feszült vágy reszkete e' tömeg fölött.

Szabad legyen egy pár pillantást vetni ez élő és lehellő tengerbe, ha tán gyöngyöt lelhetnök ott, min vizsgálatunkat tovább fűzhetendjük.

Ha ki a' figyelem' szemével nézné e' fejszőnyegét, melly fölött, mint tengertükrön, közelgő vihar' alkalmával az élet' és mozgás' lassú mély zsihongása reszketett: lehetlen volna azt egy alakról levonni, melly a' földszint' kezdetén, az orchester' közelében állt. Csak en passant látjuk 's sajnáljuk meg most azon begyürt öreget, ki nagy bajjal vonzogatja beékezt zsebéből kendőjét, hogy művészelve' átkát, arcza' kinverejtékét letörlögesse; 's azt a' gyanús pillantást, mellyel azon rőt hajú úr' félszeme szomszéda' aranyórájára tapad, min ez a' mászó perczek' kínaít számlálgatja; 's azon alacsony termetű uracsot, ki átkozva a' magasságot, már most teszi próbáit, miként fog átnézhetni az izmos derék' chinai falán, melly előtte meredez, hideg, szilárd, mozdulatlan nyugalomban; mi ezt most mind nem látjuk, csak, kötelesség' parancsát teljesítjük, olvasóink' szemeit az említett alakra, kivel talán még többször reménylünk találkozni, figyelmeztetve 's a' mennyire lehet, megismertetvén. Mert idegen vala, úgy látszik, minden szomszéda előtt 's kevés kívánsága volt nem az lenni, mert minden, bármily tetszékeny és szíves kérdésre, zavart 's csak a' legszorosb illedelemtől parancsolt 's lehetőleg laconicai feleletekkel válaszola.

A' sugár alak' minden mozdulata, min le nem békíthető nyugtalan türetlenség ömlött el, csalhatlanul jelelé a' finom körök' emberéf. A' rembrandti fő gyönyörű homlokára göndör fürtökbe csapott hollóhaj veté regényesepedő éjárnnyait. Az egész termet több gyöngédséget mutatata, mint izmosságot, több, talán igenis sok, lélekélénkséget, mint megtisztult erőt, mellyre, rendíten alapra, szokja rakni tapasztalásait az élet. A' csaknem női-finom, hibátlan metszetű ajkak körül könyező sajtyszerű mosoly, mutatá, hogy vagy az élet messzehagyá korát 's most már csak az élvek' kóróin teng, vagy a' lélek kifoszlék az életből 's egy önteremtett ideálvilágban üdvezül, mibe

egy különvált álomeszme' életnapja világol be 's ennek létsugariban él ő, mintha sötét szoba' szűk redőny nyílásán a' nap bevillan 's pillanatán ezer atomok' élete mozog. És e' szemekben nemcsak művészélv ohajtozék 's határozatlan vágy 's végetlen szenvedély' kintengere zokogott: de más magasb valami, 's némelly meglepett pillanatokban láng villant elő, nem a' szerelem' lángja, de azon tűzé, melly lágy nyáréjben a' sirok' mohán egy perczéletre fellobog 's visszahúll halála' ülébe.

Végre felzendült az ouverture; 's sirteremmé lön a' ház' mozgó élete 's az egy, mi benne lehelt, a' hangvilág vala. A' szent berek' távolában elhalt a' druidek' dala és két szem tapadt a' szín' hátterébe, miként ha vashorgonyok szügezték volna le. És az örömríadás' zaját reszketve csattantá vissza a' ház' fala; mindenki tehetsége szerént ügyekszek azon csodáló méltánylást nyilvánítani, minek koszorúit az egész művelt föld' tapsai szórák Olivia' — legyen ez a' hölgy' neve — fejére. És két kar volt, mozdulatlan, mintha bűvszó igazta volna le, de a' szemek' egész lelke ez olympi alak' közelében élt, melly magas föntségben állt dicse' templomában; eh vágygyal tapadt minden mozdulatára, a' proteusi arcz' tragikai vonalaiba, miken a' szenvedélyek' egész kintengere 's a' szerelem' minden mennye egymás után vonúla el. És ha a' leány' ajkainak felcsattant tavaszhajnala, hajós volt ő, kit a' vész' szeszélye majd a' csodálat' 's üdvezület' egébe ragad, majd a' kinok' poklába sujt ... fül- és szemmé olvadt, hogy egy mozdulatot, az ajkak' egy hangvirágát, egy léletsugárt se veszítsen el.

A' függöny utójára gördült le. A' közönség végetlen lelkesedéssel szórta koszorúit a' dalleány' homlokára. És midőn ez eltűnék, úgy látszott, mintha az élet szakadt volna ki egy kebelből...

A' lámpákat végre oltogatni kezdék. Mély csend' homálya szenderge a' házban, mibe életet egy pár percz előtt ezrek' lelkesedése lehelt. A' páholyör már becsatogató a' magasb lég' embereinek rakhelyeit; 's e' sír-csend' közepében egy alak szötte még tovább álmait, előbbi helyén, mozdulatlan; úgy látszék, az élet hagyá el, hogy egy érzelemnek, egyetlen egy érzelemnek adjon helyt; de ez érzelem nagyobb volt, mint a' világ, dúsabb, mint a' menny — szerelem, de milly szerelem! ... Keble' legbensőbb mélyében azon hangok csengének még, mik a' szenvedélyek' egész poklát és egét fölriaszták; szemei még az imádott leányon olvadoztak, azon poesisen és classicaí bájon és dalharmonian, melly rajta előmlött. És mind ez, egy érzelemre olvadtössze és ez érzelem gyúlt fel keblében! ... Csak őt hitte a' földvilágon lehelni, hogy hallhatólag teremtsé elő azon harmoniát, mellynek accordai az istenség' minden művében zengenek, azon kimondhatlan, de annál inkább érzett zenéjét a' szívnek, mellynek minden tónjai az első szerelem' első csókjában olvadnak fel 's mint legszentebb háladal zengnek föl a' fő lényhez, mellynek mosolya keblet teremte, hő keblet és szerelmet!

II.

Une fille qui rêve.

JANIN.

Én nem akarok! monda bosszúsan a' hölgy, 's lobbal csapá le a' cachemir-shawlt a' vállak' selyem hajjairól: én nem akarok. Tudja-e az ur, mi az? Ez annyit tesz, hogy kívánatából semmi sem lesz; érti? semmi sem.

De, kérem, az lehetlen, válaszoló tisztelkedve hajlottan, egy magas, sovány férfi, 's bár szilárd határozottsággal, látszott, mennyire ügyekszik szava' minden kívánatnak tetszhető hangzását kérelemre lágyítani; az lehetlen, signora, épen lehetlen! 's én merészlem remélni, hogy esengésem nem lesz sükertelen, tevé hozzá 's a' hölgy' szép keze után nyúlt, mellének ujjai felforró bozúval egy illatozó levelkét morzsolának.

Jól hallottam-e? lehetlen, mondá az úr? felele a' hölgy, gúnnyal lökve föl az ajkacskák' bibor virágait, miken a' harag' sötétpiros sugára lövelt el. Én ma szivességből léptem volna föl, 's most nem tetszik szivesnek lennem, 's szeretném tudni, meddig megy akkor az úr 's nagytekintetű közönsége. Most már épen nem, midőn a' dolog némi kényszerítésnek, sőt parancsnak látszik. Én és parancs! ... Hallgasson, monda, látván hogy az igazgató felelni készül; akarom, hallgasson. —

Tartsa meg fizetését; pénzével úgy nem korlátozandja tettszabadságomat, mint örült közönsége ordításaival. Szerződésünknek vége; nem tartozunk egymásnak semmivel; vegye ajánlatait.

'S fölcsapá asztala' födelét, hogy a' rajta álló nagybecsű fényszerek hangos zörejjel hulltak 's töredeztek szét a' parketen; 's egy ívet vön ki 's bosszúsán tépte el.

De esedezem ...

Szót sem többé! esett szavába a' hölgy; én elmondám magamét, 's ön mehet 's tudathatja közönségével: keressen hajzotot, ki szerencséjeül tartandja, hitvány béreért vakon főt hajtani szeszélyes igényeinek. — Jó éjt, igazgató úr.

'S magas fönsséggel, mint királynő udvara' körében, billenté meg fejét a' beszélni készülő színigazgató előtt, 's kezével üdvezelve visszavonúlt.

Úgy látszék, a' magas sovány férfi előtt az illynemű jelenetek ismeretlenek nem valának, mert tántoríthatlan phlegmával vevé kalapját, 's jobb időre várva, távozék ...

..... Alkony volt. Az ég' kék tányérán, mint nagy vérfolt, özönlik a' nap' lángkarimája, 's végsugarain már az est' homályfátyola reszket, de még engedve, hogy néhány vizsga pillantást vethessünk körül.

A' terem, hol vagyunk, látogatások' elfogadásául látszik rendeltnek. Falai' himzete, a' ragyogó világoskék, aranszegélyű szőnyegek, szóval, az egész pazar fény láttatá, hogy ki itt lakik, az éltet élvekül használja. A' szoba' egész lénye, az összehányt rend és rendetlen csin, melly mindenhol lehelt, mutatá, hogy a' lak' ura nem

azon lélekszegények' egyike, kiknek egész eszmeköre: a' szoba' négy fala, 's életlég benne azon szűkkeblű rend, melly minden', még a' lehullandó porszem' számára is, bizonyos helyt határoz. Egészen máskép volt az itt. Elszórt asztalokon elsőrangú írók' fénykiadásai, asszonyi dolgozatok illatos billet-douxkkal barátkozának; a' zongorát dalművészi remekkek lépék el, föltárva, elszórva, 's mégis bizonyos szabályos, őszhangzó rendetlenségben, mi mindenhol feltűnik, hol izlés' génialis keze mutatkozik. A' világoskék pamlag' selyemhabjain az úrnő' kegyencz macskája üzé a' nyújtózó ölehből barátságos játékát, mibe a' papagáj' hangos kiáltása sikoltozott réz kalitkájából, melly az ablak' márványán a' gyöngéd heliotropium scorpioides, a' buja clerodendron fragrans, a' kaczér pelargonium st. Helena, 's az epedő mimosa pudica 's más ritka külnövények' virágkoszorújában állt.

Pillantsunk be a' kedvező kólcsllyukon, meglesendők a' szomszéd terem' titkait.

Piros habzó selyem kárpit rejti el hivatlan szemektől az úrnő' nyughelyét; hasonló színű függönyök csak kétes pillantásokat engednének a' napnak, ha vágyó szemekkel át akarná fűrni e' titkok' éjelét. Az est lemerült már 's sötéten árnyazná el a' szobát, de a' mennyezetről lecsillogó alabástrom-lámpa' kék sugári kimondhatlan' édes, kéjtlehellő 's lágy nyugalommal világítják föl:

Az ablak mellett egy kéjelmes fauteuil' párnái daga-
doznak, 's a' stoá' legkihültebb keblű emberét is ingerlő
nyugvásra csábítanak. És még a' hölgy, ki e' pamlagon
előmlött! ...

Magas sugár alak volt' ez, az élet' tavaszának delé-
ben. A' vörösbársony tunica csábító nonchalançeszal hab-

zott tagaihoz, arany kapsokkal fűzve keblére, min a Diana-fő fürtei hosszú aranyhabokban kigyóznak. Láttatok Battoni szőke leányát? Illy szempár világítja meg ez arcok derült tavasz-egét, csillaggyöngyként tiszta éjben; egy szempár, miből az isten napsugarát, a természet tavaszát, a boldogság mosolyát lopta le; egy szempár, mellyben élet lehelle és halál! ...

'S a dél' heve habzott ez ereken, mik kék szalagokként reszketének ezüst téreken, mint az a mozgékony; fel-fellobogó láng mutatá, melly vonalai 's mozdulati fölött elvillámlék.

Azon hölgy volt ez, kit czikkelyünk' kezdetén látánk. Boszús nyugtalansággal dőlt el pamlagán, mellynek párnái kéjelgő habokban ömlék körül. 'S néhány perczig mozdatlan maradt e helyzetben, de a kis ajkak' boszús mosolyrángása 's azon merev nézés mellyel a gyémántkoszorúban mozgó óra lassú koppanásait nézte, mutatá, hogy hön ohajtott a tárgy, mi után eseng, 's melly egész lényén látszék uralni. Utóbb felszökkent, sebes léptekkel mérte át cabinetjét, majd viaszasülyedt gondolataiba; könyv után nyúlt, melly föltárva fekvék asztalán; de a szemcsillagokat idegen eszme fellegzé körül, mert czéltalan' bolyongának el a lapokon. 'S csakhamar boszús unalommal veté el a könyvet 's az ezüst csengetyü után kapott, melly arannyal himzett bársonyaljon álla asztalán.

Ó mégsem jó! csattant föl; pedig milly örömmel tevé azt máskor. Istenem ... már tizenkét percz ... 's ő még sincs. Nem várom tovább ... Caty! Caty! 's nyugtalan' rázá meg a csengetyüt, hogy az ezüst hangok magasan fölcsengének a lágý estalkonyban.

De türetlensége nem engedé bevárni a leány' érkezését. Az apró ujjak szétpattanták az öltény' kapsait 's

hosszú redőkben hullámozott le a' tunica. 'S ismét vissza-súlyede pamlagába.

Senki? csattant a' belépő leány' elébe.

Nemet billente ez.

Mehetsz, folytatá növekvő hévvel. Nem vagyok hon senkinek. Mondom: senkinek, tevé hozzá emeltebb hangon.

Hát ha ...

Türetlenül nemelte. — Menj.

'S kis fejcskáját a' fürtök' árnyaiba nyomá, míg a' magasan hullámozó kebel csaknem szétpattantá ölténye' kötelékeit, 's a' szemek' pillaföllegei alól egy harmatgyöngy könyezett le a' hajnalarczon; fölizgatás', máskor parancsnak nézetni szokott kívánatának nem teljesülte, vagy szerelem' vágya miatt-e? nem tudhatni. 'S mélyen és mélyebben súlyedezett álmaiba, mik fél éberlét' fátyolát szövék lelke körül; karai majd esengve csuklottak össze, mintha ölelni vágnának, majd bosszusan látszottak valamit eltolni.

'S az oldalterem' szőnyegei csendes gyors lépteket fojtának el ...

III.

Ah, ce rêve que Dieu pouvait seul inventer,
 Pour la terre l'amour pouvait seul l'apporter :

LAMARTINE.

Az ifjú előtte állt, 's szemei olvadozva merengének e' hölgy fölött, ki lágyan, mint egy tavaszreg' hajnalfény, ömlött el előtte. A' szív' és lélek' minden érzeménye és gondolata, vágya és képzelete, lángfolyamként szökelt át éreibe 's a' szembe tolult föl, hogy az üdvezület' e' kéjtengerébe fulaszssa magát.

És a' mint sovár álmai' mámorában tovább és tovább függé rajta, lelopva a' lebelt, melly ajkai' szerelemtavaszan olvadozott, lelopva az álmet, melly e' kebelből felsohajta: magát, istenülete' és álmai' ez összesítő mindenét szerette volna lelke' szentségébe benézni, hogy oltárába tegye 's imádva borulhasson el ideála előtt. Szerelem volt, az a' magas, szent szerelem, mellynek életgyöngyei a' szív' legbensőbb medrében lehelnek, mint határozatlan, pusztá öntudatlan álmok; és jó az élet' percze 's bevilágol keblünk' éjébe, és a' jégkéreg, melly halálvértként foná körül a' nagy, dús világot, mit ott szeplőtlen szentségben hüven megőrzénk 's a' gyermek- és ifjúkor' magas hite' 's reményei' szívverével növeltünk föl, lecsattan, és mind azon álomlány, melly akná' gyomrába bűvölt gnómokként halálálmat alvók, mozgó éltet kap 's életvér szökell minden kő' és minden növény' lehellő szíverén; és

az éj fölött, mellynek sírleple nyomasztva fekvék e' dús világon, egy üdvözítő nap' létsugári fakadoznak 's rózsaszínű fátyolt szőnek lét 's halál körül. 'S az élet' e' forrása, istennek e' legyen! szava, az üdvözület' e' napja, melly keblében világolt: a' szerelem. Nem földi érzelmek' lángja volt, melly e' szemekben gyulongott, nem perczy kéjnek vágya, mámore, nem a' vásár' embereinek megszesztelenített, hitvány, hecticus érzetkórja: de az a' hit, mit az öntudat' első életpercze óta, keblünk' istenházában hordozánk, az az önmagát irigylő szerelem, melly iszonyodik kincseit a' piac' portékaiként pazarolni ki; szóval: összesége mindazon érzeteknek, mellyel a' hazát és isteniünket, az életet 's a' becsület' halálát szeretjük, az a', mondhatnók, metaphysicai szerelem, melly álmaiban éli életét 's csak a' való' durva kara az, mi elfozlatja szép világa' kincseit, kínait és kéjeit.

Sokáig álla így az ifjú, mozdulatlan, élettelen szobor. Végre ébredezni kezdte a' hölgy; fölfeslett szemének dús ege, 's rajta vágy és meglepetés, zavar és szerelem fellegzett.

'S ön itt? 's hogyan? — mig kezei a' tunica' bársonyát redőzgeték össze. — Megszegte szavát, 's most itt van, váratlanul, kívánatom, akaratom ellen. No de én mindig érdeme fölött kegyes valék ön iránt 's feledni akarok mindent. Csak, kérem, lépjen egypár perczre a' szomszéd terembe. — 'S a' csöngetyü után nyult.

'S a' zavar — ha ugyan annak neveznünk lehet — mellyel a' helyzet megkapá; a' mint arczlelke e' perczben visszatükrözé, sajátságos eszmékre vezethet. Az első benyomás' érzelemsugárit a' következő pillanatban higgadtabb nézlés' tintái folyák el, 's ismerhetlenül kitörleszték. Látszék, hogy nincs életállapot, miben e' hideg józanság

álláspontját eltéveszti, vagy csak el is téveszthetné. Ez arczkép hibátlan mű vala, mert színzete' minden árnyéklátat a' legfontoltabb számítás fényre és hatásra, raká föl, 's a' hideg nézőszem tökélyesnek leli, bár azt a' meleg, tekintetek nélküli odaadást, szerelembe felolvadt lelket itt hasztalan keresnök.

Az ifjú esengve fogá föl a' csöngetyű után nyúlt kart. Nem, nem, — kérlelé — én tanúk nélkül akarok önnel szólni, 's megtagadhatná-e tőlem azt?

A' mint kívánja; bár tudom, elkényeztetem önt, kívánati' föltétlen teljesítésével.

Mint a' szabadság' óráját, ohajtám e' perczet. Olly sok, olly véghetlen sok az, mit önnek elmondani akarok, hogy csekélyleném rá az egész életet. Föltárom keblem' egész könyvét, hadd lásd, milly kitörleszthetlen ott szerelmed' minden nyoma. 'S meg kell engem hallgatnod, mert e' nagy világ, mit olly régóta csukok el szívem' legbensőbb mélyébe, szétpattantaná. És sok fájdalom az, mit ott lelendsz, mély és nagy fájdalom, az élet' fájdalma!

És pilláin egy köny töredezett el, 's lassún' harmatozott alá e' halvány arczokon, miknek kidúlt rózsáin mély bú' kínai sohajtának.

Legyen nyugodt, Eduard — és e' hangban a' részvét' 's érzemény' árnyéklata reszketett; de homlokán, mint mindig, büszke úrvágy' gögös nyugalma üle, búárnyéklatnál mélyebb érzelmre képtelen. — Ön tudja, mennyire érzem én sok szívességeit 's fölteszi belátásomról, hogy a' mélyebb főt meg tudom köröm' mindennapi felülegességeitől különböztetni; higye azt tökélyes bizalommal. — Vegyen helyt mellettem. De hagyjuk e' komoly tárgyakat, Eduard, kérem, igen kérem — folytatá, pajzán, enyelgő hangulathba hullva vissza. A' szív tengerhez hasonló, néz-

zük fölüllete' hullámainak lágy simulását, de ne mélyedjünk medre' szirteihez, ha keble' szörnyeit látni nem akarjuk. Derüesebb tárgyra hát, Eduard! Nem szeretem az élet' árnyoldalát sem látni, sem láttatni; olyan az, mintha vakon a' művészimzet iránt, önkényt felfordítók lapját, 's az összekuszált szálak' rendetlen zavarába akarnók elfojtani a' csodálat' nyugodt érzelmeit. Engem, ön tudja, még egyházba is művészszerelem vezet 's e' csúf ingerlékenységem legfőbbnyire kiűz. Nem szerethetem meg e' szigor ridegséget, melly a' szentképek' legnagyobb részének arczán előmlik; a' vallás, akarom, szerető anyakebel legyen nekem, hová még tévedéseink' vallomását is rettegés nélkül rakhassuk le; nem rideg atya, ki lágy bocsánat helyett szigor szavakkal integet.

Nem, Olívia, nem! Akarom, ismerd ez érzelme-
ket, mellyek' mindegyikét enszivem' vérével növeltem föl. Fel akarom neked tárni e' világot, hol te életnap vagy és lég és isten, ki zsarnok önkény' hatalmával bírózkodik! Nem szerelem e' láng, mert a' szerelemnek vannak határai; egész valóm szenvedélytengerré olvadt föl, 's szemed' minden sugára, viszérzelmed' minden tanújele tiszta, szent, megmérhetlen becsü gyöngy itt, mert nincs világ, mellynek értéke egynek fölérne becsével. És én hüven, a' fukar' életrettegésével örködöm kincseim fölött, 's ki egyetlen, gyöngyömet elrabolja, eltapodja szívemet. — És hol keressék én érzelmet, érzését keblemnek, ha nem nálad, kit oly mondhatatlanul szeretek!

Te tudod, Eduard, hogy szeretlek, 's nem szükség azon jelekre hivatkoznom, mikben azt bizonyítám. Ne kívánj többet, Eduard. Ha akarod, hogy hangszered harmóniában olvadjon föl, ne idegezd túl húrjait. Megpattannak. Te szemrehányásokkal akarsz ismét előállni, féltékenységed' örök lázképeivel. 'S sértesz.

Nem, Olívia. Te túlvilági lény vagy nekem, 's nem akarom vágyakkal megérni varázs fényköröd. De, esdek, ne ismerj félre. Hagyd kitarnom szívemet, hogy redői nyílt lapokként feküdjenek előtted 's minden betűben örök szerelmet olvass.

A' zene nekem egymás szent világ, 's a' zene' nem-tője istenség a' béke' mennyei örnője. Ő volt az egyetlen barát, kinek keblére hulltam örömeimmel, fájdalommal. Részvét' szivhangjait 's rokonkeserv' barátkönyeit sirta velem, mint a' percz' benyomása kéjre vagy bura ragadozott. 'S új élet csattant föl nekem bene, a' kéjtítkok' élete, nagy, dús világ. Egén hangcsillagok mosolyg-tak, 's örökifjú téreire élő zöld zenevirágok vontak hervadatlan szőnyeget, 's e' csillagok' pillantásaiban, e' virágok' szerelmi szemeikben egy isten mosolyga le rám, nem mint korholó atya, nem mint szigor bíró: mint hü barát, ki hü keblet tárt felém derűben és borűban, jó, kegyes, szép isten — a' harmónia. És ez élet volt az én lelkem' élvélete, ebben hívék, eszmélkedtem én; a' többi: hideg, lelketlen tömeg' chaosa, mit egy daemon az én szép világom' pasquilljaúl teremté. Elfagyott szívver kerenge ki-asszott életéreiben, 's kintövissek meredeztek gyönyörvirágain, miket én rózsáimról letéptem.

'S téged láttalak.

Teremts egy új, dús nyelvet, a' csillagok' nyelvét, hogy a' kéjt elmondhassam, mi szívemen elcsattana. Életlég volt, hüvszó, melly ifjú életre ragadt föl minden érzelmet, mit csalódások' sirhantja alá temeték. Te valál a' mindenható erő, melly dús világom fölött éle, kit álmaim' legcsillogóbb ábrándaiból, a' csillagok' ezüst pillantásaiból, a' nap' arany sugarai', a' hold' éjfátyola' lágy báronyából a' gyönyörök' istenegészévé szövék; te valál az élet, te valál minden, minden!

Láttalak, szerettelek, imádtalak! — 'S mint a' világelet' rózsakorában, kétszeresen boldogúl, mert te lény valál, kinek éreiben hő vér szökelt 's e' karok meleg szenvedélylyel csuktak kebled' egére. Oh, bárha az égúr' villáma e' perczben dólná föl éltemet, e' kéj lenne az utósó, mit érzek, hogy szerelmed' öntudata volna az, minek érzetében kéjelghetném át az örökélet' ezredeit! — Azt mondád: szeretsz, 's hü akársz maradni hozzám. Az egész élet az, minek lételet' e' szavakhoz fűzéd. Tulajdonod. Sugár vagyok, szemeid' napjának sugára, lehellet, kebled' vágysohaja, hang, mely szerelmed' utósó csókjával elzendüend.

És te nem vagy az többé, mi egykor. Jól érzem én. Nem az a' láng ragad keblemre, 's nem vagyok én vágyaid' mindene többé. Oh Olivia, Olivia! ...

Csalatkozol, Eduard. Életviszonyok olly állapotokba ragadnak bennünket, mikről nektek, a' függetlenség' szabad embereinek, nincs képzelmetek. Ne nézz engem ezekben; csak akkor látod énemet minden álság nélkül, ha megmenekülve köröm' terheitől, veled vagyok, szerehmemmel.

Légy hát enyém! — Hányszor esengtem, tégy iriggyé enmagamra 's az istenület' örökvalóságával boldogíts. Egy hódoló világ' csodálatát rakom le lábaidhoz — szerelmemet. Légy nőm!

Nem, Eduard, az nem lehet. A' művészet nagy életkincs nekem, mit örzenem kell, ha az életet akarom. Benne én fejdelemnő vagyok, hangjobbágyaim' fényes nagy körében. Ez az én hazám, mindenem. Hagyj engem itt élni, Eduard. Ki ne tépd a' növényt; idegen föld sorvasztó halál neki. De te maradj mindig meleg barátom 's szí-

vemben mindig lesz számodra hely, habár az életszesélyek milly különös állapotokba ragadoznának. Csak ne tartozásul kivánd. Megszokám, rongyként lükní el királyruhát, ha szerepeim parancsolják. 'S ezekben élek én. Ezeknek papírfényében fejedelmi gög az, melly lelkesít 's hitvány bábszínnek nézeti a' világot, azért létezőt, hogy lábaimhoz rakja hódolatát. Te szereted, úgy mint én, a' művészetet 's nem érted balúl szavaimat.

Nem, Olivia, nem! monda fájdalommal az ifjú 's e' hangon mélyen elnyomott kin zokogott; én nem értelek balúl. Legyen a' művészet életed; de ha idegen kezek akarnak nyúlúni kincseimhez — 's hangja emelkedék. — három élet hamvadand el reményvirágim' sírján. Olivia, folytatá lágyan, szakadj ki e' körből, melly csalán-gyomként bájviolát körít, ne add illatozni mindenkinek; nem érezhetik ök a' menny' kéjeit; légy enyém, enyém!...

Eduard! monda a' leány 's epedő szenvedélylyel hajlék felé. Szeretlek, melegen, mélyen 's tied vagyok!

* * *

Az alabástromlámpa' révedező kék sugárin lágy szerelmi sohajok hintálóztak 's a' szoba' mélyének árnyain eltépett lehellet hangzott föl ...

Enyém vagy, örökre enyém! tulajdonóm! —

IV.

Und dies Herz hielt ich umschlossen .
Wie das Kreuz die heil'gen Vaeter.

SAPHIR.

Zene harsogott a' termekben; reszketve hintázott 's töredezett meg e' hangtengeren a' girandólok' sugárözöne. A' parquet' tükkörén fúrge lábak siklottak tova, szünet és vég nélkül; williknek hinnéd, kiket sorsok' búvszava riaszta föl álmaik' szenderéből. 'S ezek közt phantasticai alakok, a' legtarkább életvegyületben; tombolva szökdelő öregek, kiknek fejét egy század' hava nyomá le 's éreikben hó ifjuvér cikázott; tarka bohócok, kik örült gnómokként kerengtek, faggatóztak, nevétek; tisztos apácák, hideg szentruha alá rejtők lángoló szerelemboszú féltékeny lespillantásait. — És az ajkakon az ifjukor' rózaálmai mosolyának, és a' keblekből élet- és kéjtavaszhelyt föl; de benső mélyén e' szemeknek, mikben a' lét-hajnal' harmatgyöngye csillogott, ez árnytalan homlokok fölött, miken az üdv' dús tiszta mennye derengett — mert felleget a' szerelem' csókja fuvalta le: — lassan, miként ha őszi szél a' sírok' virágait lesohajtja, hideg halál sápadozott, de észrevétlenül merült el a' zene', élet' és mámor' e' kéjtengerében. — Bálban vagyunk.

Egy szobor' árnyában, a' terem' szögébe dölve, két alarczot látunk, bizalmas közelben, 's megfélelkezve

Árvizkönye IV. köt.

7.

minden les-szemektől, váltani föl gondolataikat. A' nő, Norma, lágyan hajlék egy spanyol' karára 's mély volt a felindulás és szenvedély, melly ez álarcz alól felcsillogott. Ugy látszék, feledni kénytetve magát, egész életét e' lán-
golásnak adta át, hogy háborítlan zajonghasson mámorá-
ban. —

Feltünő alak volt a' spanyol, kinek karán látjuk. A' büszke ruha fődetlen hagyá e' hibátlan, herculesi testal-
kat' szépségeit 's az ékszerekkel elborított barret elhitt
nouchalançeszal ragyogott le a' koromfekete göndör fürtök-
ről. — Lehetlen észre nem venni, melly saját valami az,
a' hogy társnéja' ömlengéseit fogadja. Nem pityergölágy
előzés volt az, nem tomboló szerencsezaj, de a' férfi'
büszke nyugalma, melly várt hódolatul veszi azt. 'S a' két
szív így voná és tolá el kaczerködva egymást, önkínzás-
ban 's önkénytes nemértésben lelve gyönyörét. Benső
hiány és ür külizgalmakra szorúl.

Te korcs jégvirág vagy hazád' forró ege alatt,
Alvimar, monda szakadozva a' hölgy 's szavait vére' lán-
golása töredezte-e meg, vagy a' sértett szerelem' boszú-
ja? ki tudja. Fagyosan veszed a' vallomást, miért hóna-
pokig esengél; fagyosan az én vallomásomat! Elsülyedni
vágynám szégyen miatt, hogy azt tevém; izenként kitép-
ni szívemet, hogy lángolását nem fojthatá le többé. De
hivém, hogy mit lelek, rokon lesz az érzelem és lángoló,
mint távol szép hazánk' ege, 's milly utálatos az a' hig-
nyavalygás, mellyel fogadod! velőtlen, tartozó-illendő-
ségű szívessége a' németnek, kinek szive kaponyája'
jéghérczein fagyott el. Nedvtelen korcsnövény vagy, Alvi-
mar, ki fukar önzéssel zársz el magadnak minden napsu-
gárt, mit e' fagyos égöv rád villant. És te nem is hallsz
engem; mozog lény e' földön, kit meglátsz, ha én be-
szélek!

'S e' szavak, tán önkénytelenül, hangosabban mondtak el, mert az iszony' és kin' irtóztató rángása vonaglott el egy sugármagas alakon, ki a' pár' szomszédságában foga helyt. Egyszerű sötét domino a' legszorgosb gondossággal leplezte el, de a' szemek' sugára perzselve lángolt föl az álarcz alól. A' spanyol' szemei az alakra tapadtak; most tünt föl neki azon fáradhatlan hűség, mellyel a' domino minden lépteiket követé, 's a' feszített figyelem, mellyel minden hangot elnyeldese. 'S a' gyanú' egész pokla fölriadtt keblében.

Egy ifjuról gondolkozám — volt a' közönyös hangú válasz, a' hölgy' kérdésére, de észrevehető az erőszak, melly minden árnyéklatot leigáza — kit ezelőtt gyakran, de igen gyakran láttam házadnál 's némi idő óta épen nem. Pedig, úgy tetszik, nemépen testvéri volt a' vonzalom, miről susogtak...

Hallgass, kérlek. Elég kinomba került az árva holdhöstől megszabadulni, nem kívánom, hogy boldogult emlékével untass. — De nem akarlak multságaidban körzeni; jó éjt! mondá sértett hangon 's menni emelkedék

Olivia! 's te olly korán elhagyhatnál engem? monda lágy esengésre olvadva a' spanyol. Igéretet tevél, hogy itt enyém leszesz, távol mind azon leskődő bohócoktól, kik házadnál mozdulataid' mindegyikét éhes ebekként elnyeldesik. 'S én kényszerítlek, szerelmed' igéretét megtartani. Ha nem itt, házadnál, szobádban!

Úgy látszék, a' láng, melly e' szavakat sugá, forrongva ömlött el társnője' éreín.

Te visszaélsz gyöngeséggemmel, Alvimar ... volt a' csekély erőü ellenzet.

Bizonyítványát akarom venni szerelmédnek. Te elébb hazám' forró egére emlékeztetél; én tudok úgy szeretni, de uzsoráskodom szerelmemmel 's bőv a' kamat, mit kívánok. Add meg azt 's én szeretni foglak 's tudok mint senki más. Hatalmadban áll, végzeni fölöttem. Szólj, oh szólj! —

Két óraker! volt a' hangtalan válasz.

'S egy domino szívéhez kapott, mintha életerét gyilok metszette volna át.

V.

Es ist eine alte Geschichte
 Doch bleibt sie immer neu,
 Und wem sie just passieret,
 Dem bricht das Herz entzwey.

HAINÉ.

Éj volt. Az ablakok' fényei lassanként homályba olvadtak föl 's a' halk várost az éjisten' nyugalma fátylozá körül, nagy, csendes sirteremmé szenderítve a' néhány szunyókáló lámpa' fényétől rémes félsötétbe burkolt utcákat, miknek egyforma csöndét csak néhány éji kóbor' lépteinek hangzása töré meg a' járdák' simára reszelt kövein 's az ébren szunyókáló honöröké, ha elzúgott végre didergések közt előkáromlott órája a' fölváltásnak, megmentendőknek hasznos, ragyogó 's ép' olly veszélyteljes hivatásoktól. A' borús ég' búfátyolán csak néha merénghete át a' hold' fakósápadt arcza, mellynek kékes zöld révedező sugárin reszketve kerengtek alá a' hó' hosszú ősz pillái; miként az aggkor fájdalmas mosolylyal látja egyenként foszlani le hattyufürteit. — A' távolban lassú morajja olvadt föl a' bálzene' vég harsogása 's kétes zavarban zendült el.

És a' csönd' biralmában egy alak állt a' színház előtti oszlopszat között; holt szobornak hinnéd, ha a' szemek' éjelen néha villámok nem cikáznának el, 's arcza' borúin a' szenvedélyek' minden viharai nem üznék játékaikat.

A' bő köpeny pongyolán hult le vállain; nem érzé a' vihart, melly jégpánczélt lehelt reá 's növekvő dühe hőfellegeket sőpre tova a' fagy' karában mélyen szunyadó földön; szemei egy helyre meredtek, hová két óra előtt szögzé; állása az vala 's olly pongyolán hult le vállain a' köpeny. Csak a' kebel' legbensőbb mélyéből repedezett ki néha egy sohajtás, miben a' szív' minden eltördelt álom-ege 's üdvezülete zokogott, vagy boszú', örök halálboszú' ohajtása a' menny' eltaposóján.

Végre felkondúlt a' torony' órája; borzalmasan zengé vissza az éj a' hosszan elhaló hangokat, 's süvítő szárnyakon ragadta szét a' vihar; — 's az alak fölemelkedé, mint mély halálalomból, 's rohant az éjbe; alvilág' szellemének hinnéd, mit bűvharang életre ragadt föl. És mint ki a' rétek' virágszönyegén aludva álmait, a' kedves leányt véli keblére ölelni, 's fölriadva, szive' erén kigyó' nedveshideg' tapadós gyűrűt érzi, vagy kit a' kőpad' bakószerei iszonyú eszméltre ordítanak föl méla kétségbesés' ólomszenderéből: — úgy merevült össze az alak.

Igen! fény ége ablakában 's a' függönyök' árnyán látszék a' pár' helyzete.

Oh, hogy a' pokol' üszkei közé zúzhatnálak! — 's ökle vonaglatok közt csuklott össze, szeme az ablakra tapadt, mintha lelke' minden erőt a' szerelemboszú egy sugarában akarná felé lövellni, felé, kit olly végetlenül szerete! —

Feltűnt lelkében ismét bűvemléke a' kéj' és üdvezület' azon perczeinek, midőn keblén virultak életvirágai, midőn karában ölelte a' nagy dús világ' minden kincseit 's csókjaiból életet szítt, örök istenifju életet. Ki hitte, hogy az istenület' percei pokolkinok' örökvalóságává változand-

nak 's hogy ő, ki lángolásában felolvadva örök hűség' esküjét tevė, hasonló szerelemmel csügghend más keblen, 's idegen kéznek tárja föl szive' kincseit, 's másnak esküvendnek szerelmet, az ő szerelmét, azon ajkak, mik őt a 'poesis' dalvirágain egy szebb túlvilág' álmaiba szenderíték! — Fölvillant mind'ez az ifju' keblében, de mint árnya a' mult' boldogságának, magasítva a' jelen' vesztességét. Keblébe eddig édeshatárzatlan sejtelmek' homálya mondhatlan bájú büvfényt világola be, mint a' leszenderülő est szelidlágy kéjmámorral özönöl körül; de éj lön az most, vak, pusztá éj, minek fellegeim áthathatlanul törték meg a' szív' könyecsillagai. Mert hiszen ő a' felmagasztaltság' legtulsóbb fokán állt, egy ön teremtett túlvilág' álmohonában 's neki csak a' legmélyebben lehetė bukni, vesztetni, nemcsak az életet, de a' hitet, reményt.

Léptei a' ház felé reszkettek; az udvarkapu' zárját fölpattantá a' vonagló kéz...

Az éj selyemlágú lön; úgy látszék, le akarja szenderíteni e' véghetlen kínokat. 'S lágy sohajok' lebleit hallá elfuvalni, de az ő szíven csipős méregléggé fagyának el; érzé, mint súlyedeznek a' kéjek' e' megmérhetlen tengerébe — ki ismerné a' menny' nagyságát? — érzé a' csókok' lángjait, mik hűtlen' parányi képét adák a' benső' lángolásának; arczát e' fürtök' dús homályával koszorúzá körül, melly büvlepelként árnyazá el a' pirulás' szemérmét, érzé, mint nyargal éreikben tüzszárnyakon a' szerelmi láng, mint gyúl és csapong föl, hogy kimondhatlan kéjözönbe sulyeszze mindkettőjüket.

Miként a' felzajdúlt vihar lefojtja egy perczre a' lángokat, de csakhoggy annál nagyobb dűhre riaszsza; úgy ébredt iszonyú valóra az éj' fia. Mintha lágy érzelmek' végső szikráitól megmenekülni akarna, mik szünő vészben

gyöngyhabokként simúltak föl perczenként keble' tengerén, ökle' homlokára vonaglott. 'S boszu' isteneként, ki idegen kéztől látja elraboltatni életcsillagait, 's most, mit olly rég ohajta, miért kétségbesetten számolá a' sors' órája' lassu percezeit, miért az üdvezületet, magát az öröklé-
tet hányá oda, a' megtorlás' pillanatát maga előtt, kezében érzi, tudja, látja, 's kinnemeket forral agyában, mik-től reszkessen a' természet 's elmerevülve forduljon el a' nagy világ: végső szökkenéssel az utósó lépcsőn állt.

Mint a' gyilkosé, ki reszketve lép az ágy felé, hol az, kitől az életet vevé, elvérzendik, léptéi az erkély' márványához merevültek. A' magasan kidülyedt szemek' kék éreín sötétpiros láng' vérhabjai hullámozottak át, mintha az agy' minden életeszméjét magokkal söprenék tova. És az éj lágy szenderfátyolt szőtt a' szerelem' kéjünnepe körül. Csak ő állt ott, pusztán, egyedül boszújával, melly véres fogakkal tépte le egyenként szive' minden reményvirágait. Mint ha puha éjben lángoszlop kavarg föl a' tenger' háborítlan tükrén 's benne dús remény és élet hamvadóz.

És az ajtó előtt állt, a' zár után nyúlva; midőn hangok zendültek felé, lágy szerelemtavas' üdvcsókjai, ah, a' szerelemnek azon hangjai, mik annyiszor virultak föl ajkain, de üdvezítve őt! — hangok, millyeket csak istenkéz tud a' kebel' hűrain földézni, mert egy szív' nagy mennyé olvadt föl e' dalban.

Ah, verrei trovar parola
A spiegar com' io t'adoro!
Ma la voce, o miq tesoro,
Non risponde a mon pensier!

Az éj leszenderite minden zajt, mintha a' bűvhangok' mindegyikét be akarná lehellni. És ott állt az ifju, szerelme' egész vulkánjával, de lángai szelid sugarakra olvadá-

nak el, mik enyhe, búsédes fájdalommal ragyogák be keble' kin-éjét. Feledve minden fájdalom, minden ledúlt örömvirág, feledve az élet, feledve maga az emlékezet! — Ő nem látott, nem halla, nem tudta, nem hitt, nem szerete semmit, csak őt, csak őt! ...

Én szerettem őt, oly tisztán, végetlenül! főm' minden gondolata, szívem' minden dobbanása egy vágyban, egy érzetben olvada föl, magas, lángoló szerelemben! feledtem mindent, ha e' szemek' ege boldogságot mosolyga rám; oda hánytam volna elébe az életet, minden örömeivel 's az istenség' csillagkoszorúit; mert egy új, dús életet teremte nekem, a' túlvilág' üdveinek életét 's én kiürítém számára a' lélek' kincstárát, hogy ő lábaival tapodja el, kiteptem keblem' minden érzetvirágit, 's reményeit, értte, miatta; most, mikor semmim sincs, midőn az életremények' rózsafáját hideg gúnynyal kiszaggatá, kilökött a' kárhozat' e' poklába, hogy haljak ott, egyedül, magányosan! ... És én szeretem őt, oly tisztán és végetlenül, jobban mint valaha; és nincs főmben gondolat és nincs szívemben érzelem, melly nem értte ég! —

VI.

Ti arany úlnak,
 Az ifju világnak
 Meenyei képeivel
 Merre röpültek el?

BAJZA

Öröm zajgott a' teremben. Kéjelve, hintalózott az elégedés mindenki' arczelelkén, ha szerencsés csillagzata a' kecses úrnő' egy kegyes pillantásával találkozotátá. A' nagyszámú társaság köröket alakítva, elterhelt asztalokat fogakörül, vagy jött és ment, kény és fesz nélkül, szót adva 's véve; míg a' bensőbb ismerősök' koszorúja a' pamlagot foná körül, min a' ház' asszonya von helyt. A' társaság, úgy látszik, régibb idő óta gyült össze, a' magas viaszgyertyák lehamvadtak 's némelly vendég szótlanul nézdelekalapja után, hogy észrevétlenül surranhasson el. Az idő künn szeliden mosolyga, mint a' kéj, 's a' hold' teljes arca ragyogó sugárszőnyeget terite az utczák' köveire, min ittott, hosszú fótökként, a' falak' árnyai sötéten reszketének.

Olivia — házánál vagyunk — kifejtőzék köréből 's kinéze. A' sor' ablakait homály fátylozá be, csak egyben, az átellen esőben, csillogott még az éjlámpa' halovány fénye. Akarva-e, vagy önkénytelen? szemei oda tapadtak 's nem volt közönyös a' gondolat, melly lelkében fölébredde, mert a' holdsugár a' legszebb szempár' egy könyén türedezett meg.

Egy férfialak volt, min a' hölgy' szemei csüggték. Kezébe tapasztva homlokát ült ez asztalánál 's elmélyedve irt. Majd fölkel, kinéze ablakán 's hosszú és mély volt e' pillantás. De tán észrevevé a' figyelő szemet, mert gyors szökkenéssel iramlott tova 's rángások közt tépte le függőnyeit. És e' mozdulat Olivia' szemgyöngyeit egy kimondhatlan kifejezésű mosolylyá teremté át, 's e' mosolyban a' részvét' és fájdalom' legvégső sugára zokogott el, és fagyos szíves volt ismét az arcz, mivel körébe visszalépe. —

Őn olly soká foszta meg bennünket látása' gyönyörétől, mondá mosolygva egy magas férfi — a' báli spanyol — 's bizalommal nyúlt a' büszke leány' keze után, hogy azért csillogó viszonzatot kénytelen adni. Szabad legyen körünk' nevében esdenem, ne tagadja meg tőlünk a' szerencsét, a' legszebb zene' hangjait a' legszebb ajkáról hallani. Én tudom — folytatá lágyan 's közelebb hajlott — hogy nem esdünk sükertelen.

A' kör esengésekbe zendült össze.

És a' boszú' azon mosolyát, melly Olivia' arczán e' perczen átvillámlott, csakhamar előző szivesség követé.

Nagy öröm nekem, kívánatukat teljesíteni ... A' választás önöké.

Vita keletkezik a' választandó hangmü fölött. Végre az előbbi magas férfi Oliviahoz hajlék.

Alla gioja ed al piacer ... kezdé ez 's a' terem' zaját egyszerre nesztelen sírcsend temette el.

A' themának vége lön. Megszünni akartalan tapsokba zendült fel a' kör 's csodálat' 's bókolatok' árja özönlék.

És e' zajon egy pístoly' roppanása dörge át. Olivia' ajkain kihalt a' hang, elsápadva dőle el a' pamlagon 's reszketeg iszony vonaglott minden vonalán, szemeiben, mik örjöngő kifejezéssel tapadtak ablakára. A' társaság egy pár perczig néma lön. Mindenki vágyott volna e' mély fölindulás' okát tudni 's látszék, melly erőszakkal nyomja el a' kérdést. Csak a' magas férfi' ajkai körül gyűrűzött össze szokott mosolya egy kimondhatlan' saját redőt.

Bocsánatot — monda Olivia — ha tán némi nyugtalanságot okoztam volna. Ismerik ideggyöngeségemet, mit minden löcsőroppanás a' színen is annyi zavarba hoz.

És a' thema' változatai tovább zengének ajkain 's nem volt árny e' hangok' lágy ezüstjén, melly sirdalt zenge egy dús ifjuélet fölött.

Ajtó nyílt. 'S gróf K... szökkent be. A' kör boszankodva fordult a' zavaró felé.

Ezerszer bocsánatot esdek, hölgyeim és uraim, hogy élvöket zavarom. De J...sky herczeg régebben már, tánczestélyre hitt meg 's B...y comtesse, a' szegényke, nem képes a' quadrillet senki mással tánczolni, mint csekélységemmel. Képzelmek, mennyit veszték ez eléggé nem sajnálható baleset miatt 's tudják, hogy szép úrnök' parancsának eleget nem tenni, fölségsértés nekem — 's kezet csókolt — : 's megtevém a' lehetlent, elszökém, hogy egypár perczre legalább, bizonyossá tehessem változhatlan hódolatomról. — A propos, uraim! emlékeznek talán, egy spleenes fiatal emberre, kit ezelőtt körünkben, vagy is tulajdonkép körünkön kívül, gyakran láttunk 's mosolygánk ...

No's, no's? kérdé egy reszketeg hang... az Oliviáé.

Ide kocsizva, batardomat felakadályzá a' néptömeg, melly az átelleni ház előtt sereglett. Cselédem kérdé okát, 's „egy fiú lötte meg magát“ volt a' válasz. Tüstént a' szegény hőldhősre emlékezém 's első akarván lenni, kitől ünök bizonyos hírt veendnek, a' szerencsétlen' nevét kérdeztem. Sejtésem nem csalt. — Újlag is ezerszer bocsánatot esdek, hogy későjövettel némi zavart okoztam 's bátorkodom a' dal' folytatását kérni.

A' kör egyesíté kérelmeit; minden egyéb feledve volt ...

Szegény fiú! suttogá mintegy akartalan' Olívia 's Bellini' variatiói tovább zengének ajkain.

KÁZINCZY GÁBOR.

Holdvilág.

(Hugo Victor' Orientales-jaiból.)

Per amica silentia lunae.

VIRGILIUS.

Vidáman lejt a' hold tenger' hullámain.
 Lenéz — a' szellőnek tárván ki ablakát. —
 A' szép sultana 's hab mosván fényes lakát
 Ezüst tajt csillog a' sziget' szög partjain.

Kezéből ejti a' rezgő guitárt, figyel:
 Mi tompa zaj idéz siket viszhangokat? —
 Török hajó-e melly a' cosi partokat
 Elhagyta, 's a' vizet verdesve jár közel?

Vagy is fürdő sirály a' tengert úszsza be
 Vízcepppek gyöngy gyanánt ragyogván szárnyain?
 Vagy élesen süvit a' légben holmi Djin *)
 'S a' tornyoknak falát tengerbe dobja le?

Tengert mi bolygat a' serail' tövében itt?
 Nem habtól ringatott madár, sem fal' köve
 Sem lomha gálya melly evezve mászsza be
 Mértékelt hangon a' hullámok' téreit.

Telt zsákok úsznak ott a' tenger' síkjain.
 Mi az, mi bennük olly keservesen zokog,
 És embertest gyanánt vonaglólág mozog? — —
 Vidáman lejt a' hold tenger' hullámain!

Z.

*) Keleti rém.

LORD BYRON'

ELVÁLTOZTATOTT IDOMTALANJÁBÓL

TÖREDÉK.

LUKÁCS MÓRICZTÓL.

Első felvonás.

Erdő.

ARNOLD 's anyja BERTHA.

BERTHA.

Eredj, te púpos!

ARNOLD.

Úgy szültél, anyám!

BERTHA.

**Ijesztő váz! hét gyermekem közül
Te egy idélen, elvetélt kölyök!**

ARNOLD.

Bár lennék az 's ne látnék napvilágot!

BERTHA.

**Szivemből szólsz! De minthogy megvagy immár
Eredj munkádra. Hátad bir teher;
Magash mint másoké. Siess el innen!**

ARNOLD.

**Ez birja terhét, ah! de szívem is
Birhatja-e azt mit rá halmozol?
Szeretlek 's még inkább szerettelek
Anyám! hozzám hasonlót nem szerethet
Viszont e' földön mint az, a' ki szülte;
Te felnöveltél, most ne ölj meg engem!
*Árvakönyv IV. köt.***

BERTHA.

Igaz hogy felnöveltelek, mivel
 Elsőm valál 's nem tudhatám előre
 Kesz-e fiam náladnál emberibb,
 Kit a' természet roskor alkotott.
 Eredj fát szedni!

ARNOLD.

Elmegyek, de ha
 Majd meghozom, szólj nyájasan velem,
 Noha öcséim szépek és vidámak
 'S fürgék, miként a' zerge mellyet üznek;
 Emlőd' tejét én is magamba szítam.

BERTHA.

Miként a' süldisznó, melly a' tehénből
 Éjjel kiszopja tápláló tejét
 Hogy a' fejő sebhedten 's szárazan
 Találja tölgyét más nap' reggelén.
 Öcséidnek ne mondd testvéridet;
 'S ne hívj anyádnak engem! Szültelek
 Úgy mint veszett tyúk kigyót költ tojásból.
 Ki véled törpe rém! Eredj hamar! (El.)

ARNOLD.

Ah! bármi terhes, megtenném örömmel,
 Csak egy nyájas szót várhatnék jutalmul,
 'S ne szüntelen szidalmat. Mit tegyek?

(Fát vág 's egyik kezét megsérti.)

Ez nap már többé nem dolgozhatom.
 Oh! átkozott vér, mért folyasz olly erősen?
 Most kétszeres szidalmak várnak otthon. —
 Otthon? Ah! nékem nincsen otthonom;
 Nincsen barát 's rokon melly üdvözlne!
 Alkotva nem vagyok mint más teremtmény,
 Hogy osztozhassam játéklán 's örömben;

'S véreznem még is úgy kell mint nekik? —
 Bár minden vércsepp kígyót nemzene,
 Melly őket marná, mint ők martak engem!
 Oh! bár az ördög melly reám hasonlít,
 Miként ők gúnyolnak, párját segítné!
 Alakjával mért nem bírom hatalmát?
 Azért mert bennünk a' szándék nem egy?
 Mivel szülömnek egy nyájas szava
 Megbékéltetne gyülölt életemmel?
 De meg kell mosnom e' sajtó sebet.

(A' forráshoz megy 's lehajol, hogy sebet mossa, de visszaborzad.)

Igazok van! mutatja a' természet
 Tükrében milly iszonynak alkotott.
 Nem nézhetem tovább; alig merek
 Gondolni rá, hajh! ocsmány fürtelem!
 Rút árnyékkal a' víz is kicsúfol;
 Úgy látszott a' sátán ült kútfenéken,
 Hogy a' szomjas vadat elűzze onnan. —
 'S tovább is éljek a' földnek 's magamnak
 Terhére és annak gyalázatára
 Ki szült? Vér, megkisértetek! Te most
 Olly vigan folyasz e' hitvány karczolásból,
 Vajjon nem vinnéd teljesebb folyással
 Magaddal porba minden kinomat?
 A' földnek visszaadni vágyom e'
 Gyülölt vegyületű atómjait;
 Az ős elembe visszatérni készek. —
 Bármilly utált féreggé változom,
 'S bár egy féregvilágot nemzenék,
 Csak az megszünjek lenni a' mi voltam.
 Te kés, vajjon szintúgy elmetszed-e
 A' természetnek e' fonnyadt gyomát,
 Rút testemet, e' tarka, szép világhól,
 Miként a' fákról a' zöld ágakat?

(A' földbe üti a' kést hegyével fölfelé.)

Erősen áll, 's belé rohanhatok.
 Egy végpillantást még e' szép világra
 Hol nálamnál rútabbat nem hagyok,
 'S a' napra, mely kínomban rám süített.
 Madársereg vígan danol körültem;
 Danoljon bár, siratni nem kívánok!
 Harsány zenéjük legyen sírharangom,
 A' hulló lomb 's levél emlékem és
 E' forrás' mormogása gyászdalom.
 Kés, meg ne mozdulj és fogadj el engem.

(Belé akar rohanni, de szeme fennakad a' forráson, mely buzogni látszik.)

A' víz buzog, dagad 's nem szél kavarja!
 Egy kút' buzgása késleltesse sorsom'?
 Nem az! — De ismét 's mintegy földalatti
 Erő által szorítva felbugyog.
 Mi az? Kőd! Vagy mi más?

(A' kútból felhő emelkedik. Míg ő reá bámúl az eloszlik, szálas fekete alak lép ki belőle 's Arnold felé jő.)

ARNOLD.

Ki vagy? Beszélj!

Szellem vagy ember?

IDEGEN.

Mindkettő talán

Egyben, minő az ember is.

ARNOLD.

Alakra

Embernek látszol, ám ördög lehetnél
 Talán.

IDEGEN.

Sok ember az, minek neveztél,
 'S akárminek nevez, igaztalan

Irántok nem leendsz. De hagyjuk ezt!
Meghalni készülsz, rajta hát, siess!

ARNOLD.

Szándékomat háborgatá jövősed.

IDEGEN.

Mi szándék az, melly háborgatható?
Ha ördög volnék, a' minek gyanítál,
Egy percz alatt öngyilkosságod által
Enyém valál, ha meg nem ment jövősem.

ARNOLD.

Ha az nem volnál is, de jöttöd olyan.

IDEGEN.

Ha gyakran nem társalkodol vele,
(S méltónak illy hatalmas társra nem
Hihetlek) hogy' tudod mikép' jön ő?
'S alakját a' mi illeti, tekints
E' kútba és reám: 's ítélj magad,
Kettőnk közül inkább mellyik hasonlít
A' pór nép-hitte lólábú iszonyra.

ARNOLD.

Te is csufolni mersz rütságomért?

IDEGEN.

Ha a' bivalent hasított lábadért,
És hegyke púpodért a' gyors tevét
Dicsérném, ezt örömmel hallanák,
'S még is mindegyik gyorsabb és erősebb
'S hatalmasb mint akár magad, akár
Legszebbike 's erősbike nemednek.
A' természet megáldott gazdagon;
De abban elhibázta, hogy neked
Embernek adta a' mi állaté.

ARNOLD.

Add nékem a' bivalláb' izmaid,
 Mellyel közel ha látja ellenét
 A' földet túrja 's ég felé hajtja;
 Vagy a' puszták' vitorlátlan hajója'
 A' gyors tevének el nem lankadó
 Járását, 's eltürendem ördögi
 Gúnyod' fulánkjait szent nyugalommal.

IDEGEN.

Én megteszem, mit kívánsz.

ARNOLD.

Megtehetnéd?

IDEGEN.

Talán még többet is, ha kérsz.

ARNOLD.

Ne csúfolj!

IDEGEN.

Nem csúfолом, kit mindnyájan csufolnak;
 Reám nem méltó tréfa volna ez.
 Hogy véled emberek' nyelvén beszéljek,
 (Mert nyelvemet te még nem értenéd)
 A' rengeteg' lakói nem vadásznak,
 Nyulat, csak medvét, farkast és oroszlánt,
 Kisebb vadat apró polgárnak hagyván,
 Melly évben egyszer hagyja el falát,
 Hogy tüzhelyére konyha-martalékok
 Szerezzen illy veszélytelen vadászat.
 Leggyöngébb is téged' csufolni mer,
 Én gúnyolom a' leghatalmasabbat.

ARNOLD.

Eredj el tőlem, nem kerestelek!

I D E G E N .

Szándékod hitt el engem! El ne küldj!
 Olly könnyen nem térendek vissza, hogy
 Segitselek.

A R N O L D .

Mikép' akarsz segíteni?

I D E G E N .

Testet cserélni, minthogy a' tied
 Úgy elbusít; vagy bárminőt kívánsz
 Reád ruházni.

A R N O L D .

Ördög vagy tehát

Te még is, más lény vélem nem cserélné
 Alakját.

I D E G E N .

A' legszebbeket fogom
 Mutatni, mellyek e' világon éltek,
 'S te választhatsz közülök.

A R N O L D .

És mi áron?

I D E G E N .

Ez furcsa kérdés! Nincs órája még,
 Lelkednek üdvét adtad volna értte
 Hasonló lenni embertársaidra;
 'S most késel hősök, külsejét viselni.

A R N O L D .

Lelkemnek üdvét áldozzam fel értte?

I D E G E N .

Mi lélek lakhatnék, e' névre méltó,
 Illy rüt tetemben?

ARNOLD.

Nagyra és magasra

Törekvő az, hajléka bárminő

Legyen, mellyben rabkodni kárhozott.

Mi szerződést kívánsz? Vérrel jegyezzem?

IDEGEN.

Tieddel nem.

ARNOLD.

Ki máséval tehát?

IDEGEN.

Hagyjuk máskorra ezt! Mérsékemet

Méltán csudálhatod; más egyezést

Szabad tetszésednél én nem kívánok,

Sem más kötést tulajdon tetteidnél.

Megegyezel?

ARNOLD.

Szavadnál foglak.

IDEGEN.

Úgy!

(A' forráshoz közeledve Arnold felé fordúl).

Véredből néhány cseppet adj.

ARNOLD.

Mi célra?

IDEGEN.

E' bűvös kút' vizébe kell vegyítnem

Hogy ekkép teljesedjék a' varázs.

ARNOLD

(oda nyújtva sebhedt kezét).

Vedd minden vérem'.

I D E G E N.

Egy pár csepp elég!

(Kezébe csepegtet Arnold' véréből 's a' kútba önti).

Szépek 's hatalmasok'
 Dicső árnyékai,
 Az óra, üt; az úr
 'S mester' parancsa hí!

Kellemmel 's délczegen
 A' kútnak felszínén
 Járdaljatok, miként
 Ködrém a' Hartz' hegyén!

Úgy a' mint éltetek
 Hogy láthasson szemem!
 Testét illy kép után
 Lehessen képenem.

Mert úgy kívánja ő, (Arnoldra mutat).
 Mert úgy parancsolom,
 Förtelmes termetét
 Széppé varázsolom.

Vitézek' árnyai
 Jertek, felhilak én;
 'S kik fennragyogtatok
 A' tudomány' egén;

Szellem- vagy harcmezőn
 Bahéros győztesek,
 Hellas' vagy Róma' nagy
 Szülőtti jőjetek!

Szépek 's hatalmasok'
 Dicső árnyékai,
 Az óra üt; az úr
 'S mester' parancsa hí.

(Különböző alakok emelkednek a' forrásból 's egymás után elmennek
 Arnold és az Idegen előtt).

ARNOLD.

Kit látok?

IDEGEN.

A' sasorru rómaid

Ki győztes ellent nem látott soha,
 Sem országot, mit Róma' birtokává
 Ne tenne, míg végül Rómát magát
 Magáévá hódítá fegyverre;
 Örökbe hagyván azt nevével együtt
 Méltatlanoknak.

ARNOLD.

Milly kopasz feje!

Szépség az mit kívánok, hírnevét
 Ha meg nem adhatod testével együtt.

IDEGEN.

Babérlevél több volt mint haj fején.
 Nem tartozol alakját elfogadni;
 De én csak külsejét ígérhetem.
 Hírét keresned 's érte vinod illik.

ARNOLD.

Fogok, de nem mint majma külsejének.
 Ó szép talán, de én szebbet kívánok.

IDEGEN.

Kényesb izlésű vagy mint Cató' húga,
 Mint Brutus' anyja 's bájos Cleopatra
 Ifjonta volt, midőn szerelmi láng
 Inkább még szemben mint szívben tanyáz.
 De hagyján! Távozzál el árnyalak!

(Julius Caesar' alakja eltűnik.)

ARNOLD.

Hogyan, ki a' világot egykoron
 Felforgatá, nyom nélkül tűnik el?

I D E G E N.

Hibázol, ő nyomul hagyott elég
Sirt és nyomort 's örök hírü nevet;
De árnya mellyet láttál nem különb
Mint a' tied, csak hosszabb egy araszszal,
'S kevesbbé görbe; lássunk másokat!

(Más alak jelenik meg.)

A R N O L D.

Ki ez?

I D E G E N.

Athén' legszebb 's vitézebb
Fiát tekintsd.

A R N O L D.

Ez kellemesb amannál.

I D E G E N.

Ő Clinias' fodorhajú fia.
Alakját nem kívánod ölteni?

A R N O L D.

Boldog valék ha ilyennek születtem.
De ha választhatok, lássunk tovább!

(Alcibiades' árnyéka eltűnik 's más jön.)

I D E G E N.

Nézd most imezt!

A R N O L D.

Mi ocsmány barna kép,
Kerek szem, tömpe orr barlangnyi lyukkal,
Lőcslábú, potrohos Sylen-alak!
Jobb volna az maradnom a' mi voltam.

I D E G E N.

Ő minden lelki szépnek és erénynek

Tökélyét rejté undok külsejében;
'S te megveted?

ARNOLD.

Ha rút alakja azt is
Megadja, a' mi ezt felejteté:
Úgy nem.

IDEGEN.

Már ezt igérenem nem lehet.
De megkísértheted 's tapasztalnod,
Hogy illy alakban könnyebb azt elérni.

ARNOLD.

Én bölcsnek nem születtem; jóllehet
Külsőmmel a' természet biztatott,
Hogy az legyek. Tüntesd el őtet is!

IDEGEN.

Léggé oszolj, hürök-kehely' ivója!
(Socrates' árnyéka eltűnik 's más jelenik meg.)

ARNOLD.

Ki e' dicső kép? A' göndör szakáll,
A' széles homlok 's férfias tekintet
Egy Herculest gyanított; vig szeme
Azonban inkább a' bor' istenét
Mint a' pokol-szörnyek' komor vívóját,
Kit én győzelmes buzgányán pihenve
És megvető ábrázzal képzelek
Azokra kik miatt ő küzködött.

IDEGEN.

E' férfiú szerelmért a' világot
Veszté el egykor.

ARNOLD.

Nem kárhoztatom.
Magam koczkára tészem lelkemet;

Mert nem birom, miért ő egy világot
Cserélt.

IDEGEN.

Minthogy javallod tetteit,
Vállald alakját.

ARNOLD.

Nem; választanom
Szabad, kényes vagyok tehát azért is,
Hogy lássam a' hősöknek árnyait
Innenső partján a' sötét folyamnak
Mellyen felénk hajtatnak a' halál'
Biralmásból.

IDEGEN.

Triumvir, el tehát!
Vár Cleopatra.

(Antonius' alakja eltűnik, más jön.)

ARNOLD.

Most ki jő felénk?

Alakja félistent mutat; viruló
'S tündöklő arcza, színarany haja,
'S ha más halandónál magasb nem is,
De halhatatlan báj van természetén
És mondhatatlan kellem; tagjait
Úgy hordja mint a' nap sugárait.
Várazsfény ömlik el szép külsején
Mintegy még fényesb belsőbből folyó.
Ez is halandó volt-e?

IDEGEN.

Kérd a' földet,
Maradt-e testéből 's a' hamveder'
Tartósab aranyából csak egy parány is?

ARNOLD.

Ki volt nemünk' e' legdicsebbike?

I D E G E N .

Békében a' Göröghon' szégyene,
De harczban mennyköve, Demetrius
A' városoknak hódítója volt!

A R N O L D .

Még többeket!

I D E G E N .

El, Lámiád' ölébe!

(Demetrius Poliorcetes' árnyéka eltűnik, más jelenik meg.)

I D E G E N .

Mindjárt szolgálók, púpos kis barátom.
Ha egykor léteztek' árnyai
Nem tetszenek, felélesztem neked
A' márvány' hőseit, míg végre lelked
Új öltönyével megbarátkozik.

A R N O L D .

Ennél maradjunk, ezt választom én!

I D E G E N .

Izlésedet dicsérem; ő a' tenger'
Istennőjének istenes fia,
Ősz Peleus' nyíratlan gyermeke.
Nézd fényesen hullámzó fürteit
A' Sperchiusnak fölszentelteket;
Mint a' Pactólus' ámbra-habjai
Aranyporon kristályként ömlenek
Fodritva széltől mint a' csermelyár.
'S nézd őt magát, miként Polixenával
Oltárnál állott, hő szerelme' frigyét.
Kötendő, 's bájos mátkáját tekintve
Hector' halálán 's Priamus' könnyűin
Szívében bánat kelt, tüzszenvedélyvel
Vegyült az édes méla szüz iránt;

'S remegve fogta ez gyilkos kezét
Annak, ki bátyját ölte. Nézz reá,
Miként utolszor nézte a' görög
Had' legvitézebb 's legszebb bajnokát,
Midőn felé repült Páris' nyila.

ARNOLD.

Reá tekintek mintha lelke volnék
Dicső alakját testemül véendő.

IDEGEN.

Ezt jól teszed; legrútabbnak csupán
Legszebbel kell cserélni, ha való
Közmondás: A' szélsők érintik egymást.

ARNOLD.

Siess, nem várhatok tovább!

IDEGEN.

Bizony

Olly nyugtalan vagy mint kaczer leány
Tükörnél, melly azt látja a' mi nincs,
És még is azt álmodja hogy legyen.

ARNOLD.

Sokáig várjak?

IDEGEN.

Nem, kár volna várnod!

Csak néhány szót hadd mondjak még előbb.
Tizenkét rőfnyi teste, úgy akarsz-e
Ez apró nemzedék közt is maradni?
Titánná vagy (canonice beszélvén)
Anák' fiává lenni vágyol-e?

ARNOLD.

Mért nem?

I D E G E N.

Dicső, hatalmas nagyravágyás
 Törpében legjobban szeretlek én!
 Egy góliáthi természetű halandó
 Parányi Dáviddá törpülni vágnék,
 'S te emberkém, világ' csudája lenni
 Akarsz inkább mint hős. Legyen tehát
 A' hogy' kívánod; ámbár természeted
 Hasonlóbb lévén embertársaidhoz
 Inkább uralkodhatnék szellemed.
 Azonban így fölkelnek ellened
 Mindnyájan 's mint új mammuthot vadásznak,
 'S az átkozott sok álgyú és mozsár
 Könnyebben törne rést pánczéledon
 Ma, mint a' házasságtörő' nyila
 Őt érte sarkon, mellyet anyja egykor
 Felejtett Styx' vizébe mártani.

A R N O L D.

Alkoss tehát mint jónak gondolod.

I D E G E N.

Olly szép leendsz mint ő, szint' olly erős,
 Szint' olly —

A R N O L D.

Nem kérek bátor szellemet!

A' rút mindenkor bátor 's vakmerő.
 Szellemben 's szívben társait felül-
 Haladni készíti a' természet őt;
 Ösztönzik őt ügyetlen tagjai,
 Hogy az legyen mivé más nem lehet
 Mindenben a' mit ő szintén elérhet;
 Pótolván a' természet' mostoha
 Fukarságát. Így néha hősi tettel
 Nyervén meg a' szerencse' kegymosolyát
 Mint sánta Timur a' tatár vitéz.

IDEGEN.

Mi böles beszéd ez! Nem kétlem tehát,
 Mint eddig voltál úgy akarsz maradni.
 A' képet eltüntessem melly után
 Húsod' 's leked' burokját alkotandám?
 E' nélkül is szint' olly nagy tetteket
 Mivelhetsz.

ARNOLD.

Hogy ha jobbra változást
 Nem ígérél, utat tört volna lelkem
 Magának a' rútság' kétségbe ejtő,
 Nyomasztó és csüggesztő terhe mellett,
 Melly bércz gyanánt ül szívemen, miként a'
 Púp vállamon; mint rút vakandturás
 Szebb 's boldogabb embertársim' szemében.
 Azon nemnek kecsét, melly képe minden
 Szépnek 's gyönyörnek, a' mit itt e' földön
 'S azon túl ösmerünk és álmodunk,
 Lemondás' bús sohajjával tekintvén
 Elfojtanék minden szerelmi ösztönt.
 Undok terhem miatt örök magányra
 Kárhozva, nem keresnék én soha
 Vizonszerelmet érező szívemnek.
 'S ezt mind eltűrhetém, ha csak szülöm
 El nem taszít magától; medve nő
 Kölykének formát ad gondos nyalással,
 Anyám utálta orvosolhatatlan
 Rútságomat. Bár inkább spártai
 Szokásra vesztémül tett volna ki,
 Midőn nem ösmertem még szenvedélyt!
 Most földgöröngy, egy boldog semmi volnék.
 De így is mint legundokabb 's utólsó
 Halandó, a' mit csak vas türelem
 És rettenetlen bátorság tehet,

Árvíz-könyv IV. köt.

Mint más reám hasonlót, engem is

Csudált hőssé emelhetett talán.

Imént valék éltémnek mestere,

És azt elhagyni kész, 's ki arra képes

Mindegyiknek, ki halni fél, ura.

IDEGEN.

Válaszsz közülök a' mi vagy 's lehetsz.

ARNOLD.

Már választottam; fényesebb jövődöt

Nyítál szememnek, szűmnek édesebbet. —

Mint most vagyok bámultatnám talán,

Tiszteltetném, szerettetném azoktól,

Kik nincsenek körültem, kiktől én

Nem is kívánom, hogy szeressenek.

Mint hogy választást engednél nekem,

Ime azt választom. Öltsd reám hamar!

IDEGEN.

'S mifélet öltsek én magam?

ARNOLD.

Bizonynyal

Hatalmad lévén a' legszebbiket,

Pelidesnél kecsesbet még, talán

Azét ki őt megölte, Párisét,

Vagy még dicsőbbet, költők' istenéét

Mellynek mindegyik tagja költemény.

IDEGEN.

Kevésbbel is beérem; változást

Azonban én is kedvelek.

ARNOLD.

Sötét

Arczod, de termeted nem disztelen.

IDEGEN.

Ha kívánnám fehérebbé lehetnék,
 De mindig a' sötét' barátja voltam.
 Derék szín, nem pirúl el szégyenében
 'S a' félelemben nem halványodik.
 De már elég sokáig hordom ezt,
 'S most inkább vállalandom testedet.

ARNOLD.

Mit? az enyémet?

IDEGEN.

Azt. Thetis' fiával

Cseréltél, én pedig veled fogok,
 Anyád' Berthának útált magzatával.
 Mindegyiknek saját izlése van,
 Neked 's nekem külön.

ARNOLD.

Siess, siess!

(Az idegen agyagot vesz 's azt a' gyepen alakká gyúrja. Ez alatt
 Achilles' árnyékához szól.)

Thetis' bajnok gyermekének
 Árnya bájos és dicső!
 Melly Trójának síkján alszol,
 Hol má fű és dudva nő.

Rőt agyagból gyúrva képed'
 'S életet lehelve rá,
 Annak majmolom hatalmát,
 Melly Ádámot alkotá.

Föld! piros légy fényes arczán,
 Hogy viruljon mint kora
 Nyáron nap' hevétől nyíló
 Rózsa' gyöngéd bimbaja.

Légy szemévé kék ibolya!
 'S mellyet napsugár hevit,
 Víz, mint vére járad által
 Teste' izmos tagjait!

Jácintszál te légy hajává!
 Hosszu fürtü szép haja;
 Homlokán 's vállán lebegj, mint
 Ágon a' szél ingata!

Márvány a' szirtről szakasztlak,
 Hogy te légy kemény szive;
 És szavának édes hangja
 A' madárnak éneke!

Húsa legtisztább agyag lesz,
 Mellyben lilium-gyökér
 Megfoganzott, 's mellyet éjjel
 Leggyöngédebb harmat ér.

Bárminő halandó lénynél
 Fürgébbek gyors tagjai;
 'S fényesebbet szem ne lásson
 Mint tündöklő arczai.

Most vegyüljetek köröttem
 Egybegyűjtött elemek;
 Haljátok szavam', parancsom!
 Munkámban segítsetek!

Életet gyújts e' tetemben
 Tiszta fényü napsugár!
 Kész! 's teremtnények' sorában
 Polczát elfoglalta már.

(A' bűvös versek alatt Arnold eszmélet nélkül lerogy, jelke Achilles' testébe száll, melly a' földről felemelkedik, mig árnyéka részenkint azalatt eltűnt, a' mint az alak agyagból elkészült.)

ARNOLD (új alakjában).

Csak most érezlek élet! Most nekem
Szeretnem és' szerettetnem lehet!

IDEGEN.

Kié lesz lelked' elhagyott ruhája?
E' bérczyi púp 's göröngyös termeted,
Mellyet viseltél, melly eddig valál?

ARNOLD.

Kevés gondom reá; táplálatúl
Itt farkasoknak 's ölyveknek hagyom.

IDEGEN.

Attól ha nem rémülnek el, jele
Hogy béke van 's nagy a' dögök' hiánya.

ARNOLD.

Hagyjuk csak itt, akármí lesz belőle.

IDEGEN.

Ez méltatlan, hálátlan gondolat!
Akármí rút, lelked' hajléka volt.

ARNOLD.

Miként szemétdomb rejt gyémántkövet,
Melly most aranyba foglaltan ragyog.

IDEGEN.

Ha új formát adtam neked, cserében
Történhetett csupán, rabolva nem.
Az, a' ki embert nő' segélye nélkül
Csinál, előjogát nem engedi
Kontárnak; és az ördög elvihet
De nem csinálhat embert; jóllehet
Ekkép a' munka' díját ő aratja.
Ezért bárkit találunk kell, hogy ezt
Az elhagyott testet magára öltse.

ARNOLD.

De ezt ki tenné?

IDEGEN.

Nem tudom; tehát

Majd én fogom.

ARNOLD.

Magad?

IDEGEN.

Igértem ezt,

Midőn lelked nem laktá még jelen

Dicső szállását.

ARNOLD.

Most emlékezem!

A' boldog változás mindent felejtet

Velem.

IDEGEN.

Néhány percz múlva szinte az

Leszek, mi voltál, 's árnyékod gyanánt

Mögötted látandod magad' ezentül.

ARNOLD.

Bár megkimélnél ezzel!

IDEGEN.

Nem lehet.

Az lévén a' mi vagy már látni sem

Bírod mi voltál?

ARNOLD.

Úgy legyen tehát!

IDEGEN

(Arnoldnak a' földön fekvő előbbi alakjához fordulva).

Por, lélektelen! noha

Ember nem választana;

Testemül, ocsmány alak!
 Szellem én, választalak.
 Por vagy, és szellemnek egy,
 Bárminő portestbe megy.
 Tűz! melly nélkül nincs ki éljen;
 Tűz! a' mellyben sincs mi éljen;
 Mint a' tűzgyík 's kárhozott
 Lélek, melly már nem remélhet
 Üdvöt és bocsánatot;
 Szomja el nem oltható,
 'S egy vízcsepp enyhítne bár,
 Kérlelhetlen a' bíró.
 Zord elem! mellyben nem élhet
 Semmi; féreg hal madár
 Percz alatt megsemmisül:
 Mert emészti a' tűzár;
 A' meg nem haló kigyó
 Élven benned egyedül.
 Tűz! az embert védő 's rontó,
 A' világot tartó 's bontó
 Most segits, erős elem!
 Ebbe éltet öntenem:

(Arnold' tetemére mutat.)

Merevült hideg tetem,
 Új életre költelek! —
 Szikra láng repülj belé!
 'S ő ismét az életé;
 Ámde lelke én leszek.

(Bolygótűz repül elő az erdőből 's a' holt tetem' homlokára száll; az idegen eltűnik 's a' test feltámad.)

ARNOLD.

Hah! fürtelem!

IDEGEN (új alakjában).

Hogyan? Te reszketsz?

ARNOLD.

Borzadok!

De merre tűnt a' test mellyet viseltél?

IDEGEN.

Az árnyaknak honába. Most azonban
Élők' földjét tapodván, merre menjünk?

ARNOLD.

Kell hogy társam maradj?

IDEGEN.

Miért ne? Néha

Magadnál jobbnak rosszabb társa jut.

ARNOLD.

Magamnál jobbnak!

IDEGEN.

Ho! Már büszke vagy

Az új alakra és hálátlan is?

Örvendek! Látom hogy gyorsan haladsz.

Két változás egy percz alatt! Te már

Jártas vagy a' világ' vert útjain!

De tőrj el engem! Szükséged leszen

Reám vándorpályádon. Jersze! Mondd

Hová fordúljunk?

ARNOLD.

Hol legnépesebb,

Legsűrűbb a' világ; hatásiban

Hogy lássam azt.

IDEGEN.

Azaz hol háború

És asszony munkás; lássuk hát hová!

Olasz- spanyol- az új atlanti földre?

A' szerecsen népségü Africába? —

Nehéz a' választás; egész fajod
Egynásnak keblét tépi, mint szokása.

ARNOLD.

Rómáról hallottam nagy dolgokat.

IDEGEN.

Jól választottál! Jobban nem lehetne
Mióta Sodoma megsemmisült.
Hatáskör lesz elég, a' tér szabad.
Frank, hun 's a' vandálok' spanyol faja
Véres játékra keltek a' világ'
Kertjének napfényü vidékein.

ARNOLD.

Miképen utazunk?

IDEGEN.

Vitéz lovag'
Módjára, gyors tűzvérü ménéken.
Mióta Phaëton a' Po' vizébe.
Bukott, senkit nem vittek jobb lovak.
Apródjaim!

(Két apród lép fel négy fekete lovat vezetve.)

ARNOLD.

Felséges állatok!

IDEGEN.

Nemesb vérűek mint Arábia'
'S a' leghiresb berberfaj' ivadéka.

ARNOLD.

A' léget mintha égetné kevély
Orrukból fűtt tüzes lehelletök.
És a' sörény körül, mint fénybogár,
Tűz szikrák holyganak, miként legyek
Alkonyban szoktak más lovak körül.

IDEGEN.

Uram! mindnyájan szolgálid leszünk.
De lóra most.

ARNOLD.

E' fekete szemű
Apródokat minek nevezzem én?

IDEGEN.

Ha úgy tetszik, kereszteld meg magad.

ARNOLD.

Mi szépek! nem lehetnek ördögök!

IDEGEN.

Igazság! Mindig rút az ördög és
Jelen szépséged is nem ördögi!

ARNOLD.

Emezt arany kürtjével 's fényesen
Viruló arczával Huon' nevén
Hivom, mert olyan mint ama' kecses
Fiu, ki a' ligetben elveszett,
'S maig meg nem került; e' másikat,
Ki nem mosolyg, gondolkozóbb amannál,
'S komoly de tiszta mint a' csillágéj,
Memnon legyen, mint a' csudás szobor,
Melly hangos dalnökká válik naponnan.
'S neked mi a' neved?

IDEGEN.

Ezer nevem van
'S tulajdonságom tán két annyi még.
De minthogy most embertetembe bújtam,
Magannak is embernevet veszek.

ARNOLD.

Bizonynyal emberibbet mint e' rút.
Alak, melly egykoron' enyém vala.

I D E G E N.

Nevezz Caesarnak.

A R N O L D.

E' név a' világé,
'S azé volt a' kit a' világ uralt.

I D E G E N.

Azért is illő hogy Sátán viselje,
Ha álrühában jár; 's annak hiszsz te!

A R N O L D.

• Legyen tehát Caesar neved! Magamnak
Ezentúl is Arnold nevem maradjon.

C A E S A R.

Adjunk melléje egy kis czímet is.
Gróf Arnold jobban hangzik 's egy szerelmi
Levél alatt szebben fog díszleni.

A R N O L D.

Mondd inkább harczai rendelés alatt.

C A E S A R (énekel).

Sötét lovam tombolva fú
'S a' port tapossa mérgesen;
Nincsen csikó arab fajú
Melly jobban tudná kit viszen.

El nem fárad a' hegyen;
Annak csúcsán nem pihen,
El nem lankad a' mocsárban,
Nem merül el a' vizárban;
Róna pusztán szélesebes,
Szomjan forrást nem keres;
Nyer midőn versent szalad,
Harczmorajban nem riad;

Lábát nem sántítja kö
'S el nem rontja út 's idő.
Ép ha áll és ép ha jár,
Gyorsabb mint a' griffmadár,
Lába mint a' szárny repül,
Boldog a' ki rajta ül.

Suhanjunk el hegy völgy felett
Vigan kergessük a' szelet.
Az Alpesektől Kaukázig halad
Tüzes csikóm egy kurta percz alatt.

(Lóra ülnek és eltűnnek.)

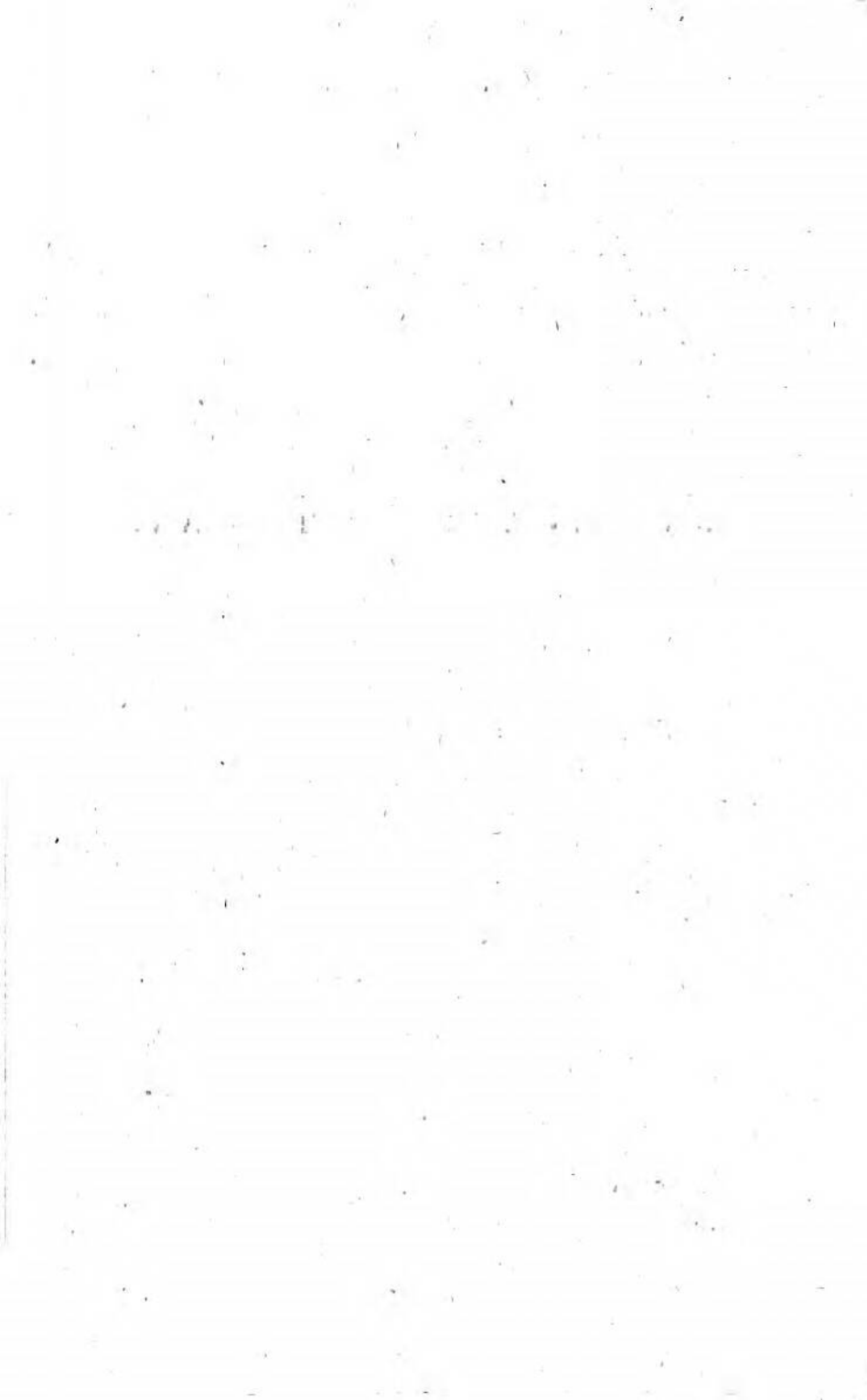
LUKÁCS MÓRICZ.

KEGLEVICH ETELKE.

NOVELLA.

IRTA

KISS KÁROLY.

I.

Kellemes dalhang terjede szét egy nyári őszi hajnal hasadtakor Jajcza' vidékén, ritka örömjaj oly szomorú időszakban, mellyben szorongó előérzéssel búsonga már, hazánk' törökkel határos környéke a' mohácsi vész előtt. 1521-ben történt ez, midőn II. Szolimán ismérni kezdé a' hazánkat csak hamar martalékjává tette rettenetes kórt: az elpuhultságot, részvétlenséget és belviszátkodást; letiporván az elgyávult Bizanczot, hódító gögijében a' meghasonlott, ezer pártra szaggatott Hunniát is, — várfokát a' megrémült keresztjenségeknek, — keserves rabigája alá sodrani eltökéllette.

Mi leheté oka tehát a' ritka örömjajnak Jajcza' vidékén, gyöngé szüzeckék' a' harmatos pázsiton szétterjedt tiszta énekének? kivált most, midőn az elzárt vár körül száguldó török csoportok ide 's tova kalandoztak, lesben várva az alkalmat, mikor lehetne a' várra rohanni, a' tán nem eléggé őrzött falakra hágni, és Mahomed proféta' nevében a' lófark-zászlót a' megvívott tornyokra kitűzni. Mi okozhatta ezt? Elbeszélem:

Ha Grádiskánál átkelünk a' Száván, nyolcz órajárásnyira mindig délszakra tartva, elériünk Verbácz folyam' bal partjára. Túl rajta Bosznia, innét a' török Horvátország. Minél följebb megyünk, annál nagyobb meg

nagyobb sűrű erdővel fődött hegység közé szorúl a' folyam, csak itt 's ott tárul ki bővebb térre a' völgy. A' faluk illyes helyeken is a' hegy' alján szállítvák; mert a' gyakran felduzzadó árja Verbácznak túlhágja partjait, a' lapályt vízzel borítja. Így haladva tovább húsz órányira, Bányaluka 's Bodzás várak mellett eljutunk, hol a' Pliva a' Verbácza szakad, Jajcza' vidékére. A' város hajdanában nagyobb kiterjedésű volt, erősegei is nevezeteshek voltak. Bosznia' fejedelmei laktak itt néha. Most is vára még elég erős lenne, de a' török tunyaság miatt mind inkább romra dűledez, csak a' szikla-magason épült fellegvár áll valamennyire.

Mióta a' török Európában mind inkább ki kezdé terjeszteni hódításait, Jajcza' vára 's vidéke számos ütközeteknek, öldöklő csatáknak, körtáborlatoknak lett színterévé. Majd a' török, majd a' magyar koronától függött bosnya fejedelmek, vagy önmagok a' magyar királyok uralkodtak benne.

Történetünk' időszaka még némi maradványit mutatá Hunyady Mátyás' messze elterjedt tündöklő birodalmának. Magyar kézen volt akkor Jajcza, ámbár a' szomszéd Hercegovina, Bosznia' felső vidékével, már 1484 óta a' szultánt ismérte urának, az alsó részben pedig több várat magyar fegyver őrze; de az ország elborítva török 's bosnya martalóc-csoportokkal, meghatározott uraságot sem magyar sem török nem gyakorolhata. Horvát- és Dalmatában is be-becsapott a' török, de ott meg nem települhete; az ottani bánok, rendelkezhetők nagyobb seregekről, segédeszközökről, visszavivhaták a' török kézre került vidékek' 's várak' birtokát. De így e' tartományok' helyzete még is szomorú volt; mert mindenütt csak a' fegyveres erőszak uralkodhatott, a' szent béke' áldást gyümölcsöző csendes időszaka örökre eltűnt.

Nagy érdekü volt Jajcza' vára akkor: nyitja volt a' török birtokokból a' Szávához vezető útnak; támaszték-pontja a' verbáczai oltalom-vonalnak; erősegei jó tervren épülvék, a' várost hosszan védelmezhetővé tevék; a' fellegvár uralkodva védte az alantabb fekvő várost; a' lakosok keverve magyarok, horvátok; minden férfi köteles volt fegyverrel szolgálni; a' fellegvárt, gyakorlott hadi nép (huszár és hajdu, szinte magyar 's horvát) őrzé; ott lakott a' bán, ott főbb tisztai; a' lakhelyek csinosak, az élelem, 's fegyvertárak bőven mindennel ellátvák. A' fegyveres erő mindig ta'pon, a' várost szigorún őrzöve, vagy a' vidékbe ki-kirándulva, kisebb 's nagyobb csapatokban be-betört a' török birtokba, zsakmányolt vagy takarmányt szerzett; így mindig harczállapotban, mindig tusagyakorlatban edzette erejét, hadi erényeit.

A' város, Verbácz' balpartján fekszik; a' fellegvár alatt egyesül vele Pliva, éjszokról pedig az Oruglórul lezuhamló Podmilah folyam. Keletre a' vidék gyönyörű, kivált a' Nagyagár és Verbácz folyam közé szeliden lehajló hegység; itt van Miloshévíz, történetünk' szakában mullattató, gyógyító fürdőhely; alkalmas lakása volt itt a' bánnak 's több városinak. Délszokról, honnét a' Verbácz foly, merevedt magasságuak a' hegyek; a' nyugotiak pedig u. m. Gerbovicza, Ottomali; Katona és Orugló ágakra oszlott Privale' ormai felhőkben tornyosúlnak, roppant erdőség mindenütt; a' szorult völgyekben, sziklás hegyzugokban iszonyú vadon pusztaság. Minekelötte a' Pliva Verbáczba szakadna, két tavat képez: Jómocsár nevet visel a' felső, Orugló az alsó; e' tavak' partján visz az út fel Lszina hegyre, onnét le a' Dalmata-honba. Jómocsárba ömlik szörnyű robajjal egy vad zuham, Özugrás nevü sötét hegyzugból; ennek szük torkolata a' tóra tátong ki. Péter bán, a' Keglevich nemzetségből, volt várnagy Jajczában, rettentő ostroma a' Herczegovinában megtelepült töröknek.

szerencsével viselte csatáit a' szétporlyázó rabló ellenséggel. Harcz-robaj közt nevelte fel őt atyja, ki szinte a' horvát széleken főparancsnok volt; nem csoda tehát, hogy a' férjfvá vált Péter, egész élte' korát fegyver alatt tölté; menyegzőjét csatából megtérve ülte, megülelt menyasszonyát újra harczra szállva, csak hamar, 's így gyakran magára hagyta. Kemény volt ő, mint a' gránit-szirt, változatlan akaratú, állhatatos föltételeiben, szigorú rendre ügyelő nehéz hivatalában; engeszteletlen büntetője a' vétkezőnek, dús jutalmazója minden erénynek. Korán elhalt nője, két fiú és egy leány gyermeket hagyott hátra árván a' halálig gyászban maradt férjnek. Fiait, mint ötöt az atyja, törökfojtóknak nevelte; mihelyt a' fiatal sasfiak szárnyra kaptak, kirepíté őket fészkeből a' hon' oltalmára, melyet most mindenfelől annál nagyobb veszély fenyegete, mert a' Hollós király' elhunya óta, egymás után két hitvány ült az Árpádok' trónján. Az udvar' példájára elkorcsult a' nemes, elhagyta a' nemzetet előbbi génusza, égbe kiáltott a' köznép' elnyomatása: „Bünhődjék iszonyú vétkeért az elfajult ivadék!“ az isteni végzés, méltó haragában, el is határozta.

Történetünkhöz nem tartoznak a' két Keglevich fiúk; egyik Zápolya bán', másik Lajos király' harczosai közt viselték a' fegyvert. Elégült volt a' szeplőtlen becsü bán, mint atya; fiainak mindig jó híruket hallá, leánya pedig egykét évet kivéve, mellyeket még gyermekkorában Budán tölte nagynénjénél, szüntelen atyja körül, szorgalommal viselte házi gondjait; nyájas szenteséggel kileste atyja' legkisebb kívánatát, 's azt mielőtt kimondaná, már teljesíteni sietett. Ha kirándult várából harczra a' bán, a' tiszta keblü leány' egekhez repített fohászai kísérek életveszélyes vállalatiban; az isteni gondviselés meghallgatá a' szép szüz' imáit, ezer halál közt is ő sértetlenül maradt, 's győzelem koszorúzta a' jajczai zászlókat. Véres

útjábóli hazatértekor, első volt leánya, ki elébe sietett, egyedül egy, kit szívéhez szoríthatott, ki letörlötte vitéz homlokáról a' harc' veritékét, simára csókolta az ádáz komor redőket. Ete — csak így szokta nevezni nyájaságai közt leányát a' bán — szeme fénye, legdrágább kincse volt Keglevich Péternek, atyai szeretetét legnagyobb mértékben meg is érdemletté. Jó volt Ete, isteni jó, tiszta mint a' tenger' gyöngye, ártatlan mint voltak az ég' angyalai a' világ' teremtése előtt. Szép volt-e? krónikánk nem mondja, de gyanítható; mert Jajcza' várában sok fiatal levante megfordult, Keglevich bántól tanulhatni a' harc' fogásait, zászlója alatt kivíyni az első tusát. Közülök mindenki boldog volt, ha visszatéréskor a' bán, mint bajnokot, leánya előtt dicséré; mindenki jutalmaztatását mennyeinek vélte, ha neki Ete, a' teljesített vitéztett' emlékére, kard vagy más egyéb fegyver-ajándékot nyújtott. Örömmel tette ezt mindig a' hó keblü hölgy, mert atyjának tetszett, mert ő hazájának így is szolgálhatott. Nem ismért ő, az ellenség előtt szerzettnél szebb, férjfihoz illőbb érdemet; ha tündéres vágyaiban — melylyik leánynak ne lennének illyesek! — életpárt kívánt; csak olly lovag szívü hősnek, csak olly hazaszeretőnek mint atya, ígérhetné el boldogító jobbát. Jöttek mentek Jajcza' várából a' bajnok ifjak, emléket — ha csak érdemlett — vitt is mindenki magával, de Ete' szívét egyik sem. —

II.

1520-diki kikeletkor sötét volt egy éj, a' mult napi eső még ki nem ürítette terhes fellegek nyúltak le Liszina hegy' ormairól Pliva' völgyére. Kívül a' vársikon két bosnyák lovas léptetett Orugló' tava felől; ha többen volnának, lehetne hinni, hogy kémlőben voltak; de illy csekély számmal a' vidékben nem volt bátorságos jární; más czél volt tehát az illy késő bolyongás' tárgya; hogy nem a' logjobb járatban kószáltak, gyaníthatni, mert szorgosan kikerülték a' vár' közelét, hol könnyen az őrzárókkal összetalálkozhatának; félenk vigyázattal elértek Podmilach külváros' apró házai közé, itt leszállt az egyik: „Holnap viradóra, Krivó! korán tudósíts, — sugá a' lóháton maradtnak — mi sikere lett az őzgrási lesnek.“ Ekkor megkopogtatá a' hólyagos ablakot, megnyílt az ajtó 's bebo-csáttaték, a' másik bosnyák pedig a' lovakkal eltűnt a' házak közt. Többet nem leheté felölök tudni.

Csendben nyugodott a' város, csak a' vártoronyból világlott ki a' mécs, a' várfalakon pedig majd itt majd amott szövétnek-világnál leheté látni a' kerengörök' fel 's alá jártát. A' bán nem volt a' várban, Dalmata honból, (honnét a' vele volt fegyveres nép már két nap előtt megérkezék, ő néhány huszárral a' vidékben maradt, holmi pert mint bán a' földnépe közt elintézendő); minden órán várták. Egyébiránt az éj' nyugalma nem háborított, és

alig leheté észrevenni az útra tárt özugrási hegyzugban, több vesztég álló lovas férfiakat, sötét színü palástba burkolva; csúcsos csuklya fejükön, semmi nesz nem volt köztök; mély csend látszott fejükre parancsolva lenni; 's ha egyszer másszor prüszögött egy ló, hallható az sem volt, mert közel hozzájok omlott le a' mult napi eső miatt felduzzadt vad zuham, tajtékzo hullámit Jómocsárba sodorva. Ezek nyilván valakit nyugtalanul vártak, mert ha figyelemmel nézénk az útra, a' mocsár' partján észre vehetni, hogy fülével a' földön feküdt valaki, a' jövőknek lépte' neszét messziről is felfödözendő. A' lovasok közül ollykor egy, — ez parancsnoka volt a' többinek, kitetszett, mert ha legkevesbbé is háborittatott a' csend köztök, fenyegetözve nyújtá ki görbe kardos jobbját; megrezzent erre ember 's ló, a' vesztég állás ismét előbbi csendre tért, — kilépett a' lesből körültekinteni, hogy vajjon a' földön hallgatódzó kötelességét teljesíti-e; nyugtalan tért mindig még vissza, mert nem ada jelt a' figyelő; fel-feltekinte a' borult égre, mintha félne a' viradástól, jele, hogy már egész éjen itt várakoznak.

Végre csakugyan fölkelte fektéből a' figyelő, pár pillanatig térden maradt, mintha nem hinne egészen annak, mit hallott, fülét újra a' földre illeszté, de most hamar talpra ugrott, 's a' többihez zárkozott, lovára felült, kardjával arra mutata, honnét hallá jöni a' közeledőket.

Ugy is volt: a' lizinai úton több lódobogásokat leheté hallani, mindinkább közeledőket; a' lesben tartózkodók már hallhaták a' zajt, nyeregbe igazodának, mindenik félvállra veté köpenyét, hogy biztosabban használhassa karját.

„Ha lehet, csak életben, mint mondám“, — megszólamlék törökül a' parancsnok; herczegovinai kalózok

voltak ők, kiküldve Szelim beytől, a' jajczai bánt élve vagy halva elébe hurczolni — „ha lehet életben; hat erszény az élő bán' díja, fele csak, ha fejét viszsziük.“ A' vér- és arany-szomju csórdanép csak fővel inte, érte enni jelenté a' parancsot.

Győzelemmel tért vissza Keglevich a' korenicztéri csatából. Musztafa verboszaniai pasa, Knin és Peth vá-
rak' legyőzte után, Szebenikót akarta megvívni. Boriszló Péter veszprimi püspök, dalmata kormányzó, csak hamar összegyűjtött haddal kivánta útját állani. Korenicz mezőn egymásra bukott a' két sereg. Vérben forrt a' csata; a' hős főpap, harczosai előtt dsidaszúrás által halva esett le lováról; már győzelmet kurjongott a' vad nép, a' vezért vesztette magyarság már ingadozni kezdett, midőn Alapi az albán Dalmata-honban, Keglevich Péter pedig Jajcza' vidékéről még jókor, pihent sereggel a' csatatéren termettek; megújult a' harcz, a' két erős bajnok népével mindent letiprott maga előtt, megnyomták a' győzőket, áttörtek sorain, rövid de véres tusa után tönkre jutott az egész török had, a' vezér püspök' lelkefen testét megmenték a' török undokítástól.

Felszabadítva Szebeniko, mentve Dalmata-hon, Keglevich szive' örömeben győztesen tért vissza Horvátországba, már nem messze volt várától; de elárultatott Szelim bey előtt mikori visszatérte, és hogy népe' nagyobb része már a' várban van, 's csak néhány lovas mellette. Kapott a' bey a' jó alkalmon, megboszulandó Musztafa' vesztét a' koreniczi téren, népet küldé el nagy igérettel, a' gyűlölt bánt, ha lehet, életben elfogni. A' két bosnyák lovas volt az áruló; ők vezették a' kalózokat az özugrási zughoz, ők adtak nekik mindenben útasítást. Keglevich illy közel várához veszélyt nem is gyanítva, ellenséggel rakott les elébe juta.

III.

Éjjél lehetett, midőn egy kis lovas magyar csoport ügetve Bodzás' vidékéről Jajczához ére. Szery Balázs vezette a' népet, magyar alföldről a' török szélekre. Alig ért férfi kort Balázs úrfi, nem maradhatta többé vesztég kis birtokában, munkás életbe lépni kívánkozott. Ő azon kevesek' dicséretes számához tartozott, kik még el nem puhítvák az akkori kárhozatos szellemtől, hazájának szolgálni tetteleg is kívánt. A' fényüzésben dőzsölő honban nem türhette őt jobb lelke, ohajtásait oda repíték szép erényei, honnét hazáját veszély fenyegeté. Hol lelhető pedig a' bátor ifjú fellengző kívánatinak tágasabb munkakört, mint Keglevich bán' zászlója alatt? kinek hős tetteiről, hadász erényiről, telve volt a' hon. Busongó anyja, az özvegy Szeryné megáldá szép fiát; egyetlene volt ez, de azért egy szóval sem tartóztatá vissza, ő is forrón szerette hazáját, ennek áldozatokat kívánó oltárára mit adhatta kedvesebbet mint egyetlen fiát, panasz nélkül nyujtá azt is át az isteni gondviselésnek. Fölbátorítva anyja' áldása, lelkesítve dús vágyaiban Keglevich' tettei által, fölfegyverkezett néhány alsóbb sorsú ifjakkal, játszó társaival gyermekkorának, el látva minden szükségessel útnak indult Balázs.

„Kik és ki' népei vagytok?” kérdve kiálta le a' jajczai toronyór, midőn Szery a' zárt kapu alatt megfúvatá kürtjét.

„A' magyar hazáé — felele Szery — aztán ha isteniünk úgy akarja, Péter bán' zászlója alatt törökkel harcolni kívánók.“

„Urunk nincs hon a' várban, jöttét minden órán várjuk, távollétében zárva marad a' vár még Lajos király előtt is; üss tanyát a' vár' alján, vagy ha lovaitok még birnak, ügessetek elébe, de figyelmesek legyetek, telve a' vidék kódorgó pogánnyal.“

„Honnét várjuk jöttét?“

„Amonnét hol Pliva átfoly a' két tapon felénk; az út, mellyen vagytok, mindig a' folyó' partján elébe vezet.“

Szövétneket gyűjtata Szery, az ifjakkal a' kitűzött úton tovább lovaglott.

IV.

Harczot látunk a' Pliva' partján, török lesbe esett Keglevich, a' véletlen meglepés zavarba hozta a' huszárokat. Egy dsidaszúrás ledöfte a' bán' lovát, böszült örömmel rohant a' martalóczok' egy része a' gyalog küzdő bánra, más része harczasait vagdalá. Már el-el volt nyomva a' hős csoport, már hanyatlott erejében a' legelszántabb védelem mellett; de nem tágitott senki, nem kívánt egy is megmenekszeni a' nyilván veszélytől: bátran vívni, urok mellett halni vágyódott mindenki.

Midön már a' veszély közönséges lön, midön a' sebesített bán már csak térden, fogyott erővel küzdhetett a' leginkább ellene agyarkodókkal, jelent meg Szery isten' angyalaként a' csatatéren.

Jó messziről meghallá ő a' csatazajt; magyar, horvát, török összekevert kiáltásokból gyaníthatá a' megtörtént veszélyt. „Sarkantyút a' pejnek!“ kiálta Szery, eloltatá a' szövetneket, hogy ne lássa a' török népe' kevés számát, hogy meg ne rémüljenek az ifjak a' netalán számos ellenségtől. Repülve iramlott utána a' fiatal nép. Minél inkább közeledtek ők a' vészhelyhez, annál inkább enyészett völgyből a' sötét.

Kettőzött lelkesedéssel rohant az ifjúság az összekevert harczba, mert az, kinek zászlója alatt kívántak szol-

gálni, forgott veszélyben, és az előtt, klt harcz-hírében leginkább tiszteltek, mutathatják most próbatéttüket. Bár ha az érkeztek' kevés száma nem nagy súlyt adhata is a' harcz' mérlegébe; de a' nem is sejdített segély és az ifjak' tétovázatlan harczbaní keverése, hatalmasan megrázta a' már győzedelmüknek örülő kalózsokat, felbátorítá a' le-sujtott huszárokat. Mindegyik ifjú egy-egy gomolyt tüze ki rohanata' tárgyául; Szery azt, mellynek közepette Keglevich bán harczolt. Pillanatra, de heves lett a' megújult tusa, a' törökök nagyobb segély' érkezésétől tartván, tágitani kezdtek, végre meg is futamlának. A' győzelem Szer-ryé lett, diadalma a' megszabadult bán.

Elhalt lova mellé dölve, reá támaszkodva nyújtá sebesült jobbját az elbágyadt bán Szery Balázsnak. „Ifjú! ki légy bár, vedd szíves hálámat — szóla — ha csak fél negyed órával később érkezel, jó lovam mellett hidegen találsz, bár minő kimélve vagdala is ellenem a' pogány, mert élethen akart rabszijára fűzni, de ez neki nem sikerült volna.“

„Én pedig nem győzőm dicsérni az eget — viszono-zá Szery — hogy e' pillanatot meghagyá élnem. Ha több vitéztett nem lenne is számomra a' haza' védelmekor ki-tűzve, elégűlten vonulnék vissza mezei lakomba, mert boldog leheték elég jókor hozzád juthatni. — Itt körülöt-tem bajtársaim, fiatal kis csoport, de lelkök jó, szívük helyén, vérök tiszta magyar, korcs nincs köztünk egy is, fogadd el szolgálatunkat; itt, hol mindig nyakadon nem-zetünk' s hitünk' ellensége, akarunk melletted, paran-csod alatt szolgálni; ha isten úgy kiyánná, hazánk' védelmére vériüket s' éltiüket áldozni.“

Keglevich körütekinte a' lovakról leszállt ifjak közt. „Bár lenné több ezer illy, Duna' Tisza' mentében, nem kellene mitől rettegniük; de héj! be kevés viseli szívén a'

szép haza' ügyét; ej, hagyjuk azt, váramban megyémbe szívesen fogadlak, há még száz ennyien lennétek is; tudom, lesz elég alkalmunk, ha csak reánk nem szakad az isten' büntető egész haragja, a' törökkel többszer megívunk. De menjünk, hová reánk tudom várakoznak.'

A' súlyosabban sebesülteket fagallyból összefont targonczákra rakták, a' holtakat rakásra halmozva, addig is míg tisztességes eltakarításukról rendelkezhetni, falevelekkel földték; megindult a' csatanyert kis sereg, a' nap már emelkedni kezdte a' Nagyg' ormai mögöl, kitisztula az ég. Keglevich bán Szery' lován ült, ez egy másikon halkan mellette lovaglott. Bágyadt volt a' bán, sok vére elfolyt, de még is lovon akart várába menni, félt megrémíteni leányát.

V.

Rémülve volt a' leány, álmatlan nyögte át az éjt. A' korenici csata után megérkezett harcosoktól értette ugyan atyjának hírét; ezek a' napot is meghatározzák, mikor jöhet még; de nem jöve az nap senki, még hír sem érkezik. Azon éjjel, midőn Szery a' vár alatt kürtjét fuvatá, atyját vélte megjöni, lesietett a' vártérre, hol fegyverben állt Davidovich a' néppel. Könyezve tért vissza lakába, midőn megérté, hogy az érkeztek magyarhoni vendégek lennének, valamennyire nyugodtabb, mert hallá, hogy azok atyja elébe mentek. Hajnalkor még homály lepte a' völgyet, Ete már a' torony' résén állt, szemeit Pliva' völgyére függesztve, de nem láta semmit.

„Nem hallál semmi neszt fészkedben te öreg vércse? kérdé kedvetlenül az őrt.

„Nem egyebet, bár szemeim az éjnt füllé változtak is — felele az őr — mint a' Pliva' völgyén felfelé nyargaló magyarok' gyors csörtetését, de az is elhangzik végre; egyszer ugyan a' megugrott szélfuvallal gyanús riat hozza fülembe, mintha csatazajt hallottam volna honnét a' Pliva jö, de ismét elnémult minden, neszetlen fuvallt el a' torony-erkély mellett mindegyik széllöket.“

„Kik lehetének az éj' vendégei? — kérdé az úri hölgy, de az őrhez nem is fordúlva, mert szemei mindig

az úton lebegtek, honnét lassan lassan tünt a' homály-lepel. —

„Nem tudom jelenteni kegyelmednek — viszonozá az ör — csak annyit, hogy magyar honból jöttek urunk' zászlója alá; a' meggyújtott szövétnek' világánál kivehettem, nem voltak sokan, legfőlebb húszan; de hogy bátor vitéz ifjak lehetnek, a' vasüngöt nem hiúságból, nem üres kérdésből — mint sokan szokják most a' magyar úriak közül — ölték magukra, erősen hiszem; mert mihelyt a' bán urunk' itthon nem létét megértették tőlem, bár a' rahló kalózok' koválygása felül is tudósítám őket, egy pillanatig sem maradtak tovább a' vársikon, fáradt paripaikat tovább sarkantyúzák, 's mint a' villám eltűntek innét.“

„Ez dicső viselet volt“ — szólta az úri hölgy; tán még többriül is tudakozódék, ha élénk szemei nem vettek volna valamit a' távolban észre.

„Tekints le csak Vércse, Orugló' tava mellé, — szóla felvidulva a' leány, — szemed gyakorlottabb az enyémnél; mintha a' ritkuló ködben emberi alakokat vennék észre mozgani.“

„Ugy is van kegyelmes! de nem tudhatni, feleink-e vagy ellenink?“ Erre kürtjével a' vártérre fordulva riadalt fúva az ör; a' harsány hang háromszorozva az épület' szögeibe visszaütödvé fellázítá a' vár' lakóit; a' fegyveres hajdúk ki ébren, ki félig álmosan siettek a' gyűltérre, égő kanócczal a' pattantyúsok a' várfokon kitűzött álgyükhoz. Davidovich, a' tapasztalt, mindenben munkás alvárnagy, a' bán' jelen nem létében annak teljes hatalmú helyettese, parancsait élénken osztá az álgyütlepeknél.

Örömet kurjantott kevés vártatva a' készen állt vár-
 űrzet, midőn az öreg Vércse lekiálta szócsövével a' ma-
 gasról: „Dicsértessék az isten! urunk jó Péter bán;“
 örömmel üdvözle a' toronyból lesietett és atyja' fogadásá-
 ra a' kapuhoz állott úrhölgyet.

Zörejjel zuhant le a' vonóhid, — Szery' lova a' bán
 alatt, az ismeretlen tárgyaktól visszarezzelve, a' vaspán-
 tos hidra lépni makranczoskodott; de Szery, a' mozgé-
 kony, életkedvű ifjú, egy pillanatban leszökött nyergé-
 ből; az urára ismert ló' nyakát simogatva, zablájánál
 tartva bevezette a' kapun. Első, a' vár' belsejébe lépte-
 kor szemébe ötlött tárgy, Etelka volt.

Az úri hölgy keblében hirtelen változók lettek az ér-
 zelmek. Atyjának szívszakadva várt megérkezten támadt
 lelki örömet elfojtá a' rémulés, midőn látta a' bán't vére-
 sen, hágyadtan, elhalaványulva nem saját lován ülni;
 hálás köszönettel veté könyben ragyogó kék szemeit az
 ismeretlen deli ifjúra, ki apród tisztét oly híven, oly
 kimélve teljesíté a' beteg bán körül; rémulése nagyobbo-
 dott, midőn látta, mennyi sebesült huszár van atyja' kö-
 vetői közt; iszonyodva képzelte az atyját fenyegető ve-
 szélt, de e' pillanatban buzgó hálája is fölrepült a' meny-
 nyek' urához, szerette szülője' életben maradásaért.

Szery' és Ete' segedelmével leszállt lováról a' bán,
 forrón szorítá szívéhez keblére-simúlt majd űrvendő majd
 zokogva siró leányát; kezet nyujtott Davidovichnak, vé-
 gíg tekintett a' harcosok' során, mosolygó arczczal, hall-
 gató de mindenkitől értett 's érzett nyájassággal üdvözle
 őket. —

Szery és Ete' által gyámitva ment fel a' bán a' vár-
 nagy csarnokba, Davidovich és több nagyjai a' népnek
 követék őket.

„Minekelőtte nyugalomra hajtánám fejemet, orvos' kezére biznám sebeimet — szólt a' bán, párnás székére ereszkedve, lekapcsolván oldaláról hatalmas kardját, — szóm van hozzád leányom, hozzád Davidovich, hozzád is magyar ifjú. Etém, kedvesem! ez ifjú életem' ennél még több, szabadságom' mentője, szabadítója több fegyveres társimnak. Te vagy lakomban az asszony, a' te szorgos gondviselésedre adom át őt; ő a' mi vendégünk; házi kényelmet, mennyit csak adhatunk, találjon nálunk, családom' tagja legyen ő; jól esik úgy is hallanom, ha fiaim a' magyar földön vendégszerető házakra találnak, találjon Szery is illy kedveltetést nálunk.' — Míg ezeket szólá a' bán, Ete' szemei angyali szelidséggel az ifjún nyugodtak, ki férjfiás büszkeséggel állott a' bán mellett, lelke kérelme a' dicsérettől megkímélésért szeme' nedvében tündöklött. Értette ezt Ete, mert gyenge mosoly enyelge ajkain, mintha mondaná: „Bízd rám csak jó atyám, gyám-anya, örző anyaja leendek.“

„Míg sebeim ha nem súlyosak, de hiszen az, istent, nem veszélyesek — folytatá a' bán Davidovichhoz fordulva — visszatartanak: te légy gondos főnök várunkban, az alföldi ifjú magyarokat míg nálunk tartózkodnak, vezesd be a' harcz' nem könnyű mesterségébe, légy Szerynek fegyvermestere.' A' harcztapasztalt alvárnagy kezét nyújtá az ifjúnak, komolyan igére barátságát, mindenben tanácsát. — Téged pedig fiatal barátom; királyomtól nyert hatalmammal ő felsége' fegyveres népei' hadnagyának nevezlek most ki; egyébiránt ne várj tőlem sok bókoló hállalkozást mai tetteréért: ember emberért, katona katonáért köteles úgy is azt tenni, de hogy te tetteré azt, igen igen szeretem. Itt lesz módod 's alkalmad megismérkedni, kivált az apró harcz' minden szövevényes fordulatival. Hazánkat gögös éhhel felfalni agyarkodó ellenség' torka előtt állunk mi, éjjel 's nappal készen, éjjel 's nappal fegyver-

ben. Davidovich lesz tanítód, útmutatód. Légy éber, se rény mint voltak több előtted itt csatát kereső ifjak hazából; légy erényt és embert szerető katona, mint voltak azok is; de engedelmesebb légy, állhatatosabb fültételeidben és a' sors' csapásai alatt, mint azok voltak többnyire. Meg kell vallanunk, ifjaink bátrak, jóért szé pért dicsőért forrón hevülök: de szilajságukkal nem férhet össze a' szelid engedelem; parancsnok, senkitől nem függő, kíván mindegyik lenni: innét következik, hogy az egyedül állót, ha csapása éri a' senkit nem kimélő, kivált a' harczban változékony sorsnak, elcsüggeszti, elkedvetleníti a' vizás esemény, visszavonulni kényteleníteti a' jól készült, kezdett ösvényről. Innét a' vész, melly előbb vagy utóbb hazánkat romra dönti; nincs egyetértés, nincs egymásban bizakodás, mert az erények magzatjai az engedelmességnek; kaján irigyül tekint minden parancslót, mert engedni nem tanult. Én téled többet várok Balázs vitéz! ne csalj meg reményemben. Most már kiki dolgára. Kezével inte a' hosszas beszédben kifáradt bán; megürült a' csarnok. Csak Ete, egy szolga, és a' sebész maradtak a' betegnél, 's vezetéek ágyára.

Megértvén a' várbeliek a' Pliva' partján történt több huszár' elestét, csoportosan tódultak ki a' várból, fegyveresen a' férjfiak, köztük oltalomban asszonyok leányok, a' csatatérre. Később egyházi készülétekkel a' vár' papja is a' holtak' eltemetésére. Ez megáldá előbb a' kereszttyén vér szentelte földet, mellynek gyomra felfogadandja az elhullottakat. Harang-zúgás, a' vár' fokáról halkkal egymás után kilőtt álgýüdörgés jelenté tisztelve a' temetést. Egy sirgödörben egyesülvék a' huszárok, mint voltak éltükben, mint voltak utolsó viaskodásukban, másokban a' törökök: amazok' sirhalmára emlékül fátyolos kereszt, emezekére lófarkas karó tüzetett. Már majd alkonyodott, midőn a' temetés után néma ünnepélyes csennel lépedele vissza a' gyászmenet a' várba.

VI.

Mihez Szery Balázs' ifjú szíve vonzódott, valahányszor honja' hölgyei közt múlatott, mit férfias korba jutása óta hazája' boldogságán kívül leginkább ohajtott: itt a' földön tudniillik egy erénydús nő által vezetettve az örömek' tőpontjára jutni, még nem találta fel sehol. Honja' hölgyeit becsülte ő határtalanul; de szívét egyik sem bírta vértelibb mozgásba hozni soha. Elutazásakor, mint akkoron mondák: szerencsét próbálni, honjából elindult, csak anyjától sajnált válni, rokon szív nem kötötte őt még senkihez. Szeretett ő mindenkit, kész volt megívni kiváltkép a' hölgyek' becsületéért akárkivel is, de azok egyenlőn mind jók, mind szépek voltak; egy sem volt jobb, egyik sem szebb a' többinél, egyszóval ismérte a' szeretetet a' legnemesb nemében, de a' szerelmet nem.

Csodatelve az isteni gondviselés' útja, valósítja ez a' mennyei erő' felülmulhatlan hatalmát. Szerynek azért kelle honját elhagyni, ide, a' szép magyar alfölddel összehasonlítva, vadonba jutni, hol ő csak harcolni, hazája', nemzete', hite' esküdt ellenével élethalálra megívni vágyódott: hogy őt itt a' gyengéd nemi vonzódás rózsafüzérével egy hölgyhöz csatolja, kiről mitsem tudott az előtt egyebet, mint hogy a' hős bánnak két fián kívül még egy leánya is lenne; azért kelle neki ide a' török szélekre, hol egyebet életveszéllynél nem sejdíthete, jöni, hogy az élet'

legszebb gyönyörét itt megismérhesse; azért kelle első fegyvertettében a' bán' szeme' láttára a' dicső győzelmet kivívni, hogy így azon férfinak, kit tetteiben ő már gyermek-kora óta tisztelt, figyelmét 's szeretetét megnyerhesse; azért kelle a' bánt a' legundokabb árulásnak halálos veszélybe ejteni, hogy ő mentse meg a' rabláncztól, 's így maga iránt leányát hálás köszönetre, becsültetésre buzdítsa; csak azért kelle Etének Jajcza' várában annyian megfordult magyar jeles ifjak iránt hidegen maradni, hogy szívét legtisztább ártatlanságában Szerynek adhassa. Ugy van, már akkor, midőn az ifjút olly gyermekdedi gonddal a' sebesült elgyengült bánt gyámolítva a' várba lépni látta, még nem is tudá, mi történt az özugrási zugnál, érzette szívé' sugallatát. „Ezt hozta tán a' menny' végzete hozzánk!“ Már csak azért is hajlott hozzá első pillanathan szíve, mert az ifjú büszke férfias erényeiben mit sem gondola egyébbel, mint a' bán' intő utasításira. E' csodás vonzódás mindinkább növekedék a' leány' keblében, minél több bizonyosságát tapasztalhatta Szery' igaz nemes lelkének.

Hősünk is nem épen azon gyermeki gondos szeretet végett, mellyel Ete, atyját visszaérkeztekor fogadá, betegségében ápolá, mert ez kötelessége minden jó gyermeknek, teljesíti is azt minden jó leány szeretett atyja iránt; — nem azon hálás gyengég összetalálkozásért, mellyel Ete az ő kényelméről olly vendégszeretőleg gondoskodott, kívánatait mindenben megelőzni serénykedett, mert ezt tenné más leány is atyja' életének, szabadságának megmentője iránt; — nem épen azon könyörületesség szivességért, mellyel Ete a' várban minden szegényen, minden betegen kész volt segíteni, mert könyörületesség tulajdona minden nemesen érező hölgynek is; — nem épen azon forró lelkesedésért, mellyel Ete hazája 's nemzete iránt buzgott, mert ez kötelessége a' gyengébb nőnemnek is; — nem épen azon köz tiszteletért, mellyben állott

mindenki előtt az úri hölgy, mert a' bán' leányának már csak atyjáért is hódolhatta az egész vidék: kezdé mindenek fölött nagyobbra becsülni Etét, hanem mivel ez, és más szép erény-tulajdonok öszvegeben mind egy leányban megtalálhatók, mivel ezeket csupán Ete értheté olly tündöklő helyzetbe tenni. Mióta a' tiszta ég világ' teremtésekor a' szüz földdel összepárosodék, ezeknél tökélyesebb lények nem vágyódhattak egymáshoz. Érzelmük tiszta volt, testben lélekben minden fertőzet nélkül, mint tiszta volt az isteni szerafinneli angyalokat nemző ölelése a' mennyei Cherubnak. Nem kelle ezt szóval vallani, mert a' két szerelmes' szemei csak azt tükrözték, csak ezt lehellték a' szájak, ez piritá az arcot, dobogá a' mell, ezt valósitá minden mozdulat.

Mi Ete' lényét egészen megváltoztatá, nem maradhata a' bán előtt titok; mi adhata Szery' életének boldogítóbb irányt, észrevette azt. Nem is volt ellene, nem azért, mintha kötelezéseit élte' megmentője iránt ezzel akarná leróni, mert bár ő megismérte is minő szolgálatot tett neki Szery, de ez ollyas valami volt, melyet mindenki embertársával köteles elkövetni, a' millyennel ő mindenkor, utolsó katonáját tekintve, kész volt akárhol is tenni; — nem azért, mintha Szery' bátor viselete a' nyilvános életben megkülönböztetné mindenek fölött az ifjat, mert illy tulajdonokkal birnak többen is, kikben azok föl nem találhatók, nem férjfiak azok, nem magyarok többé; — nem azért, mintha leányának Szeryvel egybekelése kitünő hasznot hajtana, családját előkelő viszonyba hozná: Szery nem volt fő rangból, vagyona' értékéről sem tudakozódék soha. Ő kedvelte Szeryt, mivel benne minden olly tulajdonságot, mellyek az emberi méltóságot emelik, a' férjet nője' boldogítójává tehetik, teljes mértékben létezni hitt. Ete, ki előtt még az imádság sem lehetne az istenhez ható, ha atyja' tudta- vagy jóváhagyása nélkül.

történnék, maga megvallá szive' érzelmit. Szery, ki gyermeki engedelemmel simult az iránta atyáskodó bánhoz, meggyóna mindent. E' kettős vallomás annál inkább örvendezteté az atyát, mert tudta, hogy a' két szerető közt még szerelmi vallomások, lekötelező ígéretek nem történtek.

VII.

De nem csak Etének lett kedveltje Szery, szerelemre gerjeszte ő még egy más szívet is, ez annál forróbb lángra gyúlt, minél tisztátalanabb volt az azt éltető 's gerjesztő vágy.

Irene asszony volt ez, Davidovich' húga. Szép volt Irene, talán szebb Etelkénél, ha az asszonyi valóság, szellemi erejétől megfosztva, csak a' testiség' kellemeivel dicsekedhetik. Lángoló fekete szeméből kitűnt a' szerelmi vágy, bő barna hajfürtje közt, a' domború magas homlokon kérkedett varázs erejében az életdús negéd. Tudta szépségét Irene, e' hiúvá is tette; indulatos volt, könnyen haragra lobbanó, boszujában engesztelen, dévajkodási közt ki-kicsapongó, túlságos mindenben. Boszuvágyában alacsony kicsinységgel bibelődni restelt, a' gyáva orgyilkosság utálatos volt előtte; de a' nagyobb-szerű ármánytól, habár az ezeket dőnte is sírba, vissza nem rettent soha. Az érzéki ingerek uralkodtak telivéri testalkotásában, legyőztek ezek nem ritkán benne minden asszonyi gyengédebb szemérmet. Mulatságaiiban férjfiás, lovaglás vadászat kedves szenvedelmi. Nője volt ő egy bosnyák főnöknek. Milly indulatosan csüggött házassága' első éveiben férje' szerelmén, annál inkább kezdé később únni az erőben fogyottat: azért tán nem igazságtalanul vádoltatott, midőn egy éjjel több kóbor törökök megrohanák a' bosnya főnök' várát; lángba borúlt a' lak,

a' férj több cseléddel lekonzultatott, az asszonyt a' fehérréppel magukkal vitték, az ellenséggeli egyetértéssel. Több évig volt Irene oda, mint mondák a' drinápoli szeraszkir' haremében; mi módon szabadult onnét, senki nem tudhatá, azt sem, ha ott volt-e ő még akkor, midőn a' szeraszkir' elkábitva mákony' erejével asszonyai halálra csiklandozák.

Davidovich már akkor alvárnagy volt Jajczában Keglevich bán mellett, midőn visszatért Irene. Bátyja soha sem volt nős, egész életében fegyver alatt sem kedve, sem ideje házasodni nem volt. Derék férjfi vala ő, jó testvér is mindenkor. Örömmel fogadta megtért hűgát, háza' gondviselését azonnal rábizta. Később átlátta ugyan, talán jobb lett volna hűgával soha össze nem jöni, mert kiismérte csak hamar az asszony' egész valóját, de magától a' rokotalant, sok gyengeségben szenvedő asszonyt, nehogy még — védetlen — alacsonyagra is vetemedhessék, többé el nem tilthatá.

Jajczába érkeztekor Péter bánra veté szemét Irene; talán hájoló tüzébe kerítette volna is már a' több évek óta özvegyet: de a' bán csak hamar kiismérte a' szenvedelmes asszony' kívánatait, még jókor visszavonta magát társaságától. Engeszteletlen ellenségévé tette így Irenét, boszút esküdött a' bán' családja ellen, de veszélyt forraló haragját a' százszerű asszony el tudta nyájasságával titkolni. Ezután gyakran el-eltávozott Irene Jajczából, ritkán többel mint egy kísérelével, még sem történt vele semmi veszély: csodálta ezt mindenki, mert telve a' vidék gyakran kóbor török csoportokkal. Midőn az özugrási veszély majd megfosztá Jajczát szeretett bánjától, nem volt a' várban Irene, másnap jöve haza, színlett örvendezéssel sietett a' bánhoz szerencsés megmenekvésén hódoló örömét kijelenteni.

Szery Balázst első fölléptekor Jajcza' várában gyűlölte szivéből Irene, mert az isteni gondviselésnek tetszett az ifjú' kezének ereje által, a' gyűlölt 's boszúja' tárgyává lett Péter bánt, a' nyilván veszélytől megmenteni hágnyi. Később a' bán' vesztére új tervet koholván, eszközül választá Szery hadnagyot, kit szédítő szerelmével elkábitva magához édesgetni kívánt: így ötlet is, a' báni családot is, egy csapással megsemmisíteni híven. De továbbá a' többszöri társalkodásnál, mert a' hadnagy hivatalból is gyakran megfordult Davidovich' házánál, a' fondor asszony' gyűlölsége szerelemmé vált.

Irene, ki teste' bájaiban hiú elhitt biztossággal szeretett föllépni hódításaiban, most az egyszer félnék kezde lenni Szery ellenében. A' hadnagy férfias komolyságával, büszke magaviseletével tiszteletet parancsoló távolatban tudta mind addig tartani az egyébiránt heveskedő asszonyt, míg csak élénk szemé az Ete és Szery közt támadott vonzódást észre nem vette; már ekkor türelme elhagyá, rabló héjaként kívánt prédájára lövelni. „Ismét Keglevich-faj rántsön le holdog egemből?“ — gondolá fölforrott tüzeiben — „itt türelmesnek lenni tovább, vétek a' természet ellen; a' leánynak, ki szerelmi sohajtásaival halálra kínozná ezen életdús ifjat, győzni itt nem lehet, enyémnek kell lennie, ha üdvességemet veszteném is vele. Ön magam előtt kezdem szégyenleni gyávaságom'; hol merni, a' szerelemben tapasztalatlan gyermek ifjút az élelet' gyönyörébe már rég kelle vezetnem, ott nyögdécselő gerle kezdék már lenni.“

VIII.

A' sebesült bán, ha csak a' boszniai vagy hercegovinai török martalócok nem háborgaták a' vidéket, gyakran kirándula Miloshévizre, ott az érczes gyógyvizet használó, hová olykor atyja' megtekintésére Ete is kiment. Így történt egyszer, midőn az úri hölgy és Irene kikocsizának, Szery mellettök lovaglott, nem messze már a' fürdőhelytől, hol a' hegyről levisz az út az Agár völgybe, feszült erővel tartá vissza a' kocsis a' nyugtalan lovakat, megszakadt egy gyeplőszár, fékezet nélkül leiramlottak a' lovak. A' veszély annál nyilvánabb volt, mert az út kigyózdó görbüléseivel a' feldőlést elősegíté. De Szery nem veszté el lelke' jelenségét, a' lovak elébe ugratott, bár őt is milly könnyen ledőfheté a' rúd, hatalmas kézzel megragadá a' rémült ló' száját, félre rántotta. Ekkor összegrogytak a' rájuk gördült és fölborult kocsi' terhe alatt a' lovak, 's így meggátoltaték a' meredekbe lehurczoltatás. Etének nem lett semmi baja. Irene a' földöléskor megsérté jobb vállát. Most már csak gyalog mentek le a' hegyről. Irene elgyengülve csüggött a' hadnagy' karján, Etét pedig kezénél fogva vezette; így értek le Miloshévizre. Irenét átadák saját lakában, ketten pedig a' bánhoz sietének.

Hálás köszönettel szorítá melléhez az ifjat az atya. Tetttem csak akkor tehetne büszkévé — szóla a' ráhalmo-

zott dicséretekért megpirult hadnagy — ha éltemet halálomig leányodnak szentelhetem, kinek most itt legelőbb megvallom szemében hív szerelmemet.

„Megengedj jó atyám, mit érttem mert ma tenni barátunk — szóla a' fölbátorodott leány — hallgatnom tovább nem enged, itt előtted megvallom hű lovagomnak az övét viszonzó hajlandóságomat; csupán ő, kit mindenki becsül magas erényiért, tehet boldoggá.“

A' vallomás megtörtént. Ete és Szery lelkielégtlenül ölelék a' bánt, szemeiből ennek égi örömeiben ragyogott ki az áldás szerette gyermekire. Mennyei meglegedés üté föl trónját a' kis házi körben, hol a' legszebb jövőd' terve csak hamar megállapították. E' pillanattól Ete egész valója fölmagasztalták, ő ara lett, jövőd' hitese egy szeretett férfinak. Szery' léte is nagyobb érdeket nyert, egy egész nemzedék' csirája fölelevenüle benne.

Később elment Szery, Irene asszony' megtekintésére, Ete atyjánál maradt. Pongyolán feküdt Irene pamlagán, szolgáléánya vízzel borogató a' megsértett szép tömött vállat. Beléptekor mindjárt vissza akart lépni a' hadnagy, de az asszony maradásra kéré, a' leány pedig Irene' intésére kiment a' szobából.

„Balázs úr — megszólamlá Iréne, 's szemei' pörzsölő tüzet az előtte álló ifjura függeszté — mit velem tettél, köszönni nem tudom; hálás érzetem, csak akkor becsülhetném egyedül az éltet, ha azt neked kedves ifjú fölszentelhetném, mióta ismérni tanultam egész valódat'. — Ekkor a' föllázzadt érzék' legforróbb hevével megragadá kezét a' megrémülve bámult hadnagynak. — Szeretlek téged, egy asszonyi sziv' egész tüzével szeretlek, éltet nyujtok neked életért, olyast minörül a' legfölmagasztal-

tabb elmének még képzelete sincs. Ekkor magához akará vonni az ifjat, kebléhez szorítani, a' kény' legingerlőbb kegyével a' szunnyadozó indulatokat lobbanásra birni. De az ifjú visszatántorga a' gyönyörű veszélytől, megrémült az asszonyi szemérem' ennyi fertőzetén.

„Asszonyom! mi belőled szólt — viszonozá Szery — azt nem mondá valód, te vagy beteg vagy, próbára akarál vagy engem tenni, hogy aztán annál szigorúbban dorgálhass tévedésemért. Én, ki egemből jövök most hozzád, poklát találjam-e itt üdvességemnek? te asszonyom azt nem kívánhatod, mit tőled most hallék, én azt elfeledem, titkom maradjon, titkod neked is. Mit értted ma tettem, tenném akkor is, ha magad egyedül forganál veszélyben. Istenünk veled, te nem neheztelsz rám, te is asszony vagy, nemedhez tartozik a' kegyes Etelke, ki angyal e' földön.“ — Meghajtá magát, kiment a' szobából.

Megszégyenítve dőlt párnái közé a' legtarkább képzeleiben megcsalódott asszony, keservesen sirt; de a' könnyeket nem a' megbánás, nem az alacsony gyengeségnek megismerése sajtolá ki szeméből, hanem a' negédes hűségnek megsértődése, a' legvadabb indulatok' föllázzadása. „Átkozlak téged is gyáva érzelő! — fölkiálta boszús hevében — téged is azon koszorúba fonlak e' pillanathban, hová tartoztál, mióta megmenekvék általad a' gyűlölt bán; azon koszorúba, melyet én széttépve a' pokolnak szántam.“ —

Ég és pokol tárva lett Szery előtt, angyal és ördög egyiránt munkált, boldogítására az, vesztére emez.

Miloshévízi történet, hol ismét mentő angyalként jelent meg Szery, elhírüle az egész vidéken; bámulta, becsülte mindenki a' hadnagy' bátorságát. Ez el-elhagyta Jajczát a' kóbor törökök' megtörésére. Ete' szerelme,

imája voltak kísérői; mindig diadalmasan tért is ő vissza. Tisztelte őt az egész vidék, mert ismeretes volt mindenki előtt szelid magaviselete, mindenkit megelőző udvariassága. Örült mindenki, hogy ő lett jegyese a' megye' legjobb leányának. Csak Irene gyűlölte, romlására esküdt; megtudta fojtani keblében előbbi szerelmét, ha annak merjük nevezni a' föllázzadt vágy' kicsapongásait; helyette szívébe a' legdühösebb boszú fészkelte magát.

Igy múlt el kellelmeivel a' nyár, így a' zordon tél is hosszú unalmival. Irene asszony ritkán volt a' várban, idejét nagyobb részt Dalmata-honban tölté, többen ugyan azt is akarák tudni, hogy Iréne Szelim beynél Hercegovinában is gyakran megfordúlt; de talán ez rágalom volt, bizonyost nem tuda senki.

A' tavasz is bekövetkezett a' föléledt tenyészetnek újult ifjudásával. Örült az egész természet, de leginkább Ete és Szery, kikre rózsabimbóit gazdagon hányá a' kecsegtető remény. Csak a' bán volt beteges, kedvetlen; múlt tavaszon kapott több — ugyan begyógyult — sebei, kivált a' fején levők gyakran szenvedővé tették.

IX.

Vérrel tajtékozó lovon nyargalt be, mennyire az elcsigázott állat birhatá lábait, dél' táján Jajcza' várába egy huszár, messze földről jött ez, Krivája' jobb partja' vidékéről, hol az arany ezüst dús aknás Szrebernik fekszik. Mathusznay Tamás volt a' vidék' parancsnoka, egyszersmind Szrebernik' várnagya. Tamás úr ugyan azon katonák' számához tartozott, kik szájukkal óriásokat győznek, kérdők míg távol a' veszély, soha meg nem történt nagy 's dicső tettekkel; egyébiránt tunyák, megrezzenők mindjárt hüvelyknyi ellentől, a' közelgető veszélykor elcsüggednek, magukon 's másokon segíteni tehetetlenek. Ő az alsó bosnya föld' védelméről jól eleve gondoskodni elmulasztotta, kormánya alatt a' többi várakban nem volt elég fegyveres nép, nem volt eleség, a' fölfegyverkezetben is sok volt a' hiány. Itt ugyan gyakran a' királyi tanácsnak Budára, de az eszmélet ott sem volt már helyén; minderről inkább, de a' haza' védelméről rendelkezni semmikép sem tudtak. Szegény hazánk' állapotja az örvény' sodrában volt már, elszedült mindenki a' mindig nagyobbodó veszélytől. „Budáról segedelmet küldeni a' bosnya földre messze — volt az üzenet — a' várnagy segítsen a' hogy' tud magán.“ De Mathusznay magán segíteni nem értett, a' lélekerőhiányban mindentől megrémült. A' segedelmet személyesen sürgetés' ürügye alatt, a' király' engedelmé nélkül elhagyta Boszniát, Magyar-honba ment.

Mihelyt megtudta ezt Bali bey a' szemendriai pasa, egyetértve a' verbozaniaival, egyesítvén erejüket Szrebernik' megvívására indultak. Pümkösd' havában volt egy sötét éjjel, villámterhes fellegek tódultak le a' bitányi hegyekről a' város' völgyére, fekete homályba borúlt az egész vidék. A' két pasa seregével észrevétlenül a' város alá jutott, hágsókon akarták a' készületlennek vélt őrzetet meglepni. De László László, a' kaszony-jakabfalvi Kerekes Székely nemzetségből, volt alvárnagy Mathusznay után; e' fáradhatlan harczkedvelő férjfi, a' parancsnok' eltávozta után, lehetőségig készült a' vár' védelméről gondoskodni. Nem maradt titokban előtte a' török csel; kicsiny de éber őrzetével mély csendben várta a' falra mászókat. Hogy pedig annál rémitőbb, és nem is gyanított lehessen az ellenállás, a' falra mászó törököket egész a' vár' fokáig hagyta feljutni; ekkor a' jeladásra egyesült erővel az ellenségre rohantak, lekonzolták a' feljötteket, leszurkálták a' föllépendőket, lezuhított nehéz kődarabokkal rakásra zúzták a' vár' árkában állókat. Midőn leginkább zavarba jött az ozmán nép, a' várból kirohant lovaság messze ijesztette Szrebernik alól őket; de csak hamar nagyobbult erővel visszatértek ismét. Szorosan körülvéve megszállották a' várost. László alvárnagy érzette a' hiányt, kivált az eleségben, az említett kirohanat' alkalmával olly megbizással elküldé három huszárt, hogy nyargaljanak át a' Száván segedelemért; ha pedig el lenne útjok oda állva, akkor Horvát-honba Péter bánhoz, népet's eledelmet, mennyit csak lehet, kérjenek tőle. Száva felé nem leheté menni, mindenütt az úton török táborozott, kénytelen lett a' három huszár a' messzebbi Horvát-hon felé fordulni.

Távol van Szrebernik Jajcza' várától, hegyes völgyes az út, számtalan vízfolyamok, mély hegyzugok, rengeteg erdők választják egymástól. Ennyi akadály' daczára

is éhen, szomjan, csak annyit pihenve, mennyi a' löé-
tésre volt szükség, bujdosott a' három huszár; kettőnek
elesett lábáról a' lova, csak egy juthatott nagy nehezen
Jajcza' várába, hol őt mindjárt a' bán' elébe vezették.

Híven elmondott mindent a' huszár, könyezve kérte
a' bánt; ne hagyná elveszni a' bosnya várakat, hol a'
hazájához hív magyar nép kész lenne a' legnagyobb ve-
szélyvel is megvívni, csak legyen magukat mivel táplál-
niok, legyen tűzporuk 's más fegyverkezetük, legyen mit
reményleniök.

Boszús redők boríták a' bán' homlokát, bú és gond
érzékenyül sérték hazáját forrón szerető szívét, mert nyilva
látta a' nemzetet elnyelendő sirgödröt; mellynek üregét,
hogy minél több nemzedéket fojthasson, saját kezével
vájta tágasabbá a' magyar.

Boszúsan kárhoztatta Mathusznay' gyávaságát, jól
tudta, mert ismérte emberét, hogy nem térend többé visz-
sza várába; jól tudta azt, hogy Budán a' törvény' ereje
helyett az ármány uralkodik, így önmagukra hagyatvák
a' végvárok, veszniök kell előbb vagy utóbb.

De csüggedni Keglevich bán nem tudott; minél na-
gyobb volt a' veszély körülötte, annál magasabb lelke,
annál munkásabb cselekvő tehetsége. Mihelyt megtudta: ki
a' parancsnok Szrebernikben, fölvidula valamennyire; is-
mérte László várnagyot, tudta azt, míg a' vár' romjai fe-
jére nem dőlnek, nem tágitand ő. Magához hivatá Szery
hadnagyot, merőn szemébe tekintett, mintha ki akarná
lesni szívéből, vajjon a' Szrebernik és több bosnya vá-
rak' boldogságát elválasztó merény' végbevitelére alkal-
mas lenne-e. „Mit most rád bizni szándékom — szóla a'
bán — férjfiás erőt, csüggedtlen lelki tehetséget kíván,

de mennyire tulajdonságodat ismérem, reményilem megfelelsz várakozásomnak.'

„Parancsodra kész vérem 's életem, erőm 's minden tehetségem, uram!'' — felele elhatározottan Szery.

„Bosnya folyón túl, nem messze a' Száva' partjától, királyunknak vannak várai, Magyar-honhoz közelebb mint hozzánk; de a' király' udvarában nincs erő, nincs semmi tehetség, a' várakat veszély fenyegeti, nincs mit enniek, nincs pénzüik, nincs fegyverük elég; mi itt mindennek bőségében vagyunk, illő tehát, osszszuk meg mindenünk' szenvedő embertársainkkal. Davidovich rád bízom: fegyvereink', tüzporunk' takarmányunk' felét tüstént rakasd társzekereinkre, népünknek felét add Szery hadnagy' vezérlete alá, ő megindul még ma. Súlyos az út, távul is van, mindenütt kőbor török csordák nyugtalanítják az erdős 's hegyes vidéket. Két út van előtted hadnagy, föl Travniknak, onnét le a' Bosnya' völgyén, Maglatnál átkelsz a' folyón: Tesna, Szokol, Szrebernik' vidékére érsz. A' másik Bányaluka felé, útat erre jó Kleczka' hegyéig; ha ennek ormait szerencsével áthágod, az Uzora' völgyébe érsz, megnyerted célodat. Az első út rövidebb, de sokkal súlyosabb, hercegovinai törökök arra könnyen útatad állhatnák; az utóbbi valamivel távulabb, de bátorságosabb, útatad erre vedd — kívánom, parancsom. Most kiki dolgára.'

X.

Jajcza' várában mozgó szorgalom mutatkozik mindenütt. Davidovich szokott élénkséggel tette parancsait, társzereket rakatott itt mindenféle élelemmel, amott tűzport 's más fegyvereket tölgyfa-ládákba; vonó lovakat hajhásztak itt össze, amott vasaltatta lovát az útra készült huszár, a' gyalog hajdú pedig örömeiben a' zárt falak közül kijuthatni, 's minél előbb gazdag zsákmányra szert tehetni, utolsó denárját Péter bán' egészségére megitta.

De Szery Balázs nem örülhetett, mint máskor, ha a' török ellen kellett kimennie, nem osztozhatott a' magyar ifjak' zajos örömeiben; egy nem is sejtített bú nyomasztá szívét. Nem a' megtörténhető vizsás esetek nyugtalaníták őtet, illyesmitől nem rettegett soha, élete' végzetét ő soha sem félté; de annál inkább félté Etelke' szerelmének végét. Harczkészületei' bevégezete után hozzá sietett.

Már tudta a' hölgy mi történendik; megrémíté ugyan első pillanatban a' szétszárnyalt parancs, de félelmét szomorúságait ő rég megtanulta legyőzni, vidámul lépett a' szomorult ifjú elébe.

'Miért illy bús redők vitéz homlokodon?' — kérde a' leány — 'csókjaimmal simitsam-e el őket?'

„Te angyal vagy Etel, az isten' saját kebléből e' földre leszállva — földülve szóla Szery, átkarolva a' kedves leányt — oldalad mellett a' pokolnak nincs olly kinja, melly keblemből el nem enyésznek; dül valami lekem' örömében, de meg nem fejthetem. Még az éjjel útnak indít atyád' parancsa olly vidékre, hol ezer halál' rémképe várhat minden hegyormon rám; de mind nem az, mi engem rettegésbe hoz.“

„Magyar alföld' síkján nincs szorult vidék,
Derült ott az ég, zöld a' terjedék;
Bátor ott a' fi mint a' kinyilt tér,
Félelem szívéhez senmikép sem fér;
hallám gyakran dalolni Magyar-honban létemkor; valóságát e' dalnak azóta ismérem, mióta szeretlek Balázs! Mi lehet tehát az, mi téged szorongat?“

„Ha megszünhétnél szeretni leány?“

„Mikép jöhetsz illy gondolatra vitéz! szerelmem irántad csak akkor szünnék meg, ha te az erény' s becsület' útjáról el tudnál térni: de daliam ezekhez hiven esküvék.“

„És szerelmedhez.“

„Ugy mitől sincs is mit félned.“

„Áldásod' kérem hát, te isten' angyala! ha ez követend mindig útamban, nincs mitől tartanom; áldásod hármias legyen ma; útam nem könnyü, egy ismérletlen baj van vele egybekapcsolva, ezt csak a' te imád semmisítheti.“

Féltérdre esett le itt Szery a' leány előtt, Etelke jobb kezét az ifjú' fejére tevé, kék szemeit az éghez emelve: „Ugy áldjon az isten, mint azt érdemled — fölmagasztalódva szólt a' tiszta szüz — vezessen a' legjobb szerencse súlyos útadon, a' keresztyén bajnok' tisztét végezd tö-

kélylyel; hozzon az isten, ki velünk van mindig, teljesítvén szent kötelességed', győzelemmel várunkba vissza, hol reád vár hív arád' szerelme.'

„Elég, kincsem Ete! — szólt a' fölkelvő vitéz — nyugodt vagyok már, mint midőn a' szomor bujdosót a' tavasz' hajnala fölvidámitja. Isteniünk velünk, meglátjuk egymást, itt vagy ott — az égre mutatott — mind egy, mert szerelmünk örök.“

Egy üdvözítő hosszú csók után, a' legboldogabb viszonylatást szívében reménylve, vált meg egymástól a' két szerelmes.

Irigy örömmel hallá Irene, Szerynek még az éjjel oly messze vidékre távoztát. Ez boszús indulatinak új ármányt ada. Most vagy soha, buknia kell a' gyűlölt családnak; terve kész, végre hajtására elég bátorsága a' a' szenvedélyes asszonynak. Azon ürügy alatt, mintha ő Verbovinébe keresztelőre lenne meghíva, búcsút vett néhány napra bátyjától, meghitt szolgájával elhagyta a' várat.

Privale hegy mögött az alkonyodó nap már eltűnt, midőn gyűlöt fúváta Davidovich. Talpon a' hajdú, nyeregben a' huszár, társzekerek rendiben a' bán' laka előtti téren. Jajcza' lakosai mind a' két nemből, kívül a' fellegvár' alján álltak, az elindulóknak a' távoli harczútra szerencsét kívánandók.

Szery a' bännál, ott Etelke is. Bö tanácsot, utasítást adott a' tapasztalt bajnok a' fiatal hadnagynak, mint barát, mint atya végzé beszédét. „Majd ha visszatérendsz, koszorúzva győzelmidben, mire segítsen az ég; ha ohajtod, téli nyugalomra honodba mehetsz; hogy pedig útd' oda egyedül ne tudd, az öreg Péter bán legkedvesebb kin-

csét, szeretett leányát elszakasztja szívtől, nőül átengedi neked.'

„Dicsőbb jutalom nem is várhat rám, ennek megérdemlése nagy tetteket kíván, parancsid szentek előttem, teljesítésükkel, hiszem az istent! célomat érem. Áldásodat atyám, így nevezlek most, leányodé már megszentelé fejem', illy lelki fegyverrel megküzdhetek már minden ellenimmal.“

Áldva csokolá a' bán a' hadnagy' homlokát, ki kezéről tartva a' könyező hölgyet forrón melléhez szorítá — megilletődve rohant ki a' teremből, nyergébe szökve mint egy harc-isten iramlott a' harcos nép elébe, melly őt zajos „rajta“ kiáltással fogadá. Davidovichtól a' homlokrend előtt szíves búcsút vett, üdvözlét küldé Irenének is. Egy pillanat még a' bán' ablakára, hol állott az atya síró leányával. Marsdalt fuvata a' hadnagy, indulót parancsolt a' harczedvü népnek, 's elhagyta a' várat.

XI.

Hajnalodott már, midőn a' sereg Bodzás' vára' vidékét elhagyta; rövid pihenet után, Bányaluka felé nyomult. Csend volt a' sorok közt, a' dalnokok is elnémulának, mint szokott lenni, mert hajnal felé álmos lesz az egész éjet át-
virasztó. Szery épen a' csapat' derekán a' társzekereknel lovaglott, gondolatai majd visszarepültek Jajcza' várába kedveltjei közé, majd túl az ormos hegyeken Szrebernik' vidékére, hol gyöngykoszorút érdemleni reménylt, hová minél előbb elérni kívánt. Sas-szárnyakat szeretett volna lovainak adni, mert az út' hossza zsibbasztá kedvét.

Messziről kiáltás hallatszott, mintha valaki sebes vágatva nyargalna a' sereg után, közeledésével: Szante, sztante Junaczi! bosnya szót érteni lelete. A' hadnagy pihenőt fúvata, vesztég állt a' csapat, kíváncsilag várta mindenki a' történeudöt.

Egy bosnyák lovag volt ez, hasonló ahhoz, kit látunk az özugrási eset előtt Jajcza' váralján egy másikkal kószálni; borzas szakáll 's bajsz földte arczát, lováról folyt az izzadság, inkább bosnya mint horvát nyelven következőt jelente:

Üzenetét küldi általam Péter bán, parancsát egyszersmind. Alig hogy elindulál a' várból, én hoztam hiteles hírből megtudta ő, hogy a' bosnya várak mentvék

már. Mathusznay nagy sereggel Magyar-honból átjött a Száván, várait fölmenté a' török zaklatás alól, a' pasák oda hagyták az alsó Bosnya-hont, fölfelé a' Bosnya' partján Vrandukhoz huzódnak; azt kívánja ő: a' hol találándlak, állj meg, üss tábort, ha fáradt a' nép; onnét társzekeret küld Bányalukba, a' hajdúkat is. Mi történik továbbá itt velük, későbbi rendelkezés határozza majd meg; — magad pedig lovasaiddal — kalauzod én leszek, ismérem jól a' vidéket, — legrövidebb úton menj a' pasák' nyakára, lepd meg őket táboraikban, honnét ha erejüket összegyűjthetik, kétség kívül Jajczát támadják meg. Ne gondold pedig, hogy néped kevés lenne a' két pasa ellen; ma estenden Davidovich is kiindul Jajcza' várából más úton egy időben velünk Vrandukhoz jutandó. Ha majd harmadszor lenyugszik a' most hajnalodó nap, már a' csataterén légy. Davidovich az alsó bukoviczai tetőkön oda jutása' jeléül magas lángú tüzet gyújtand meg, te is azt tedd a' Blátnicza' hegyén, ez által Davidovich bizonyossá lesz, hogy minden baj nélkül Oraviczához értél. Míkép történjék meg a' töröknek egy időbeni megtámadása, a' bán nem bízta rám, Davidovichtól nyersz további parancsot. A' bán' parancs-üzenetéhez Etelke, az úri hölgy, csókját kapcsolja; örül, mert nincs olly távol a' vidék, hol rád a' dicső győzelem vár.'

„Követséged' utólja erősíti az üzenet' hitelességét“ — szolt a' hadnagy; örült, mert hirt hallhata szive' kedveltjétől; örült, mert nem kelle olly messze távoznia élete' pontjától. Tábort üttete, a' bosnyák lovas' tüzéhez szólitá, beszélni kellett ennek: mit látott Jajcza' várában, mit szolt még a' bán' leánya, le kelle szóval írni a' vranduki tért, hol őt a' jutalmazó győzelem várja.

XII.

Következő két nap Verbanicza' szűk völgyében látjuk kóvályogni Szery' csoportját; föl volt duzzadva a' folyó, ezt többször át kellett gázolni. Kleczka' ormairól a' völgybe legördült kődarabok sulyossá tették a' további haladást. Minél följebb értek a' vizek' forrásához, annál több baj gátlá az útát; de csüggedés nélkül, többször pihenve, gyakran gyalog vezetve a' fáradt lovakat, haladott csak lassan tovább meg tovább a' csapat. Szerencse, hogy élelemben hiányt nem szenvedtek, táplálékot elegendőt raktak a' társzekerekről vezeték-lovakra. Szery mindig a' csapat előtt, mellette a' bosnya lovas.

Harmad napra a' viradó fénynél a' hadnagyot a' bukoviczai emeletéken látjuk, egy kies téren táborban pihenve; a' hadnagy már ébren, ébren a' bosnyák lovas is, ki a' fölnyergeléssel vesződött.

„Miért oly korán nyergeled szürkédet, még hajnalra nem is abrakolál?‘ kérdezé a' hadnagy a' bosnyák legényt.

„Mert itt nekünk válnunk kell — viszonozá ez — ha már egyszer szolgálatomat a' bánnak 's neked is ajánlottam, teljesítem is egészen. Én itt már honomban vagyok, ismerem a' vidék' minden szögét zugát. A' mennyi útát együtt tettünk már, annyira fekszik ide Jajcza' vára, valamivel távolabb Szrebernik, hova előbb indultál. Látod,

előttünk az erdő' nyílásán át a' Bosnya völgyet. Vranduk itt alattunk; kikémelem, ott van-e már a' török? te pedig népeddel balra fordulj. Blatnicza' gerince itt lapos, erdőtlen, a' leggyönyörűbb hegyréten lovagolhatsz egész Oraviczáig, hová kevés pénzért biztosan elvezetnek a' kecskepásztorok; oda csak estére érsz. A' legmagosabb emeleten rakass tüzet szurkos gallyakból, meglátja azt majd Davidovich, ha már ő eddig Bukoviczához ért, látni fogom én is. Ha ellenségre találok, még ma este táborodban termek; ha pedig nem, jele hogy a' török Vrandukhoz még nem ére föl. Te vesztég figyelj Davidovich' tüzére, várd hírnökét. Így tégy mint intelek; ha már minden rendben leend, holnap virradóra mint győzelmet üdvözellek majd Vranduk' falai közt. Oldalad mellett lovaglok vissza Jajcza' várába, tanúja lenni ohajtok boldogságnak' — fölkanyarodott lovára. — 'Uram hadnagy, jó szerencse veled! hiszem az istent, mi nem utóljára láttuk most egymást.' — Eltűnt a' sűrűbe, csak olykor lehet hallani lovának visszanyerítését.

Szery a' bosnya fi' utasítása szerint cselekvő, lóra ülteté népét; följebb ment a' hércz-rétre éjszak-keletnek, kecske-nyájra talált, kis ajándokért egyik kecskész vezetőjének szegődött.

'Uram hadnagy! ha bennünket az imént ellovaglott bosnyák valamely ingovány közé —, vagy lovainkkal a' Blatnicza' csúcsára állított volna föl, honnét menekvésünk nem lehetne többé, semmit nem esodálnám; tündernek hinném, úgy tud erre minden zuglukat. De csak talán jó lélek járt velünk' — szóla Bertók a' hadnagy' fegyvernőke.

'Én is úgy hiszem Bertók' — válaszolá gondolatokba merülve a' hadnagy. Este lön. Az oraviczai emeletekre ért a' sereg, hol tábort üte. Blatnicza' legmagosabb csú-

csára gyújtottak magasra lobbanó tüzet. — Az éj is bekövetkezett, legmélyebb csendben volt minden, semmi jelt sem láttak délszokról, hihető mivel még Vrandukhoz nem ért el a' török.

Megvirradt, még sincs semmi hír, a' hadnagy aggódni kezd. — „Hátha mégis rosz lélek volt vezetünk — szóla Szery a' mellette virrasztó fegyvernökhez; első nap hogy váltunk társzekereinktől, boszonkódtam, bánni kezdém, miért oly könnyen hittem a' bosnyáknak és eltértem a' kitűzött útról; kivált egyszer a' bosnyák' fekete szeméből ollyas valami gúnyöröm lövelt rám, ez megrettenté egész valómat, de csak hamar hozzá békültem, mert olly nyájasan értett beszélni Etéről 's üzenetéről.“

„Akármiként, félek, dolgunk nem a' legjobb helyzetben van uram — viszonozá Bertók fegyvernök — e' nap tán mindent kitar előttünk. Én tovább vesztég nem maradhatok e' sas-fészekben, lovaskatona síkra való. Ha megengeded uram, lemegyek a' faluba mindenről tudakozandó.“

„Tégy úgy hív Bertók, mert már én is unom itt a' veszteglést.“

XIII.

Csalatva lón Szery. — Bertók' visszatérével világossá lett, hogy e' tájon híre sincs a' töröknek, mert most is Szrebernik- és a' többi alsó várakat zaklatja. Davidovich-ról sem hallottak semmit. A' társzekerekkel a' hajdúk négy nap hijában várakoztak a' bán' parancsára, vissza hajtottak Jajcza' várába. Ezekről hallá legelőbb Keglevich, mi történt Szeryvel. Felboszonkodása határtalan lett, mert átlátta hogy alkalmasint álarczos ellenségtől hagyá magát a' hadnagy tévedésbe hozni. Megrémülve hallá a' bajesetet Etelke, annak iszonyatosságát olvasta az atyja' elszomorodott arcvonásiból, reszketett a' jövendőtől, ismérte atyja' rendíthetetlen szigorúságát az engedetlenek iránt. Első nap hátorkodott ugyan a' megtévedett kedves mellett szólani, de a' bán leányára nem is hallgata. Elszomorodva vonult vissza a' kegyelmet kérő, vigasztalást mint minden más kedvetlen körülmények közt, az isteni gondviselésben keresett 's talált.

A' bán mindenfelé a' hegyek közé futnokokat küldé, a' hol csak Szeryt csapatával gyanítani leheté, kemény parancscsal: ha Szrebernik fölmentve nem lesz, a' hadnagy ne merjen Jajcza' várába visszatérni soha.

Szery nem soká késett, midőn napfényre jött tévedése; bár ha már élelmet, fegyverkészületet nem vihete

a' szenvedő váraknak: de tán fordulást mégis tehet, ha népével az ellenséget véletlen megtámadná; így kívánta ő egy bajnok merény által a' szennyet magáról lemosni. Terve kész, tudtára adá népének. Ez kész engedelemmel ígéré őt követni Szrebernik' falai alá.

De a' Szery' boldogságát örökre megsemmisítő borúk mind inkább rakásra halmozvák, a' jobbat mindig reménylő jövődjét kétségbe hozzák.

Szrebernik zárva volt, körül táborolva sűrűn állt török csoportokkal, élelem' szükében több napig ellenállt a' mindennap több ízben megújult rohanatnak; ellenállt az őrzetet a' magát földadásra meghívó csáboknak. László László megesküdt nyilván az egész őrzet előtt: míg ő él, alkuba a' törökkel nem bocsátkozni; csak holt testén ütheti föl uradalmát a' várban. Esküjét hiven teljesíté. Kirohanást parancsolt egyszer, hogy a' harc alatt az éhség-gyötrötte őrzet' egy része a' vidékben élelmet szerezzen 's hozzon a' várba. A' terv nem sikerült. László maga vezérelte egy sötét éjkor a' kirohanatot, de a' számos ellenség ébren volt 's megnyomta őket, Lászlót egy óngolyó föbe találta, harcosai előtt esett el. Megrémülve a' parancsnok' vesztén, nagy bajjal huzódhatott a' kirohant sereg vissza a' várba. Se' Magyar- se' Horvát-honból a' még mindig reménylt segítség nem érkezék el. Az éhség legszörnyűbb alakban egyre pusztíta a' várban; állhatatosságában csüggedezett már az őrzet, és alkuba ereszkedni az ellenséggel kívánt; mindenkinek, a' városból kiköltözni kívánónak, szabad menetet ajánlott újra a' pasa. Ez ajánlata elfogadtatott: de adott szavát megtartani nem tartá kötelességének, a' nagy profétában nem hívők' ellenében Musztafa basa. A' békével megnyílt várkapukon bősziült öldöklő szomjjal rohant be a' török. Fegyverhez nyúlt ekkor az őrzet, boszútlan nem akará magát kardra hányatni.

Iszonyatos kevert tusa támadt a' falak között. Győzött a' nagy szám a' kisebb, bár hősileg harczolt elszánt erőn. Nem maradt senki Szrebernikben, ki csak fegyverfogható férjfi, 's asszonyok közül, ki már egyszer anya volt, életben. Csak gyenge ifjak 's leánykák menekedtek meg, de ezek is rabszjra fizetvék szülőtte földjükről rabszolgaságára szerte hurczoltattak.

Szrebernik' gyász este megrémíté Szokol, Tesán és több kisebb erősségek' mindenben fogyatkozást szenvedő csekély őrzetét, be sem várták ezek a' török' közeledését, fölgyújták a' várat 's szétfutamlának.

XIV.

Ott, hol Krivája folyó a' sziklaszorostól kizuhanva a' Bosnyába szakad, pihent épen Szery' csapatja, hogy az esteli hússel tovább nyomulhasson a' kitűzött cél felé, midőn Szokolvár' őrzete — ennek útját elállá már a' győztes török Száva felé — szétrémült rendetlenségben szinte odaért. Ezekről hallá Szery a' megtörténtek' rettenetes híret. 'Késő már oda menni vitéz, — mondák azok — kardra hányatvát Szrebernik' bajnoki, vizárként elborítva az egész vidék győzelmes ellenségtől; tanácsosabb, térj vissza Jajcza' várába, veled megyünk mi is.'

Majd halálra sujtá e' hir Szeryt, elpirult önnépe előtt, gyáva hiszekénysége miatt szívét mardosta lelke' ismérete; ezt mind elháríthatá, ha nem hagyá magát olly könnyen tévedésbe hozni. Sikertelen lett követői' vigasztalása, ő harcolni kívánt 's meghalni ott, hol kötelessége szerint kellett volna; kész volt fölkeresni akárhol is az ellenséget, 's megvívni életre halálra vele.

Úram hadnagy — megszólamlott a' többi közül egy öreg huszár — fültételel szép, dicsőséges is, illő fiatal hevedhez; de hasztalan, sikertelen lesz minden vállalatod. Fegyverben gyakorlott népe kevés ez elhagyatott vidékben Lajos királynak; vágószékre vinni hijában csak egy kis részét is a' fegyveres népnek, balgatagság lenne, a'

bán sem hagyná helyben; Jajcza' vára is ki van téve a' herczegovinaiak' fondorkodásinak, kötelességünk nekünk oda ismét visszamenni.'

Hideg borzadás futá szét a' hadnagy' egész tetemén, elnémult ajkán a' szó, látta hogy a' nép hozzá engedetlen lön; de őtet is vádlotta öntudata az engedetlenséggel. „Jól van vitézek, — szóla hosszas belső tusa után, — menjetek ti vissza, én többé nem; én vétkeztem vezérem, várnagyom ellen, bünhődjem én magam, helyem nincs többé köztetek, én meg vagyok gyalázva, mocskomtól tisztúlnom kell, ha vérben, ha halálban is. Üdvezlem a' hánt legmélyebb tisztelettel, bocsánatára számot sem tartok; vétettem ellene, de ne kárhoztassa tettem', én eléggé le vagyok úgy is már sújtva; üdvezlem az úrhölgyet Etét, áldása fejemen, bátran halok meg.“

A' legidősebb harczosok is könyezve búcsúznak el tőle, csak a' fiatalabbak maradtak mellette, akárhova is yele bujdosandók. Amazok táborát szedve átkeltek ismét a' Bosnyán horvát szélek felé tartva, emezek a' táborban visszamaradtak tanácskozva merre fordulandnak; amazok biztosan folytatták útjokat, több rémült nép csatlotta magát hozzájuk; emezek később elindultak ugyan, annyi bizonyos, Krivája toroktól; de merre fordultak, hová lettek? arról senki sem mondhatta semmit; eltűntek a' vidékről.

XV.

Szrebernik 's több bosnya várak' gyász sorsa villámként sújta le Jajcza' várában; a' bán engesztetlen lett boszúságában, megsemmisültek egészen előtte Szery' minden érdemei. Élete' megmentője volt ő bár leányának 's magának: de hányan vesztették vigyázatlansága, engedelmisége miatt éltöket, szabadságukat; három vár, örfalai a' Magyar-honnak a' Szávavidékről, a' török' hatalmába estek: ezek a' szilárd bíró előtt égbe kiáltó vétkek. Az, kire országok' bátorságát merte vala építeni, ki előtt a' bán' csak szemhunyorítása is már szent parancsnak látszék lenni, kit leánya' keze által családja' tagjává kívánt tenni: ennyire meg tudá felejtkezni minden kötelességeiről! Bűntetni őt nem fogja, mint talán a' harcz' szoros szabályai kívánják; de számkivetni várából örökre — mert nem érdemli meg többé leánya' szívét, 's megsértette cselekedetével a' férfias méltóságot — elhatározta.

Etelkét majd elhagyák az előtti lelke' tehetségi, miként viselje magát ezentúl azon férjfi iránt, kit az eddig ismértek közt leginkább becsüle, kit szive' kedvesévé tvenék szép tulajdoni, de a' ki most annyi rosznak lett okozója; magával szívével meg nem egyezhete. Szelid szíve előtt a' kegyes leánynak mentve volt ugyan Szery, de az ész kárhóztatá tettét. Egy pillanatban ohajtá visszajöttét, de már a' következőben — mert féltette atyja' keménység-

gétől — nem kívánta látni. Többször megindult fölmenni a toronyba kilesni a visszatérendőt, mint egyébkor szokta; máskor a győzelmet reménylte csillag-koszorúztan fogadni, de a most már hírében s nevében kisebbült, beszenyezve becsületében. Ez a gondolat visszarettenté, ónteher nyomta lábait, nem léphete föl, szomorúan tért vissza szobájába, a hol csak ismét szomorúság várta.

Minden öröm eltűnt Jajcza várából, mindenkit kedvetlenül érdeklett Szery Balázs sorsa. Csak egy tapsolt örömeben, ez Irene asszony volt, ki csak nem rég tért vissza útjából, hová, mint tudjuk, a hadnagy Jajczából elindulta napján ment. „A büszke ifjú le van bukva képzelt szerencséből, mind az atya mind a leány boldogságának gyökerén rágódik a vész; mi történhetik még pedig, ez mind nem elég; bukni kell a Keglevich családnak, ha bár az egész Horvát-hon romra dőlne vele.” Így gondolkozék új tervet koholva a szenvedelmes asszony, midőn mozgás történt egy este a vár terén.

„Jönek — jönek a rég vártak!” kiálta mindenki a falakra sietve, az érkezőket üdvözlendő. Irene megdöb-bent erre, az ő gyanítása szerint Szery csapatának török cselbe kellett vala esni, többé onnan meg nem szabadulandó, — és most az egészen visszatér, szaporítja a várörzet számát, épen most, midőn mindennap várhatni az ellenségnek Jajcza megvívására megjelenését. Ez tervét rontotta, de azért töle el nem állt.

„Menj öreg — szólta a bán Davidovichhoz — a vár-sikra, népemet bocsásd be; mondd meg nekik: sajnálom hogy illy csúf dugába dőlt vállalatunk, melyet pedig arany betűkkel kívántam hazánk évkönyveibe írni: őket nem okozom, de annál inkább a hadnagyot, ennek többé nincs helye váramban; látni őt nem kívánom soha, ha csak ta-

lán leányom ...?' Ekkor Etelkére tekintett, kit egészen elfojta a' mindig féltett érkezés, szíve hallhatólag vert, de legyőzé valamennyire fájdalmát; értette atyját, méltósággal kelt föl ültéből, akadozva ugyan, de bátran válaszolá:

„Én szeretem becsülni férjfiban leginkább a' hadi erényt; hol ez hiányzik, ott meg is szünnék legszebb ohajtásim.“ — Sírva dőlt atyja' vállára, Davidovich eltávozott, a' bán megölelé leányát, mind ketten nyugtalanul szótlán várták az alvárnagy' visszajöttét.

„Megérkezett néped, uram bán! — szólt Davidovich — de Szery hadnagy nincs velük, nincsenek a' magyar ifjak 's egynéhányan a' magunkéi közül.“ — Ekkor elbeszélé, mit a' jelentésből tudott, Szery' üdvezletét sem hallgatá el.

Sulyos terh gördült le a' bán' melléről. „Ezt vártam tőle, szóla: jele hogy a' becsületézés hevíti keblét, — ő hibázott, érzi vétke' nagyságát, de pírulni érte nem akar, inkább vész.“

Etelke' szíve is szabadabban vert: új remény élteté.

XVI.

Boszniában történt szerencséje az ozmán fegyvernek fölbátoritá a' Herczegovinában uralkodó Szelim beyt is, elhatározá magát újra valamit merni Horvát-hon ellen. Mig Jajcza áll, mig benne Péter bán igazgatja a' magyar dolgokat, mind addig a' nagyobb merények az anyaország ellen sikeretlenek. Jajczának veszni kell, veszni Péter bánnak is, a' fényes portától parancsolat ez volt. Szelim bey jól ismérte a' jajczai körülményeket; jól tudta, hogy a' múlt évben megsebesített bán még mindig gyengélkedik, hogy Szery hadnagy az őrzet' nagy részét magával vitte; a' harcosok' visszatértét nem tudta még, de azt igen, hogy Szery végett beteg a' bán. Most vagy soha sem reménylhetni sikerrel Jajczát megtámadhatni.

Négyszáz besli lovas jött. Szelim bey' maga vezérlete alatt, apró csoportokra oszolva át a' Villogó hegyen az özgrási hegyzugban; innét lesték az alkalmat, mikor sikerülhetne leginkább Jajcza' meglepetése.

Fogyó félben világlott a' hold egy csendes szép éjjel. Jajcza' vidékén minden háborítlan csendben nyugodott, csak egy huszárt lehetne látni rövid üggetésben a' drinovai úton mind inkább a' városhoz közeledni. Lassúbb lépésre zabolázá épen lovát, mert a' Pliva' hidjára ért, midőn egy más lovast igen vigyázódba szinte erre felé a' város' tájáról közeledni észre lehetne venni. A' város felől lovagló

alkalmasint nem látta a' huszárt, ki a' hidon vesztég várta amazt; ez a' nélkül hogy a' hídhöz érne, kantárt fordított, jobbra kanyarodott a' tavak' partja felé. A' huszár amabban ugyanazon bosnyákra ismért, ki a' minap Szery Balázst tévedésbe hozta; hogy most sem lenne dicséretesebb járatban, a' huszár tökélyesen hitte; első szándéka volt a' bosnyákokat elfogni; de hátha még több titkát is ki lehetne tudni, abban hagyta, de utána illő távulatban lovaglott. A' bosnyák, minél messzebb ért Jajczától, annál bátrabb lett, annál sebesebben sürgette lovát. Midőn a' jómocsári tóhoz ért, ismét jobbra fordult, egyenest az öz-ugrási zugnak tartott. Egy puskalövésnyi távulatnál nem ment beljebb a' hegyzugba; megállott, három tapsot vert markába, mit messziről épen annyiszor viszonzottak is. A' huszár leszállt lováról mindjárt a' hegyzug' torkánál, egy bokrosban megköté lovát, hogy vesztég maradjon teli abrakos tarisznyát akasztott fejére, ő pedig csúszva mászva a' bosnyákokhoz közel lopózkodott. Kevés vártatva a' taps után, a' hegyzug' öbléből egyenkint, loháton jött három török.

„No mikép vagyunk? — szóla a' három közül az egyik, — mikor úszthatjuk lovainkat Oruglo' tavában a' nélkül, hogy félnünk kellene Péter bán úrtól?“

„Miért nem jövéel el, mikorára üzentem? — válaszola a' bosnyák. — Ki tudhatám ugyan játszani a' büszke hadnagyot, a' hegyek' tömegébe csalva, de sem te, sem a' szerajevoi bey nem jövétek le Vrandukhoz, ott fölfalhattátok volna könnyen maroknyi népével; — ő ugyan többé vissza nem jött hozzánk, elveszté a' reménylett dicsőség helyett a' bán' tökéletes kegyét, és a' szép úrihölgy' kezét; mint mondják, a' fiatal magyarokkal átment a' Száván a' magyar földre; a' bán igen föl van ellene haragudva, a' leány pedig sir a' magyar gerle után, de majd elfelejti a' nagy úr' háremében, hová őt szántuk.

De a' hadnagygyal volt nép visszajött, most már elegen vagyunk a' várban — a' vigyázat mindig szigorú, bár ha beteges is a' bán, de talpon van a' zordon Dávid. A' sereg mindig készen áll, a' lovak nyereg alatt, az örök kettőztetvék éjjel, a' legveszélyesebb helyeken a' leghátrabb hajdúk, kémlőkkel telve a' vidék, azért a' figyelmet igen ajánlom. Éjent nem tanácslom a' megtámadást, czimborát annyit nem szerezhettek, hogy csupán azokat lehetne a' kapuörökre állítani; átkozott hív a' nép, de még is van egynéhány, kiket használhatunk. Véleményem szerint hajnal' hasadtakor legtanácsosabb lenne a' várt megtámadni; az egész éjjeli virrasztás elbágyasztja a' férjfiakat, leányok asszonyok vannak csak talpon, ezek ki-mennek a' podmilachi patakra vizért, a' kapuk sincsenek ekkor olly igen elzárva, az örök' egyik felének is szabad ekkor lenyugodni.“

„Mondasz valamit. De hát mikor? mert e' medvezugban soká vesztegleni nincs kedvem.“

„Jövő alkonyatkor, mig a' hold föl nem jő, húzódjál a' Katona hegy' aljára; ott várakozzatok jelemre: — hajnali szürkületkor veres lobogót tüzendek ki a' szentegyház' tornya' legfelsőbb ablakán; egyébiránt gondom lesz, hogy a' bodzási kapun czimboráim legyenek örön. Ez utolsó merényem lesz, ha a' szerencse úgy akarandja; most is, mint máskor, kívánom: rajtad kívül még a' leg-hittebbjeid se tudhassák kilétem'; most már pihenni kívánnék nálad bey.“

„Örömmel fogadlak vendégemnek.“ Beljebb mentek a' hegyzug' mélyébe. Eleget hallott a' huszár, ennyit nem is várt, visszacsúszott lovához, elügetett; de nem a' vár felé, mint' előbb szándékozott, hanem át a' Verbáczon, hol őt elvesztjük szemeink elől, a' nélkül hogy kilétét 's miben jártát tudnók.

XVII.

Másnap koránnyal a' huszárt már Jajcza vár kapuja előtt látjuk. Megismerték őt azonnal a' várbeliek. Bertók volt ő, Szery Balázs' fegyvernöke, kit már a' hegyközti kalandból ismerünk. Örömmel fogadták; mert megtudni várták tőle, hol tartózkodik most a' magyar fiatalság. De ő csak vállat vonított, legfőlebb az mondá: „Az isten tudja, hol kószálnak most az elbujdosottak.” Bertók magával a' bánnal kívánt szólni, elbeszélé mit látott 's hallott az éjjel, szolgálatát ajánlotta a' fegyveres népet az özugrási zugba rejtett ellenség' elfogására vezetni. De a' bánnak nagyobb terve volt, ő biztosabban kívánt céljához érni, mert csak így földözhetni föl, kik legyenek a' várban az árulók. Kívánt volna a' bán tudni valamit Szery hadnagyról is; de Bertók, bár mint faggatta őt később Etelke is, semmit nem tuda, vagy nem akara tudni. Davidovichot magához parancsolá a' bán: Bertóknak pedig parancsolva lett, az éjjeli dolgokrul titkot tartani.

Estenden dobszó alatt következő adaték a' városban köztudomásul: Várnagyi parancs: Mivel holnap után éjjel a' podmilachi patakban a' pisztráng-halászat három éjre fölszabadíttatik, az ivóvíz pedig ez által zavart lesz; azért jövő hajnalkor az asszonyok és leányok nagyobb számmal menjenek ki vízért, hozzanak három napra elegendőt, hogy ne kellessék a' Verbác'z' zavaros vizéből

inni. Hamis hírek ne rémítsék a lakosokat, mintha a környékben ellenség lappangana, a bátorság tökéletes, jeléül ennek az örzetek sem lesznek ezentúl kettőzvék, és maga a báni hölgy is ki szándékozik az asszonyokkal a patakra menni, ő nagyságát tehát a vár terén be kellekik várni. — Továbbá tudtára adatik mindenkinek, kit csak a dolog illet, hogy Davidovich úr ma estére a lovassággal elinduland Bányaluk felé, onnét az ott összegyűlt se reggel a király parancsára a bosnyák földre a török ellen menendő.

Úgy is lön: Davidovich lóra ült, a huszárokkal kiindult a várból, de nem mint hirdetve volt a bányaluki vidékre; mert alig hagyá el a podmilachi kunyhókat, balra fordult és a Katona hegygyel szemben emelkedő Orugló hegyalján elrendezé népét azon kemény parancscsal: mind addig legnagyobb csendben vesztég maradni, míg a vár fokáról az álgú meg nem dördül: ekkor nagy robajjal ki kell rohanni a cselből.

Etelke kevéssé megrémüle ugyan, midőn az atyja parancsát meghallá virradóra a patakhöz menni, mivel nem ritkán már ott leányrablások történtek. Keglevich Péter leányának nem illik félénknek lenni — bátoritá a bán — ha a közjó úgy kívánja, a hölgyek se irtózzanak szembe szállni a veszélyvel. Légy egyébiránt biztosítva, hogy bátorságtokról gondoskodtam.

Irene asszony üzenete szerint nagyon sajnálja, hogy holnap viradórá társa az úri hölgynek nem lehet a patakhöz menni, mert fekvő beteggé lön, a házból tiltva lenne neki kilépni.

XVIII.

Még a' nagyági hegycsúcs mögül nem emelkedék föl a' nap, de már a' virradó szürkületben homályosan világolt le a' félhold, midőn a' vár' terén korszókkal fejükön, kancsókkal karukon, pongyola reggeli öltényben összesereglett a' jajczai nőnem. Etelke is leányaival megjelent köztök, velök egyenlően öltözve, enyelgő csevegés alatt kimentek' a' bodzási kapun.

A' kapu' fölvonó hidja szántszándékkal leeresztve maradt, nehogy a' némberek elrémljenek, ha a' kaput utánok elzárni hallanak. Kevés vártatva a' kapuhoz két katonát látunk jöni, kik alattomban letörték a' vonóláncz' kapcsát, és örként fegyverben a' kapunál maradtak. Egy harmadik pedig szinte vigyázódva az egyház felé tartott, háromszori koczogtatására megnyílt a' toronyajtó, 's be-bocsáttaték.

A' némberek csoport gondatlan vigalommal mind inkább tovább halada a' podmilachi patak felé, éneke elzenge a' harmatos pázsiton messze a' völgybe, 's visszaverődék kétszeresen a' Kátona és Orugló hegyek' sziklájától; végre elértek a' kristál-tiszta patakhoz. Következő népdal' el-éneklése közt —

Korán vízre mentek
 A' lányok erdön át,
 Éber figyelm-örnek
 Rendelék Margitát.

„Fussatok jó lányok!“
 Fölsikolta Margit:
 „Jönnek a' harcosok,
 Hangzik a' zöld csalit.“

Lánysereg elfutott
 Merre csak szeme lát,
 Margit elmaradott,
 Mert látta hadnagyát.

„Margitám, kegyesem!“
 A' szép vitéz kiált:
 „Ne fussál előlem.“
 Margita meg is állt.

De míg a' hős legény
 Ölelte a' szüzet,
 Eljött a' gonosz kény
 Fölzavará vizet.

A' vitéz elyargalt
 Bár mint sirt a' leány,
 A' víz zavart maradt
 Margita halavány —

meregeték a' vizet, a' rét' virágiból füzért kötének, a'
 leült úrhölgy körül járták a' néptánczot.

De csak hamar kellemetlenül megzavartaték a' viga-
 lom. Az egyház' tornyából lebegett a' veres lobogó. Most

kirohant a' csalitból a' török csorda, egy része bősziült orditással a' leányok közé, egy más erősebb pedig sebes vágatva a' nyilt kapu felé iramlott. Hangos rikoltással hányták el a' leányok vizes edényeiket, szédfutamláznak. A' gyengébb idegűek, köztök Etelke is, elalélva döltek a' harmatos fü közé. Dús leányrablásnak örült a' buja török.

A' bodzási nyilt kapu felé rohant csoport már igen közel volt a' vár' árkához, midőn közibük dördült a' lövő-rés mögött elrejtett érczálgyú. Egy pillanat alatt kirohant a' várból a' lovasság, Davidovich is a' cselből csoportonként, hogy annál nagyobb zajt okozzon a' nem is reményelett támadás, ráütött a' török sereg' hátára. A' könnyű zsákmányt reményelett ellenséget csak hamar rémiült zavarba hozta a' nem is vélt két részrőlí megtámadtatás, nagy része futásnak eredt, Szelim bey maga is; de el volt már útjók állva, mert a' plivai kapun kitódult hajduság' jól célzott tüze rombolta a' sorokat. Összebonyolódott a' rakásra tolakodott ozmán nép. Kedvére aprított csalmás főt a' jó kedvű huszár, kedvére ölt fujtott törököt a' horvát hajdú.

Tévedésből-e, vagy harczkivánathól Davidovich' huszárjainak nagyobb része, a' kapura tört ellenségre rohant, csak kevesen nyargaltak a' leányok' megmentésére; itt győzött a' török, a' leányok közül sokan, köztük Etelke is, ozmán kézre került. A' szép prédával egy mellékletes úton, a' Katona hegy' alján, — nem gondoltak ezek a' vár alatt harcolókkal, — a' veszélyből megmenekedni igyekeztek. Észrevétlenül a' nagy útra jutottak, már bátorságban vélték lenni magukat, midőn a' tóparton egy csapat lovasnép sebes vágatva előttük termett. A' törökök lebocsáták a' nyeregből a' hölgyeket, készek megverekedni, de szét nem fejthetik a' hely' szüke miatt egész

erejüket, majd nem egyenként vagdalták őket rakásra a magyarok. Míg Jajcza alatt a' hármás tűz közé szorult ozmán nép egészen halomra hanyaték, Orugló tó' partján is győztek a' magyarok, legszebb diadalmuk a' megszabadult hölgyek.

„Hatalmas isten!” — fölkiálta Szery Balázs, mert ő volt az ifjakkal, ki itt megvívott a' törökkel; Bertók tudósítá őt tegnap a' török szándékról, minekelőtte elhagyná végképen a' horvát földet, részt akara venni az elválasztó csatában: most nyert győzelme után a' földön ájulva hevert kedvesére talált. — „Mi történt itt? hogy' juthata e' kincs a' török kézre?” Megrémült Szery, ijedtében vélte, hogy győzött a' török 's Jajcza' vára felprédáltatott. Menynyire teheték a' megszabadult leányok, a' történet' elejéről tudósíták a' hadnagyot, ki életre hozni igyekezett Etelkét. A' föleszmélt leánynak első öntudata a' visszanyert szabadság —, megújult életének első érzéke a' kedves bajnok' megpillantása lön. A' viszontlátás, a' véletlen egybetalálkozás visszaadá a' hölgynek minden erejét, hogy így teljes mértékben éldehesse a' lángra gyúlt szerelem' határtalanul boldogító gyönyörét.

„Most lóra ifjak! — kiálta Szery — siessünk a' csataterre, hölgyeink köztünk, őket itt hagyni semmikép nem lehet.” Zsákmányolt török lovakra ülteték a' leányokat 's megindulának a' vár felé.

Illy győzelmi menetben közelitettek a' vár alá, hol már akkor megszűnt a' csata, borítva a' szűk tér elhullott testekkel; a' felbőszült harczos a' tusa' hevében kegyelmet nem adott, kardra hanyatott az ozmán nép, maga Szelim bey is a' holtak közt; de a' várbeliek közül is elvesztek többen, a' kétségbe esett se merre nem menekedhető ellenség végső lehelletig védelmezte magát — Davi-

dovich is halálra sebesítve, mielőtt bevihették a várba, a kapu előtt kiadá lelkét. A tusa alatt lekiáltott ugyan torka szakadtából az öreg Vércse, hogy a Katona hegy alján viszi az ellenség az elrablott hölgyeket, mert ő ezt látta a vár tornyából; de a fegyverzaj között a kiáltást senki sem hallotta; a lecsendesülésnél vette a bajt Keglevich észre — szörnyen megrémült leánya sorsa iránt, tüstént a legjobb lovasokat rendelé az ellenség üzésére, gazdag jutalmat ígért nekik, ha leányát 's a többi asszonyokat megmenthetik a török kezéből; a lovasok már indulóban, midőn Szery hadnagy a vár alá érkezék.

Az egyház tornyából látta a bosnyák a vár alatti egymásra következő eseteket, tapsolt örömeiben midőn a lesből kirohant törököket ölyvként a némberek közé rohanni —; megrémült midőn az álgydörgésre a távolban vélt Davidovichot egy felől, más felől a hajdúk rohanatát, 's a töröknek három tűz közé szorultát látta: ebből észrevehette, hogy gonosz tette felfödötetett, de gúnynyal kaczagott, mert azt is látta, hogy Etelke több néemberrel rahja lett a töröknek; szemével kísérte a csoportot, melly hántatlanul vitte a szép prédát. De csak hamar le lön minden öröme verve, mert észrevette Szeryt, mintha a föld gyomrából tünnék föl, a magyar ifjakkal a leányrablók közé rohanni; mindjárt ráismert az ifjú bajnokra. A fényes fekete sas-szárny forgó a fehér kalpagon, a szürke arab mén, kitünővé tették őt a többiek között. Látta győzni az ifjakat, látta diadallal őket a vár felé jöni. E már több volt mint türheté indulatossága. Le akart futni a toronyból, az ajtót zárva találta; árulása nyilvános, a büni sulya, fertelme egyiránt nyomták föllázzadt lélekisméretét; ismét fölsiete a lépcsőn előbbi állásához. Még egyszer lepillant a csatátra, épen akkor fogadták a vár alatt győzők örömkialtással a diadalmas magyar ifjakat, épen akkor szorítá karjai közé leányát 's szabadító-

ját a' felette boldoggá lett bán. E' látvány egészen megzavará a' bosnyák' elméjét, felforrt fejében a' vér, kétségbe esve, megtévelyodva ledobta kucsmáját, hollófeke hosszú hajfürtét mintegy halotti gyász-zászlót lobogtatá a' szél, ezzel a' szédítő magasról lerohant, halálra zúzta magát. Az oda sietett nép megismérte a' halottban Davidovich Irenét.

XIX.

Midön épen az alkonyodó nap' utolsó fénysugára eltűnt Privale hegy' ormai mögött, megdördültek a' vár' falain a' kitűzött-álgyük, megszólamlották minden harangok. A' nép csoportosan gyűlt a' szentegyházban össze, a' nap' dicsőségesen végezteért 's a' vérontással fenyegető veszélytől megszabadulásért a' mindenhatónak hálát adandó. Jelen volt a' bán, kinek egész léte fölifjula, jobbján Etelke mint fölékesített ara, szemeiből az égi öröm tündöklött, balján Szery Balázs, ki fölbuzdítva az ég' határtalan kegyétől, ajtatos elméjében az isten' trónja előtt lebegett, térdelt mind a' három a' szentek' szentje előtt.

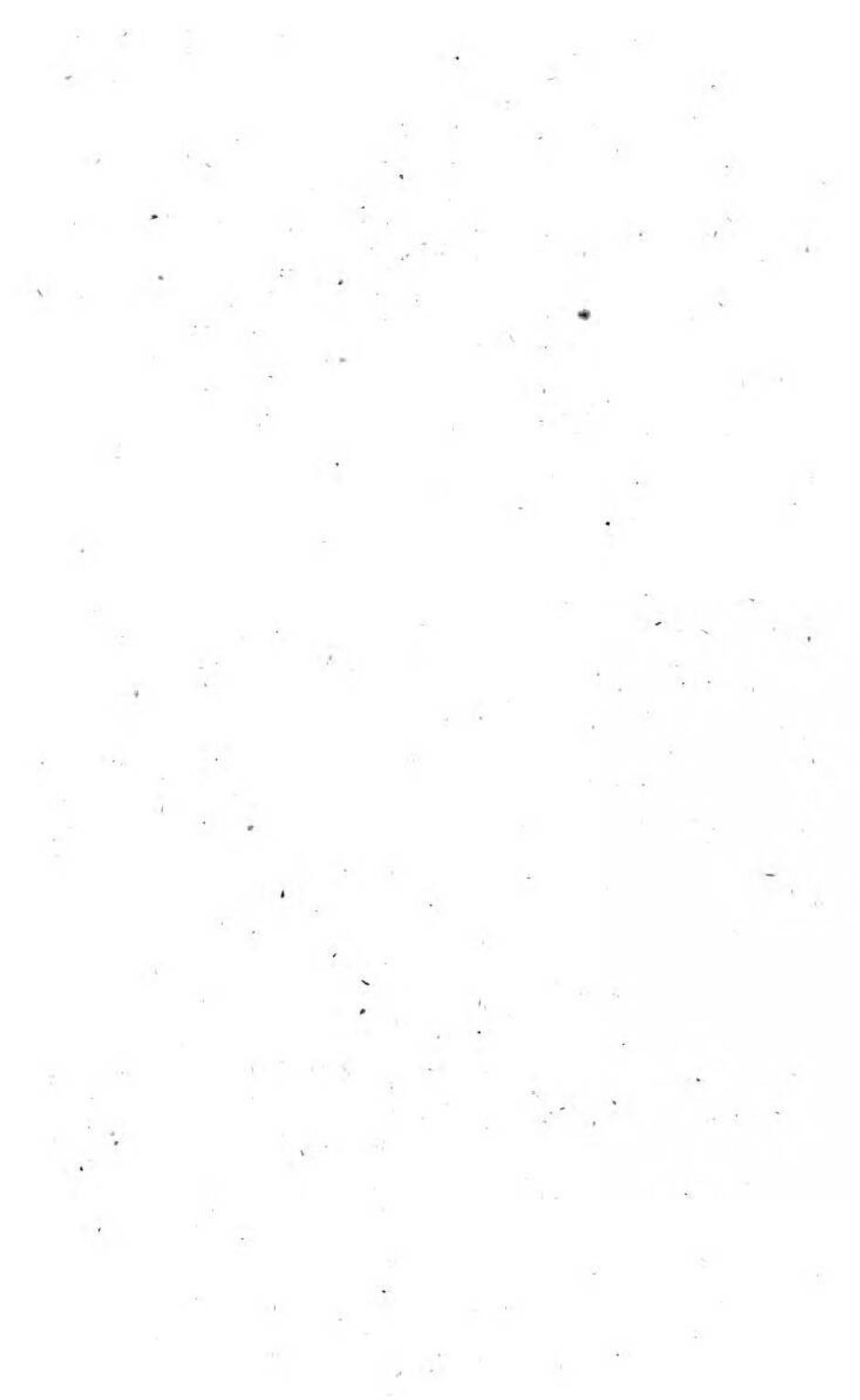
A' „Téged uram dicsérünk“ hálázsolosmát eléneklő apát adá össze a' szent eskü' letétele után a' két szeretőt. Tanúja volt a' nép ez egybekelésnek, ki tanúja volt nem egyszer Szery' hőstetteinek, tanúja a' sok ügyefogyott szegényen könyörülü Etelke' jótévőségének.

Kitört „éljen!“ kiáltással kísérte a' megörült közönség az egyházból a' bánlakba visszatért násznépet, hol őket a' boldogulás' örömeinek ölelése üdvözlé.

Másnap az igazságosan ítélő bírótól a' fölfedezett árulók' fenytetésére kegyelmes büntetést kért 's eszközlött ki az érzésben egygyé lett férj 's nő. Hős Davidovich' tette pedig gyász ünnepléssel eltakarítottott.

K Ö L C S E Y
E M L É K E Z E T E.

IRTA
SZEMERE BERTALAN.

Mélyen 's csendesen fekszik a' halott a' föld alatt. De vajjon mint mélyen 's mint csendesen, olly érzéktelenül is? Nincs neki többé tudása sem arról mi a' sír' éjjelén túl van, sem arról mi ide fen az' élet' forró zajában történik? Nem eped kebele a' mult' emlékezete után? Sem jövődöt nem vár nyugtalan lélekkel? Nem hallja azoknak dobogását kik fölötte keseregve járdalnak, 's azon fájdmakról miket halála okozott, azon könnyekről mik érette ontatnak, semmit nem tud?

Ha igen, oh akkor boldogtalan vagy te, ki a' csekei mezőben a' Tisza és Tur közötti szigeten új sírban fekszel. Igy te nem találál nyugalmat a' sírban, mit mi emberek pihenő révnek hiszünk; midőn élni megszünél, szenvedéseid nem haltak meg, hanem csak átalváltoztak; haza és nép, melly kinja volt életednek, kinod lett halotaidban is. Mert nem feleség, nem gyermek sír utánad, férj és atya te nem valál; a' haza, mellynek emésztő szerelme lánghabként folyt véredben, egy nép, mellynek fájdmát kebledben viseléd, buslakodik éretted, ennek panasza 's bánata, kínod 's dicsőséged egyszersmind, gyötör hideg ágyadban, adván szenvedést élet nélkül, 's megörökítvén igy a' halálban a' kinokat, mik az élethen mulandók voltak. Életszenvedéseiden kívül e' népfájdalomért nézem én sírhalmodat szent földnek. Mert a' fájdalom megszentel, de az öröm soha sem. 'S onnét van-e ez, hogy az öröm nem olly tiszta érzeménye a' léleknek, vagy hogy a' bánat' sötét vize nemesebb kutfőből ered az öröm'

csillámló habjánál, annyi igaz: szenvedés gyakran anyja az erénynek, boldogság ritkán, 's nem tagadhatni azt sem, hogy a' keserv tartósabb életü a' szívben mint a' kéj. Örülünk-e annyira a' rózsabokor' bimbójának fakadásakor, mint szánjuk ha piros levelei hervadoznak az őszi szélben? Nem feledjük-e el a' helyet, hol nagy emberek' bölcsője rengett, míg sirjaikat hiven megjegyezzük? A' népek' elméjében nem elevenebben él-e minden győzelmek' fényénél a' szerencsétlen csaták' emléke, 's hányan ismerik diadalmainkat, míg Várna és Mohács' említésére mindennek kebele keresztül rázódik? A' megváltónak is halnia kellett, hogy tanítása hitté váljék, hogy képe szent fényben nyomakodjék az emberek' lelkébe; ha ünneplő pompában ragadtatott volna mennyekbe, akkor jobban csodáltatott, de korábban is elfelejtetett volna. Mert az öröm a' jelenen uralkodik; multból jövőre a' fájdalom hat.

'S mint az éjszakának, a' fájdalomnak is két hajnala van: az emlékezet követi, elderül tőle, a' sejtés megelőzi, felé borong. Nem tehet-e tanubizonyyságot minden, kinek életében kínos napjai valának, hogy a' fájdalmat előbb megérezzük mint megjön? Avagy miként magyarázzam meg gondolataimnak azon elsötétülését, eredményeimnek azon búra hajlását, azon elhervadását kedvemnek, azon életundort 's csüggedést, melly e' ritka férfiu halálának napja körül hatalmat ellenállhatatlanul vón lelkemen? Okát nem látván, szinte megijedék ez elboruláson. Csak az idő magyarázá meg mit az ész megfejteni nem tudott. Létezett az ok de titokban; bűm összeköttetésben volt kutfejével de nekem ismerhetetlenül; az életundor szaga volt egy sir' virágának, mit én nem láthattam, csüggedésem szívdöfésből eredt, de a' tör láthatatlanul jött és ment; a' háborgást azon véletlen ür szülte a' szelek' törvénye szerint, mi keblemben a' veszteségkor támadt, mit már éreztem, de még nem ismertem. 'S miért

volna képtelenség a' sejtés, hogy ez sokakto' tagadtatik? Az isteni mindentudóságból ez nem egy homályos sugárka-e az emberlé'ekben? Nem ismerünk-e a' természet' tü-neményeiben is ehhez hasonlóra? Mert nem előbb hallik-e a' zugás mint a' szél megérkeznek? A' tiszta patak nem zavarodik-e meg mikor a' sötét fürgeteg még távol van? A' bürök' szédítő illata nem száll-e hozád mielőtt mérges virágát láthatnád? Vihar előtt a' fák' lombjainak végei nem reszketnek - e a' nélkül hogy törzsöke tudná miért? A' tenger' madarai nem éreznek-e nyugtalanságot mielőtt még a' vész föltámadt volna? 'S árnyék nem fátyolozza-e be a' föld' világos arcját midőn dörgés és villám készül az ég' felhőiben? A' sejtés így előzi meg a' csapást. Egy nyílalás ez a' következő betegségből; egy hirmondó felhőcske az égi háboruból melly egünkre tola-kodik; egy elősugár a' naphól melly ránk virad. Azonban a' sejtés mihamar elvész a' fájdalom' tüze-ben, de ebből az emlé-kezet, mint phoenix, annál hosszabb étellel születik. 'S bár szeliden, de sötéten ülepedik le a' szívre. Boldog kí-sírhat. Annál az emlékezet soha nem fog sürüdni kinná, melly öldököl, hanem időnkint, óráiban az ellágyulásnak könnyekben olvad fel.

Hiában mondjátok, hogy sírni elgyöngülése az ideg-rendszernek mellyen minden beteg érzés végig rezeg, hogy erős lelkek az érzemény' illy lágy kiömléséről sem-mit nem tudnak: én legalább nem szégyenlem e' gyöngg-séget, az örülő vagy szenvedő szívnek e' fölfakadását, sőt hiszem, jönnek elő az életben pillanatok, mikben egy könnycsepp gyöngye a' férfin' szemének is. De a' sírásnak nem helye a' domb, melly Kölcseyt fedi. Midőn a' vesz-teség 's fájdalom nemcsak a' szív' hurjait érinti, hanem a' lelket, értelmet 's a' kebel' komolyabb érzeményeit is meg-ragadja; az nem szóban, nem könnyben de némaságban nyilatkozik. Ez hangja, ez nyelve mind annak mi kibe-

szélhetetlen. 'S az ő halála ilyen esemény; mert nem egy letört szobor ő, mellyben mit vesztenk, egy tekintéssel megmérjük, hanem egy omladék mellynek ágait 's osztályait sorban meg kell járnunk, hogy érezhessük mi nagy mű 's mi dúzs romlás. Ki arczképét látta, mellyben lelkének ártatlansága 's egyszerűsége olly szépen tükrözik, ne gondolja hogy már őt ismeri; ki hallotta szólni majd nemzetünk' tudósai', majd az ország' képviselői' körében, csak egyes pillanatokot látott életének esztendeiből; ki munkáit olvasta, mellyekben örökké kebel és szív hangzik, tanuja volt ugyan lelke' sokféle hullámzásainak, de annak mi melle' szentében forrott, küzdött és dobogott; ti, kik őt csak így ismerétek, igaz képeire egyedül az irás' e' szavaiban találtok: az ember istennek élő egyháza. Mintha róla sugárzottak volna le e' szavak.

Visszaemlékezem rá 's örömeiben szívem repes. Ilyen alakkal az életben kevesen találkozhatnak. Az enyészesnek e' korában, az erkölcsök' romlásának közepette hasonlított ő egy jó illatú virághoz, melly a' rothadt dombtetőn nő fel. Hü fija a' természetnek, melly vagy hallgat vagy szól de hamisat soha nem mond; egyszerűsége 's gyermekded ártatlansága az emberiség' őszinte ifjukurára emlékeztetett, — egyenesen Homér' világából látszott lépni közénk. Szenvedélyt nem ismert, de csupa szeretet, azzal határos volt egész lelke, ez indulat, a' legnemesb mert ok nélkül való mint az istenség, tette iróvá, barátá, hazafivá 's mindenné. 'S ez magyarrázza meg pályáját. Ki próbálná 's ki tudná megvesztegetni a' szeretetet, hogy árulója lenne annak mit imád? 'S a' szeretet istene volt az ő keblének 's isten azt mit szeret, legyen egy bogár, legyen egy világ, 's kárhozatra inkább semmint áldozatra érdemes, nem veszi el hanem megváltja 's meghal érte. Ily érzelemmel volt ő polgár és ember. De a' szeretet tulzott bizodalommal jár: ő kételkedni csak kezdett hol végítéletét

más kimondá, meg kellett csalatnia hogy valakinek ne hiszen, türt békével mintha szenvedés nélkül nem volna élet 's más óva tőle mintha az ember semmi fájdalmat nem bírna meg, előtte senki nem akkor lett rossz mikor jó lenni megszűnt, hanem mikor ártatlan lelkének mentő okai kifogytak. Sem azoknak nem való a' föld kik pokolnak, sem azoknak kik mennynek tartják, pedig e' két szélre, derült és borult napjaikban ép azok tévednek, kiknek szívök szeretettel lángol, holott az egész földi élet, melly annak kinjából 's ennek öröméből gyűl össze, közép ösvényre szólít föl. De épen így lehettél te olly lélekemelő jelenet időnkben. A' történet' mind ó mind új személyeinek erénye föltaláltatott benned azoknak büne nélkül; az ó világ' erkölcsét birtad, 's az új kor' ismereteivel ragyogtál.

'S ennyi tökély nem volt elég, hogy ő örömmel 's nyugalommal jutalmaztassék. Pályája még némileg összeesék Kazinczyéval, ki képviselője 's martyra a' literaturai üldözés' időszakának, mellyben a' későbbi dicsőségnek csak árnyéka lehegett a' vívók' fején, mellyben előbajnokait a' nemzet' ez új életének részvétlenség, megvetés és hideg közguny kísérte. Mert minden ujításra üldözés következik; a' sást melly nap felé száll, magasban társainál, vijongva kergeti a' madársereg és közötté egyegy nyíl is röpül. Egy pillanat volt csak, mellyben megnyílt a' hely hova születél 's min epedve függe lelked. Boldogságod' eljöttnek hívéd. Ellenséged hatalmas volt, de barátaid győzhettek volna. Elhagytak ók. Boldogok, ha nemes szándékkal, ha nem tudva mit cselekesznek követték el a' szörnyű vétet. Vajha egyet és mást fényes pályáján ne háborgasson emlékezeted. Melly annál sötétebb, hogy már sirdombodrol emelkedik föl. Az oszlop elkésett bánat, nem ad vissza; csak gyakrabban fog emlékeztetni kit vesztenk el.

De minden nagynak 's nemesnek osztályrésze szenvedés a földön; sínylik itt, mikép minden növény melly honából idegen hazába ültetett által, — 's innét van, hogy a' derék akkor legkisebb, mikor mint számüzött az emberek között viv, 's valódi természetbe, nagyságába az emlékezet' tükörén keresztül akkor pattan vissza, midőn közülünk egébe, eredeti honába elköltözött. Csak a' könnyű száll magasan 's kedvére; minek sulya van az lehull. Sok lélekerő, mi égben fény 's angyalokban üdvesség, itt büne 's átka birtokosának. A' ragyogás' korában élünk; ha bűn is csak tündökljék, ha erkölcstelenség is csak így ne neveztessek, ha alacsonyság is csak hatalmat adjon mi megnémítsa a' sokaságot, innét a' siron a' jövendővel, ben a' sirban a' világgal nem gondolnak. 'S csoda-e ha ő, ki legörömostebb keblének titkában élt 's kinek minden tehetségei 's érzeményei egy csendes szerénység által úgy borítottak be, mint a' rózsabimbónak illata piruló levelek által behorittatik, csoda-e ha ő sokáig csak kevesektől ismertetett? De kik ismerték, tisztelték mind azok.

Sőt, 's ez olyan dicsőség miben vele kevesen osztóznak, nemcsak a' jók tisztelték, de még azok is, kiknek őt gyűlölniök kellett volna 's kiktől ő, bár szereté az embert, nem kívánt hecsültetni. Mert hiú nem lévén kitűnésért másokkal nem vetélkedett; igénytelen le'ke senkivel nem érezteté azon nagy hatalmat, mivel birt; gyermeki egyszerűsége mellyel élt, szólt, cselekedett, kibé-kélteté az embereket magas elsőségeivel, miket magában is, annál inkább önérzéssel társulva látni 's nem birni rossz érzést okoz; kiket érénye ellene fölingereltek, ugyan azokót ártatlansága lefegyverzé. Így nem bántatik, így nem gyűlöltetik a' bárány, mert bár maga a' jónak példája, de nem ostromozza a' gonoszt.

Mégvigasztalódik az ember ha saját képmását illy tisztán, illy bűn nélkül, illy érényesen látja, ha talál

ollyanokat kiken még érzik a' paradicsomi ártatlanság' szüz illata, ha némellynek feddhetetlensége azon édes hitbe ringatja által, hogy Éden nem pusztá még csak zárva van, miből időnkint elküldetik hozánk egyegy lakos az emberfajnak megnemesítésére, melly itt a' bűn' förtelmében tenyészik. De a' sors küldötteinek, bár nem minden szem olvashatja, sötét végzés van irva homlokaikra: szenvedetek mást boldogítva, emésztődjetelek mást táplálva, haljatek meg mást megmentve; 's egy élet' hoszu kináért vajjon jutalom-e a' földi rövid dicsőség, melly, mint szín a' nappal, az étellel sirba száll, 's hánynak adaték azon isteni természet megelegedni a' lélekisméret' titkos örömeivel, melly előzlete a' mennynek emberi ajakkal. 'S rajtad az ítélet szörnyü hiven beteljesedett; a' haza 's nép' javáért szerencséd' áldozád fel, saját életedet adád élvül nekünk munkáidban, 's erőd egy nemes ügy' védelmében utószor lángola fel, midőn a' halál ért. Közfájdalommal láttak kidőlni, mert benned azon történeti személyek ujultak meg, kik bölcsek lévén vezéreknek tartattak. Az élet egy tenger, mellyet a' vész' éjszakája gyakran fődven, rajta az emberek' élethajócskái sokféle rémek és veszedelmek közt eveznek; partjain köröskörül ti vagytok a' világító toronyok, mellyek fényt vetve a' hullámokra, mint a' nap részrehajlatlanul megvilágítjátok az üldözönek 's az üldözöttnek utait. Az élethajócskák egymás mellett pillanatonkint sülyedeznek a' nélkül hogy az feltűnnék; de ha egy világító torony, mellyhez olly soknak élete, szerencséje 's pályája kötve volt, onlik össze, egy kis világ sohajt föl, mert fényének kialvásakor milliók' egeborul el.

'S romain bizonyosan nem könnyezik a' rabló, ki sötétségért imádkozott. 'S lesznek, kik sirodon is vigadva fognak tombolni 's fekete bikát ölnek áldozatul az alvilágnak. De senkit ne háborítson e' vad látvány. Midőn

majd a' történet' musája birtokba veszi sírját, szövétnekének világánál mellőle e' sárga káprázatok, az indulatnak 's érdeknek sokféle szülöttei 's árnyékai mind elröppennek, csak a' dicsőség marad meg. E' mennyei eredetű fény olyan mint az mellyben égett Móses' csipkebokra; lángjában a' jelesek' emléke és sírfája örökké ragyog, a' nélkül hogy tőle valaha megemésztetnék. —

Iróvá őt, hajlandóságán kívül, részint természete tette, melly minden idegen érintésre bezáródik, mint némely virág, az alatt keblében annál teljesebb 's edesebb és több illatot készítő a' megnyílás' perczére, részint borongó körülállásai, mik által minden világi élvezetől 's a' cselekedet' mezejétől távol tartatván, e' miatti fájdalma' örök megvilágításában dúzs szelleme saját belsejének fejtegetésére szorított; így lett ő költő, mert az érzemény' bokrának, ha gyökere kín, bimbója az ének, így író, mert tettvágy emészté lelkét, 's a' kimondott gondolat szomszéda a' tettnek. De ne feledjük el, hogy írónak lenni egykor, még az ő ifjusága' hajnalában is, egészen más és némileg több jelentésű volt mint ma. Azon kor' emberei e' pályára inkább hazafiságból mint írói dicsőségért léptek, művelték a' tudományt mert a' hazát szerették, a' musák' ajándékaival nem azoknak de a' nemzetiségnek oltárán áldoztak; hazafiúi érzésből folyt ki az írói élet 's az időnek elnetermékeit hasonlíthatni gyümölcssejéhez azon galyaknak, mellyek más törökbe áltolva virágoznak és teremnek. Ez időszakban a' hazafiú tisztes nevezetét csak az írók érdemlék meg; mért sas-pillanattal egyedül ők tekintének a' jövőndöbe; egyedül ők láttak által, hogy hagyományi raktárunkban a' nyelv azon egyetlen mag mellyben élet van, 's hogy romlása, mint testünké a' sírban, nem halált mit már kiszerve, de föltámadást jelent; egyedül ők érzék az egyesülés' óriás hatalmát, és szívetségök, az üldözött, megvetett, kigunyolt

örzé meg a' kincset, melly elveszve halálunkat vonta volna maga után 's megszabadítva mentőnk lett. Csak miután ezt kezeikből maga a' nemzet' egyetemé vette által, azóta kezd elváltabb kört és több önállást nyerni a' literatura, azóta kezd hazafiui tekintetektől független lenni, a' nélkül hogy velek összefüggeni megszűnne. Azonban a' hazafiuság, világi 's gyakran aprólékos érdekeivel, még most is mélyen beágazik a' tudomány 's művészet' világába, 's ezeket némileg pusztá eszközül használja napjainkban is — és talán ez egyik oka hogy nekünk nagy íróink még nincsenek. E' szempontokból kell tekinteni mind azokat, kik Kölcsey előtt 's vele egy korban lőnek írókká.

De itt nem szabad még téged' elfelednem oh barátság, melly az ő saját vallomásakint, szelid kézzel vonád őt e' pályára és szerelmésedkint marasztád kebleden. Árnyékkodba vonultak akkor íróink azon csufelódó nép elől, mellyért életük szomorúan emésztődött mint a' mécs minél érette virasztának, és pihenés közben enyhedbe rakták le a' mult nap' meggyaláztatásait, hogy másnap ujakkal hajmoztassanak. Hazánkban még ekkor a' szíven kívül egyetlen egy közelv, a' literatura szőtt barátságot. 'S ez volt azon istenség, melly a' pályázókat összetartá. De a' barátság akkor édes és szent vala. Mert literaturánk azon időben hasonlított egy hajóhoz, melly vész között az elmerülés' szélén lebegve mind azokat kik rajta voltak hívségre 's egyességre inté, 's most hasonlít azon hajóhoz, melly sik tengeren evez, 's emberei utközben, elhidegülve egymástól, előre azon kincsekről álmadoznak, miket az elérendő parton gyűjteni szeretnének.

Van költőnk dúzsabb képzeletben, van lelket szilafabb lángaradással megrohanó, de kebelhez, a' szenvedő érzések' olvadó hangjával legjobban ő beszél, 's a' szívnek örömben úgy mint fájdalomban' édes zenéje epedő üsz-

sze csengéssel csak sorailban zeng; vannak írónk is terjedtebb ismeretekkel, vannak kik a' tudás' többféle nemében munkálkodtak, vannak kiknek szorgalmáról nagyobb kötetek tesznek tanubizonyságot, de teremő elmével, melly nem idegen sugárok at ver vissza hanem azokat magából lövelli ki, senki nem birt olly mértékben mint ő. Nem tartozik ugyan azon szellemek közé, mellyek vagy az emberiség vagy egy nép' történetének mezején Terminuskép állanak, 's két különböző nagy avagy kis világnak vége 's kezdeté között emelkednek, mert jóllehet tehetségekkel birt, de szerencse 's körülállások hiányzottak; azonban egy nevezetes stadium ő, mellynél literaturánk' folyama uj irány felé hajol, 's melly tőlünk a' haladásban még sokáig mértékül fog vétetni. Koráig főkép a' pusztaszó körül fáradozának írónk, melly, bár mellőzhetetlen, de még is csak eszköz. Apródonkint a' nyelvforrongás megszünt; tüzéből megjelent az uj alak. 'S Kazinczy hájt adott a' nyelvnek, Kölcsey pedig gondolatot 's érzést tett bele; ama' körül fény gyűjté össze a' sokaságot, ennek körébe meleg vonzá' s mondhatni, hevétől virultak föl reményekben leggazdagabb ifjaink, 's miként ő és kortársai ama' szenvedéseinél fogvást szent öreg ragyogó szellemének, úgy a' mai ifjak jellemében 's irányban az ő mély keblének kisarjadzásai. De neki, ki gyakran emlékezett Hellásra mellyben Homer' verseit könyv nélkül tanulgatták, 's ki jól tudta miként Tassó' költeményei az olasz köznép' ajkán forognak, nem nagy kedve volt dalokat írni azon nemzetnek, melly csak megénekeltetni vágy, 's érette lángoló költőjével annyira nem örül, nem szenved, nem érez együtt, hogy saját dicsőségének énekeit sem zengi utána. Ollyan vidékben, mellyben semmi sem hangzik vissza, szomorú élni. 'S benne az írónak kincsére is ki ítélne abból mit tőle kirakva szemlél? Láttam én és nem egyszer láttam, sohajtása közben mint fordula ki kezéből a' toll. Esméi' tündérbirodalmának ha-

táránál úgy állt ő, mint az első páremler a' jónak és szépnak isteni kerte előtt; — attól örökre elzárva, 's annál sötétebben tekintve a' földre, melly nyujtva egy-egy virágot, ezzel csak a' tilalomra és száműzetésre emlékeztet.

Egykor valóban azon dicsőség ragyoghatandott volna laka fölött, melly Franczország' L'hermitage-át híressé tevé. De ellenséges viszonyok eltéphetlenül hálózták körül 's lefűzték lelkének lángszárnyait. Hiában kiáltozá, hogy neki nem lélektelen szépség de emberek kellene, hogy terhére van az a' magány 's elhagyattatás, hiában nevezé lakát távul barátaitól 's a' literaturától, számkivetésnek, hiában panaszlá hogy magában élni a' legnagyobb szerencsétlenségeknek egyike: hallák de nem hallgaták meg őt, ellenei nem de barátai sem, 's legnagyobb érdeme legnagyobb súly volt elmerülésében. Ama' régi görög bölcs, korunk' vészes indulatával egy pontot a' földön kívül ohajtott magának, hogy azt sarkaibul kiemelhesse; 's ő, az ujkor' bölcse, a' régiek' csendes erényével egy szűk hazában kére helyecskét, teher alá nyujtva vállait. De oh a' végzet úgy akará, sirod közel essék bölcsödhöz, és mint író soha ne munkálkodhassál lelked' omló sugáraival a' nemzeterő' forrásának központjából. Valál messze elásott kincs; senki nem emelt föl. Születtél 's éltél elszigetelt magányban, hova a' közéletnek csak fájdalmai jutnak el 's nyilalnak a' szivbe.

De ő érté korát 's az életet. Jól tudta hogy csak félig él ki mindig költő 's bölcs, mert mindenik magvető, 's amaz érzeményeit, emez gondolatait főkép a' jövendő' számára hinti el, pedig az időnek is, mellyben élünk, adósai vagyunk, 's tehetségünkből ezt talán még több illeti, mivel ez jelenben minden 's alapja a' jövőnek; jól tudta ő, ki Plutarch' idealvilágát korán megjárta, hogy midőn az ókor'

férfiai cselekvés és tanulmány, gyakorlat és szemlélődés között megosztak, az életnek ez nem megosztása de kiegészítése volt, 's e' hires tölgyfák, mellyek századok után is csodálatnak, így vertek szilárd gyökeret a' mélyben 's így kaptak terepély koronát a' magasban; jól tudta, hogy tudomány 's élet két ellenségként nem emészti föl hanem áltatja egymást, 's amattól ez, mint naptól a' föld színeit nyeri 's megtermékenyítették. E' hiedelemmel 's e' kötelesség' érzetében lépett polgári pályára, miután már munkái a' literatúrában neki tekintetet és hirt szereztenek. Hasonlott ekkor az ő dicsősége az esztendőéhez, midőn ez a' ragyogó virágzatú 's ártatlan zöldű tavaszról áttáll a' nyárba, mellynek gyümölcsei 's kalászei még azokat is meghódítják, kiknek a' tavasz' finom illata 's a' pacsirtaének semmi élvezet nem nyujta.

Miként meglankad a' virág, melly egy ligetnek békes árnyékából kivétevény, napfényre ültetik ki: eleintén úgy sinylett ő az élet' zajában, mellynek hullámaival eddig, általok egy szűk révbe szorítatván, nyugalmas távolságban folyának napjai. De ereje folyvást növekedett, mint a' hajos' bátorsága ha már a' nyílt tenger' vészei közé juta, 's midőn magányának elhagyása után nem sokára az országgyűlésen képviselőink' körében megjelent vala, bár személyében körülborongva azon előítélettől, hogy lantján kívül a' költő semmihez nem ért, magas eszmékkel tölt polgári beszédei, miket művészi becsre emelni ő kezde hazánkban, csodálójává 's tisztelőjévé tévék az egész nemzetet, melly ezen fölül tiszta lelkében olly bizodalmat helyheze, hogy az valóságosan hitnek mondathatik. Tudományos készülétre nézve egy fejjel állt volna magasbban a' többi képviselőknél, ha szerény gazdagsága, hasonlókép a' dúzsán megterhelt ágaktól levont gyümölcshöz, önkénytt vissza nem hajolt volna azoknak sorába; mert ő nem ragyogni, nem ezerek fölött feltűnni, hanem hatni 's

használni kívánt. Igen sokan társai közül először csak körében érezék 's tőle tanulák meg, hogy a' törvényhozónak, ki egy nemzet' jövődjé felett itél, mi magas szempontból kell tekintenie a' dolgokat, hogy a' törvényhozás' pályája mire embereink eddig olly keves készüléttel szoktak lépni, minden másnál több tudományt, bölcseséget 's lélekismeretet kíván, 's e' szellemi felsőbbsege cselekvé, hogy zajtalan viseletében is általok vezérnek tekinteték, mint utasoktól a' kalauz, ki ugy is vezet ha a' csoport előtt megy, mert ekkor követtetik, ugy is ha csendesen hátul jár, mert ekkor javallatáért hozá visszavissza pillantanak; 's ki merné tagadni, hogy azon nagy elvek, miket alkotványos életünk' bomlályából ő vont világra, ha egyszer fölvirulandottak, sirjának legdrágább 's öröklő virágai lesznek? Itt is, mint egész életében, sokat hasonlított azon fehér márványszoborhoz, melly hallgatva áll 's fejéből a' fény hoszan kilángol.

Nem ő volt az, ki a' viták' bomlott fonalait rendező értelemmel kísérvén az üléseket kormányozá, e' barátja most is él és kesereg utána; ő, időnkint időnkint, a' törvény, az emberiség és közszabadság' szózatát szokta vala szellemi hangjával a' képviselők' tanácsában elzengeni, miként színpadon a' chorns a' sors' örök igazságait a' cselekvő személyeknek elmondogatja, nem hagyván magát azon kétségtől visszatartoztatni, meghallgattik-e avagy nem? Csak azok tudhatják kik őt hallák szólani, beszéde egy geniuskint mi jóltevőleg ihleté meg hallgatóit, mint' volt mestere a' szónak melly a' szívnek szívébe lövell, minden szólásakor mi édes ellágyulás és valóságos megszentelődés áradott el a' teremben, melly tartott mind addiglan, míg utána más nem beszélt; — a' nyári nap, ha bár fellelleg mögé vonulva is, így hozza melleg sugáraival lassu hullámozásba a' vért keblünkben, mi csak este hül ki, melly rá következik. Gyermekei arczá-

val és szüzi ártatlanságában ilyenkor hasonló volt ő egy leányhoz, kit szerelme hőssé tevé, lobogót ragad, 's nem annyira bátran mint magasztos lelkében égnek angyalakint minden földi veszedelmen fölül emelkedve, a vésszel szembe száll; hasonló egy zászlóhoz, mi jöllehet magában fölötte gyöngé, magán viseli jelszavát egy tábornak, melly bár essék bár gyözzön, csatáiból örökké reá tekint föl. Mert töredékenyen alkottatott ő, lelke egy világnak vala teremtve, de teste egy haza' terhe alá is gyöngé volt. Innét azon folytonos küzdés és boru életén 's munkáin. De a' végzet igazságos szeretvén lenni ajándékáiban, többnyire kinlódik minden test melly óriás szellemet zár magában; egy oroszán ez, melly kalitkáját szörnyü erejével addig rengeti, míg, összedőlván, ujjal szabadságban érzi magát. Így volt élete közkinccs; így lón halála nemzeti veszteség, 's nevét ha nem sirdombja' fölébe is, az ivadék' számára a' h a z a tartozik följegyezni. Oh sokáig üres marad az a' hely, mit te nemes polgár a' nemzet' derékei közt elfoglalál, 's egy érzékeny seb a' haza' földén azon hasadék melly a' te sirod!

Soknak nagysága életével együtt fogy, de a' tied minduntalan növekedett mint a' folyam, melly akkor legnagyobb midőn futása' végéhez közeledve a' tengerbe omlani készül. E' részben is hasonló vagy az ókor' legnemesb férfiaihoz, kik fájdalomtól elborított életökben bár mi sokat és szépet cselekedtek, halálukban levének az emberiség' jóltevőivé, sirjaikból mint halhatatlan példák emelkedvén föl a' következő nemzedékek előtt. Állanak ezek messze sötétlő hegyek gyanánt, mellyek az élet' sívatagán bujdosóknak, nyulván a' föld' közepétől a' csillagos égig, örökös utmutatóul szolgálnak.

Halála előtt csak husz nappal valék egyszerű falusi házában. Lelkéről azon borongó csüggedés, mellybe elszomorodott hazafiúi érzeményének terhe alatt sülyedett,

kezde oszlaní, szokatlan élet, kedv, vídámság mosolygott szemében, ismét reménylett, kész volt még egyszer pályára szállani, 's így homlokának bércezen egy új szép napnak hajnalsugárai fénylettek; ah! mint nem hittem akkor, hogy ezek nem egy fölkelő hanem egy lenyugvó napnak legyenek visszasugárzásai. De e' hatalmas tölgynek, melly ellen a' vihar hasztalan támadt, mert megráztván csak erősebben állítá helyére, a' föld' titkában láthatatlanul dúlattak össze életgyökerei; 's a' szabadságnak e' vártornya, épen midőn ujjonnan felkötött harangjai legjobban 's legszebben zugandottak volna, akkor omlott össze. —

Oh mi szép tünemény az ember, midőn lelkének szövéténekével a' természet 's tudomány' titkaiba lép, vagy midőn gazdag képzelete által új bájvilágokat 's képeket alkot teremtve; mi fölséges midőn a' haza 's emberiség' szerelmétől áltmelegedve a' gyönyörnek úta helyett a' földnek kínait választja, vagy midőn egész életörömét 's nyugalmit áldozatul viszi felebarátainak boldogságaért; de csak akkor csodálandó, midőn önmagába elmerülvén akarátát a' szív' érzésével 's az ész' parancsával összehangzásba hozza, mert az istenséghez ő nem akkor közeledik, mikor a' ragyogó csillagok' 's égi testek' magas utát meglesni égbe száll, sem nem mikor polgári kötelessége' szent teljesítésében életét nyújtja nemzetének, bár ez a' megváltás' isteni művére emlékeztet: hanem mikor teljes önismeretre jutva, jót 's gonoszt egyképen lát kicsirázni keblében, de csak a' jót engedi fölvirágozni és gyümölcsöt teremni. Az ember egy kis világ; benne csak legkisebb történéjék vagy akarata nélkül vagy akarata ellen, nem ura többé önmagának, miként mindenható úr a' teremtő a' maga nagy világában. De minden, ki indulatainak tengerével annyira bír, hogy bár félelmesen dagadozék soha tul nem csap partjain, ki szenvedelmeinek tü-

zét előbb tudja kioltani mint ennek vad lángja az életben lohhanna föl, saját kis birodalmán korlátlan fejedelmi ur; isten a' neki kijegyzett helyen.

Embernek ott kezdődik érdeme hol érette a' gondviselés munkálkodni megszünt; embernek igazságos mértéke csak az, mellyet betölthetni mindenkinek hatalmában állt. Szépsége a' testnek függ a' teremtőtől, mert az életnedvek kifejlésének ő szab utat; a' lángelme égnek ajándéka, mert a' nem-választott hiában váraozik e' kis menny' ajtajánál, neki azt sem könyörgés sem kétségbesés nem nyitja meg; a' népszabadítók 's világhősek' lépéseibe azon szent erőt, mit szerencsének nevez a' sokaság, az úr adja 's kegyelme életök felett némtökint viraszt, mindenek kik e' nélkül indulnak meg, a' sors' kerekétől tipratnak össze: de az erkölcsnek országát lelkében mindenki fölállithatja, erkölcsi szabadsággal mindenki birhat, a' rablánczok között is, minden időben 's minden körülállásokban egyiránt, mert erre egy erő segít, a' lélekismeret, 's ez megadaték minden embernek. 'S ha téged' rémitgetnek a' bü'n' kísértetei és diadalmaskodol; ha a' vétek ezer színű csábokkal édesget le a' rény' ösvényéről és te megállsz mint háborgó tenger közepette egy köszál; ha az erőszak' pallosa esti fénykint szemedbe villámlik és élére bátran tekintesz; ha az igazság' elárulásaért kincseket mérnek és te szemet hunysz 's füled' bezárod a' becses ércz' syreni zengése előtt; ha a' dicsőség' kapuit kinyitják hova vér és lélekismeretlen ítélet vezet, 's te sirsz kinodban 's a' feledékenység' örvényébe lépsz: ki örzött meg téged ember ennyi förtelmek közt illy szüzen és tisztán? Senki; magad valál magadnak istene. 'S ez a' különbség a' híres és nagy ember közt, mi melléknevet olly süri'n osztogatnak 's olly kevesen érdemlenek; amaz olyanból válik kinek a' gondviselés mindent megad, ez olyanból kitől mindent megtagad; hogy valaki nagy legyen

elég annyi kör mellyben egy ember elfér, de a' hír' sugárainak tágas láthatárban kell széltomlaniok; az így magyarázott nagyság' oszlopa ritkán nevezetes, mivel' belső, de a' híre világi 's mihelyt emelve van csodáltatik a' sokaságtól, 's innét érthetitek, miért hogy nagyok mindnyájan lehetünk hiresek nem, érdemmel minden birhat fényvel nem, isten mindenkiből válhatik hős nem. De a' dicsőség mit az ész, 's a' hír mit a' szerencse ad, hasonló azon drága koszorukhoz, mellyeket koporsónkra raknak; midőn ez sírba eresztetik, viasszedi azokat róla 's tőlünk a' föld, bennünket csak a' szerelem' mátkagyűrűje kísér, — 's az erkölcsi nemesség azon mátkagyűrű a' lélekben, mellyet a' földről ez jegyül visz el magával az égnek.

E' szempontból tekintsetek ti Kölcseyt, kik nem ismervén őt, csak emlékezetében fogtok gyönyörködni. Mert ki látta arczát valaha vagy az irigység vagy a' ragalom vagy a' guny' árnyékától elborulni? Az ősz haj alatt nem egy igénytelen 's leányi ártatlanságu gyermek élt-e, bár mellette, mintegy védőleg férfias lélek 's jellemzilárdság óriási alakban állt? Benne nem legtöbb érdemmel páruult-e a' legtöbb szerénység? Ki tisztelte mások' jogait annyira mint ő, 'és saját érdekeinek megsértésekor nálánál ki vala béketűrőbb? Nem vala-e lelke hasonló egy tavaszi virágos kerthez, mellyben egyedül virágok vannak, mert a' kertész' gondja azokat előbb fölnevelte mint a' természet dudvákat teremhetett volna? Nem birt-e azon isteni akarattal, melly az emberiségért élni 's hatni tudott és halni birt volna hír és vérkorona nélkül is? Hogy azon dicsőségből, mit lángelme és polgári pálya ad, teljes mértékben részesüljön, neki más hazában 's más körülmények között kellett volna születnie. Jól érezte ő ezt, 's azért soha nem is akart feltűnni lángoszlopkint, melly magának is ragyog midőn egy népet

vezérel: hanem belső teljességre, erkölcsi tökéletességre törekvék, 's célja vala nem fénylőnek találtatni a' világ, de tisztának a' lélekismeret által. 'S bevégzé a' roppant munkát. Feljutott az erkölcsi nagyságra. Ezért az ő legszébb 's legigazabb neve ez: nagy ember. Itt állt ő tőpontján. Feje mellől csak a' gloria hiányzott. —

'S én ismertem őt. Sőt nem csak ismertem, de azon igen kevesek közé tartozám kik előtt kebele nyitva állt, 's így láttam, hogy az hasonló egy magányos kápolnához, melly kívül semmit sem mutat, de benne ragyogó kincsekre találni.

És még is panaszkodom vad sorsom ellen. A' föld, e' szép csillagzat csak azért teremtetett hogy edénye lenne egy növénynek, melly az emberi nem; ennek virágai a' nagy emberek. De azt virágozni csak századok látják. 'S ime nekem egy század' negyede előtt jutott az ég' kegyelme egy virágát megláthatni, illatkörében megszentelődhetni, hamvánál édes búban sirhatni, és még is panaszkodom. Szomorúan érzem, miként hajaim meg fognak őszülni 's nem érendem meg többé e' nagy időpontot, és életem hasonló leend azéhoz, kinek gyermekkorába esék látni az üstököszt melly száz évben jelen meg egyszer az égi láthatáron, 's érezni a' mennyei aloét mellyet egy hoszu menetelű század alig szemlélhet egyszer virulni és illatozni. De bár mit hozzon számomra a' jövődő, multomból, nyugat felől örökös fény 's hajnal derül reá, mert a' sors se' veheti vissza tőlem azon vigasztaló emlékezetet hogy én ismertem őt, 's azon büszke örömet, miképen majd életem' esetéjén a' maradék előtt tanubizonytságot tehetek arról: hogy pályám' hoszában az élők közt csak egy nagy embert láttam 's az Kölcsey volt, csak egy nagy bár pusztá 's alacsony sirhalm on könnyeztem 's az Kölcsey' sirhalma volt!

SZEMERE BERTALAN.

UTAZÁSI TÖREDÉKEK.

IRTA

TREFORT ÁGOSTON.

I.

Az európai nyugot a' XVIII-dik század' emberszerető philosophiájának mértékét nemzetekre, mellyek a' polgárosodás' más fokán állanak, 's életök más alakban nyilatkozik, kiterjesztvén, — Oroszországot elménczkedése' 's gúnya' célpontjául tevė. E' hont 's politicáját történeti szempontból tekintvén, 's hivén, hogy a' vélemények' labyrinthusából a' színhely' ismerete tisztába jőni segítend, oda kirándulni magamban eltökélém. —

1836 junius' 4-kén szép reggelen szállánk, mintegy ötven utazó, Európa' külön honainak fiai, a' lübecki kikötőben egy kis gőzhajóra, melly bennünket a' Pétervárra indulandó 's reánk Travemündenben váró „Nikolaihoz“ vive. Itt láttam először a' tengert; de ez nem hasonlít azon nagy hatásu látványhoz Marseillenél vagy Opcsinánál, azon nagyszerű képhez, mellynek a' természet magas hegyeket dús vegetációval 's sötétkéek eget rámaul ada, hogy szépségét még inkább kiemelje, 's mellynek partjai már ős időkben a' műveltség' bölcsője valának. A' balticum nem egyéb egy zöld víztükörnél szürke égbolthajlattal. — Alig üte el a' travemündeni torony-óra a' délutáni hármat, 's már csörgének a' horog' lánczai, az ágyú dördült 's gőzöcsünk 120 ló' erejével a' hullámokat szelė. Ez egy hollandus kapitány' kormánya alatt, a' legkényelmesb tengeri gőzösök' egyike, nem csak pavillonnal a' fűdelen el van látva, de az alsó teremben az ágyak' hosszában egy háromláb-

nyi szélességü tér is el van különözve, úgy hogy minden két utazónak egy szobácskája, vagyon, hol málháját leteheti, öltözködhetik, sőt olvashat 's írhat is. Mi a' társaságot illeti, ez minden európai nemzetek', pártok' 's rendek' vegyitéke vala — csak lengyel hiányzott; ez Pétervárra nem utazik. Közös örömek és közös szenvedések e' különféle ember-társakat a' tengeren teljesen egyenlökké teszik; de ezen egyenlőségnek is a' hely' ára határt szab. Az első helyü társaság nem vegyül a' második helyüvel 's ez ismét elvonja magát a' harmadik helyen levőtől, a' pétervári gőzösök három rendü helyre levén elosztva. Ebben is tükrözik a' mostani társaság' állapotja. Korunk' bálványa a' pénz, bár sokat hallunk beszélni a' balítéletek' 's babonáhit' enyészeteről; a' közvélemény e' bálvány előtt térdet hajtani még nem szünik. Csodálkozom, hogy ezen angol kifejezés: „how much is he worth a' year“ más nyelvekben még polgárjogot nem nyere, a' fogalom már mindenütt honos levén. Az angolokkal Britannia' viszonyairól szólván, Irlandiát 's O'Connelt említeni találtam, mire egy tory tűzbe jövén, honját elkorcsosodottnak mondá, mert O'Connelt türi, 's az irlandusokon segít, kik nem sokára a' pápától feltüzelve, kereszthatat indítandnak Angolhon ellen! — Más nap Rügen szigetnél a' porosz póstát 's egynéhány utazót fölvevénk, de köd miatt a' szigetet nem láhattuk; utazásunk' ötödik napján pedig, azaz nyolczadikán estveli tizenegykor horgot vetettünk a' kronstadtí révben, 's így nem egészen kedvező, 's gyomort felforgató szellővel 750 tengeri mértföldet tettünk 113 óra alatt. Meglepő vala az erősegeket, arsenált hadi hajóival, a' várost tornyai- 's csinos házaival a' bájos éjszaki világnál olly tisztán látni, hogy azt rajzolni lehetett volna; de alig érte el horgonyunk a' földet, már egy, talán tiz személyből álló rendőrségi biztosság jöve a' hajóra, kik, minekelőtte munkájokhoz fogának, feszességök 's ünnepélyességök' daczára is a' kapitánynyal lakomázni

's pezsgőzni nem késtek; végre átnézettek 's leirattak az útilevelek olly lassusággal, hogy ez az illető személyeknél az olvasásban 's írásban gyakortalanságot gyanított. Reggeli négykor vala vége ezen operationának, 's vámtisztek válták fel a' rendőrségbelieket, mindent lepecsételendők, 's egy 20 ló erejű, minket Pétervárra viendő gőzösre átrakatandók. Végtére reggeli hatkor álmatlan 's unalmas éj után indulánk a' főváros felé. A' látvány koránt sem vala felvidítő, balra homokos róna, jobbra sovány fenyves dombok, fekete árnyékok vetvén a' zátonyos öblökre. De ime, már a' folyam mossa hajónkat, 's rögtön, mint az arab mesékben, változik a' látvány, előttiünk fekvén egy a' maga nemében felséges kép. Láttuk a' Neva két partját mennyire csak a' szem haladhat, gránit quai közt szorítva 's nagyszerű kétemeletes házakból álló épületvonallal feldíszítve, közöttök levén a' legpompásabb középületek. Ki öt napig a' balticum' unalmait érzé, abban Pétervár' látása azon érzést gerjeszti, mely az afrikai vándor' keblét eltölti, ha homokos sivatagon zöld oasisra pillant; mert mennyivel kevésbbé bír Pétervár azon bájjal, mellyel Páris már a' gyermek' phantasiáját méltányul fölhevíté 's oda utazását boldogsága' egyik föltéteül teszi, annál váratlanabb e' főváros' tekintete. Meggondolván, hogy még kevés év előtt az utazás Pétervárra nagy vállalatnak tartatott, 's hogy még a' múlt század' elején, e' darab földet, hol most az európai műveltség napról napra mélyebben gyökerezik, mocsár fűdé, alig tudtam magammal elhitetni, hogy Pétervárt vagyok. A' derült juniusi nap, a' görög-olasz architecturát olly kedvező világításban láttatá, hogy nem sok kelle azon illúsióhoz, hogy távol Oroszhontól, nyájasabb éghajlat alatt vagyok. Mi idegenek, kik Pétervárt először láttuk, nem tudtuk szemeinket e' váratlan képtől elvonni, míg még váratlanabb zaklatások andalgásinkat félbe nem szakaszták. Rendőrségbeli tiszték jövének ismét a' hajóra 's az útilevelek ismét átnézettek

's leirattak, 's mig ennek vége nem lön, a' hajóról eltávozni tiltattunk. Ezek után poggyászung a' vámházhoz vitetett 's szigoruan átvizsgáltatott, a' könyvek lepecsételtettek, 's azon meghagyással visszaadattak, hogy a' tulajdonos magát azokkal a' főcensura' hivatalánál bejelentse. A' két következő napon sokat kellett szaladgálnunk, míg a' jövevényeket illető törvényeknek eleget tettünk. Igaz ugyan, hogy a' rendőrség, vám 's censura' szigoru rendszabásai a' szellemi 's anyagi közlekedést gátolják, de kevesbbé szigorú-e a' francia vám? Nem nevetséges-e az egész institutum, ha nem szigorú? A' nemzeti gazdagságról uralkodó balnézetek, a' kereskedést 's ipart természetes útjából kiemelvén, szülék mind ezt; mig tehát ezen utra nem térendnek vissza, mi csak lassanként történhetik, a' vám sem szünhetik meg. Ittlétem' első napjában sokat ballagtam a' város' minden részeiben. Pétervárt a' roppant nagyság mindenütt feltűnik; az utcák félmértföldnyiek, az épületek, 's emlékek a' romai császárok' idejében használt arányokban levén fölállítva. A' Nevával párhuzamban fut három csatorna, egész szegletekben kisebb csatornáktól átszegve, gránit quaival, számos vas hidjaikkal a' várost fölötte szepítők. Az admiralitas előtti piacz még egyszer olly nagy mint a' pesti nagypiacz, Pétervár' legpompásabb épületeitől körülfogva. Itt vagyon a' királyi palota, a' lovagló iskola, a' senatus. Sugárként terjednek innen az utcák, nevezetesen a' Newszky' perspectivája, mellynek tisztasága, 's épületeinek csinossága 's szabályos építése a' szemnek igen tetsző. De a' nimbus nem sokára kezd enyészni. A' classicus stylus' rosz utánzása tűnik fel, az oszlopok' 's más architectonicus ékeségek' sokasága nyomja az épületeket. A' hosszú vonalak a' házak' egyszínűsége 's egyformasága elfárasztja a' szemet; minden változatosság, minden ellenkezet hiányzik. Pétervár hasonlít a' ragyogó, hatásra számított színekkel festett képekhez. Pétervár autocratia' szülöttje levén az

egyediség' izlése 's szeszélye itt nem látható, itt minden egy kaptára van szabva.

A' távolabb fekvő utcákban még házak is találtnak, millyenekből első Péter sőt második Katalin alatt is a' város' nagyobb része állott. — Az utcák gyalogosok' számára a' házaknál négyszegletű kövekkel, közepett pedig többszegletű fadarabokkal ki vannak rakva, mint a' kapuk a' pesti házakban. A' város' jelleme egészen európai 's ha droskákat, egy ülésü nyeregkocsikat, szakálás hosszú kék kaftánba burkolt kocsisokkal, 's négy lovu hintókat, millyen az orosz követé Bécsben, nem látnánk, nem fognánk emlékeztetni arra, hogy Oroszországban vagyunk.

II.

Hajdan templom-tornyok', most gyárkémények' sokasága inti a' vándort, hogy nagy városhoz közel 's hogy útja' célján van; — e' tekintetben Pétervár más újabb idejü városoktól különbözik. Vallás tekintetében középkori eszmék itt még honosak levén, templomépitésre szánt hagyományok is még szokottak. A' császár pedig, mint az orosz egyház főnöke, e' méltósággal összekötött befolyásaért, az egyháznak, isteni tisztelet' diszesítésével, kárpótlást nyújt, hatalmát ez által csak öregbítvén. A' kasani Szent-szüz' temploma, minden hibái mellett, jeles mű. Sajnos hogy az építész, a' szépséget nagy részint a' vallás' követeléseinek szentelni vala kénytelen. A' templom keresztet képez, de a' főoltár kelet felé irányozva levén, hossza az utczával egy vonalban van, mi által főhomloka nagyszerü peristyljével egészen elvész. E' hiba' szépítésére a' Newszky perspectiva felé egy félkör korinthisz oszlopokból állítottatott fel, látszólag a' templom' főhomlokát képező. Boltozatját 56 oszlop tartja, mindegyik egy darab gránitból. Az iconasztasz felette gazdag, de művészeti érték nélkül, a' szentek' arcza ezüstben 's aranyban foglalva levén, a' byzanci iskola' legroszabb stylusában. Az ellenségen nyert zászlók 's meghódított városok' kulcsai itten, mint majd nem minden pétervári templomban, számosan függenek. Maga helyén vannak-e e' nemzeti dágyaly' 's hiúság' tárgyai? A' fellegrvárban — egy erősi-

tett szigeten — vagyon szent Péter 's Pál' temploma, nagy négyszegű épület, csucsos aranyozott toronynyal minden építési szépség nélkül, belseje gazdagul, de izetlenül ékesítve levén. Itt vannak a' csárok' sírjai. A' császári család' nem koronázott tagjai pedig a' Newszky monostorban nyugodnak. E' város' tulsó végén fekszik a' sok épületek' templomok' kápolnák 's temetők' öszeve. Mind ez egy fallal környezve levén, az egésznek, erősség' külseje vagyon, katonák helyett barátok ballagván, de nem mint halál' árnyékai, hanem piros, hizott balga arcokkal. Első Péter alapítá e' zárdát, a' pultawai csata után, azon helyen, hol Sándor novgorodi herczeg a' svédet legyőzte. E' szentek' sorába iktatott 's a' Neva' partján küzdött harcztól Newszkynek nevezett hős' tetemei a' nagy templomban ezüst koporsóban nyugodnak, körülte pedig sok híres, 's hirtlen czimes emberek, kik — nos numerus sumus et fruges consummere nati — hiúságtól túlélve, emlékezetöket fekete táblára vájott esztelen fölirat vagy idomtalan emlék által feltartani akarják. A' templom' arányai nagyszerűek. — Különös hatással vannak a' Smolna monostor' templomának kékre festett öt kúpjai aranyozott csillagokkal behintve. A' mi a' templomot illeti, ez egyszerűsége által a' többiek' ellentéte. Négyszegűt képezvén, minden szegleten vagyon egy gömbölyű kápolna, kúp által világítva. A' falak stukkával ki vannak rakva 's két rendű galleriától környezve. E' templomban tükrözik a' kereszténység' felderítő oldala. Szándékom nem levén, a' pétervári templomok' lajstromát közleni, csak a' jelenleg építésben levő Izsák' templomát említendem. Első Péter kezdé azt építeni 's az óta követöinek szeszélye szerint építése majd folytatott, majd ledöntetett, most évenként egy millio rubel fordítatik reá, 's 1841-ben késznek kell lennie. A' templom' hosszúsága 340, szélessége 298 's egész magassága 317 lábnyi. Négyszegűt képezvén, minden oldalon leend egy perisztyl, kettő 12,

a' másik kettő 16 egy darabból álló gránitoszloppal. Külseje fehér finnlandi márvánnyal leend kirakva. Száznolcvannolcz oszlop mint monolit fogja a' boltozat' 's kup' terhét tartani. Ha a' szobrászat 's festészet összehangzólag az építészettel ugyan azon arányban járand ezen emlékhöz, Olaszhon' legszebb templomai benne vetélkedőt találandnak.

Az oroszok a' kilenczedik 's tizedik században részint hadak, részint kereskedés által a' görögökkel érintésbe jövéen, a' keresztény hitet megismerék; velök is érezte e' szent vallás mások feletti felsőségét, 's egy pogány kereskedő, ki aranyat ment Konstantinápolyban keresni, honjába Kristus' tanját hozá. Oroszország' geographiai fekvése, 's népi vonzódása az említett időben a' kelet felé, elegendőleg magyarázzák a' görög ritus' megállapodását. Ez a' nemzeti nyelvet nem zárván ki, a' nép' szelidítésére egy ideig nagyobb hatással leheté a' romainál, 's a' jövőre nézve, az oroszok 's déli rokonik közt, még szorosabb összekötési fonalat szöve, de kétségkívül egyszersmind eddigi hátramaradásának okává is lön. A' latin nyelv' — ez egészen az újabb időkig a' tudomány' nyelve levén — elmellőzésével maga a' tudomány elmellőztetett. A' keleti birodalom pedig végső pusztulásához közeledvén, 's azon időben, midőn nyugoton az új civilisatio' világa gyarapodni kezde, ozmanok' martalékává, 's népe szolgaságba 's tudatlanságba süllyedvén, Oroszország szellemi támasz nélkül tudatlanságában elszigetelve maradt. Romával 's Olaszországgal nem vala összeköttetésben, melly követeléseí' kárpottlásául tudományt nyujtott, hatalmát idővel elbuktatandót. A' latin nyelv most csak eszköz, akkor czél vala, mert csak azon nyelven leheté valamit tanulni. Az orosz pap latinul nem tudván, mit sem tudott, és szellemi tekintetben nem emelkedett hívein felül. A' lengyel nem csak közelebbi fekvésénél fogva Nyugat-Európához, de a'

római ritus, segítsége által is a' műveltségben az orosz felülmulá.

A' nép' magaviselete az isteni tisztelet alatt botránkoztató. Minden vallásnak két része levén: szellem 's alak, erény 's egyház, — az első az orosz köznépre nézve csak eszme, a' másik ellenben nagy tettekre indító életerővel bír. Az orosz templomáért 's oltáraért vérét feláldozza, 's ha meggyőződött, hogy ellensége ősei' hitétől meg akarja fosztani, számát nem fogja tekinteni. Patronusához fohászkodván, dühösen fogja ötét megtámadni, halni vagy győzni. E' vakbuzgóság, Napoleon' Oroszthonban tapasztalt szerencsétlenségeihez nem kevés járult. De a' vad fába szelid gyümölcsözendő ágakat olthatni. A' papot kell növelni 's azáltal tekintetét emelni; semmiféle tisztviselő sem lehet ily jótékony befolyással a' köznépre, mint a' pap, de hogy azt tehesse, tükörnek kell lennie, hogy hivei, tisztaságában foltait láthassák; de az orosz pap hiveivel egyenlő, 's még kevés évvel ez előtt velők korcs-mákban pálinkázott czivakodott, sőt veszekedett is.

Mi a' templom isten' inadására, az, az emlék nagy ember' tiszteletére nézve. Pétervárnak ugyan még kevés emlékei vannak, de kettő európai híri. I. Péter' képszo-bra az admiralitas és senatus közti piaczon áll. Szilaj lovon vágtat a' hős meredek sziklára, erejében bizván, azt az örvény' szélén is visszatarthatni. Egy roppant kigyó zárja el útját, de a' hatalmas úr széttapodja azt, 's a' hős győzedelmesen áll a' szikla' csúcsán, kezével mutatván a' folyóra 's túl fekvő város' részére. Ezen emlék' eszméje 's annak kivitele Falconnet' munkája, mind a' kettő jeles; de bár a' roppant szikla' 's az emlék' magassága öszvesen negyven lábnyi, még is az azt környező épületek' tömege hatását gátolja. De Péter önmagának nagyobb emléket állított — monumentum aere perennius — Ő él

a' nép' emlékezetében mint nagy Károly 's Napoleon. Első Péter valóban a' gondviselés' férfia, 's ha tetteit 's azok' következményeit tekintjük, nagy uralkodó, kit mint Napoleont nem mindennapi mértékkel kell mérnünk, mert mind a' kettő kivételi lény, kikben — ha helyzetöket elfelejtjük 's csak az embert vesszük tekintetbe — talán kedélyi tulajdonok, mellyek a' világ' nagy színhelyétől elvonult emberekben, kik családok' boldogítására élnek 's egy kis körben felebarátaik' javára munkálkodnak, dicséretesek, hiányzanak; — 's cselekvésmódjok ha azt közönséges emberekre átruházzuk, kárhóztató: de helyzetök 's szellemök' elrendelésénél fogva elmellőzhetlen. Pétert már gyermek korában, az erkölcstelenség tehetségeit le nem fojthatván, uralkodás 's dicsvágy ösztönzé, 's ugyan azon emberek, ugyan azon külföldiek, kikkel őt Zsofia néne körülvételé, hogy őt gyűlöletessé tegyék, szelleme' irányát annál inkább elhatározzák, mert ezek megismertették vele a' külföldet, a' polgárosodást, mi elegendő vala, hogy honját polgárosítani akarja, 's mit uralkodása' kezdetében ösztönből tevé, azt később a' civilisatio' érdekében cselekvő reformator' öntudatával folytatta, mit a' svéd tengeri erő felett Alendnál nyert győzedelmé' diadalmas ünnepelesével is kinyilatkoztata: „Látjuk a' történetekben, hogy Görögország hajdan a' tudományok' asyluma vala, 's hogy azok e' szép honból száműzelve, Olaszországban 's később a' többi európai honokban helyet foglaltak. Eldődeink' hanyagsága tevé, hogy Lengyelországban megállának 's hozzánk nem jövének. De a' németek 's lengyelek szinte a' tudatlanság' sötétiben valának elmerülve, mellyben mi tespedünk a' legközelebbi időkig. Uralkodóik' gondoskodása által nyíltak szemeik 's örökségül nyerék Göröghon' műveltségét. Ha ti engemet vállalatimban elősegíteni fogtok, munkát engedelmességgel párosítván, reánk is kerül a' sor, mert az emberi ismeretek' vándorlása a' vér' keringéséhez hasonló, 's így reménylem, hogy egykor Német- Franczia-

's Angolhont elhagyván, nálunk is egy ideig tartózkodni fognak, Göröghonba régi hazájokba visszatérendők.“ Ki e' mély értelmű szavakat kiejté, előre látta, hogy nemzete európaiilag porgárosodva, világrészünk' műveltségét Ásiába átviendi. A' tizenhetedik század 's a' tizennyolczadik' első negyede vala épen azon időpont, mikor az orosz nemzetiségnek egy nemtöre volt szüksége. Századok óta svédekkel 's lengyelekkel hadakozván, ha XII. Károlylyal Péter — azon teremő genius, ki ásiái csoportokat európaii disciplinált sereggé átváltoztata, 's tengeri hajóserget a' svédhonit nem sokára megsemmisítendőt, életre hoza — nem állott volna szemközt: a' szláv nemzetiség, szívében még egyszer megsebesítettén, még sokáig szunyadtott volna.

Péter a' svédet természetes korlátai közé visszaidézé, 's a' balticumit tartományokat, csak általok jöhetvén a' művelt Európával érintésbe, elfoglalá. — Péter birodalma' külön részeit vizcsatornák által összeköttetésbe hozá, tudományos intézeteket alapíta, törvényeket ada. Ő nagy célért fáradozott, csodálkozhatni-e hogy elérésében, nem mindig köznapi szerekkel élhetett. Élete szép jellemvonásokkal gazdag, állithatjuk-e, hogy csupán szeszélyből némelykor mint tyrannus lépe fel? Ő pályáján gyakran csak önhalála 's mások' halála közt választhatott, 's ha Brutusnak megbocsátjuk, hogy fiait a' köztársaság' fentartása végett föláldozta, nem tartozunk-e ugyan azon kíméléssel Péter iránt lenni, midőn fiát, keble' sok viharjai után halálnak szenteli, meggyőződén, hogy az atyjához nem illő gyermek, negyven évü munkáját megsemmisíteni akarván nemzete' jövőndő nagyságának, jólétének ezen alapját, atyja' kimulta után fel fogja dűlni. Szomoru jelenet az emberi természetben, hogy nincsen nagyság szeplők nélkül, 's hogy szeplőtlen erkölcsiség nem szokott birni elegendő erővel

nagy tettek' végrehajtására, 's hogy ritkán érhetünk el nagy czélokot erkölcsi szerekkel!

A' császári télipalota előtt 2000 lábnyi hosszáságu piaczon áll Sándor' oszlopa Ezen emlék' egész magassága 154 angol lábnyi. A' gránit monolit pedig 84 lábnyi minden európai emlékek' mértékét felülmuló, a' Romában álló obeliscus' magassága csak 73 lábnyi levén. Az ércoszlopfön, félgolyon áll egy angyal, egyik kézzel a' keresztet tartván, a' másikkal az égre mutatván, 's jelentvén: hogy Oroszhon győzedélmeiért felsőbb erőknek tartozik.

III.

A' korlátlan uralkodók' fővárosának bélyege: palotáik' sokasága. Én a' péterváriak között csak egy néhányat akarok említeni. A' császári téli palota' fekvése gyönyörű, egyik oldalán a' Neva, másikon a' már többször említett nagy piacz Sándor' oszlopával a' város' középpontján. Kiterjedése 's régi feketés színe, reá tiszteletet gerjesztő jellemet áraszt. Erzsébet alatt levén építve, stylusa az akkori divatszerénti, a' mint azt XIV. Lajos kedvelte, az egyszerűséget 's könnyű átnézetet kiküszöbölő, számtalan helytelenül használt oszlopok, kinyulások, balkonok felette esetlenné teszik az épületet. A' lakó szobák a' mostani divat szerint a' legelegansabb lábon vannak butorozva 's elrendezve. Közöttök nyolcz termet számláltam. Kétség kívül egy europai uralkodó sem lakik pompásabban 's kényelmesbben az orosz császárnál. Két terem az orosz újabb hadi történeteknek vagy szentelve, vezérek 's főtiszték' képei itten felállítva levén. Egy angol Davaux nevű festő készítette gyári módón e' képeket, ezer rubelt egy darabért kapván, mi egy francziának következő elménczésre alkalmul szolgált: *Voilà les quatre cents généraux a mille roubles la pièce.* A' téli palotánál közvetőleg fekszik a' világszerzte ismert Eremitage, II. Katalin' kalandos életének — mellyben az aljas a' nagyszerűvel egyenlő arányban egymásba olvad — színhelye. Itt vagy az orosz császári kép- 's régiségtár, sok jeles műnek, az olasz, spa-

nyol, németalföldi 's francia iskolából temetője, mert a képtár felette roszul van elrendezve. Az épület, más rendeltetésénél fogva, képtárnak alkalmatlan. Rosz világításban külön iskolák 's századok vannak összekeverve. Mutatótábla látogatók' számára nincsen, kik egyébiránt minden lépésüknél két szolgától kísértetnek. Claude Lorraine' legjelesebb munkái e' képtárban találatnak. E' tárgy' ismertetéséhez több idő kellett volna, mint sem nekem volt, egyébiránt is, ki a' művészetbe behatni akar, Olasz-honba megyen. Az utazóknak figyelmetességét, az általok heutzott hon' sajtóságira kellene leginkább irányozni. E' palotában vagyon Voltaire' 's más tudósok' könyvtára is. Közel az Eremitagehoz szinte a' Neva' partján vagyon a' márvány palota, egy kívülről márvánnyal kirakott kötö-meg, minden építési szépség nélkül, hajdan Konstantin' tulajdona 's lakása. Ki azonban az Ezeregy-éjszakát szereti, siessen a' taurisi palotához. Annak nagy terme a' benne törtétekkel egy episod ez arab regékből. Egy kúp által világított rotonda vezet a' nagy teremhez, mellynek hossza száz lépésen felül van, boltozatját 36 négy sorban felállított oszlop tartja. Itt találsz számtalan tükröt, ékességeket minden érczemből készitettek, márvány szobrokat, edényeket, fegyvereket jó 's roszat mindent összekeverve. E' terem' egyik oldala' közepében — csak öszlopok által elválasztva — vagyon egy más még nagyobb kiterjedésű terem. Ez téli kertnek neveztetik, hajdani birtokosa e' falak közt készitvén a' természeteset, gyümölcsöt 's virágot áldottabb éghajlat' magzatit növeszteni. A' palotát környező kert igen híres, talán legszebb az egész városban. E' palotában, hol sardanapolusi ünnepek adattak, II. Katalin 's Potemkin' idejének szelleme hibe-ben tükrözik, mint ivnagyságu könyvekben. De elég leendő a' palotákról, ha nem olyanok mint a' taurisi, mindenütt hasonlítanak egymáshoz.

Mi a' színházakat illeti, ezek Péterváron nem a' nemzetí élethől kifejlett intézetek, hanem csak a' felsőbb rangu társaság' mulató helyei — átvitetett, de nem gyümölcsöző növények. — Az Alexandra színház' külseje a' pétervári építészet' ízlése szerint szép 's nagyszerű, belseje ékes, de nem elegendő világos. Azon estve a' midőn azt meglátogattam, Norma, német énekesek által, nagyon középszerűleg adatott. Nem sokkal jobb karban volt a' német színház-játék. Az orosz színészi művészetről, nyelvét nem értvén, nem vagyok képes szólni. A' francziák nyáron által a' Kamení Ostróf szigeten levő kis nyári színházban jászottak. E' társaság, a' theatre français-t kivéven, akármely más franczia színészekkel mérközhetik. Mlle Rabut, Párisból, velünk a' gőzösön érkezett színésznő' első fellépte levén, utitársim' nagyobb része e' színházban összegyűlt. Ő mintegy tizenhatsz esztendősen igen csinos leány, derült kellemes arczonatokkal, nyelvét kitünőleg beszéli 's udvarisága által magát mindenkivel megszeretteté, csak a' romantikusokról nem kellett vele szólni, mert aztán szám-talanul ismétlé, hogy egyik sem tud közöttök francziául írni. Játéka igen ügyes, szivreható vala 's nem kevés tapssal fogadtatott. A' császár is jelen vala 's tapsolni segíté.

De nem csak a' színészi, a' képző művészetek is miveltetnek Pétervártt. A' képző művészetek' academiája, a' főváros' legpompásabb épülete, gyűjteményekkel, minők efféle intézetekben másutt láthatók, gazdagul vagyon ellátva. Nevezetes azonban Bruloff' ezen intézet' hajdani tanítványának munkája: Pompeji' behamvazása. E' kép előtéré villámok — hátfele pedig Vezúv' tüze által világítva levén, borzasztó benyomást tesz. Művész e' pillanatot fogá fel, mikor a' város romokra oszlani, templomok 's emlékek már dűlni kezdének, a' levegő már fojtó, 's minden tüzes hamuval telik. A' halál' ezen országából kiki szala-

dásnak indul. A' kép' közepében látunk egy férfit, nőjét köpenyegbe burkolni, hogy őt a' tüzes hamu ellen védje. Egy fiatal anya mellettök halva fekszik, 's gyermeke féltelmesen maga körül tekint. Másik oldalon pedig két fiu, öreg atyjokkal sietnek. Bár műértök e' képen sokat gáncsolnak, a' 'lángész' bélyegét viseli 's a' festészet' nehéz feladataihoz tartozik.

A' tudományos academia' gyűjteményeit nem láthatam, akkor épen rendbe hozattak. Mentünk tehát a' bányászati iskolába. E' jeles intézetben, 300 ifju a' bányászati tudományok' minden ágaiban tanítatik. Az intézet szép gyűjteményekkel van ellátva. A' többi közt mutattatik egy, Sibiériában talált husz fontnyi darab tiszta arany; egy, harmincz mázsányi malachit, Sibiéria' minden márványának mintái; egy a' jaroslawi kormánykerületben talált mammoth. Gyakorlati ismeretek' szerzése vegett a' kertben marterséges bányák csináltattak, mi nem egyéb játéknál, de némikép' szükséges játék, ha bánya-intézet bányáktól távol felállítatik.

Bár általában nem méltó könyvtárakat látogatni, ha időnk használhatóságukat nem engedi, még is, egy nappal moszkvai utazásom előtt a' nagy császári könyvtárba elvezettetém magamat. Az orosz szokás szerint mindjárt kérdeztettünk, hogy kik 's mik vagyunk; társam' nevezetesen ugyan úgy nevezett jó hangú 's Pétervárt is nem ismeretlen lévén, igen nyájasan fogadtattunk. A' könyvtár 400,000 kötetnél többet foglal magában, és gazdag ritka kéziratokban, mellyek Francziahonból oda jövének. Dubrowszky követségi tanácsos, a' francia forradalom' idejében Párisban lévén, azokat olcsó áron tudta szereznii. XIVdik Lajos' irományai közt láttam egy írásbeli gyakorlást gyermeksege' idejéből. Iromestere követekezöt ira példányul: *L'hommage est du aux rois, ils font*

ce que leur plaît. Illyes mag, gyermeki kebelbe hintve, a' despotismust virágoztatni el nem mulaszthatja. — E' nagy könyvtárnak azonban csak két 'kis olvasó szobája vagyon. E' rendszer sajnosan nálunk is honos, bár kétség sincsen, hogy a' könyvtárok csak akkor válhatnak valóban hasznos 's a' tudományt előmozdító intézetekké, ha a' könyvek, mint Némethonban, kezesség vagy a' munka' árának letétele mellett kiadatnak.

IV.

Ha utazási leírások 's rajzok után Newyorkról jó képzeletem vagyon, úgy a' democratiai statusok' szövetségének e' legfontosb városa az éjszaki autocrata' lakvárosához hasonlít. Mind a' kettő az új idők' szüleménye, az első 's egyetlen hasonlatossági pont e' két olly különböző hon között, míg az általánosság' törvénye előbb vagy utóbb többet szürend, 's a' nagy hasadékokat összehuzandja. — Pétervár a' minta, melly szerint Oroszthonban új városok építtetnek 's a' régiak szépíttetnek; de azt az orosz még is csak egy roppant bureau-nak tekinti, 's méltán mondja az idegennek: hogy ha Moskwába nem utazik, eszméje sem lehet Oroszországról. Két héti mulatás után Pétervárt tehát elhagyni szándékozván, Junius' 23kán reggeli 10-kor már a' moskwai gyorskocsiban ülök. Ez igen kényelmes, öszvesen nyolcz személyt foglaló, 's elül hátul kabriolette, helseje pedig két részre elosztva levén, minden két utazónak tulajdon osztálya vagyon, lovaink pedig a' pompás úton mindig vágatva menének. Ezen kilenczvenhat német mértföldnyi útvonal, hatvan lábnyira széles, nagy gondossággal tartatik, minden tíz werst után felügyelő levén, többnyire kiszolgált katona, ki egy csinos lakban családjával élvén, az utra ügyelni 's azt mindig kijobbítani tartozik. A' hidak ezen útvonalon a' számos folyón mind gránitból építettek, kartámaszai pedig vashól. A' város' környéke mintegy két mértföldre, míg a' czarszkozeloí út a' mos-

kwaitól el nem válik, igen mivel 's élénk. Fasorok árnyékozzák az utat, 's csinos falusi lakok, szántóföldek rétek 's gyümölcs - kertek mindenfelé láthatók. De most kezdődik a' Nowgorodig tartó sivatag, a' legegységesebb föld a' világon, sík, iszapos, sőt az erdők' fái is törpék. E' monotonia más nap reggelig tartott 's valóban olly fárasztó 's unalmas, mint a' szélcsend a' tengeren. A' faluk ritkák 's mind egymáshoz hasonlók, egy fölötté hosszú utczából állván. A' házak fából 's egy emeletre építettek, a' népesség bár piszkos de jól táplált; a' vendégfogadók pedig igen jók, a' szobák csinosak, az étel jóízű levén. Nowgorodnál láttam egy katonai gyarmat' romját. E' kormány kerületben tudniillik az egész tizenkét ezredből álló gránátos testület letelepítetett. Falui úgy vannak építve, hogy a' templom és iskola a' tisztek' házaival félkört képeznek, mellynek két oldalán egy ház-sor terjed. E' házakban kiszolgált katonák 's ide átköltözött koronajobbágyok békelyheztesztettek 's mezei gazdasággal ellátatvák, azon teher alatt, hogy egy katonát tartsanak, ki őket azonban, meny nyire szabad ideje engedi, mezei munkáikban segíteni köteles. Illyen katona husz évig szolgál 's aztán szinte gazdává válik. Tovább kifejlődvén e' katonai gyarmatok következő elemekből állanak: 1. A' gazda; 2. segédje, 's pedig fia vagy atyjafiainak egyike; 3. a' mezei katona; 4. a' reserve katona, szinte a' gazda' fia, a' rendes mezei katonaság' hézagait kitöltendő. Szükség' esetében e' reserve ezredek hadba is menendnek; 5. a' kantonista, a' gazda' fia 12 — 17-tes éveig, aztán reserve katonává leendő; 6. a' katona gyermek, ez 8-dik évétől 12-ig iskolába jár 's kétszer hetenként katona gyakorlatokban tanítatik. A' mezei valamint a' reserve katona is házasodhatik. A' gyarmatosok különféle mesterségeket üzhetnek 's ebbeni kiképezésök valamint gyermekek' növelése iránt a' kormány nagy figyelemmel vala. A' császár e' katonai gyarmatok által, korona-birtokát népesíteni 's rettentő katonai erőt

kevés költséggel lábra hozni szándékoztak, vélvén hogy a ki bölcsőjében fegyverrel játszik, bizonyosan jó katonává fog válni. E' rendszerből a' régi történetek' egy szakaszának ismétlése keletkezhetett volna, egy hadi kar, mint Indiában 's Egyptomban, vagy pedig az absolutismus növendék háza, az orosz nemzet' természetes kifejlődésének más fordulatot adandó. A' terv nagyszerű vala 's a' külföld méltán gyanithatta, hogy ezen intézetekből kilépendnek seregek, ellene hadba menendők; de nem minden a' terv' végrehajtásával összekapcsolt nehézségek vétetvék számba, 's bár azok' daczára is a' déli tartományokban letelepített lovas ezredek, Marmont szerint, virágzó állapotban vannak, a' nowgorodi gyarmatok megszüntetvék. A' cholera' alkalmával tett szörnyen szigorú rendszabások a' kedélyeket fölingerlék 's a' gyarmatok' minden fegyveres ereje Lengyelhonba szállíttatván, a' lázadás kitört. Borzasztó boszu vétetett a' tiszteken 's orvosokon. Nem sokára ugyan a' csend helyre állítatott, de a' nélkül hogy a' lázadás' alanyi oldala fontolóra vétetnék, visszatorlások teljes mértékben történtek. A' kormány meggyőződván hogy e' háborgások' utolsó kútfeje, a' mezeigazda' utálatosa a' katonáskodás- 's a' katonáé a' mezeigazdaság' iránt, 's főképen a' mind kettőre mérséketlenül vetett teher, 's félvén hogy keblében kigyót ne növeljen, ezen alkalmat e' gyarmatok' katonai alkotása' eltörlésére használá. A' katonák külön ezredekben szétosztattak, a' gazda pedig korona' jobbágya lön.

Utazásunk' más napján reggeli kilencz felé Nowgorodba érkeztünk. Az éjszak' e' hajdan legnagyobb 's leggazdagabb városa a' Wolchow' partján fekszik. E' folyam csatornaként az Illment a' Ladogával köti össze. A' mostani Nowgorod egy csekély piszkos tartományi város, 10,000-nyi népességgel. Ki gyaníthatná, hogy e' Nowgorodban 400,000 ember lakott, 's hogy itt egy democra-

tiai köztársaság létezett. Az idő' kegyetlen csapásai mind ezek' nyomát is eltörlék. E' város szövetségben levén a' Hansával, az éjszaki Német-Oroszhon 's Konstantinápoly közt akkor létező kereskedésnek rakhelye vala. A' kereskedés pedig nem csak a' közlekedésre 's ipar-kifejlődésre nézve olly szerencsés korunkban, de más időkben is hatalmat 's műveltséget szüle. Egy hon' árúit ugyan azon hon' eszméi követik, 's így Nowgorodban, konstantinápolyi 's német áruk' lerakóhelyén, a' byzanci életnézet a' némettel összeolvadhatott, 's valóban a' nowgorodi Sophia székesegyházban a' görög-, a' város' szabad alkotmányában pedig a' német befolyás tükrözik. Oroszhon' régi évkönyveinek legérdekeseb' része, Karamsin szerint Nowgorod' történetei. E' város, jeges égalj' sivatagán, talán egy csoport szláv halász által — kiket az Illmen' haladás vize oda csábíta — alapítva, nagy hatalmak' magasságára emelkedék. Gyenge békeszerető fin törzsököktől környezve levén, e' népek' fölötti uralkodást megnyeré, későbbben Waregek által elnyomva, tőlök függetlensége' kárpodlásaul tanulá meg a' kereskedést 's tőlök kölcsönzé a' vállalkozó szellemet 's a' tengerészet' szeretetét. E' hódolatítóitól megszabadulván anarchiai viszátkodások' prédájává lön 's monarchiává alakult, remélyvén béket, a' polgárisodás' e' hatalmas emelcsőjét szerezni; de e' mellett municipalis alkotmányát megtartotta, önmaga magának törvényeket szabván 's az uralkodó' hatalmát korlátozván. A' X. században már Konstantinápolylyal kereskedési viszonyokban álla; a' XII. pedig a' lübecki kikötőben loboga vitorlája. Sűrű 's sötét erdők közt nyita útat Sibiria felé. Ladoga 's a' Fehértenger' partjait meghódítá 's a' műveltség 's keresztyenség' első magvát elhinté. — Elmúlt ezen ősi fény, de mit hajdan egy város élvezett, az egy nagy hon' közjavává fog válni 's Nowgorod is nyerend általa. Folyóján számos sajkákat sőt gözhajót is láttam, mi reményre jogosít; mert vidékeknek, hol gözhajók járnak, jö-

vendőjök van. A' más nap átfutott vidék ugyan azon jellemű mint a' Pétervár 's Nowgorod közötti. Késő estve Valdaira jövének, 's gyönyörrel pihentették szemünket a' kies dombokon, 's a' város' közelében egy erdős szigeten levő monostoron. Valdaít harangöntései ismeretessé teszik. A' vendégfogadóban egy csoport perecz-áruól leányok-'s asszonyoktól szemtelenül megtámadtunk. Visnij-Volot-soknál vagyon a' kaspiai tengert a' balticumival összekötő csatorná' egyike. Harmad nap Torjokban ebédelénk. Ez esinos kis város sok börgyárakkal; itt készítetnek egyszerűs mind sokféle színű aranynyal 's ezüsttel kivarrott czipők és sipkák. Estve felé menénk a' Volgán 's partján fekvő Twer-en át. A' mint utazásunk' negyed napján reggel kocsinkban fölbredénk, a' rétek 's szántóföldek, melyek között útunk vive, számosabb faluk csinos uri lakokkal sejdítették velünk, hogy Moskwához közelitünk. Vég-tére láttuk a' nagy várost számtalan tornyai-'s kupjaival. De a' látvány várákozásimnak meg nem felelt, és engem hidegen hagyott — engem, ki azt reménylém, hogy már az első pillanat 74 órányi folytonos utazásom' fáradságait megjutalmazandja. Igaz ugyan, hogy egy néhány hónappal ez-előtt Segurt olvastam 's élénken felfogám a' benyomást, melyet Moskwa' első megpillantása a' nagy seregre teve. Husz éves ifju létemre e' mérték szerint várákozásimat képezém, nem gondolván meg, hogy a' nagy sereg' katonája Moskwában dicsősége' színhelyét látta, 's hogy e' gondolat: az utókor még maradékairól is főgja mondani, hogy őse a' nagy császárral Moskwában vala, megihleti a' katonát. E' csalódás rossz kedvet szüle, de társam is osztozkodott velem ezen érzelben, 's így, panaszkodván egymásnak, érok el a' gyoreszkocsi hivatalt.

V.

A hôtel du nord' második emeletében szobát bérelvén azonnal az ablakhoz siettem, 's egy pillanatot a' roppant kiterjedésű városra eltörlé az első kellemetlen benyomást. Moskwa több, a' Kreml mint legmagasb körül csoportozó dombokon 's azokat elválasztó völgyekben építve levén, a' kilátás számtalan helyeken gyönyörű, így ablakomból is a' város' nagy részét 's 174 kúpot 's tornyot láthattam. Moskwában több 300 templomnál vagyon, részint byzanci, részint orosz-tatár stylumban, mindegyiken 8 sőt 10 tölcseralaku zöldre festett, vagy aranyozott kúp emelkedvén, 's sokan közöttök fákkal, 's a' város' külön részeiben fekvő paloták kertekkel körözve levén, az egész egy fölötté festői látvány, 's a' város' e' külső physiognomiája másokhoz képest, mi egy pusztá folyam az árboczhajókkal behintett Themséhez. — Ebéd után lépéseimet mindjárt a' Kreml felé irányzám. Ez nagyságára nézve Budavárunk' mintegy harmada, templomokat, monostorokat, palotákat 's kormányépületeket foglal magában. Hajdan erőség, goth falai — mult idők' tanúi — még most is állanak; míg az árkok' hosszában, mint egy jeléül, hogy ezen ős falak tornyaikkal 's őrzött kapuival előbbi jelentékenységüket elveszték, kies kertalkatok terjednek. A' Kremlben magában mindenek előtt szembe tűnik, a' négy egy más mellett úgy állított templom, hogy a' közöttök levő tér majdnem egy négyszöget képez; de ki ezeket leírni akarná új nyelvet kénytelenítenék feltalálni. Ki

tehát ezen építészet' neméről magának fogalmat szerezni kíván — minden szabályozatlan levén — képekben kereszen menedéket. Ez egy kúpok' erdeje és e' templomok' egyikének söt teteje is aranyozott. Bár sokban különböznek egymástól, közös bélyegök a' szorongató kicsinyiség, sötétség és szabályozatlanság. Belsejök a' legbarbarabb freskokkal vagyon kifestve, oldalt mindenféle alaku kápolnák terjednek. Az iconasztasz felette gazdag, az ereklyék' tömegei mind aranyba foglalva 's gyöngyökkel vannak kirakva. Nem képzelhetni egy gazdagabb 's képtelenebb labirinthust. A' sz. Miklós' templomára támaszkodik a' Veliki Iván' tornya, egész magassága 291 lábnyi, a' kinézés pedig a' város 's vidék' bájos panorámja. E' templom' közelében vagyon a' nagyharang 30 lábnyira a' földben, magassága 24, átmérője (diametre) pedig 23 lábnyi. Mi módon jutott mostani helyére, sötétben vagyon; az egyik monda szerint ugyan ezen helyen öntetett, mások szerint pedig, kik hasadékára hivatkoznak, a' villám által tornyából sujtatott le, mi azonban a' kremlí tornyok' minőségével meg nem egyezik. E' harang is, minden rendeltetés nélkül, csak az orosz' hetvenkedni szeretetének bizonyítványa. Ennek ellendarabja az Oranaja Palota-nak nevezett történeti museumnak egy neme. Itt vagyon Kazan', Asztrakan', Sibiria', Georgia' 's Polonia' koronája. Ellenben az orosz nagy és kis uralkodók' majd nem egész ruhatára 's lovainak' számai szinte itt díszelgnek. A' szép fegyvereket 's sok drágaságokat foglaló öt teremben számos történeti emlékü tárgyak is taláthatnak, de a' még nagyobb számú haszontalanságoktól elnyomasztván, 's a' tárgyak' francia nyelven közrebocsátott névsora az új elrendelés előtt szerkesztve levén 's még most is a' felügyelőktől eladatván, a' történeti museum eszme eltűnik, az egész gyermekjátékká 's felfuvalkodás' színhelyévé válik. E' gyűjtemény kétszer hetenként a' közönségnek nyitva állván, ezerek csordulnak e' napokon oda, e' tárgyakat korántsem parasztos

tompasággal, de élénk tudnivágygyal nézegetvén, mit kétség kívül az orosz nemzet' alsó osztályai' képező tehetségének világos jeléül tekinthetni. A' császári új palota sem építészetére sem egyéb tekintetben nem nevezetes. Szembetűnő ellentétet képez e' romai architektúrával a' régi czárok' palotája goth-byzanczi stylumban. E' három emeletű épület úgy nagyon építve, hogy a' második emelet nem az első' falainak folytatása, hanem az épület' belsejéből emelkedik, így szinte a' harmadik is, mi által a' második sokkal kisebb az elsőnél, 's a' harmadik a' másodiknál, minden emelet egy széles karzattól körözve levén.

Há a' Kremlből a' Szent-kapun lemegy, a' szép piacra jösz. Itt nagyon Minin' 's Pojarszky' emléke. E' két hazafi, az egyszerű polgár, 's a' hatalmas herczeg szabadítja meg a' várost a' lengyelektől, kik a' XVII. század' kezdetén a' hamis Dömötörök' idejében Oroszthonban szörnyen zsarnokoltak, királyok' fiát az oroszokra czárul rátolni akarván. E' két szláv törzsök közti harcz amaz időszakokban olly fordulatot veve, hogy az orosz lengyel általi elnyomatással veszélyeztetett; de a' végzet másképp akará. A' szomorú játék folytatott, 's csak napjaink látták végét az előbbeni győző' vesztével. Az orosz történetek' e' jelentékeny pillanata itt e' két hazafi által van személyesítve. Minin a' kiewi kereskedő, az öreg visszavonult hőshez jő, neki esdeklendő, hogy Moskva' megszabadításához siessen. A' haza' veszélye, ama' férfiú' könyörgései új erőt adának az ősz katonának, ki szemeit ég felé fordítván, nyugvó helyéről emelkedik a' harczba menendő. A' gondolat szép, 's kivitele mintegy ellenhatás a' tatár-orosz építészetre iránt. A' hősök' öltönye római, fegyverök római, paizsokon pedig Krisztus' képe nagyon. Ugyan ezen piacon van az Őrző-szűz' egyháza „Wassilij Blagenoi“ a' moskvai templomok' legkülönczösebbike. Magas csucsos tornya körül 16 külön nagyságu 's alaku kup csoportozik. Számos ab-

laka hol gömbölyü hol csucsos hol négyszegü; oszlopokon álló lépcsők vezetnek a' belsőbe; különféle karzatok terjednek az ablakok előtt, 's minő formákat az építész' lázas képzelődése az architectonicus ékességeknek csak adhat, ilyenekkel vagyon e' templom megterhelve. Az egész olly valami különös, hogy képtelensége' daczára is mindenkit bámulásra kész. Belseje két emeletü 's húsz nagyon apró kápolnára vagyon elosztva. Iwan Wassiliewits a' szörnyeteg építtette e' templomot, 's a' monda szerint az építészet megvakíttatta, hogy a' világ' e' legnagyobb csodáját másutt ne építhesse.

Moskwa az európai polgárisodás' utolsó állomása, tudományos 's jótévő intézeteket bir, hasonlólag más európai fővárosokhoz; de amazok' utánzásai mintáikat még el nem érik. A' lelencz 's árvák' háza egyetlen a' maga nemében. A' ház magában egy kis város 6,000 lakossal. Ezen intézetben minden gyermek bár lelencz, árva, vagy törvényes házassági 's életben levő szülők' gyermeke legyen, felvétetik. Egy hónapi házban tartás után a' gyermek falura adatik, nyolczadik éveig künn maradandó. A' lelencz-házba visszatérvén iskolába jár 's tehetségeinek foka most jövődjét elhatározza. A' legképezhetőbbek tudós nevelést kapnak, orvosok, tiszték 's tanítók leendőek; kik mechanicus ügyességgel bírnak, Polytechnicumba küldetnek, a' többiek pedig a' koronagyarmatokra szállítatnak, házzal 's gazdasággal elláttatnak, az első három évben minden ado-'s tehertől szabadok. A' leányok pedig szinte tehetségeiknek minősége szerint, nevelőneknek, bábáknak, varrónék- 's szolgálóknak neveltetnek. A' ház igen tisztán tartatik, a' gyermekek jól tápláttatnak 's ruháztatnak. Az intézetben magában 1,500, gyermek van, az intézet gondviselése alatt levők' száma 13,000 felülmul. Ezen intézettel szülház is vagyon össze kötve.

E' kérdés, valljon a' lelenczházak a' nép' erkölcsisé-
gére nézve, jótévő vagy kártékony befolyással vannak-e,
gyakran vitatott. A' francziák theoriai- 's gyakorlatilag
pártfogói, a' németek pedig buzgos ellenzői. Mind a' két
fél egyenlőleg alapos okokkal harczol, de Némethonban hol
lelenczházak nincsenek, a' gyermekgyilkolat ritkább le-
vén mint Franciaországban, hol ellenben kevesebb házas-
ságonkivüli gyermek születik mint Némethonban; a' felek'
főbizonyító okai elidálják egymást. Ezen intézetek' szük-
ségessége helybeli körülményektől függ, 's Oroszthonban igen
jótékony, a' felvett gyermekek' sorsát jobba alakítván, mint
ha szülőiknél maradtak, vagy törvényes házasságban szü-
lettek volna, 's szabad emberek' számát szaporítván.

VI.

Ki Moskwát a' nagy tűz előtt látta, nem ismerne most reá. Templomait 's bazárját — roppant piszkos épület 5,000 hólttal — kivévén, Moskwa egészen európai város, szabályos utcákkal 's piacokkal 's gyönyörű sétahe-lyekkel. A' város' külsőleg ázsiai képe nek eltüntével az ember is megeurópaisodott. Az új ház új módon butoroztatott, a' divatos butorhoz nem illett a' hosszú kaftán és szakáll. Hasonló változás történt az élet 's gondolkodás-módban is. E' tekintetben tehát nem olly nagy a' különbség Pétervár 's Moskwa közt.

Julius' 4-kén a' fentebb leírt úton Pétervárnak vissza-indulék, az unalomtól félvén álmat ohajtottam, de bár kívánatom nem teljesedék, a' sors még sem vala mostoha irántam, társamul ismét azon férfit adván, ki Lübecktől fogva az oroszoni utazás' kellemeit 's bajait velem osztotta, de Moskwában nálamnál tovább akarván mulatni, szándékát most megváltoztatá, 's velem visszatért. Az utazás' örömeinek egyike, hogy az idegen földön az illedelem' (Konvenienz) kötelei lehulnak, 's az ember társában csak embert lát, 's ha keblében a' szellemi rokonság' húrának pengését észreveszi, hozzá csatlakozik 's barátjává válik. Társam francia legitimista gróf vala, 's bár a' nagy, azaz XIV. Lajos' századát fölötte magasztalá, Racineban a' költészet' ideálját látta, 's Lajos Fülöpöt gyűlölte, jelen-

korunk' minden irányait értékök szerint méltánylá és ismeretei' sokoldalúsága, tapasztalása 's emberséges gondolkodás- 's bánásmódjánál fogva jeles 's igen mulattató útitárs. Szombat vala a' mint Pétervárra visszaérkezénk, 's másnap a' szigetekre kirándulánk. Régi korból reánk szállott szokások' legszebbike talán a' hetedik nap' ünneplése, mert e' napon a' nép fáradt tagjait kipihenheti, 's gyakran elkéseredett kedélyét felvidíthatja. A' Neva, Pétervárnál több ágra oszolván, szigeteket képez. Ezeken vannak a' péterváriak' nyári lakjai, a' császárnak egy nyári palotája, 's a' nép' vasárnapi multságának színhelye. Reggeltől fogva késő estvéig jönnek 's mennek a' csolnakok, estvefelé pedig az ugy nevezett szép világ is szokott megjelenni. Mintegy 50 ezernyi embertömeg keringhetett itten e' vasárnap, szép arczu hölgy még is igen ritka vala. E' szigetek' vegetatiója sovány, de minden föltételes lévén, valamint a' berlini a' potzdami dombokat magas hegyeknek nézi, így a' pétervári e' helyeken gyönyörű természetet látni vél. Ha Párisban vagy Bécsben ilyen embertömeget látsz, észreveszed, hogy a' pillanatnyi élvezet elfelejteti velök az élet' terheit, gyönyör mosolyog arcaikon, örömjaj hat át a' tömegben, te is elfelejted búdat, látván hogy e' pillanatban olly sok boldog ember van körülöd; de itten, a' szláv elevenség' daczára, bús csend lebege, csak időről időre danolás vagy inkább kurjongásnak egy neme által félbeszakasztva. A' korcsmárosok tudniillik vendégeik' mulatása végett, egynéhány katonát danolásra fogadnak, kik bizonyos mindig ugyan azon hangokat az orron át modulatio nélkül löknek ki. Ez a' legrütább, mit az ének' nemében valaha hallottam. A' vad népeknek kiáltása, minekelötte ellenséget támadnak meg, ehhez hasonlíthat. Azok' számára kiknek életfeladata a' henyélés, a' városban is léteznek sétat helyek. E' nyári kert a' Newa' partján vagyon, bekerítése híres, egy szép vashallustrade egy darabból álló gránit-oszlopok közt. A' kert francia stylumban vagyon alkotva, 's így a' fák a' sovány vegetatió nál fogva

kétszer korcsak, a' szobrok pedig karikaturák. De még e' fa is ad árnyékot. Bár Pestünknek csak ilyen is volna! Sok gyermek játsza át e' kertben első nyarait, ártatlanságában 's tudatlanságában holdog, hol évek után talán még egyszer e' helyen emberi szívvel vagy érzékekkel veszélyesb játékot üzend. Mulatásom' még egy néhány napját előbbi felfogott képek' felfrisítésére 's igazolására használám; 's még sok újat is láttam. A' Strogonof' palotában találtam egy a' fürdőből kilépő Venust Raphaeltól. A' formák olly szépek mint a' görög művekben, de ki Raphael' madonnáját ismeri, ném izelheti Venusát, a' lélekfenség, a' belső szépség 's poezis, melly amaz' arczán mosolyog, hiányzik ezen. A' Jussukof palota az orosz nagyok' tékozló fényüzésenek példánya. A' salonok pompásan butorozva egy egész lánczolatot képeznek; museum, kis színház 's lovagló iskola is vagyon e' palotában. Egy teremben látunk mintegy száz bérruhát, mind bársonyból ezüst paszmánttal. — A' Romancsof' palotában vagyon egy 30,000 kötetű könyvtár, 's egy kis pénzgyűjtemény, több darab Grivnával. Ez a' hajdani orosz pénz egy darab öntött ezüst, mellyről ha kisebb értékű pénzre szükség vala, kis darabok levágattak. Ez a' rubel' eredete: vágni, oroszul rubat.

Elutazásom előtt még Péterhofba menék ki. Ez vízi művei' nagysága mellett is inkább egy majorsághoz mint egy császári palotához hasonlít, 's bár első Péter' kedvenczhelye vala, megvallom, hogy e' nagy férfi' emlékezetei olly felette nagy számuak Oroszthonban, hogy benem irántok minden érdek elveszett. — Moskvai utazásom' ideje alatt, harmadszor újságba tétetvén hogy Oroszont elhagyandom — ez rendőrségi szabály — Julius' 10-dikén elutazám, örülvén hogy az éjszak' e' földjére 's e' nemzetre, melly nagy szerepre készül, egy tekintetet vethettem; de örülvén egyszemesmind, hogy ideglen létemre nem vagyok kénytelen e' honban élni.

VII.

A' fin 's botni öböl közt vagyon egy hon, természetére 's népességére nézve szomszéditól különböző, mint egy sáncz, melly a' szláv 's german elem közt, az összeütközéseket akadályozni fogja. (?) Siető utazó létemre e' regényes honnak is egy részét átfutám, 's habár sok testi fáradságomba került, mindig gyönyörrel visszaemlékezendem ezen utazásra. — Reggeli ötkor, minden még álomba merülve lévén, Pétervárt elhagyám. Fin-honban gyorskocsik még nem járván, gözösök pedig a' fin partok' hosszában csak 1837-ki tavasszal kezdvén jární — mi egyébiránt sok utazót, ki Pétervárról Svédhonba megyen, szép és sajátságos vidékek' látásától' megfosztand — ezen utat lengyel bricskán a' postával tevém, a' postalovak' ára olly csekély lévén, mint tudtommal sehol sem egyébütt; két lóért 10 verstnyire két rubel fizettetik. Mintegy 8 verstnyire a' fővárostul dombok kezdnek emelkedni a' homokos földből, mindig magasbra növén, míg a' fin határnál 46 verstnyi távol-ságra Pétervártól hegyekké lesznek. Már eddig is ide 's tova gránit-sziklák látszanak, a' vegetatio sovány, a' népesség megoroszodott fin, falui csinosak 's az aránylag szorgalmatosb földmivelés 's a' péterváriak' nyári lakjai nagy város' közellétét bizonyítják. Egy csörgedező patak' veresre festett hidján túlhaladván, Fin-honban vagy. Menynyivel most a' vidék elenvenségéből 's cultura' színéből vesztit, annyival regényesb 's nagyszerűbb. Itt látod a' grá-

nit' honját. Pampallától Borgaig, hova harmad nap estve érének, ezen mintegy 400 verstnyi hosszáságu vonalon egy hat □ öles tért se' láték gránit-szikla nélkül. Rettentő földforradalomnak kelle ezen óriási sziklákat ide sujtani. Szét-szórva fekszenek 's önterhök által földbe nyomva. Szám-talant láttam amaz olly gyakran leirtt 's bámult I. Péter' emléke' piedestaljánál nagyobbat. Az említett két hely közt egy kis rétet vagy szántóföldet se' láték, mellyen a' zöld vetésből néhány roppant szikla ki nem kukkanna, a' szegény földmivelőt készítő azt körülszántani. Moh földi, nyir-fák és sovány fenyvések árnyékolják e' szikla-labyrinthust; számtalan patak csörgedezik köztök; számtalan tó ékesíti a' vidéket. Alig visznek futóid öt perczig annélkül, hogy tavakat ne látnál. Én egy pontról 17 számíték. E' tavak többnyire keskeny, de mély patakok által össze vannak kötve; ez valóságos természeti canalisatio. Estveli kilencz-kor jövék Viborgba. Az éjszaki világnál éjjel is utazhatol 's a' szép vidéket láthatod. Más nap délre Fridrichshamba érkezém. E' csekély város Viborghoz hasonló. A' vidék' jelleme egész Borgaig ugyan az marad, mint a' felebb leirtott; nem így a' népesség. Fridrichsham a' fin és svéd népesség közti határvonal. Az első még eredeti egyszerűségében 's tudatlanságában él, illy népek' erényeivel 's büneivel. Termete izmos, arca hosszás 's általánosan szeplős, vereses hajjal. Vonási magában kellemetlenek, arca' kifejezése igen jámbor. Ruhája fehér otthon szőtt posztóbul készült kaput, 's nadrág; kalapja széles karimájú. A' fehérszemélyek' ruhái vászon. Az egész korántsem festői. A' faluk kicsinyek, távul egy mástól, fából rozsul összerakott házakból állanak. Templomot igen kevés helységben láthatni. A' nép szükségképen takarékos 's megalégedett, munkás 's békes lelkületű, egymás közt igen udvarias, két fin összealálkozván egymást mindig levett kalappal köszöntik. Nyelvök kellemes hangzásu. Kocsink rossz állapotban levén, azt gyakran javítani kelle, mit a' fin parasztok

igen ügyesen tevének. A' legszebb tájzat Fridrichsham 's Lovira közt, Padondánál vagyon. Ez mintegy mértföldnyi hoszaságú tó, három oldalán sziklás domboktól körözve. Negyedik oldalán egy zöld rét terjed, mellette pedig sötét fenyvesek. Közepette van egy sziget Padonda helységgel, egynéhány svéd család' lakhelye. Borgától Aboig a' vidék többnyire sík minden szépség nélkül, ellenben termékenyebb 's népesedettebb az előbbinél. A' svéd népesség gyűlöli az orosz, 's el nem tudja felejtani, hogy rokonitól erőszakosan elszakasztott. Julius' 13-kán reggeli tizkor valék Aboban, 's így 68 német mértföldet 74 óra alatt tevék. A' posták svéd módra vannak elrendezve. Abo svéd uralkodás' idejében Finhon' fővárosa vala. E' csinos kis város szép góth templomával Aora' partján fekszik egy negyedórányira a' tengertől. Sok utleveli bajlódás után végre hajóra ülék Svédhonba utazandó.

The first of these is the fact that the
 government has been unable to raise
 sufficient revenue to meet its
 obligations. This is due to a
 variety of causes, including
 the depression of the country,
 the failure of the tax system,
 and the excessive expenditure
 of the government. The result
 has been a steady increase in
 the national debt, which has
 reached a point where it is
 becoming a serious burden on
 the people. It is therefore
 necessary to find a way to
 reduce the debt, and to
 reform the tax system.

A' t. cz. előfizető 's aláíró urak' és asszonyságok' névjegyzéke, az előfizető egyszersmind előfizetésgyűjtő urak' neveinek betűrende szerint:

T. cz. **Andresky Robert**, iglói könyváros, 3 példány.

T. cz. **Probstner Endre**, Lócsén.

„ „ **Trangus Lajos**, Iglón.

T. cz. **Argenti Döme** orvostanár, Vácson.

T. cz. **Balogh István**, váci kanonok.

„ „ **Czollner László**, k. pénztárnok és táblabíró, Vácson.

„ „ **Gáspárik Kazimir**, váci kanonok.

T. cz. **Kovách Pál**, püspöki levéltárnok, Vácson.

„ „ **Nádasdy (gróf) Ferencz**, váci püspök.

„ „ **Nagy Leopold**, a' süket-némák' intézetének nyug. igazgatója, Vácson.

T. cz. **Augusz Antal**, Szegszárdon.

T. cz. **Albanics György János**.

„ „ **Domsics Lajos**.

„ „ **Dóry Fridrik**, Zombán.

„ „ **Holovich Boldizsár**, Pakson.

T. cz. **Wargha István** Tolnán.

„ „ **Zichy-Széchenyi (grófnő) Mária**, Alsó-Pélen.

T. cz. **Barra G. özvegye és Stein**, könyvárosok, Kolosvárott.
21 példány.

(Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)

T. cz. **Beimel József**, Pesten.

T. cz. **Balás Theophil**, gymnasium-igazg. Esztergamban.

T. cz. **Halász**, ns. Esztergamb. várm. aljegyzője.

T. cz. **Benczur József**, könyváros Eperjesen.

T. cz. **Bárczay Ferencz**, physikus.

T. cz. **Tomásek Pál**, prof. Lócsén.

„ „ **Casino**, Nyiregyházi.

„ „ **Tomka Lajos**, ügyvéd.

„ „ **Pillér László**, táblabíró.

Árvízkönyv IV. köt.

T. cz. **Benyovszky Péter.**

T. cz. Bodó Péter.	T. cz. Podmaniczky (báró) Lajos.
„ „ Luka Antal.	„ „ Szent-Iványi Márk.
„ „ Nyári (báró) Antal.	„ „ Tolnay János.

T. cz. **Bettelheim testvérek**, könyvárosok Aradon. 4 péld.
(Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)

T. cz. **Bezerédj István.**

T. cz. Bezerédj, szül. Szegedy Antonia.	T. cz. Kapuvári János.
„ „ Csapó Dániel.	„ „ Kossa (Magyari) József.
„ „ Fördös István.	„ „ Kossa (Magyari) Sámuel.
„ „ Gaal Eduard.	„ „ Radochay József.
„ „ Gindly Rudolf.	„ „ Salamon Elek.
„ „ Gyimothy Simon.	„ „ Szeniczey.
„ „ Halász (Dabasi) Lázár.	„ „ Sztankovánszky Imre.
„ „ Havas Ignác.	„ „ Tahy Ádám.
„ „ Hörnte János.	„ „ Tóth Ferencz.
„ „ Kápolnay Ignác.	„ „ Visolyi Eduárd.
	„ „ Zichy (gróf) László.

T. cz. **Bezerédj László**, Vas vármegyében.

T. cz. Bertha (Felső-Óri) Antal, főjegyző.	T. cz. Laky Károly, kanonok.
„ „ Bertha (Felső-Óri) Ignác, táblabíró.	„ „ Mesnil (báró) Jánosné.
„ „ Bezerédj László, aljegyző.	„ „ Mikos (báró) János.
„ „ Erdődy (gróf) Sándor.	„ „ Sághy Mihály, kanonok.
„ „ Erdődy (grófnő) Malvina.	„ „ Szabó Miklós, aljegyző.
„ „ Ernay József, táblabíró.	„ „ Széchenyi (gróf) István.
„ „ Ivánkovich József, tábla- bíró.	„ „ Szegedy Károly, cs. kir. kamarás.
„ „ Laczkoczy Lajos, tábla- bíró.	„ „ Szegedy Mária és Sarolta.
	„ „ Várady József, prépost.
	„ „ Vidos József, első alispán.
	„ „ Zarka János, más. alispán.

T. cz. **Boczkó Dániel** táblabíró, Csabán.

T. cz. Almásy (Zsadányi és Tü- rök-Szent-Miklósi, gróf) Alajos, Keregyházán.	T. cz. Purgly János táblabíró, tompai pusztán.
„ „ Boczkó Károly táblabíró, B. Csabán.	„ „ Rosti Albert, táblabíró.
„ „ Csepcsányi Tamás tábla- bíró, B. Csabán.	„ „ Simai Kajetán táblabíró, B. Csabán.
„ „ Omaszta Zsigmond tábla- bíró, B. Csabán.	„ „ Szeghő József, táblabíró Gyomán.
	„ „ Wenkheim (báró) Béla, alispán Gyulán.

T. cz. Wenkheim (ifjabb, báró) József Gyulán. | T. cz. Wenkheim (báró) Kigyóson.

T. cz. **Bolyai Farkas**, prof. M. Vásárhelyen.

T. cz. Kemény (Gy. Monostori, báró) Pál. | T. cz. Toldalagi (Ercsei, gróf) Ferencz.

T. cz. **Breuer Lajos** táblabíró, Nagy-Bányán.

T. cz. Csausz István, aljegyző. | T. cz. Kovács Lajos, táblabíró.
 „ „ Fülep Sándor, bányatiszt. „ „ Lovich Károly.
 „ „ Hammerschmidt Anna. „ „ Prybilla Sándor, bányakutatómester.
 „ „ Horváth Pál, városi tanácsnok.

T. cz. **Buczy Emil**, kanonok, csillagász Károly-Fehérvárt.

T. cz. Fogarasi (Fekete-Gyergyai) Sámuel, károlyfehárvári postamester, tanácsos és táblabíró. | prof. és könyvtárőr Károly-Fehérvártt.
 „ „ Keserű Mózsés, s. k. theol. | T. cz. Szoboszlai György, táblabíró.

T. cz. **Csányi László**.

T. cz. Botka (Névedi) Mihály, Zala 's több ns. megye' táblabírája. | T. cz. Horváth (Zalabéri) Eduard.
 „ „ Horváth (Szent-Györgyei) Imre, táblabíró. „ „ Salésius Gáspár, a' zalavári apátság' részese. 2 péld.

T. cz. **Császár (Kolgyári) Ferencz**, kir. vált. 's keresk. törvényszéki actuarius Fiumtében.

T. cz. Bajzáth (Peszaki) Rudolf, k. kormányzéki titoknok Fiumében. | k. kormányzéki fogalm. gyakornok, u. o.
 „ „ Fésüs György, k. kincstári ügyész, ugyan ott. | T. cz. Tallián (Vizeki) Sándor, k. kormányz. iktató u. o.
 „ „ Kiss (Nemeskéri) - Csapó Ida, u. o. „ „ Vay (gróf) Károly, k. kormányz. fogal. gyakor. u. o.
 „ „ Kiss (Nemeskéri) Sándor, „ „ Zichy (grófnő) Ferenczné, szül. de Vitte marquise, u. o.

T. cz. **Csáthy Lajos**, debreczeni könyvtáros.

T. cz. Bernát József, Bihar megye' főszolgabírája 's követje. | T. cz. Elek János, táblabíró.
 „ „ Berettyó vidéki olvasó társaság. „ „ Eördögh Alajos, táblabíró.
 „ „ „ „ Eröss Lajos, ns. Zabolcs megye' főjegyzője. „ „ „ „ Kallay Mihályné.

T. cz. Kazinczy Sámuel, orvos tanár.	T. cz. Szoboszlai olvasó társas.
„ „ Keresztes Lajos.	„ „ Tomássy Károly, gyógyszerárus.
„ „ Komáromy György, szolgabíró.	„ „ Ujhelyi Károly, Száthmár megye I. főpénztárnoka.
„ „ Mozsai Sámuel, tanuló.	„ „ Vay Anna, özvegy Komáromy Györgyné ő nagysága.
„ „ Sárreai olvasó társaság.	„ „ Vay Dienesné ő nagysága.
„ „ Somogyi Ferencz.	

T. cz. **Cunczius** professor, Selmeczen.

T. cz. Blazy Márton Szent- Antalban.	Selmeczi magyar bányász gya- korn. olvasó társasága.
---	---

T. cz. **Demuth József**, miskolci könyváros. 10 péld.
(Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)

T. cz. **Eggenberger 's fia**, pesti könyvárosok. 3' péld.
(Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)

T. cz. **Fadgyas Pál**, több ns. vármegye' táblabírája.

T. cz. Aigner Ferdinand, sz. k. Szeged vár. főügyvéde.	T. cz. Szegedi casino-egyesület.
„ „ Babarczy Antal, ns. Csongrád várm. főszolgabírája.	„ „ Szegedi társalkodási egyesület.
„ „ Maráthy József, hites ügyvéd.	„ „ Vidovich Imre, ns. Csongrád vármegyei szolgabíró.

T. cz. **Fatovich István**, Losonczen.

T. cz. Laszky Máli és Pista.	T. cz. Zmeskal (Domanoveczi)
„ „ Nagy József, losonczy ref. pap.	Sándor, ns. Nógrád vármegye' aljegyzője.

T. cz. **Fejérváry Miklós**, Lonthón.

T. cz. Balogh Lajos, Baloghon.	T. cz. Ivánka Zsigmond, F. Szermeréden.
„ „ Boronkay Lajos Felső-Terényben.	„ „ Kasza Ágoston és Pongrácz Gyula, Felső-Túrott.
„ „ Buócz Lajos és Bekény János.	„ „ Okolicsányi Antal, Lonth.
„ „ Dvornikovich Czelesztina, Lonthón.	„ „ Rajner Mária, Lonthón.
	„ „ Ullmann Bernát, Paláston.

T. cz. **Fülepp József** táblabíró, Oraviczán.

T. cz. Aph Gyula ügyész, Jámban.	teletb. kanonok és alesperes, Oraviczán.
„ „ Bissingen - Nippenburg (gróf) Ferdinand, Jámban.	T. cz. Kovács Károly főszolgabíró, Oraviczán.
„ „ Klaszovics Leopold, tisz-	

T. cz. Gerold Károly, bécsi könyváros. 10 péld.

(Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)

T. cz. Hagen Károly könyváros, Kassán.

T. cz. Barkóczy (ifjabb gróf) János, u. o.	báró) Pál, cs. k. kamarás, u. o.
„ „ Boronkayné (özvegy), szül. Wass (Czegei grófnő) Klára, u. o.	T. cz. Petrovay Istvánné. „ „ Szerencsyné (özvegy), szület. Radvánszky (R.) Terézia, u. o.
„ „ Dessewffy (grófnő) Virginia.	„ „ Szirmay Mihályné (özvegy), szül. Szulyovszky Terézia, u. o.
„ „ Kandó Kálmán, Ungvárt.	„ „ Turcsányi Ferencz, apát és olvasó kanonok, u. o.
„ „ Keczerne (özvegy), született Halmágyi (S.) Ágnes, u. o.	„ „ N. N. Enyiczken.
„ „ Luzsinszky (Negliczei,	

T. cz. Hartleben Konr. Adolf, pesti könyváros.

T. cz. Bohus János, Aradon.	T. cz. Rupp, orvos tanár.
„ „ Csausz, professor.	„ „ Teleki (gróf) Ádám, cs. k. ezredeshadnagy, Salzburgban.
„ „ Fesztetics Dienes.	„ „ Zichy (gróf) János, cs. k. kamarás és m. k. helytartós. tanácsos, Budán.
„ „ Fesztetics Sámuel, cs. k. kamarás.	
„ „ Kis Miklós, Szent-Györgyön.	

T. cz. Haubner Máté, evang. Prédikát. Nagy-Győrött.

T. cz. Beke Márton, orvos tanár.	T. cz. Nagy István, táblabíró.
„ „ Dorner József, táblabíró.	„ „ Nagy Sándor, táblabíró.
„ „ Huffner Keresztély, posztókereskedő.	„ „ Vörös János, táblabíró.
„ „ Kozma János, kereskedő.	„ „ Vörös István, kereskedő.

T. cz. Hirschfeld Emil, ágrámi könyváros. 1 péld.

(Az előfizető' neve be nem küldetett.)

T. cz. Hoblik Márton, Eszéken.

T. cz. Hillebrand (Prandani, báró) Gusztáv.	T. cz. Pejacsevics (Verőczei, gróf) Nep. János, nemes Verőcze vármegye' második alispánja.
„ „ Pejacsevich (Verőczei, gróf) Ferdinand.	„ „ Pejacsevics (Verőczei, gróf) Péter, cs. k. aranykulcsos.
„ „ Pejacsevich (Verőczei, gróf) László, bántáblai közbíró.	

T. cz. Hochschorner K. A., posonyi könyvtáros.

T. cz. Darukári Jankovics Izidor, cs. k. kamarás.

T. cz. Jakab István, k. helytartósági Concipist 's ns. Bihar és Esztergom vármegyék' táblalibrája, Budán.

T. cz. Almásy (gróf) Móricz, cs. k. aranykulcosos 's k. helytartósági tanácsnok.

„ „ **Andrássy József**, k. helytartósági tanácsnok.

„ „ **Dercsik János**, pristina püspök, apát, egri kanonok 's kir. helytartósági tanácsnok.

„ „ **Gecsi (Gecsi és Mihályfalvi) József**, k. helytartósági titoknok.

„ „ **Kraynik Imre**, kir. helytartósági fogalmazó.

„ „ **Lónyai (Nagy-Lónyai) János**, ns. Bihar vármegye' főispáni helytartója 's k. helytartói tanácsnok.

„ „ **Mérey (Kapos-Mérei) Sándor**, cs. k. aranykulcosos, belső titkos tanácsnok, a tartományi biztosságok' főigazgatója, 's ns. Somogy várm. főispánja.

T. cz. Nyéki Mihály, k. helytartósági tanácsnok.

„ „ **Ocskay (Ocskai) Antal**, kassai püspök.

„ „ **Rédl (Rasztinai, báró) Imre**, kir. helytartósági tanácsnok.

„ „ **Sorsich József**, k. helytartósági tanácsnok.

„ „ **Szent-Ivány Vincze**, cs. kir. aranykulcosos 's kir. helytartósági titoknok.

„ „ **Török (gróf) Bálint**, k. helytartósági titoknok.

„ „ **Uzovics (Peteőfalvi) János**, ns. Esztergom vármegye' főispáni helytartója 's kir. helytartósági tanácsnok.

„ „ **Ürményi László**, cs. kir. kamarás 's k. helytartósági titoknok.

T. cz. Kilian (idősb) György, pesti könyvtáros.

T. cz. Hoffmann Antal.

„ „ **Jósa László**, nevelő.

„ „ **Kárász**, udvari tanácsos.

T. cz. Perger Ignác.

„ „ **Szögyényi**, udv. tanácsos.

„ „ **Wenkheim (bárónő)**.

T. cz. Kilian György és társa, pesti könyvtárosok.

T. cz. Doroczkay (grófnő) Kolesvárott.

„ „ **Fiát (báró)**.

„ „ **Forray (báró)**.

T. cz. Lubschanszky.

„ „ **Sáry**.

„ „ **Szentivány Anselm**.

T. cz. Kisfaludy (Kisfaludi) Sándor.

T. cz. Jankovics Antal.

T. cz. **Kolosa János**, S. A. Újhelyben.

T. cz. Boronkay Albert.	T. cz. Szemere Miklós.
„ „ Bujanovics Fridrik.	„ „ Szögyény Imre.
„ „ Draveczy Alajos.	„ „ Vitéz Vincze.
„ „ Eperjessy Gobert.	„ „ Wladár József.
„ „ Rhédey József.	„ „ Wladár Kristóf.
„ „ Szemere György.	

T. cz. **Kovács Pál**, orvos tanár Győrött.

T. cz. Bezerédj (Bezerédi) Ignác, k. tanácsos 's Győr vármegye' első alispánja.	T. cz. N. N.
„ „ Bosnyák Imre, ügyvéd.	„ „ Nagy, hadnagy.
„ „ Csacskó Imre, jogtanító és táblabíró.	„ „ Nevetlen (egy), Győrött.
„ „ Czech János, sz. k. Győr városa' főbírája.	„ „ Parragh Ferencz, ügyvéd.
„ „ Enesei olvasó társaság.	„ „ Perlaky Dániel, Mosony megye' táblabírája.
„ „ Feltinger István, győri kanonok.	„ „ Pottyondy Ferencz, táblabíró és ügyvéd.
„ „ Győri olvasó társaság.	„ „ Pottyondy Gusztáv, ns. Győr vármegye' tiszti alügyvéde.
„ „ Horváth István, ügyvéd 's ns. Győr várm. táblabíró.	„ „ Rába István, városi tanácsos és táblabíró.
„ „ Jankó István, táblabíró 's a' győri püspökség' uradalmi ügyvéde.	„ „ Sailer György, győri nagyprépost.
„ „ Kálóczy Mihály.	„ „ Szabó Kalmán, ügyvéd.
„ „ Karczag Dániel, hit. jogvéd és táblabíró.	„ „ Szalacsy Antal.
„ „ Kőmivesné, szül. Zaturczky Zsófia.	„ „ Szalay Sándor.
„ „ Kövessy Ferencz, sz. k. Győr' vár. kamarása.	„ „ Szentmihályi Ferencz, Komárom vármegye' táblabírája.
„ „ Mogyorósy Pál, a' győri növendékpapság' aligazgatója.	„ „ Szerdahelyi, a' győri püspöki uradalmak' prefec-tusa.
	„ „ Szűcs Antal, másod-alispán.
	„ „ Takács Sándor, főbíró.
	„ „ Valenti Márton.

T. cz. **Kramarcsik** professor, Rosnyón.

T. cz. Fáy Albert.	T. cz. Sajóvölgyi olvasó társaság.
„ „ Rosnyói olvasó társaság.	

T. az. **Kubinyi Agoston**.

T. cz. Ambrósy Erzsébet és Anna.	T. cz. Bóry Pál.
----------------------------------	------------------

T. cz. **Mund**, Faiszon.T. cz. **Barcza Lajos**.T. cz. **Makáry György** fiskális, Egerben.

Egri Casino.

Egri növendékpap-laki olvasó-
társulat.T. cz. **Naidhart Antal**, érseki
számvevő Egerben.T. cz. **Markos** (Ramocsai) **Pál**, ns. Bács 's több vármegye' táblabírája 's a' bajai hercegi uradalom és **Ferencz'** csatornája' ügyvéde.T. cz. **Albrecht József**, hites
ügyész.,, ,, **Dömötör Pál**, ns. Bács' és
több várm. táblabírája.,, ,, **Győry János**, ns. Torontál
várm. táblabírája, és a'
Tiszán inneni koronai ke-
rület' senatora.,, ,, **Horváth (Czabai) Péter**,
ns. Bács várm. főszolga-
bírája.,, ,, **Kardos (Kardosfalvi) Já-
nos**, ns. Bács vármegye'
táblabírája.,, ,, **Martinka János**, több ura-
dalmak' ügyvéde.,, ,, **Nagy (Pati) Pál**, épület-
fa kereskedő.,, ,, **Rezsni (Pacséri) János**,
táblabíró.,, ,, **Rudics (Almási) József**,
k. tanácsos és ns. Bács-
Bodrogh várm. főispáni
helytartója.T. cz. **Rudics (Almási) Dániel**,
ns. Bács várm. másod-al-
ispánja.,, ,, **Scultéty János**, a' bajai
uradalom' ügyvéde.,, ,, **Szakáll József**, fiskális.,, ,, **Szutsics (Pacséri) Ödön**,
ns. Bács vármegye' tábla-
bírája.,, ,, **Sebők (Szent-Miklósi) Jó-
zsef**, ns. Baranya várm.
táblabírája 's hit. ügyész.,, ,, **Tóth György**, a' bajai
uradalom' számtartója.,, ,, **Vermes (Nagy-Budafalvi)
Ágoston**, ns. Bács várm.
táblabírája 's első alügy-
véde.,, ,, **Vojnics (Bajszai) Dániel**,
ns. Bács várm. táblabi-
rája.,, ,, **Zákó (Bajszai) István**, ns.
Bács várm. táblabírája 's
tiszteletbeli főügyésze.T. cz. **Műszle** özvegye és **Braunmüller**, bécsi könyvárosok.
4 péld. (Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)T. cz. **Nagy István**, ns. Pest vármegye' főjegyzője.T. cz. **Batta Sámuelné**, szül. **Kandó Karolina**.T. cz. **Németh Lajos** ágens, Bécsben.T. cz. **Gyertyán** —.,, ,, **Teleki (gróf) Ferencz**, cs. k. aranykulcsos.

T. cz. Németh Vilmos, brassói könyváros. 2 péld.
(Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)

T. cz. Ordódy István, Bagotán.

T. cz. Komáromi casino.	T. cz. Pázmándy (ifjabb) Die-
„ „ Kürthy Alajos , ns. Ko-	nes, ns. Komárom várm.
„ „ Miklosovics Alajos , Tatán.	aljegyzője.
„ „ Milkovics Zsigmond , ns.	„ „ Prusinszky Zsigmond , táb-
Komárom várm. szolgál-	labíró.
birája.	„ „ Sághy Antal , cs. k. ka-
„ „ Ordódy Pál.	pitány.
„ „ Pápay Ferencz , táblabíró.	„ „ Szemes György , prépost
	és komáromi plébános.

T. cz. Péterfi Károly, Tordoson.

T. cz. Lészai Dániel , doctor	T. cz. Szalbek Jakab , Petrisen.
Szászvároson.	„ „ Weress József , Bábólnán.

T. cz. Pulszky Ferencz, Eperjesen.

T. cz. Berzeviczy (grófnő) Lae-	T. cz. Péchy Benjámín , első al-
titia.	ispán.
„ „ Dessewffy (grófnő) Mária.	„ „ Szinyei László.
„ „ Fejérvári Gábor.	„ „ Tahy László.
„ „ Haller (grófnő) Amália.	„ „ Újházy László.
„ „ Klobusiczky József , cs. k.	
kamarás.	

T. cz. Puteani (báró) József, Szigligeten.

T. cz. Bátka János , Lesencze-Tomajon.
„ „ Feletar József , ns. Somogy vármegye' orvosa.
„ „ Kovács Márton gyógyszeráros, Tapolczán.

T. cz. Rába István, Nagy-Károlyban.

T. cz. Cserey (Nagy-Ajtai) Sa-	T. cz. Mertz Mihály , uradalmi
muelné (özvegy), szül.	tisztartó, Nagy-Károly-
Balasy Borbála , Tasnádon.	ban.

T. cz. Reichard Károly, kőszegi könyváros.

(Az előfizető' neve be nem küldetett.)

T. cz. Román (Kövesligeti) Ferencz, ns. Beregh vármegye' tiszti alügyésze.

T. cz. Balogh Ferencz , tábla-	miklósi uradalmak' rend-
bíró 's a' munkácsi és sz.	szerinti ügyésze.

T. cz. Bay (Csomai és Ludányi) György, k. tanácsnok 's ns. Beregh vármegye' első alispánja.	T. cz. Gulácsy (Gulácsi) István, táblabíró és pénztárnok.
„ „ Bay (Ludányi), sz. Uray (Urai) Zsófia.	„ „ Hajdu Jeromos, E. G. alesperes és táblabíró.
„ „ Bovánkovics Jakab, sz. Bazil' rendje' provinciális, táblabíró és szentszéki közbíró.	„ „ Hunyady András, ns. Beregh várm. szolgabírája.
„ „ Buday (Bölcssei) István, ns. Beregh vármegye' főadószedője.	„ „ Jármý Dániel, táblabíró.
„ „ Eötvös (Vásáros-Naményi) Tamás, Beregh vármegye' másod alispánja.	„ „ Jobszty Ferencz, Beregh megye' szolgabírája.
„ „ Freiseisen Dániel, táblabíró 's a' fentebbi uradalmak' prefectusa.	„ „ Kállay Ferencz táblabíró.
„ „ Gorzó (Bilkei) Keresztély János, táblabíró.	„ „ Komlósy (Komlósi) Ferdinánd, Beregh vármegye' szolgabírája.
	„ „ Lónyai (Nagy-Lónyai és Vásár-Naményi) György, táblabíró.
	„ „ Pogány (Csébi) Karolina.
	„ „ Polchy (Gulácsi) Gáspár, ügyvéd.
	„ „ Szintay János, ügyvéd.

T. cz. Schaumburg és társa, bécsi könyvárosok.

T. cz. Batthyány (gróf) L.	T. cz. Batthyány (hercz.) Fülöp.
T. cz. Sembery Imre, ns. Honth vármegye' főszolgabírája.	
T. cz. Balogh Karolina.	T. cz. Plachy Ferencz.
„ „ Géczy Elek.	„ „ Prónay Luiza.
„ „ Géczy Johanna.	„ „ Tersztyánszky Sándor.
„ „ Géczy Péter.	

T. cz. Simon, Szarvason.

T. cz. Balassa Pál, orosházi lelkész.	T. cz. Szarvasvidéki olvasótársaság.
---------------------------------------	--------------------------------------

T. cz. Sötér Ferencz, Magyar-Óvárott.

T. cz. Heinrich János, m. óvári uradalmi ügyvéd.	T. cz. Zántó György, ns. Mosony várm. főszolgabírája.
„ „ Notterpel Károly, urad. ügyvéd.	„ „ Zichy (gróf) Heinrich, n. Mosony vm. alispánja.
T. cz. Stettner György, a' jog- és ország-tudományok ny. r. oktatója a' pápai ref. főiskolában.	
T. cz. Bezerédj (Bezerédi) Mihály, több ns. vármegye' táblabírája, 's a' pápai,	ugodi és devecseri uradalmak' praefectura.

T. cz. Bocsor István, a' pápai reform. főiskolában, statistika', történetek', neveléstan' 's angol és francia nyelvek' nyilv. rend. oktatója. „ „ Cseresnyés (Felső - Eőri) Sándor, több ns. vármegye' táblabírája, 's ns. Veszprém vármegye' főorvosa. „ „ Eszterházy (Galanthai, gróf) Károly, cs. k. aranykulcsos 's ns. Tolna vármegye' főispánja. „ „ Forintoss János fiskális, Martonházán.	T. cz. Koller Ignác, hit. ügyv. „ „ Koroncz László, pápai plebános és esperes. „ „ Pápay Miklós, fiskális. „ „ Pápai nemzeti casino. „ „ Pápai reform. főiskolabeli olvasó-társaság. „ „ Rába (Felső-Eőri) Antal, jog-gyakornok. „ „ Szakonyi István, ns. Veszprém vármegye' főszolgabírája. „ „ Széky Béla, a' pápai ref. főiskolában hittan', egyházi történetek', szentírásmagyarázat' 'stb. ny. r. oktatója.

T. cz. Szandvosz Ernest, kassai könyváros.

- T. cz. Farkassány Mihály.
- „ „ Kollósy János.

T. cz. Semsey Klára.

T. cz. Szász Károly, prof. Nagy-Engyeden.

T. cz. Gáspár János, ref. diák, ugyan ott. „ „ Kemény (özvegy, báró) Simonné, u. o. „ „ Pávay Elek, ref. diák, u. o. „ „ Szabó Ferencz, ref. diák, u. o.	T. cz. Várady Albert, ref. diák, u. o. „ „ Virágháti Farkas, refor. diák, u. o. „ „ Zeyk (ifjabb) János, u. o. „ „ Zeyk (idősb) Miklós, u. o.

T. cz. Szathmáry Károly Barnabás, Miskolczon.

T. cz. Aszalay László, táblabíró. „ „ Bakó János, első alügyész. „ „ Balogh Ábrahám, főügyvéd. „ „ Bene József, diösgyőri uradalmi praefectus. „ „ Dobozy Antal, táblabíró. „ „ Gencsy László, főszolgabíró. „ „ Jékelfalusy László, táblabíró. „ „ Katona Mihály, főorvos. „ „ Kis Károly, t. alügyvéd.	T. cz. Kovács Mátyás, egri kanonok. „ „ Lossonczy Károly, főszolgabíró. „ „ Majláth Sándor, uradalmi ügyvéd. „ „ Majthényi György, alszolgabíró. „ „ Mariássy Menyhért, aljegyző. „ „ Mariássy Tamás, táblabíró. „ „ Miklós Ferencz, főszolgabíró.

T. cz. Nagy Gedeon, főszolgabíró.	T. cz. Ragályi Zsigmond, táblabíró.
„ „ Okolicsányi Ferencz, táblabíró.	„ „ Soltész Nagy János, főbíró.
„ „ Okolicsányi János, t. főjegyző.	„ „ Szathmáry Király József, ns. Borsod vármegye első alispánja.
„ „ Orczy János, táblabíró.	„ „ Szepessy László, táblab.
„ „ Puky István, táblabíró.	„ „ Tomka László, táblabíró.
„ „ Ragályi Károly, alszolgabíró.	„ „ Törös Tamás, úti főbiztos.

T. cz. **Szigler Antal**, komáromi könyváros.

T. cz. Beliczay Benjámín.	T. cz. Préhofer János, Tóth-Megyeren.
„ „ Czike Sándor, sz. k. Komárom' városa' számvevője.	„ „ Simonsits v. Motsa.
„ „ Gyczy Mátvás, t. Komárom várm. eskütje.	„ „ Szemes György, prépost és Komárom v. plébános.
	„ „ Vály Ferencz, oktató.

T. cz. **Szigler Mihály**, nyitrai könyváros.

T. cz. Batthyány Ferdinand, t. Nyitra várm. aljegyzője.	T. cz. Nyitrai casino.
„ „ Beznék Aloysius, fiskális.	„ „ Ocskay Eduard, t. Nyitra várm. alszolgabírája.
„ „ Horváth József, tanító.	

T. cz. **Tilsch és fia**, kolosvári könyvárosok. 14 péld.

(Az előfizetők' nevei be nem küldettek.)

T. cz. **Toperczer Odön**, ns. Bihar vármegye' főjegyzője.

T. cz. Csengery Antal, táblabíró.	T. cz. Szilávy László, kir. tanácsos.
„ „ Jakab Mihály, levéltárn.	„ „ Tóth Sámuel, hites mérnök.
„ „ Jósa Péter, táblabíró.	
„ „ Pétery Ferencz, hit. ügyvéd.	

T. cz. **Vajdics János** könyváros, Nagy-Kanizsán.

T. cz. Horváth (Koltóri) József, hites ügyvéd.	T. cz. Sélyey László, ügyész Sótörön.
„ „ Nagy-kanizsai casino.	

T. cz. **Weidinger**, Pécssett.

T. cz. Gullnerics József és Csokonyai István.	T. cz. Kajdacsy-Jeszenszky Klementina.
„ „ Jónás József, pol. tudom. prof. a' pécsi lyceumban.	

T. cz. Wigand Károly, pozsonyi könyváros.

T. cz. Jeszenák (bárónő) Louisa, szül. Forgács grófnő.	T. cz. Serényi (gróf) Lajos, N. Szombaton.
„ „ Lenk Károly, Sopronban.	„ „ Töpler Károly, Soproni orvos, példányát a soproni ev. lyceum' olvasótársaságának ajándékozta.
„ „ Odescalchi (herczeg) August.	
„ „ Petőcz Vendel.	

T. cz. Zsarnay Imre, prof. és táblabíró Késmárkon.

T. cz. Cornides István, táblabíró.	T. cz. Jony Tivadar, jogtanuló Késmárkon.

T. cz. Zsarnay L., prof. Sáros-Patakon.

T. cz. Árvay-Török István.	T. cz. Lipcsey György, pléb. és alesperes.
„ „ Bakó Dániel, professor.	„ „ Sáros-pataki esküdt diákok' könyvtára.
„ „ Bretzenheim (Regéczi, herczeg) Ferdinand.	„ „ Sáros-pataki ref. iskola' könyvtára.
„ „ Bretzenheim (Regéczi, herczegnő), szül. Schwarzenberg (herczegnő) Karolina.	

T. cz. Zmeskal (Domanoveczi és Lestinei) **Jób**, több ns. megye' táblabírája.

T. cz. Plathy (Nagy-Palugyai és Thurócz-Divéki) Gáspár, kir. táblabíró.	és Lestinei) Miksa, ns. Árva vármegye' hadi főadószedője és több nemes megye' táblabírája.
„ „ Zmeskál (Domanoveczi	

T. cz. Zsoldos Ignác, ns. Veszprém vármegye' főjegyzője.

T. cz. Kolosváry Sándor, veszprémi kanonok és apát.

T. cz. Zsoldos István, Szombathelyi könyváros. 2 péld.
(Az előfizetők' nevei be nem küldetek.)

A' kiadónál:

T. cz. Almásy (gróf) D.	T. cz. Barkassy, udvari ágens.
„ „ Almásy (gróf) Pál.	„ „ Bartfay (Bartfai).
„ „ Almásy József.	„ „ Bartosságh József.
„ „ Andrásy (gróf) György.	„ „ Beniczky Ágoston, nemes Zólyom vármegye' alispánja.
„ „ Antunovics, szül. Rédl Betti, Almáson.	„ „ Berényi (gróf) Lajos.
„ „ Balogh János.	„ „ Bernátfy Leontina.
„ „ Bánffy (báró).	

T. cz. Bezerédj (Bezerédi) Elek.	T. cz. Fiáth Ferencz.
„ „ Bézsán (báró) János.	„ „ Fráter Pál.
„ „ Bieber Bernát, a' bölcselk.
első évi hallgatója, Sze-
geden.	„ „ Guzmics Izidor, bakony-
béli apát.
„ „ Bors.	„ „ Gyertyán T.
„ „ Csapó Pál.	„ „ Győri (Radványi, gróf)
László, cs. k. aranykulcsos.
„ „ Csekonics.	„ „ Gyulay (gróf) Lajos.
„ „ Csorba Endre.	„ „ Ghyczy Ignác.
„ „ Czékus Márton, táblabíró.	„ „ Ghyczy Ignáczné, szül.
Laszlovszky Borbála.
„ „ Czener András, kis-hon-
thi alesperes és cseren-
csényi lelkész.	„ „ Hajós (ifjabb) János.
„ „ Debreczeni' oskol. könyv-
tár.	„ „ Haller (gróf).
„ „ Dercsényi (özvegy) Já-
nosné, szület. Kazinczy
Julianna.	„ „ Harsányi.
„ „ Descó Imre.	„ „ Hegedüs (örnagy).
„ „ Dessewffy (gróf) Emil.	„ „ Hegyessy.
„ „ Dessewffy (gróf) Aurel,
kir. helytartósági tanács-
nok.	„ „ Hirschfeld Emil, könyv-
áros Zagrábban.
„ „ Dessewffy (gróf) Marczell.	„ „ Hlatky István, elenőr Po-
roszlón.
„ „ Dobsa Sámuel, Makón.	„ „ Horváth D.
„ „ Eckstein Fridrik, gyógy-
tanár Pesten.	„ „ Huszár Ferencz, ns. Ko-
márom vármegye' főszol-
gabírója.
„ „ Eggenberger és fia, könyv-
árosok Pesten.	„ „ Kabszay Lajos.
„ „ Eitner, kir. táblai hites
jegyző.	„ „ Kacskovics Ignác.
„ „ Eördegh Sándor, Debre-
czenben.	„ „ Karácsonyi Guido.
„ „ Eötvös (báronő).	„ „ Károlyi (gróf) György.
„ „ Eötvös (báró) Dienes.	„ „ Károlyi (gróf) Lajos.
„ „ Eötvös (báró) Ignác.	„ „ Kazinczy Titus.
„ „ Erdélyi János.	„ „ Kecskeméti casino.
„ „ Farkas (Bölöni) Sándor,
Kolosvárott.	„ „ Kecskeméti ref. lyceum'
könyvtára.
„ „ Fáy, szület. Halassy Jó-
zsefa.	„ „ Kecskeméti ref. lyceum-
béli tanulók.
„ „ Fekete Antal, Szegeden.	„ „ Keglevich (gróf) Gábor.
„ „ Festetics (gróf) Erneszt
Tolnán.	„ „ Kende István.
	„ „ Kendelényi Károly.
	„ „ Király György.
	„ „ Kiss Gergely, ns. Arad
vármegye' főügyvéde.
	„ „ Kiss Lajos, udv. ágens.
	„ „ Kiss Lajos, nevelő.
	„ „ Kohányi Mihály.

T. cz. Korpona sz. k. város' tanácsa.
 „ „ Kóssuth Zsuzsi.
 „ „ Kovács János, ns Szathmár várm. első aljegyzője.
 „ „ Kovács Mihály.
 „ „ Kovácsy János, gyógytanár Karponán.
 „ „ Körmendy Placid, sz. Benedek' rendbeli professor, Győrött.
 „ „ Kőrmöcz bányaváros.
 „ „ Kray, szül. Wenkheim (bárónő).
 „ „ Kubinyi Miklós.
 „ „ Kuthy.
 „ „ Lamm Jakab.
 „ „ László (Kászonyi és Jakabfalvi) Ferenczné, szül. Szücs Józsefa. 10 péld.
 „ „ Lichtenstein József, Miskolczon.
 „ „ Lónyai Gábor, több ns. vármegye' táblabírája.
 „ „ Lónyai, szül. Lónyai Florentina.
 „ „ Löwy J.
 „ „ Madocsányi Pál, főjegyző.
 „ „ Markovich Antal.
 „ „ Marriassy Béla.
 „ „ Mészöly Vincze,
 „ „ Micsky Zsigmond.
 „ „ Michailovics János.
 „ „ Molnárffy.
 „ „ Móricz.
 „ „ Nachtigall. 3 péld.
 „ „ Nándory.
 „ „ Németh Vilmos, Brassón.
 „ „ Nevetlen (egy).
 „ „ Ney.
 „ „ Okolicsányi János, Okolicsnán.
 „ „ Oláh Miklós.
 „ „ Orczy (báró) Lajos.

T. cz. Pajor Antal.
 „ „ Pálffy József, a' tek. tisztántúli kerületi tábla' elnöke.
 „ „ Pásztori olvasó-társaság.
 „ „ Patay.
 „ „ Pécs sz. kir. város' tanácsa.
 „ „ Perényi (báró) Gábor.
 „ „ Pesti nemzeti casino.
 „ „ Pesti növendék-papság.
 „ „ Péter Lajos.
 „ „ Pinter.
 „ „ Plathy Krisztina.
 „ „ Ráday (gróf).
 „ „ Récsy Mária.
 „ „ Reichard Károly könyv-áros, Kőszegen.
 „ „ Rhédey (Kis-Rhédei, bárónő).
 „ „ Rhédey (grófnő).
 „ „ Rima-Szombati casino.
 „ „ Ritter, ügyvéd.
 „ „ Rudics (Almási) Máté, ns Bács vármegye' főszolgabírája.
 „ „ Rutkay.
 „ „ Samuel Ferencz, sztanicsei pleb. helytartó.
 „ „ Seni István.
 „ „ Serényi (gróf).
 „ „ Sina(báró)János, Bécsben.
 „ „ Sipos.
 „ „ Stezner Ferencz.
 „ „ Stoyka (báró).
 „ „ Szabó T.
 „ „ Szalbek György.
 „ „ Szapáry (gróf) Miklós.
 „ „ Szapáry (gróf) Sándor.
 „ „ Szathmáry József, Miskolczon.
 „ „ Szathmári püsp. lyceum.
 „ „ Szathmári püsp. lyceumban I. évi bölcselekedők.

T. cz. Szathmári püsp. lyceum- ban 2. évi bölcsekedők.	T. cz. Tóth Mihály, losonci- ref. pap és professor.
„ „ Székely (Dobai) Sándor, Szepes megyei birtokos.	„ „ Trefort.
„ „ Szentiványi (Szentiványi) István, táblabíró.	„ „ Trsztyánszky István.
„ „ Szilas -balhási casino.	„ „ Ürményi.
„ „ Szilvay Sándor Eperjesen.	„ „ Vécsey (bárónő).
„ „ Szirmay Boldizsár.	„ „ Wenkheim (báró) László.
„ „ Szinkovics Máté, kasz- nár Tapolczán.	„ „ Wenkheim (gróf) László Budán.
„ „ Szónoklati egyesület (ma- gyar), Késmárkon.	„ „ Zanáthy Ferencz, szath- mári növendék-pap.
„ „ Szűcs István.	„ „ Zichy (gróf) Károly.
„ „ Szűcs Péter.	„ „ Zichy (gróf) Edmund.
„ „ Thege (Konkoli) László, táblabíró.	„ „ Zichy János.
	„ „ Zomboresevics Ferencz...
	urak és asszonyságok.

T. cz. Szathmári püsp. lyceum- ban 2. évi bölcsekedők.	T. cz. Tóth Mihály, losonczy- ref. pap és professor.
„ „ Székely (Dobai) Sándor,	„ „ Trefort.
„ „ Szepes megyei birtokos.	„ „ Trsztyánszky István.
„ „ Szentiványi (Szentiványi)	„ „ Ürményi.
„ „ István, táblabíró.	„ „ Vécsey (bárónő).
„ „ Szilas -balhási casino.	„ „ Wenkheim (báró) László.
„ „ Szilvay Sándor Eperjesen.	„ „ Wenkheim (gróf) László
„ „ Szirmay Boldizsár.	„ „ Budán.
„ „ Szinkovics Máté, kasz- nár Tapolczán.	„ „ Zanáthy Ferencz, szath- mári növendék-pap.
„ „ Szónoklati egyesület (ma- gyar), Késmárkon.	„ „ Zichy (gróf) Károly.
„ „ Szűcs István.	„ „ Zichy (gróf) Edmund.
„ „ Szűcs Péter.	„ „ Zichy János.
„ „ Thege (Konkoli) László, táblabíró.	„ „ Zomborcvics Ferencz... urak és asszonyságok.

